

PEARL S. BUCK

Az édes anyaföld

FORDÍTOTTA
Kosáryné Réz Lola

PEARL S. BUCK
Az édes anyaföld
Regény

magyar könyvklub

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Pearl S. Buck: The Good Earth, 1931

© 1931 by Pearl S. Buck.

Copyright renewed 1958 by Pearl S. Buck

Hungarian translation: Kosáryné Réz Lola jogutódai 1993

PEARL S. BUCK
ÖNMAGÁRÓL

Az itt következő vázlatot vonakodva írta meg Mrs. Buck, a mi unszolásunkra. Ezt írta: „Megvallom, kellemetlen nekem, hogy életemből vett képekkel és részletekkel ismertessem magamat nyilvánosan... Azt szeretném, hogy ne a személyem, hanem a könyveim révén ismerjenek meg. A kínaiak nagyon érzékenyek az ilyesmi iránt, ők csak a művészete szerint értékelik a művészt, és a művész személye nem érdekli őket”.

Amerikai misszionáriusok leánya vagyok, akiknek családja Virginiában és Nyugat-Virginiában élt. Én voltam az utolsó előtti gyermek a családban, de az első nehéz esztendőik nélkülözései – amikor szüleim messze Kína belsejében laktak, ahol rajtuk kívül kevés, gyakran egyetlenegy fehér ember sem élt – elragadták minden idősebb testvéreimet, kivéve azt a bátyámat, aki visszament tanulni Amerikába, még abban az időben, amelyre már emlékezni se tudok.

Ennek következtében én nagyon is egyedül nőttem föl. A szüleim több helyen laktak, de még gyermek voltam, mikor letelepedtek Csin-kiang városában, a Jangce folyó partján. Itt töltöttem gyermekéveimet, nagyon nyugodtan, annak a dombnak tetején épült kis bungalóban, ahonnan végig lehetett látni a nagy folyót és az összezsúfolt várost, melynek cserepes háztetői oly szorosan sorakoztak egymás hátán, mint a halpikkelyek. Házunk másik oldalán alacsony hegyek voltak, gyönyörű kertes völgyekkel és bambuszligetekkel. A domb alján, amelynek tetején laktunk, hatalmas ódon templom állt; durva, öreg pap lakott benne, aki bambuszbottal kergetett el, ha séta közben nagyon közel találtam tévedni a kapuhoz. Valami vonzott feléje, bár félttem tőle, s ő volt a gyermekkorom mumusa, noha gyakran, mikor éjjel fölbredtem és hallottam a templom harangjának mély, ünnepélyes, magányos kongását a sötétben, bizony eléggé gyötört a szorongás.

Ebben a házban született a kishúgom is, itt játszogattunk kettecskén, itt tanított az édesanyám, itt készített elő a kollégiumra, és amit tudok, mindent itt tanultam tőle. Mindenre megtanított: általa ismertem és szerettem meg a zenét, a művészetet és az élet szépségeit. Legkivált arra a szépségre tanított meg, ami a szavakban rejlik, és arra, amit a szavak fejeznek ki. Más amerikai gyermekeknek van társaságuk, iskolájuk és templomuk és mindenük, ami változatossá teszi a környezetüket. Nekem itt volt az anyám, és nem hiányzott semmim. Kora gyermekéveimtől fogva megtanított, hogyan kell leírnom, amit látok és érzek, és rávezetett, hogy mindenütt és mindenben meglássam a szépet. Nem múlt el egyetlen hét se, hogy ne adtam volna neki olvasni valamit, amit írtam: s a kritikája mindig szigorú és őszinte, de egyúttal gyöngéd is volt. Oly sokkal tartozom neki, hogy hálátlanság lenne, ha elhallgatnám!

De mikor a leckének vége volt, szabadon csatangoltam hegyen-völgyön, szóba álltam mindenkivel, végighallgattam sok-sok beszélgetést, és – egész bizonyosan mondhatom – sok olyan dolognak voltam szem- és fültanúja, aminőt fehér gyermek sohase látott vagy hallott. A vidék szépsége és a kínai nép érzésvilága így szívódott fel a lelkemben, s ezt sohase veszíthetem el.

Mikor tizenöt éves lettem, beadtak egy sanghaji intemátus-iskolába, ahol egészen másfajta kínaiakkal ismerkedtem meg. Ekkor már majdnem megszűntem tőlük különbözőnek tartani magamat – ha ugyan bármikor is annak tartottam magamat -, és megrögzött szokásommá vált, hogy mindenütt és mindenkor figyeljem a beszélgetésüket.

Nem szabad megfeledkezniem gyermekkoromnak egy másik főalakjáról sem: öreg kínai dadámról, aki gondot viselt mindnyájunkra, és tizennyolc esztendeig szolgált a házunkban. Sokat mesélt a gyermekkoráról és a tajpingfelkelés borzalmairól, amelyeket átélt. Sok hosszú, élvezetes délutánon át hallgattam – mialatt a harisnyákat javítgatta -, hogy mik történtek vele és a családjával. És mindig akadt nála valami – szezámós sütemény vagy finom ital -, amivel kedveskedett nekem.

Az apám messze földeket bejárt hivatása teljesítésében, s amikor megjött, tele volt átélt kalandokkal; s mivel egész nyíltan beszélgettek előttem mindenről, gazdagabb lettem az ő tapasztalataival is.

Tizenhét éves koromban átvittek Európába (Angliába) és aztán haza, Amerikába, mert ha Kínában laktunk is, édesanyám mindig arra tanított, hogy Amerika a hazánk – s itt fejeztem be tanulmányaimat, a virginiai Randolph-Macon-kollégiumban. A kollégiumi életben nem sok örööm telt. Nagyon is zárt környezet volt. Nem ismertem azt az életet, amelyről a lányok annyit beszéltek, s az én életem oly távol esett az ő világuktól, mintha egészen más bolygón laktam volna. Mégis hamar belejöttem, hogy – legalább külszínre és felületesen – annyira hasonlítsak hozzájuk, amennyire csak tőlem telt: mert ha bármelyik meghallotta, hogy honnan jöttem, tágra nyílt szemmel csapta össze a kezét, és ez nagyon ingerelt engem.

Ahogy a kollégiumot elvégeztem, ismét visszamentem Kínába. Édesanyám súlyos beteg volt ekkor, és két évig ápoltam; egyetlen szórakozásom a hosszú séták voltak, meg a beszélgetés kínai barátaimmal, de ezt nagyon élveztem.

Aztán férjhez mentem egy fiatal amerikaihoz, s miután anyám meggyógyult, átköltöztünk abba az észak-kínai városba, ahol az uram munkája volt, és majdnem öt évig laktunk ott.

Ez az öt esztendő volt életünknek legboldogabb, de egyúttal legnehezebb periódusa is. Jó ideig csupán mi voltunk fehér emberek abban a városban, sőt az egész környéken is: de hat fehér embernél több sohase került ott össze. De az én életem mindig kínaiak között telt el, s itt ismét közénk keveredtem, és közvetlen közlelől ismertem meg legbensőbb, intim életüket. Mint férjes asszony, több szabadsággal jártam-keltem köztük, s a kínai nők bizalmasabban beszélgettek velem: mint asszony az asszonnyal, barátnő a barátnővel. Néhány legjobb, bizalmas barátnőmet ezekben az években szereztem, és még most is tartom velük a barátságot.

Kifelé eléggé izgalmas volt az életünk. Átestünk egy éhínségen, annak minden nyomorúságával! Átéltünk banditaharcokat, mikor megtámadták a várost, és a golyók sűrűn röpdöstek, mint madárseregek apró kínai házacsánk fölött, mely a várfal belső feléhez támaszkodott. Néha kirándultunk a vidékre is, és nagyokat sétáltunk, vagy, ha messzebbre mentünk, én gyaloghintóba ültem, az uram pedig mellettem kerékpározott. Megfordultunk olyan helyeken is, ahol sohase járt előttünk asszony, és bizonyos vagyok benne, hogy még hetekkel azután is beszéltek rólam.

Innen Nankingba kerültünk, ahol az uram a mezőgazdaság és szociológia tanára lett az egyetemen. Itt megint egészen más volt az élet: a vidéki, falusi életből belezökkentünk a tudományos világba. Tíz éven át figyeltük innen a nemzeti forradalmat, láttuk, hogyan győzte le az új korszellem a régit, amint küszködve, vergődve – de élve, megszületett.

Legfőbb élvezetet és örömet mindig a népben kerestem és találtam, s mivel kínaiak közt élek: a kínai népet tanulmányoztam. Ha megkérdeznék, hogy milyenek a kínaiak: hát nem tudom. Se ilyenek, se olyanok, csak nemzet. Nem tudnám leírni őket másként és jobban, mint a tulajdon fajtámat. Nagyon is közel vagyok hozzájuk, és nagyon közlelől osztottam meg velük az életüket.

Ezért nem szeretem, azokat az írásokat, melyek különös, idegen fajtának festik a kínaiakat, és legnagyobb ambícióm az, hogy – amennyire tőlem telik – oly reális népnek rajzoltam könyveimben, amilyenek én látom.

Életem egy részét azzal töltöttem, hogy tanítottam a nankingi, majd később a délkeleti és végül a Chental-egyetemen: ez az utóbbi állami főiskola. Angol irodalmat tanítottam. A tanítást nem nagyon szeretem önmagáért, és leginkább azért találok érdekesnek, mert új ismeretekhez jutok tanítványaim révén.

Ez idő szerint régi téglaházban lakom Nankingban, s a ház körül nagy kert van, amit szeretek; itt dolgozom és pepecselek a fákkal meg a virágokkal. A férjem gondozza a konykakertet. Ebben a kertben dolgozunk, nyáron idekint étkezünk, idejönnek a barátaink, és elhozzák gyermekeiket, hogy játszogassanak a mi gyermekeinkkel. Különösen szeretem a szomszédainkat. Egyik-másik nádfedelel kunyhóban lakik, mások téglaházakban s egy-két állami tisztviselő palotákban. Ez mind nagyon érdekes. Néha átmegyünk Amerikába néhány hónapra, de az uram éppen most nagyon szorgalmasan dolgozik legközelebbi könyvén: „A föld kihasználása Kínában”, s ezért néhány évig itt kell maradnunk.

Sajnálom, hogy nemigen jut egyéb az eszembe, kivéve azt, hogy két kisleányom van. Az egyik nevelőintézetben van, a másikat, aki ötéves, itthon tartjuk. Mindennap tanul kínai nyelven írni és olvasni, ugyanattól az öreg kínai mestertől, aki engem is tanított kínai irodalomra sok éven át.

Pearl S. Buck

I.

Ma lesz Vang Lung esküvőjének napja...

Eleinte, mikor a szemét kinyitotta és belebámult az ágya körül lógó függönyök vaksötétjébe, nem tudta elgondolni, miért tűnik fel egészen másnak a hajnal... másnak, mint máskor... A ház mélységesen csöndes és néma volt, csak az apja lihegő, halk köhögése hangzott a középső szobán túlról. Ott aludt az öreg a harmadik szobában. Minden reggel ébredéskor ezt a kínos, lihegő köhögést hallotta legelőször Vang Lung. Ilyenkor hevert tovább nyugodtan az ágyában, és csak akkor mozdult meg, mikor a köhögés közelebb jött hozzá és megnyikkant az öreg szobájának ajtaja.

Ma reggel azonban nem késlekedett. Felugrott, és szétrántotta a függönyt. Sötét, vörhenyeges hajnal volt, és az apró, keskeny kis ablakon át, amelyen libegett és zörgött a téltre odaragasztott papír, átderengett a bronzszínű ég. Vang Lung odalépett és letépte a papírost.

– Jön a tavasz, nem kell már – mormogta magában.

Szégyellte volna úgy mondani, hogy papír nélkül csinosabb és rendesebb a szoba. Az ablak olyan kicsi volt, hogy alig fért ki rajta a keze. De kidugta, hogy érezze a levegőt. Lágy szél fújdogált kelet felől, lágy, zsongó, esőtől terhes szél. Jó jel!... A földeknek eső kellett, hogy termést hozzanak. Ma nem lesz még eső, de talán holnap vagy holnapután megérkezik, ha tovább tart a szél. Éppen tegnap mondta az apjának, hogy a szemek nem telhetnek meg, ha ez a ragyogó, száraz, napos idő tovább tart. Most pedig, mintha az ég is ki akarná mutatni jóakarátát, éppen ezen a napon... Átsietett a középső szobába, útközben rántotta föl kék nadrágját, és gombolta össze a derekán. Felsőtete övig meztelen maradt, mert vizet akart melegíteni, hogy jól megmosakodjék. Átment a konyhául szolgáló kis fészerbe, amely a házhoz volt tapasztva. A sötétségben egy ökör nyújtotta elé nagy fejét a sarokból, szarva majdnem a földet érte. Akár a ház, a konyha is tapasztott földtégglából készült, nagy, négyszögletes vályogdarabokból, amelyeket a maguk földjéből ásott ki Vang Lung nagyapja és dédapja, aztán befedték az épületet szalmával; ez szintén a földjükön termett. Vang Lung nagyapja ugyancsak a földből tapasztotta fiatal korában a kemencét is, amely fekete és kőkemény lett a hosszú évek tüztől. A kemence tetején ott állt a mély, kerek vaskatlan.

Ezt a katlant töltötte meg agyagedényből félig vízzel, óvatosan, mert takarékoskodni kell a vízzel is... de kis tétovázás után hirtelen felemelte a vödröt, és beleöntötte a vizet a katlanba az utolsó csöppig. Ma egész testét le fogja mosni. Egészen tisztának akarta érezni magát.

Leguggolt a kemence elé, és gondosan tüzet rakott.

Ma utoljára...

Mióta hat évvel ezelőtt meghalt az anyja, minden reggel ő gyújtotta meg a tüzet, ő forralt vizet, és ő vitte be a harmadik szobába a párolgó bögrét, ahol az apja köhögve tapogatózott. Hat esztendő óta várta fiát mindennap az öregember, hogy behozza reggel a forró vizet és enyhüljön a köhögése. Most aztán ennek vége... Pihenhetnek nyugodtan, asszony jön a házhoz. Soha többé nem kell már Vang Lungnak télen-nyáron hajnalban kelnie, hogy tüzet élesszen. Fekhet kényelmesen az ágyában, és várhatja, hogy neki is behozzanak egy ital forró vizet. És ha különösen jó esztendő volt és gazdag termést takaríthattak be, még tealevelek is lesznek a vízben... egyszer-egyszer az ilyesmi is megtörténik.

Ha pedig az asszony elfárad és megöregszik, ott lesznek a gyermekek, a sok gyermek, akiket Vang Lung számára a világra fog hozni.

Vang Lung felegyenesedett hirtelen... a gyermekekre gondolt, akik itt fognak majd futkosni a házban. Három szoba... mindig olyan soknak tűnt fel kettőjüknek. Félig üres volt a ház, különösen mióta az anyja is meghalt. Mindig bajosan tudták visszautasítani a tolakodó rokonokat. Legtöbbször a nagybátyja jött a nyakukra, aki azt sem tudta, hová tegye a gyermekeit.

– Minek két magános férfinak ennyi szoba? Nem alhatna együtt az apa a fiával? A fiatal test átmelegíti az öreg csontokat és az enyhíti a köhögést.

De az öregember csak rázta fejét:

– Az unokámnak tartom a helyet az ágyamban. Ő melegítse majd át a csontjaimat.

Most jönnek majd az unokák, jönnek egyre-másra! Csupa ágyat kell majd a falak mentén felállítani... sok-sok ágyat!

A kemencében lelohadt a tűz, a víz hűlni kezdett a katlanban. Az öregember árnyéka jelent meg a küszöbön, reszkető kezével tartotta magán begombolatlan köntösét. Köhögött, köpködött, lihegett, hápogott.

– Miért nincs még mindig forró víz, hogy a tüdőt melegítse?

Vang Lung fölriadt és elszégyenkezett.

– Nedves a fa – motyogta –, ez a nyirkos szél...

Az öregember tovább köhögött, és nem is hagyta abba, míg föl nem forrt a víz. Vang Lung beleöntött egy keveset a bögrébe, aztán pillanatnyi tétovázás után kinyitotta az üvegedényt, és kivett egy csipetnyi szárított tealevelet. Belehintette a vízbe. Az öregember mohón nyitotta ki a száját, de azonnal keseregni kezdett:

– Miért vagy ilyen pazarló? A tea drága, mint az ezüst!

– Ma ünnep van – vetette oda Vang Lung kurta nevetéssel. – Igyál, apám, és érezd jól magad.

Az öregember megfogta görcsös, száraz kezével a bögrét, és motyogva, elégedetten nyelt előre néhányat, amint nézte, nézte a lassan szétterülő levélkéket. Nem tudta magát rászáni, hogy megigya a drága folyadékot. Csak báméskodott reá.

– Kihűl – szólt Vang Lung.

– Igen... persze... – ijedt meg az öreg, és nagy kortyokkal kezdte inni a forró teát. Szörtyögött és szürcsölt, de azért fél szemmel a fiát is nézte, és észrevette, mennyi vizet önt át a katlanból a fadézsába.

– Ennyi vízzel egy tábla búzát meg lehetne érlelni – mondta.

Vang Lung tovább öntötte a vizet, az utolsó cseppig. Nem felelt.

– Hallod-e? – kiáltotta az apja.

Vang Lung ránézett.

– Újlesztendő óta nem mostam meg a testemet – szólt csendesén, és kissé szégyenkezve kiment, a nehéz dézsát cipelve. A saját hálószobája felé igyekezett. Az ajtó nem csukódott be jól, az öregember utánacsoszogott a középső szobába, és száját az ajtónyíláshoz illesztve csúfolódni kezdett: – Szép dolog lesz, ha így elkényeztetjük az asszonyt! Reggel tealevél, aztán ilyen nagy mosakodás...

– Csak ez egyszer! – kiáltotta Vang Lung. Aztán halkabban hozzátette engesztelésül:

– Majd kiöntöm a vizet a vetésre, és nem vész kárba.

Erre elhallgatott az öreg, és Vang Lung levetette magáról a ruháit. Az apró ablakon beszivárgó világosságban törülközőt mártott a forró vízbe, és dörzsölni kezdte magát. Elég langyos volt ugyan a levegő, de így, vizes testtel hidegnek érezte, és nemsokára csak úgy gőzölgött a teste a meleg víz párájától. Most egy ládához lépett, amely valaha az anyjáié volt, és tiszta, kék gyapjúköntöst vett ki belőle. Talán fázni fog megszokott téli ruhája nélkül, de nem tudta rászáni magát, hogy a piszkos, rongyos, meleg holmit magára aggassa. Nem akarta, hogy az asszony úgy lássa meg először, amint a ruhája bélése kilóg a lyukakon. Később majd ő fog mosni és varrni reá, de az első napon nem... Fölvette ünneplőruháját, hosszú kék nadrágját és köntösét, amely évenként legfeljebb ha tízszer volt rajta. Aztán ügyes, gyors kézzel kibontotta hosszú hajfonatát, és fafésűvel fésülni kezdett.

Apja újra közelebb csoszogott, újra odanyomta száját az ajtó- hasadékhoz.

– Nem kapok ma enni semmit sem? Jövök már – felelte Vang Lung, és befonta a haját fekete selyemzsinórral. Egy pillanatig így állt, aztán gondolt egyet, újra levette köntösét, feje köré tekerte hajfonatát, és kicipelte a dézsa vizet. Egészen elfeledkezett a reggeliről. Majd kever egy kis kukoricakását, s odaadja az apjának, ő úgysem tudott volna enni.

A nehéz dézsával tántorogva ment néhány lépést a vetéshez, és odaloccsantotta a vizet. Közben az eszébe jutott, hogy a meleg vizet az utolsó cseppig beleöntötte a dézsába, és hogy most újra tüzet kell raknia. Harag futotta el. „Az a vénség mindig csak az ennivalójára gondol!” – ezt morogta oda a kemence szájának, de hangosan egy szót sem szólt. Hiszen ma reggel vizet hozott, föltette a katlanba, hogy gyorsan megforrjon, és megkeverte kukoricaliszttel.

– Este rizst eszünk, apám – mondta. – Addig jó lesz egy kis kukorica is.

– Már csak nagyon kevés rizsünk van – panaszkodott az öregember, amint leült a középső szobában az asztalhoz, és piszkálni kezdte evőpálcáival a sárga pépet.

– Majd valamivel kevesebbet eszünk a tavaszünnepen – felelte Vang Lung. De az öreg nem hallotta. Hangosan cuppogott és csámcsogott.

Most Vang Lung visszament a szobájába, véglegesen felöltözött, s leengedte a hajfonatát. Aztán végigsimított a homlokán és arcán. Talán jó lenne borotválkozni is? Alig kelt fel a nap, van még idő. Elmehetne a borbélyok utcájába, mielőtt a házhoz menne, ahol az asszony várja. Ha pénze lenne, megtenné.

Zsíros kis erszényt húzott elő az övéből, és kiöntötte a tartalmát. Hat ezüstdollár volt benne, meg egy maroknyi rézpénz. Még nem mondta meg az apjának, hogy ma estére vendégeket hívott. Unokaöccsét, a nagybátyja fiát, meg a nagybátyját is az apja kedvéért, aztán három szomszéd földművest. Úgy tervezte, hogy hoz a városból szalonnát, halat meg egy marok gesztenyét. Sőt talán bambuszrügycet is vásárolhatna, meg egy kis marhahúst, hogy megfőzzék a kertjében termett káposztával? Ha borotválkozik is, bizony lehet, hogy nem jut pénz a marhahúsra ... Eh, azért mégis meg fog borotválkozni – határozta el hirtelen.

Szó nélkül ment el az öregember mellett, ki a hajnali levegőre. A láthatár sötétvörös volt még, de a nap már fölkapaszkodott a felhők tetejére, és sugaraival a harmatos vetésre tűzött. Vang Lung vérében felébredt a földműves, és lehajolt egy pillanatra, hogy megnézze a kalászkokat... Üresek voltak még, esőre vártak. Megszagolta a levegőt, és aggódóan tekintett fel az égre... Igen, eső közeledik, érzik a szélben, látszik a felhők nehéz, sötét tömegén. Vesz majd egy darabka tömjént, és meggyújtja a földisten kis templomában. Az ilyen napon ezt is meg kell tenni.

Ment, ment a keskeny, kanyargó ösvényen a nem messze szürkellő városfalak felé. Közel a kapuhoz, amelyen át be kellett lépnie, állt a nagy kastély, ahol a neki szánt feleség rabszolgaleány volt kiskora óta, a Huang-palota. Vannak, akik azt mondják: inkább éljen az ember egyedül, mint olyan asszonyt vegyen el, aki nagyúri házban volt rabszolganő. De mikor Vang Lung békétlenkedni kezdett és azt mondta az apjának: Hát sohase legyen nekem feleségem? – az öreg így felelt:

– Manapság nagyon sokba kerül a lakodalom, és az asszonyok mind aranygyűrűt meg selyemruhákat kívánnak. Így aztán nem vehet el mást a szegény ember, mint rabszolgaleányt.

Összeszedte magát ekkor az öreg, és elcsoszogott a Huang-palotába, hogy megkérdezze, nincs-e valami felesleges rabszolgaleány.

– De ne legyen túlságosan fiatal, és csinos se legyen! – mondta.

Vang Lungnak ez nagyon fájt. Hogy neki nem lehet csinos felesége... De az apja ráförmedt, mikor meglátta haragos és kedvtelen arcát:

– Mit akarsz? Csinos asszonyt akarsz? Mit csinálnánk vele? Azt hiszed, az rendben tartaná a házat, hozna gyerekeket a világra és dolgozna a földeken? Mindig csak a ruhákon járna az esze! Mi földművelők vagyunk, nekünk nem kell olyan asszony! Meg azután gondold, hogy ártatlan maradhat a csinos leány olyan nagy házban?

Vang Lung belátta, hogy igaza van az apjának. Hanem azért küszködni kellett magával, mielőtt kimondta:

– Hát jó... de legalább himlőhelyes ne legyen, sem pedig nyúlajkú!

– Majd meglátjuk, miben válogathatunk – felelte az apja.

Hát az asszony nem volt himlőhelyes, és nyúlszája sem volt.

Ennyit tudott róla Vang Lung apja, de semmi többet. Vettek két ezüstgyűrűt, arannyal befuttatva, és ezüst fülbevalót, ezt az apja elvitte jegyajándékba. Akkor megmondták, mikor jöhet el Vang Lung a menyasszonyáért.

Most átment a hűvös, homályos városkapun. Vízhordók jártak itt ki és be egész nap, a víz szerteloccsant a köveken, ezért mindig nedves és hideg volt a levegő. Nyáron a dinnyeárusok éppen ezért ütötték fel itt a sátorfájukat. Most még csak kora tavasz volt, de apró, kemény, zöld barackot árultak a fal hosszában.

– Barack! Itt az első barack! Vegyétek, egyétek, tisztítsátok meg gyomrotokat vele a tél mérgeitől!

Vang Lung ezt mondta magában:

– Ha szereti a barackot, veszek neki egy marékka, mikor majd visszajövünk.

Nem is tudta elhinni, hogy mikor vissza fog jönni, asszony lépked majd a háta mögött.

A kaputól jobbra fordult, és egyszerre odaért a borbélyok utcájába. Kevés volt még közülük ébren, mert korai az idő, s csak néhány falusi ödöngött körülöttük, akik még tegnap este vagy kora reggel hoztak be valamit a piacra. Vang Lung óvatosan elkerülte őket, nehogy ráismerjen valaki és rossz tréfákat mondjon. Nem akart ma ostoba tréfákat hallani. A legtávolabbi borbélyhoz ment, és leült az alacsony székre.

– Csak borotválás? – kérdezte a borbély.

– A fejemet meg az arcomat.

– A füledet nem kell?

– Mennyibe kerül az külön?

– Négy penny – mondta a borbély, és belemártott egy fekete rongyot a meleg vízbe.

– Adok kettőt – alkudott Vang Lung.

– Akkor csak az egyik füledet mosom és borotválom meg – mondta a borbély, és vigyorgott. A szomszéd borbély is nevetett. Vang Lung elszégyenkezett. Mindig kevesebbnek érezte magát ezeknél az ügyes és tapasztalt városiaknál, még ha borbélyok, a legalacsonyabb osztályú emberek voltak is. Gyorsan szólt: – Mind a két fületem... mind a két fületem...

Aztán tűrte, hogy szappanozzák, dörzsöljék és borotválják, és mert a borbély alapján véve derék fickó volt, egészen ingyen még a vállát és hátát is megdörzsölte, hogy izmait erősítse. Mikor Vang Lung homlokát borotválta, így szólt:

– Egészen csinos fiú lennél, ha levágnád a hajad. Tudod-e, mi az új divat? Nem visel már copfot senki!

Borotvája olyan közel járt Vang Lung feje közepéhez, hogy az ijedten felkiáltott:

– Nem vágathatom le, míg az apámmal nem beszéltem!

A borbély megint csak nevetett, és békén hagyta a haját. Mikor elkészült a munkájával és a pénz ott feküdt meleg víztől ráncos tenyerén, Vang Lung elszörnyedt egy pillanatra. Ennyi kidobott pénz... De amint továbbment és érezte a hűvös szellőt frissen borotvált arcán, megnyugodva gondolta:

– Most az egyszer...

Egyenesen a piacra ment, vásárolt két font disznóhúst. Míg a mészáros gondosan becsomagolta szárított lótszlevélbe, meggondolta magát, és egy kis marhahúst is méretett hozzá. Aztán két tömjénrudacskát vett, végül, mikor minden boltot végigjárt már, nagy féltékenységgel megindult a Huang-palota felé.

Amint a kapuban állt, rémület fogta el, mert egyedül merészkedett ide. Miért is nem hívta magával az atyját? Vagy a nagybátyját? Vagy akár a szomszédját, Csinget? Sohasem járt még életében ilyen nagyúri házban. Hogyan lépjen be most ezzel a sok csomaggal, hogyan mondja meg, hogy asszonyért van itt?

Sokáig álldogált a kapunál, és nézte, nézte... Erős, kétszárnyú, feketére festett nagy keményfa kapu volt, vaspántokkal. Kétoldalt kőoroszlán vigyázott reá. Senki mást nem látott... lassan elfordult. Ide lehetetlen bemenni.

Hirtelen szédülni kezdett, és nagyon gyengének érezte magát. Nem lenne jobb enni előbb valamit? Erről egészen elfeledkezett, és éhgyomorral volt még mindig.

Bement egy kis vendéglőbe, és két pennyt tett az asztalra maga elé. Piszkos pincérfiú jött elő, fényes fekete kötényben. Két tányér csótésztát rendelt, és gyorsan, mohón ette evőpálcikáival, mialatt a pincérfiú ott ácsorgott és két fekete ujj között dörzsölgette a pénzt.

– Hozzak még? – kérdezte közömbösen.

Vang Lung megrázta a fejét. Körültekintett. Sehol nem látott ismerőst a szűk, sötét, asztalokkal teliszűfolt helyiségben. Csak kevesen üldögéltek itt-ott, ettek valamit, vagy teát szürcsöltek.

Szegény emberek étkezőhelye volt ez. Vang Lung szinte kivált közülök. Egy koldus megállt mellette vinnyogva:

– Tanító uram, adj egy kis pénzt, legyen jó a szíved, éhen halok!

Vang Lungtól sohasem kéregetett még senki, és soha nem nézték tanítónak. Tetszett neki a dolog, és két pennyt vetett a koldus kalapjába. A koldus villámgyorsan kapta el fekete vércsekarmaival, és a rongyai közé rejtette.

Vang Lung ült, üldögélt a helyén, s a nap egyre magasabbra hágott. A pincérfiú végre is szemtelenül szólt:

– Ha nem akarsz többet enni, legalább a helyért fizess valami bért.

Vang Lung nagyon fel volt háborodva, és legszívesebben felugrott volna, hogy azonnal induljon. Csakhogy ha arra gondolt, hogy el kell mennie a Huang-palotába, hideg verejték lepte el egész testét, és maradt.

– Hozz teát – vetette oda fojtott hangon a fiúnak. Mielőtt megbánhatta volna, a tea már ott is volt előtte, s a pincérfiú odaszólt: – Hol a pénz?

És Vang Lung nehéz szívvel látta, hogy nem tehet mást: újra elő kell vennie egy pennyt az erszényéből.

– Rablás – morogta magában önkéntelenül. Ebben a pillanatban meglátta, hogy a szomszéd jön be az ajtón, akit vacsorára hívott meg. Gyorsan odatette a pennyt az asztalra, felkortyolta a teát, riadtan felugrott, és az oldalkijáraton át sietett az utcára.

– Meg kell lennie – mondta magában kétségbeesett elszántsággal, amint lassan újra a kapu felé vette útját. Most, hiszen már délre járt az idő, a nagy kapu tárva állt, és a kapus ott ácsorgott mellette, bambuszpálcikával piszkálta a fogát ebéd után. Magas ember volt, jókora szemölcsessel a bal képén, s a szemölcsből három hosszú fekete szőrszál nőtt ki, amelyet sohasem vágott le. Mikor Vang Lung közeledett, azt hitte, el akar adni valamit, hogy annyi csomagja van, és nyersen ráordított: – Hé! Mit akarsz?

Vang Lung nagy nehezen kinyögte:

– Én... én Vang Lung vagyok, innen a faluból.

– És mit akarsz itt, Vang Lung, a faluból? – kérdezte félvállról a kapus, aki csak előkelő emberekkel szemben volt udvarias.

– Eljöttem... hebegte Vang Lung – eljöttem...

– Azt látom – vetette oda a kapus, a szemölcsse három szőrszálát sodorgatva.

– Van idebenn egy asszony... – kezdte Vang Lung egészen halkán, szinte suttogva. A nap az arcára sütött. Fényes volt az izzadságtól. A kapus nagyot kacagott.

– Te vagy hát! – kiáltotta. – Mondták, hogy ma egy vőlegényt kell beeresztenem, de nem gondoltam volna, hogy ekkora batyut cipelj magaddal.

– Csak egy kis ennivalót vettem a lakomára – mentegetőzött Vang Lung, és várta, hogy beengedjék. De a kapus nem mozdult, és Vang Lung megszólalt. – Bemehetek egyedül?

A kapus úgy tett, mintha elrémült volna.

– Mit gondolsz? Megölne az öreg Nagyúr!

Majd látva, hogy Vang Lung nagyon is ártatlan még és nem érti a dolgokat, hozzátette: – Egy kis ezüstpénz minden ajtót kinyit.

Most értette meg Vang Lung, hogy a kapus pénzt akar tőle.

– Nagyon szegény ember vagyok... – kezdte könnyörgő hangon.

De a kapus csak annyit mondott:

– Hadd lássam, mi van az erszényedben!

Vigyorgott, mikor Vang Lung egyszerűségében letette csomagjait a földre, aztán felemelte ruháját, elővette tárcáját, és kiöntötte tenyerébe a tartalmát. Egy ezüstpénz és vagy tizennégy rézfillér volt.

– Az ezüstöt add ide – mondta a kapus, és mielőtt Vang Lung tiltakozhatott volna, már el is tüntette a pénzdarabot, aztán megindult előre az udvaron nagy kiáltozással: – Itt a vőlegény! Itt a vőlegény!

Vang Lung dühös volt és szégyenkezett, de mit tehetett volna? Felvette a csomagját, utánalépkedett, s igyekezett, hogy ne nézzen se jobbra, se balra. Később – ámbár akkor volt először ilyen nagyúri házban – nem emlékezett reá, mit látott. Égett az arca, lehajtotta a fejét. Így mentek udvarról udvarra, helyiségről helyiségre, talán száz ajtón is átléptek.

Végül megállt a kapus, kis várószobába tolta be, és pillanat múlva visszajött hozzá a hírrel: – Az öreg úrasszony azt mondja, hogy látni kíván.

Vang Lung már indult, de a kapus ráförmedt:

– Mit gondolsz? Csak nem mehetsz az öregasszony elé ilyen kacattal? Tedd le a cókmozdat! Hogyan tudnál így meghajolni?

– Igaz, igaz... – mondta idegesen Vang Lung. De nem merte letenni a csomagját, mert attól félt, hátha el talál veszni belőle valami. A kapus észrevette, mi jár az eszében.

– Az ilyen nagyúri házban csak kutyák esznek olyan eledelt, mint a tiéd! – mondta megvetően. Aztán fogta a csomagot, belökte az ajtó mögé, és magával húzta Vang Lungot. Hosszú teraszon mentek végig, a tetőzetét cifrán faragott cölöpök tartották. Végre gyönyörű, díszes, nagy csarnokba értek, amelyent Vang Lung még sohasem látott. Ötször is belefért volna ide az ő háza mindenestől. Amint bámészan körülnézett, megbotlott a magas küszöbön, és el is esett volna, ha a kapus meg nem fogja a karját:

– Azért nem kell még hasra esned az öreg úrasszony előtt.

Vang Lung szégyenkezve szedte össze magát. És a csarnok közepén, mennyezetes karosszéken ülve meglátott egy öreg-öreg asszonyt, akinek vézna, ráncos teste finom, gyöngyfényű szürke selyembe volt burkolva. Mellette, alacsony állványkán, ott feküdt az ópiumpipa s égett az apró mécses. Mikor Vang Lung közelebb jött, rátekintett összehúzott, éles apró szemével – olyan szeme volt, mint a majomé. Apró kezén a bőr sárgás és finom, mintha alabástrom bálvány lett volna. Vang Lung térdre esett, és homlokát odaütötte a padozat kövéhez.

– Kelj fel – intett az öregasszony. – A leányért jött ez a falusi?

– Igen, öreg úrasszony – szólt a kapus.

– Miért nem beszél az, akit kérdezek? – csattant fel az öregasszony.

– Mert hülye, úrasszonyom – felelte a kapus, a szemölcsse három szőrszálát sodorgatva. Ez bántotta Vang Lungot. Haragosan tekintett a kapusra.

– Nem vagyok hülye, ó, kegyelmes öregasszonyom, csak tanulatlan – mondta –, és nem tudom, milyen szavakat használhatok ilyen előkelő hölgy előtt.

Az öregasszony figyelmesen reátekintett, s mintha szólni akart volna valamit. De abban a pillanatban a szolgáló átnyújtotta neki az égő pipát, és ő mohón fogta meg. Lehajolva mélyet szívott a pipából... éles tekintete elfátyolosodott, és a feledés boldog kábulata öntötte el...

Vang Lung ott maradt előtte állva. Várakozott. Csend volt a csarnokban. Végre reátévedt véletlenül az öregasszony szeme.

– Mit akar itt ez az ember? – kérdezte haragos rikácsolással. A kapus mozdulatlan arccal állt ott. Nem felelt.

– A feleségemet várom, ó, kegyelmes úrasszonyom – mondta meglepődötten Vang Lung.

– A feleségedet? Micsoda feleségedet? – kezdte az öreg hölgy, de a szolgáló, aki mellette állt, a füléhez hajolt és suttogott valamit. Az öregasszony arcára visszatért az értelem.

– Igen, igen... el is feledtem egy pillanatra... te azért a rabszolgaleányért jöttél... te vagy, aki elviszed O-lant... – Igen, én vagyok – felelte Vang Lung.

– Hívják ide O-lant gyorsan – fordult az öregasszony a szolgálóhoz. Mintha most hirtelen végezni szeretett volna velük, hogy aztán békén maradhasson.

A szolgáló egy pillanat múlva visszajött, kézen vezetett magával egy kék gyapotkabátba és nadrágba öltözött magas, csontos leányt. Vang Lung reápillantott, aztán szívdobogva fordította el hirtelen a fejét. Ez tehát az ő felesége...

– Gyere ide, rabszolga – mondta az öreg úrasszony. – Ez a falusi ember érted jött.

A leány meghajolva, keresztbe tett kézzel állt meg az öregasszony előtt.

– Készen vagy? – kérdezte az úrasszony.

Halkan, mintha visszhang lenne, felelt a leány: – Készen vagyok.

Vang Lung újra föltekintett, amint meghallotta a hangját. Lány, nyugodt, kedves hang volt. Nem türelmetlen és nem haragos. A leány haja simán fénylett, ruhája tisztának látszott. Csalódottan vette észre, hogy a lába nincs elnyomorítva és elég nagy, de ezen már nem volt ideje gondolkozni. Az öregasszony odaszólt a kapusnak: – Vidd ki a ládáját a kapun, és menjetek már!

Aztán Vang Lungnak intett:

– Állj ide melléje, amíg szólok hozzátok.

Vang Lung előrejött és a leány mellé állt. Az öreg úrasszony pedig ezeket mondta:

– Ez a leány tízéves korában jött a házunkba, és mostanig itt élt, húszéves múlt nemrégén. A nagy éhség idején vásároltam meg szüleitől, mikor délre vándoroltak, mert nem volt mit enniük. Santungból valók, és oda mentek vissza, semmit nem tudok azóta róluk. Láthatod, hogy erős válla és négyszegletes arca van, mint az északiaknak. Tud dolgozni a földeken, bír vizet hordani, és megtesz mindent, amit kívánsz. Nem szép, és nem is nagyon okos, de ennek örülj. Mindent szívesen megtesz, és a természete jó. Amennyire tudom, tiszta maradt, mert a konyhában dolgozott, és mert nem annyira szép, hogy fiaim vagy unokáim szemet vetettek volna reá.

Vidd, és bánj vele jól.

Aztán a leányhoz fordult.

– Engedelmeskedj neki, és ajándékozz sok fiút a férjednek. Első gyermekedet hozd el megmutatni hozzám.

– Parancsodra, ó, öreg úrasszony – felelte O-lan.

Ott álltak még mind a ketten és Vang Lung nagy zavarban volt, mert nem tudta, mit csináljon. Ekkor az öregasszony rájuk szólt: – Hordjátok már el magatokat!

Vang Lung mélyen meghajolt, és sietve kiment, a leány utánaindult, s mögöttük haladt a kapus, aki vállán cipelte O-lan ládáját. De csak a kis várószobáig vitte. Ott ledobta Vang Lung csomagja mellé, aztán szó nélkül elment, s a sorsukra hagyta őket.

Vang Lung a leányhoz fordult, s most először tekintett egyenesen az arcába.

Becsületes, széles arca volt, lapos orra és elég nagy szája. Szeme kicsi és sötét, valami megmagyarázhatatlan bánat tükröződött a tekintetében. Hallgatott, mintha nem is tudna beszélni. Türelmesen elviselte Vang Lung kutató tekintetét. Vang Lung láthatta, hogy nem csinos, de azt is látta, hogy nem himlőhelyes és nem nyúlajkú. Fülében ott csüngött a függő, amelyet Vang Lung küldött a számára, kezén ott csillogott a gyűrű. Vang Lung lassan elfordult, fojtott izgalom szorította össze a torkát. Van már felesége! – Majd én viszem a ládát. Itt a batyu.

Felvette a ládát, a leány pedig, egyetlen szó nélkül, a batyut emelte a kezébe. Vang Lung tétovázott, a száz udvarra és szobára gondolt, amelyeken idejövet keresztül kellett mennie.

– Ha volna valami hátsó ajtó...

O-lan bölintott egy pillanatnyi gondolkodás után, mintha csak most értette volna meg, mit akar. Aztán sietve oldalt indult néptelen kis kerten át, ahol az utat fölverte a gyom, a szökőkút vize megposhadt és görbék voltak a fák. Berozsdásodott ajtó volt a kertfalban. Kinyitotta, s egyszerre az utcára értek.

Vang Lung előreindult, s egyszer-kétszer visszatekintett a feleségére. O-lan nyugodtan, csendesen taposta az utat mögötte nagy talpaival, kifejezéstelen volt az arca, és közömbös. Mintha egész életében itt jött volna a férje mögött.

A városkapunál Vang Lung megállt, fél kezével kotorászni kezdett a tárcája után, míg másik kezével a nehéz ládát egyensúlyozta. Két pennyt vett ki, és hat apró zöld barackot vett érte.

– Fogd, nesze, és edd meg! – mondta kurtán.

O-lan mohón kapott utána, mint valami gyermek az édesség után. Később, mikor a földeken mentek át, Vang Lung hátratekintett, és látta, hogy eszi az elsőt, de mikor az asszony észrevette, hogy nézi, nem merte tovább rágni a barackot.

Így haladtak egymás mögött, míg a nyugati földekhez nem értek, ahol a kis templom állott, amit szürke téglából építette Vang Lung nagyapja. Valamikor gazdag esztendőben festőt is fogadott, hogy a külső falra tájképet fessen, bambusznádat és zöld dombokat. De nemzedékek óta mosta a képet az eső, és most már a dombok majdnem teljesen eltűntek, a bambusznádnak is csak halvány árnyéka látszott. Benn, a templom mélyén, jól védett sarokban, két apró,

földből gyúrt alak guggolt. A földisten és a felesége. Vörös és aranyszínű papírból készült a ruhájuk, a földistennek igazi hajból való, lógó bajusza is volt. Vang Lung apja minden újév napján vásárolt papírt, és új ruhát szabott a két szobornak. Aztán jött a nap, az eső, a szél, és egy év alatt megint tönkrement az egész.

Most még egészen szépek voltak a ruhák, mert nemrég múlt el az év első napja. Vang Lung büszkén nézett végig rajtuk. Levette a batyut a leány karjáról, kiszedte a disznóhús alól a két darabka tömjént, és aggódva nézte, nem törték-e össze, mert ez rossz jel lett volna. De nem történt baj! Odaragasztotta a két rudacsát egymás mellé a régi tömjénmaradék hamujába, aztán száraz levelet keresett, elővette tűzszerszámát és meggyújtotta.

A tömjén füstölni kezdett. Vang Lung és felesége ott álltak a földisten előtt. O-lan nézte, hogyan vörösödik a tömjénrudacska vége, s hogyan szürkül el lassan... Mikor a hamu elgömbült, odahajolt és mutatóujjával levette róla. Aztán, mintha félne, hogy talán nem jól cselekedett, hirtelen Vang Lungra nézett. De Vang Lungnak tetszett a gondoskodása. Örömmel látta, hogy O-lan úgy érzi, mintha a tömjén és az isten most már kettőjüké lenne.

Némán álltak egymás mellett a tömjén füstjében. Aztán, mert a nap már leszállóban volt, Vang Lung sietve felvette a lábát, és hazamentek.

A ház ajtajában az öregember állt, hogy el ne mulassza a nap utolsó meleg sugarait. Meg sem mozdult, mikor meglátta Vang Lungot a feleségével közeledni. Inkább úgy tett, mintha a felhők érdekelnék, és így kiáltott: – Az a felhő, amelyik az újhold bal szarván lóg, esőt jelent.

Holnap estére bizonyosan megérkezik!

Amint látta, hogy Vang Lung leteszi a lábát és elveszi az asz- szonytól a batyut, ráförmedt tettetett szigorúsággal:

– Költöttél-e pénzt?

Vang Lung bement, és az asztalra tette a batyut.

– Ma vendégeink lesznek – mondta kurtán. Aztán fogta a lábát, bevitte a saját szobájába, s letette a saját ruhásládája mellé. Nézte néhány pillanatig... milyen különös, hogy most még egy láda van itt. De az öreg már a sarkában volt. – Sohasem lesz vége a pénzkidobásnak?

Egészen bizonyos, hogy örült a vendégségnek, de illőnek látta, hogy szigorúnak tűnjön fel új menyje előtt, máskülönben az asszony találna kényeskedni. Vang Lung nem is felelt. Kivitte a bagyut a konyhába, és O-lan utánament mindenüvé.

– Itt van disznóhús, itt van marhahús, itt van hal... Heten jönnek enni. Meg tudod főzni a vacsorát?

Nem nézett O-lanra míg beszélt. Nem lett volna illő. O-lan halkán felelt, nyugodt hangján:

– Amíg a Huang-házban éltem, a konyhán dolgoztam és főztem.

Vang Lung bólintott és kiment.

Nemsokára megérkeztek a vendégek. Először a nagybátyja jött, jókedvűen, éhesen és ravaszul, majd nagybátyja fia, egy arcátlan tizenöt éves kölyök, aztán a szomszédok, szégyenlősen vigyorogva. Miután eleget mentegetőztek és sokáig ellenálltak a kínálgatásnak, hogy leüljenek az asztal köré, hosszú udvariaskodások után mégis letelepedtek, és Vang Lung kiment a konyhába, hogy behívja az asszonyt. Nagyon tetszett neki, hogy O-lan ezzel fogadja:

– Készen van már minden. Én majd átadom a tálakat, és tedd az asztalra te. Nem szeretnék bemenni a férfiak közé.

Vang Lung büszkeséget érzett a szívében. Íme, ez az asszony az övé, tőle nem fél, de más férfiktól igen. Átvette a tálakat, bevitte, az asztalra tette, és így kiáltott:

– Egyetek, ó, tiszteletre méltó rokonaim és testvéreim!

A vendégek vidáman lakomáztak, és egyikük a barna mártást dicsérte, amivel a hal le volt öntve, a másik a jól sült disznóhúst.

Vang Lung pedig boldogan, büszkén és izgatottan szerénykedett: – Ó, csak szerény koldusnak való étel ez, és nagyon rosszul van főzve.

Magában azonban csodálkozott és örült, mert az ő felesége valóban csodát tudott tenni az egyszerű ételekkel. Egyik tálba cukrot tett, másikba ecetet, harmadikba egy kis bort, és ügyesen kevert mindenféle ízt, úgy hogy maga Vang Lung sem evett még ilyen jót soha életében.

Mikor aztán a vendégek soká üldögéltek még a tea mellett, de végre elmondták minden tréfájukat és elbúcsúztak, Vang Lung kiment a konyhába az asszonyért. Ott feküdt a szalmában az ökör mellett, és aludt. A haja csupa szalma volt, mikor Vang Lung felébresztette, és amint felriadt, első mozdulata az volt, hogy maga elé tartsa karját, mintha ütéstől félne. Végre egészen felébredt, kinyitotta szemét, és különös, mély tekintetével Vang Lung arcába bámult. Vang Lung úgy érezte, mintha egy gyermek nézne reá. Megfogta a leány kezét, bevezette a hálószobába, és vörös színű gyertyát gyújtott az asztalon. Most, hogy egyedül érezte magát a feleségével, egyszerre félszeg és félnék lett. Éppen ezért kurtán és nyersen szólt oda neki: – Ha készen vagy, fűjd el a gyertyát.

Gyorsan lefeküdt, magára húzta a takarót, és úgy tett, mintha azonnal elaludt volna. De nem aludt. Várt. Végre, végre, nagyon sok idő múltán, elsötétült a szoba. És halk, lassú lépésekkel jött oda Vang Lunghoz a felesége.

II.

Ez aztán kényelmes élet volt!

Másnap reggel Vang Lung lustán feküdt az ágyán és nézte, hogyan kel fel az asszony, hogyan gombolja össze nyakán a ruhát és hogyan köti fel a posztópapucst lábára a két hosszú zsinórral. A keskeny kis ablakrésen át arcára hullt a hajnali fény. Éppen olyan volt az arca, mit tegnap. Kifürkészhetetlen, szinte kifejezéstelen. Ez meglepte Vang Lungot. De nem gondolkozhatott, az öregember köhögése felhangzott már a homályosságban, és Vang Lung odaszólt az asszonynak:

– Először az apámnak vigyél be egy bögre forró vizet, hogy átmelegítse a tüdejét.

O-lan nyugodtan, csendesen kérdezte: – Tealevelet is tegyek belé?

Ez az egyszerű kérdés bántotta Vang Lungot. Azt szerette volna mondani:

– Természetes! Talán bizony azt hiszed, hogy koldusok vagyunk?

Kívánta volna, hogy az asszony azt higgye: ebben a házban igazán semmi egy-két tealevél... Persze, a Huang-palotában minden fazék víz zöld lehetett a finom teától... Talán még a rabszolgák sem ittak reggel üres forró vizet. De tudta nagyon jól, hogy az apja mértéktelen dühre gerjedne az ilyen pazarlás láttára, most, az első napon. Meg aztán, minnek is tagadja, nem gazdag ember ő. Ezért csak legyintett, tettetett szórakozottsággal: – Teát? Nem... attól még erősebben köhög.

Aztán kényelmesen elhelyezkedett újra a meleg ágyban, míg az asszony odakint meggyújtotta a tüzet és vizet forralt. Szeretett volna aludni még, hiszen most tehetne volna. De annyira hozzászokott a korán keléshez évek óta, hogy nem bírt. Csak feküdt hát, és élvezte a henyelést. Kicsit szégyenlősen gondolt az asszonyra még mindig, aztán a földekre tévedt töprengéseiben. Vajon milyen lesz a termés, ha elegendő esőt kapnak? Fehérrépmagot is kellene venni a szomszédtól, Csingtől, csak ne adja drágán. Hanem azért, amint ezeken a dolgokon töprenkedett, amelyek mindennap megfordultak a fejében, a lelke mélyén állandóan az asszonyt érezte, és egyszerre világosan tolult eléje a kérdés: vajon O-lan meg van-e elégedve velem?

Szereti-e őt?

Ez nem is jutott eddig az eszébe. Csak azon tépelődött, hogy neki fog-e tetszeni az asszony és tud-e majd dolgozni a ház körül? Igen... igen, tetszett neki O-lan. Az arca nem szép ugyan és a keze kidolgozott, de azért tetszik... és Vang Lung kurtán, boldogan felnevetett. A Huang-ház fiatal urait megtévesztette széles orra és közömbös tekintete... nem sejtették, hogy milyen szép leány jár közöttük, anélkül hogy valaki szemet vetett volna reá. Vang Lung szívében hirtelen lángot vetett a vágyakozás, és sóvárogva gondolta: bár O-lan is szeretné úgy, ahogyan ő szereti... aztán megint elszégyellte magát.

Kinyílt az ajtó. O-lan csendesen bejött, két kézzel fogta a nagy forró vizes edényt. Vang Lung felült az ágyon, és átvette. A víz tetején tealevelek úszkáltak. A férfi meghökkenve nézett fel. O-lan lesütötte a szemét, és félénken szólt:

– Az öregembernek nem vittem be teát... úgy tettem, amint parancsoltad... de neked...

Vang Lung látta, hogy az asszony fél tőle, és ez jó érzést adott neki. Kegyesen a hebegésébe vágott: – Nem baj... nem baj... így jobban szeretem.

És boldogan, nagy kortyokban kezdte szürcsölni a teát. Nem akarta még önmagában sem szavakba foglalni, amit gondolt, de egész valója ujjongás volt és öröm:

– Ez az asszony szeret engem! Ez az asszony szeret engem!...

Úgy tűnt fel később, mintha az első hónapok alatt egyebet sem tett volna, csak az új asszonyt figyelte mindig. Tulajdonképpen azonban éppen olyan keményen dolgozott, mint máskor. Vállára vetette a kapát, és kiment a földekre, befogta az ekébe az ökröt, és felszántott minden helyet, hogy fokhagymát meg vöröshagymát ültessen. De még a munka is gyönyörűség volt számára, mert amint a nap felért az ég tetejére és ő hazament, otthon készen várta az étel, a port gondosan letörölgette az asszony az asztalról és a falakról, s a fazekak meg evőpálcikák csinosan és tisztán oda voltak készítve. Azelőtt neki magának kellett ebédet főznie, fáradtan, izzadtan, elcsigázva, ha ugyan az öregember nem lett hamarabb éhes és nem kevert egy kis pépet vagy nem süttött egy darab lapos kenyérlepenyt, hogy fokhagymával megegyék. Most azonban minderről nem volt szó többé. Vang Lung, mint valami nagyúr, leülhetett az asztala mellé, kényelmesen hátratámaszkodhatott, és úgy evett. A kőből rakott padló ki volt söpörve körös-körül, a tüzelő rendbe volt rakva a konyhában, az asszony ügyesen sürgött-forgott, s a munkából soha nem fogyott ki. Amint Vang Lung elment, az asszony kötelet fogott és bambuszgereblyét, és elment a környékre. Itt egy maroknyi száraz fűvet gereblyézett össze, ott egy lehullt gallyacskát. Mire hazajött, mindig volt annyi tüzelője, hogy az ebéd megfőjön. Vang Lungnak nagyon tetszett, hogy nem kellett többé tüzelőt vásárolni.

Délután meg a kapát szedte elő és ócska kosarat vitt magával az országútra, ahol a város felé és a városból sok öszvér, számár meg ló járt, és összeszedte a hulladékokat, hazahozta és az udvar végén halomba rakta, hogy legyen elegendő trágyájuk a földekre.

Mіндеzt szó nélkül cselekedte, anélkül hogy Vang Lung parancsolta vagy csak említette volna neki.

És mikor este hazajött, nem pihent addig, míg az ökröt meg nem etette és míg egy jókora vödör vizet eléje nem állított, hogy annyit igyék, amennyi jólesik neki.

Közben arra is ráért, hogy összeszedje a rongyos ruhákat, és bambuszszorsóján maga sodort fonalat maradékokból, megfoltozta a téli öltözetek belését, és kicipelte az ágyneműt a napra, kiszedte a gyapotot a vánkosokból, és kimosott mindent, aztán kiakasztotta bambuszbotokra száradni. És a párnákban évek óta megfeketedett, megkeményedett és elférgesedett gyapotot is kitisztogatta, kiszellőztette, kiteregette a napon.

Így dolgozott állandóan, mindennap kitalált valamit, míg csak a három szoba olyan tiszta nem lett, mint akár a legújabb fazék, és szinte gazdagnak tűnt fel. Az öregember köhögése is mintha enyhült volna kissé a gondozás mellett, most egész nap tétlenül üldögélt a ház előtt a napos falnál, szunyókált, és boldog volt a jó melegben.

Hanem beszélni sohasem beszélt az asszony. Éppen csak annyit mondott, amennyit szükségesnek érzett. Vang Lung, amint csendesen nézte, hogyan jár-keel folytonosan a ház körül nagy, széles talpain, lehajtva széles, csontos arcát, nem tudott tisztába jönni vele. Éjszaka más volt. De nappal mintha csak szolgálónak érezte volna magát, sima szép testét elfödte a kék gyapotköntös, és úgy járt-kelt, mintha néma volna. Azt pedig csak nem tehette volna meg Vang Lung, hogy leszidja, amiért nem beszél. Nem elég, hogy többet tesz, mint amennyi kötelességet valaha asszony ismert?

Néha, amint a földeken dolgozott, egy-egy pillanatra megállt és eltöprengett a feleségén. Mit láthatott a százudvaros nagyúri házban? Milyen lehetett az élete – az élet, amelyről soha egyetlen szót sem beszélt? Nem tudta elképzelni. Aztán elszégyenkezett Vang Lung. Micsoda ostoba kíváncsiság ez? Mit töri a fejét annyira? Hiszen utóvégre csak egy asszony...

Az a furcsa, hogy három szoba takarítása meg napi két étkezés elkészítése nem volt elég munka O-lan számára, aki a nagyúri házban rabszolga volt, és akit hajnaltól éjfélig dolgoztattak. Egy napon, amikor Vang Lungnak már nyakára nőtt a vetés és nem győzte kapálni, a háta pedig már úgy sajgott, hogy alig bírta kiegyenesedni miatta – egyszerre O-lan árnyéka vetődött a barázdára, amely fölé Vang Lung görnyedt. Ott állt az asszony, kapával a vállán.

– Estig nincs dolgom a házban – mondta röviden, és minden további nélkül hozzákezdett a legközelebbi barázda fölkapálásához.

A nap keményen rájuk tűzött. Nyár volt már. O-lan arca nemsokára izzadságban fürdött. Vang Lung ledobta a kabátját, és mezítelen felsőtesttel dolgozott, de O-lan magán hagyta vékony alsóruháját, s az most nedvesen tapadt a vállaihoz. Így dolgoztak együtt pontos önkéntelen ütemben, egyetlen szó nélkül, órák és órák hosszát, és Vang Lung nem érezte már a munka gyötrelmét. Nem mintha valami gondolata lett volna. Csak érezte egész testében, egész lelkében a tökéletes összetartozást, amint egyszerre hajoltak le és egyszerre emelték a kapát a levegőbe, amint együtt fordították a nap felé az ő földjének göröngyeit, ennek a földnek, amely otthont adott nekik, élelmet és Istent.

Gazdag és fekete föld volt, könnyen esett szét a kapa hegye alatt, néha egy-egy darabka törött téglá vagy faforgács bukkant elő. Semmi: valamikor, nemzedékek és nemzedékek előtt, férfiakat és asszonyokat temettek el itt, házak álltak sorban, összeestek, és visszakerült minden a földbe, ahonnan vétetett. Így fog majd eltűnni valaha az ő házuk is, az ő testük is. Minden a földből való... minden a földbe kerül... Dolgoztak, dolgoztak, együtt... munkálták a földet... és némák voltak, mint a föld maga.

Mikor végre leszállt a nap, Vang Lung nagy nehezen kiegyenesedett és az asszony felé fordult. O-lan arca vizes volt, és sáros a földtől. Olyan barnára égette a nap, mintha ő is földből gyúrt szobor lett volna. Nedves, sötét ruhája a testéhez tapadt. Lassan igazgatta el kapájával az utolsó barázdavéget. Aztán rendes, halk, közömbös hangján megszólalt a hűvösödő esti levegőben, a mélységes csendben: – Gyermekekem lesz.

Vang Lung ott állt, mintha megmerevült volna, és nem mozdult, nem szólt. Mit mondjon? Mit szokás ilyenkor mondani? Lehajolt, és felvett egy darabka törött cserepet ami a lábai előtt feküdt. Messzire eldobta a barázdából. O-lan éppen úgy mondta ezt, mintha odaszólt volna neki: „Behoztam a teát.” Vagy: „Ehetünk.” Így hát ennek az asszonynak minden mindegy? De neki... ő, Vang Lung nem bírta volna kifejezni, mit érez. A szíve megduzzadt, és mintha megállt volna egy pillanatra... A föld göröngyei fordulnak... új göröngy kerül a napra...

Hirtelen kikapta az asszony kezéből a kapát, és rekedten, fojtottan mondta:

– Elég. Ma nem dolgozunk többet. Meg kell az öregembernek mondani.

Hazaindultak hát, O-lan hat lépéssel mögötte, mint ahogyan asszonyhoz illik. Az öregember az ajtóban állt, éhes volt már, és a vacsorát várta, amelyet soha nem készített el egyedül, mióta az asszony itt volt. Eszébe sem jutott, hogy a kezét is mozdítsa. Türelmetlenül kiáltott eléjük:

– Én már öregember vagyok! Nem tesz jól, ha ilyen soká kell várnom az evéssel!

De Vang Lung, amint elment mellette és a szoba felé tartott, odaszólt neki: – Gyereke lesz. Máris.

Igyekezett olyan közömbösen, nyugodtan beszélni, mintha ezt mondaná: ma beültettem a nyugati földszálat. De nem sikerült. Halkan akarta mondani, mégis úgy tűnt fel, mintha kikiabálná az egész világnak harsonaszóval.

Az öregember pislogva nézett reá, aztán megértette, és nyikorogva nevetni kezdett. Csuplott a nevetéstől.

– Hihhi! – vihogott a menyére, amint meglátta –, azt hallom, közeledik az aratás!

O-lan arca nem látszott az esti homályban, de Vang Lung hallotta nyugodt hangját:

– Hozom az ennivalót rögtön.

– Igen, igen... az ennivalót – mondta mohón az öreg, és mint valami gyermek, O-lan után csoszogott a konyhába. Mint ahogyan előbb elfeledtette egy pillanatra az éhséget az a gondolat, hogy unokája lesz, most a vacsora feledtette vele a születendő gyermeket.

Hanem Vang Lung ott ült a szoba sarkában a padon, és a sötétben kezére hajtotta a fejét.

Élet kel a véreből és húsából... Élet!

III.

Mikor a nehéz óra elközelgett, Vang Lung azt mondta a feleségének: – Valakit el kell hívnunk segíteni. Valami derék asszonyt.

O-lan azonban megrázta némán a fejét. Estebéd után az edényeket szedte le az asztról. Az öregember már lefeküdt, és ők ketten egyedül voltak az éjszakában, a sötétségben. Csak a kis ónlámpás vetett valami világosságot rájuk, amelynek babolájában vékony gyapotkanóc úszott.

– Nem kell asszony? – kérdezte elképedve Vang Lung. Most már kezdett hozzászokni a különös beszélgetésekhez, hogy O-lan többnyire csak intéssel vagy fejmozdulattal válaszolt. Legfeljebb egy-egy kelletlen szót ejtett néha.

– De hiszen az nem lehet, mikor csak két férfi van a háznál! Az anyámnál is volt egy falubeli asszony, én nem értek ezekhez a dolgokhoz semmit. Nincs odaát a kastélyban valami öreg rabszolganő, akit elhívhatnánk?

Most történt először, hogy Vang Lung azt a házat említette, ahonnan az asszony hozzákerült. O-lan hirtelen hozzáfordult és az arca elváltozott, nagyra nyitotta a szemét, arcán harag futott át.

– Senki sem kell onnan nekem! – kiáltott fel szinte vadul. Vang Lung kiejtette a pipáját a kezéből ijedtében, éppen most tömte. De Olan már lecsendesedett. Merev, mozdulatlan arccal szedegette össze az evőpálcikákat, mintha egy szót sem szólt volna.

– Lám lám – mondta meglepődve Vang Lung, de nem beszélt többet a Huang-palotáról, hanem így folytatta:

– Mi ketten nem értünk a dologhoz semmit. Az apámtól nem is illik, hogy a szobádba lépjen, én meg soha még egyetlen borjút sem láttam születni. Nehéz a kezem, és még megölném a gyermeket. Látod, a nagy házaknál a rabszolgáknak folyton születnek gyermekeik, és ezért...

O-lan gondosan, rendesen egymás mellé rakosgatta az evőpálcikákat az asztal szélén, és a férjére nézett, aztán egy perc múlva mély hangon szólt:

– Ha valaha visszatérek abba a házba egy pillanatra, akkor a fiammal akarok visszamenni, hogy megmutassam. Vörös kabátka lesz rajta, és vörös virágokkal hímzett nadrág és fején új kalap, amelyet kis aranyozott Buddha-szobor díszítsen, lábacskaik pedig tigrisfejű cipő. És rajtam is új cipő legyen, és új fekete szatinköpeny, és akkor be fogok menni a nagy csarnokba, ahol az öregasszony ül és ópiumot szív, és meg fogom mutatni magamat és a fiamat mindenkinek.

Vang Lung sohasem hallotta még, hogy ennyit mondott volna egyfolytában. Lassan, de folyékonyan beszélt, sokszor, nagyon sokszor elgondolhatta, kitervelhette már ezeket magában. Mikor ott dolgozott férje mellett a földéken szótlánul, akkor ezen gondolkozhatott... Milyen különös teremtés ez az asszony! Vang Lung azt hitte, hogy alig-alig törődik a születendő gyermekkel, olyan nyugodtan és közömbösen végezte napról napra minden munkáját. Pedig már réges-régen látta a kicsikét lelkében, amint él és növekszik, amint felöltözteti új ruhába! Most egyszerre nem tudta Vang Lung, mit mondjon, ezért szorgalmasan nyomta a pipába a dohányt a két ujjával.

– Akkor hát sok pénz kell majd neked – mondta végre tettetett mogorvasággal.

– Ha adnál három ezüstöt... – mondta félénken O-lan. – Tudom, hogy sok, de apróra kiszámítottam mindent... nem fogok pazarolni belőle.

Vang Lung az övében kezdett kotorászni. Előtte való nap jó csomó nádat adott el a mocsaras nyugati földekről a piacon, és most valamivel több pénz volt nála, mint amennyit az asszony kért. Odatette a három ezüstpénzt az asztrra. Aztán, kis tévovázás után, a negyediket is odatette, amelyet azért tartott magánál már régóta, hogy kockázhasson egy kicsit, ha éppen kedve kerekedik rá, valamelyik teaházban. De sohasem merete megtenni, hogy pénzt veszítsen. Csak nézte a játszókat. És rendesen inkább a mesemondónál töltötte az idejét, ahol az ember akármeddig hallgathat és a végén csak egy pennyt kell bedobni a perselybe.

– Vidd csak az egészet – mondta, és gyorsan ráfújt a kis papírszeletre, hogy lánggra lobbanjon a lámpánál és rágyújthasson a pipájára. – A kabátot csinálhatnád valami selyemmaradékból. Hiszen az első gyermekünk!

O-lan nem vette el mindjárt a pénzt. Csak nézte sokáig. Aztán halkán, félig suttogva szólt: – Életemben először van ezüstpénz a kezemben.

Hirtelen felkapta, a tenyerébe szorította, és a hálósobába sietett vele.

Vang Lung pipázva üldögélt a helyén, az ezüstpénzre gondolt, amint az asztron feküdt. A földből jött ez is, a földből, amelyet ő szántott és vetett és verejtékével öntözött. Valahányszor egy-egy ezüstpénzt oda kellett adnia, eddig mindig úgy érezte, mintha a saját húsából vágták volna ki, életéből vennék el. De most, életében először nem érzett fájdalmat. Nem az idegen kereskedő piszkos kezében látta a pénzt, ahová kerülni fog, hanem azt látta, amint ruhává változik át első fia számára, első fia testének takaróul.

Hanem azért mégis az ő furcsa, hallgatag, látszólag közömbös asszony felesége öltöztette fel először álmaiban a gyermeket...

Nem, O-lan nem akarta, hogy legyen vele valaki.

Egy este történt, alkonyatkor, alighogy lement a nap. Az asz- szony kint dolgozott a földeken akkor is a férje mellett. A búzát learatták már, a földeket elárasztották vízzel, aztán bevetették a rizst. Most már az ért meg. Gazdagok és kövérek voltak a szemek a nyári esőtől és a kora őszi meleg napsütéstől. Együtt vagdosták a szálakat egész nap, rövid nyelű sarlóval. O-lan mereven, nehézkesen hajladozott terhessége miatt, nem bírt lépést tartani Vang Lunggal, mint azelőtt. Amint a délután előbbre haladt, egyre lassabban, egyre lassabban folytatta a munkát O-lan. Estefelé Vang Lung észrevette, mennyire elmaradt, és türelmetlenül tekintett egyszer hátra. O-lan kezéből kiesett a sarló, kínosan egyenesedett fel. Arcán nem a munka verejtéke volt, hanem a gyötrődése.

– Hazamegyek — mondta. – Ne jöjj... ne jöjj utánam... ne lépj be a szobába, amíg én nem hívlak. Csak arra kérlek, hozz frissen hántott nádszalat, és vágj éles szilánkot belőle, hogy elvághassam a gyermek életét az enyémtől.

Ezzel már fordult és indult a földeken át a ház felé, csendesen és nyugodtan, mintha nem történne semmi. Vang Lung utánanézett, míg csak el nem tűnt a kis tó mögött, aztán kiválasztott egy karcsú, friss zöld nádszalat, gondosan meghántotta és szilánkokra vagdosta a sarlója élével. Az őszi alkonyat sietve jött már, mikor vállára vetette a sarlót és indult ő is hazafelé.

Belépett az ajtón. Az asztal közepén ott állt gőzölögve az étel, az öregember csámcsogva evett. O-lan fájdalmi közepette még főzött is. Vang Lung megdöbbenve érezte, hogy ilyen asszonyt nem sokat lehet találni. Aztán ügyet sem vetve az öregre, hálószobája ajtajához ment és bekiáltott:

– Itt a nád!

Várt. Arra várt, hogy O-lan kikiált majd neki, hozza be a nádat. De az asszony nem hívta be. Halk csoszogás hangzott, aztán az ajtó résnyire kinyílt, és kinyújtotta jéghideg, reszkető kezét. Átvette a nádat. Egyetlen szót sem szólt, de Vang Lung hallotta, hogy egyre kínosan liheg, mint valami halálveszedelem elől menekülő, meghajszolt állat.

Az öregember felnézett az ételtől.

– Egyél, mert kihűl minden.

Legyintett. – Nem kell még nyugtalannak lenned, sokáig tart az ilyen.

Emlékszem, mikor az én első fiam született, hajnal lett, mire itt volt. Ó, ha arra gondolok, mennyien voltak... hány gyermeket hozott világra anyád, és a sok közül csak te élsz egyedül... látod, ezért kell az asszonynak mindig újra és újra gyermeket adnia...

Csámcsogott megint, nyelt néhányat, aztán mintha csak most jutna az eszébe, hangosan felvihogott: – Holnap ilyenkor lesz már unokám!

Abbahagyta az evést, és sokáig kuncogott magában, amint ott ült csendesen az egyre sűrűbb sötétségben. Mert Vang Lung nem törődött semmivel. Nem gyújtott lámpát. Állt az ajtónál, és figyelte, figyelte az egyre nehezebb, egyre kínosabb, egyre gyorsabb lihegést. Forró vér szaga jött ki a rozoga ajtó mellől, amitől szinte rosszul lett és ami megijesztette. Most egészen hangosan és nagyon gyorsan zihált O-lan, szinte suttogó sikoltásnak tűnt fel minden lélegzetvétele, de egyetlen hangos jajszót ki nem ejtett. Mikor aztán Vang Lung úgy érezte, nem bírja tovább és be akarta lökni az ajtót, egyszerre halk, vékony hang ütötte meg a fülét, és erre mindent elfelejtett...

– Fiú? – kiáltott be vadul, nem törődve az asszonnyal. A gyenge kis hang újra kiáltott... – Fiú? Mondd meg, csak ennyit mondj, fiú-e a gyermek?

És az asszony hangja fáradtan, gyengén, kimerülten, mintha távolról érkező visszhang lenne, úgy jött feleletül:

– Fiú!

Vang Lung az asztalhoz ment, és leült a padra. Szédült. Milyen gyorsan történt minden... az étel rég jéghideg volt már, az öregember aludt a sarokban. De mégis... milyen hamar történt... Megrázta az apja vállát.

– Fiú! Fiú! – kiáltotta büszkén. – Nagyapa vagy, és én apa vagyok! – Az öregember felriadt, és újra nevetni kezdett kotkodácsoló hangján.

– Persze, persze, nagyapa vagyok... nagyapa... – és felállva az ágya felé topogott, folytonos vihogással.

Vang Lung felvette a rizses edényt az asztalról, és enni kezdett. Most érezte, hogy nagyon éhes, és nem győzte elég hamar nyelni az ételt. Hallotta, hogy odabenn az asszony motoszkál. A gyermek állandóan sírt.

– Úgy látszik, nemigen lesz most már békességünk a házban – mondta maga elé nagyon büszkén.

Mikor már mindent megevett, újra odament az ajtóhoz, és O-lan, amint meghallotta, hogy ott van, behívta magához. A vörös gyertya égett, és O-lan szépen, rendesen betakarózva feküdt a megvetett ágyban. Mellette, ócska nadrágba

bugyolálva, mint ahogyan az ósi szokás kívánta, feküdt a fia.

Vang Lung odament, és nem jött szó a szájára. Keble dagadozott a büszkeségtől, amint lehajolt a gyermek fölé és megnézte őt. Kerek, ráncos arcocskája volt, szinte fekete. Haja is fekete volt, hosszú és nedves. Most már nem sírt, behunyt szemmel, csendesen feküdt a melegben.

Vang Lung a feleségére nézett, és O-lan visszatekintett reá. Az asszony haja is nedves volt a kínok verejtékétől, apró szeme beesett és karikás. De máskülönben olyan volt, mint egyébkor: csendes és nyugodt.

Hanem Vang Lung szemében szép, nagyon szép volt most, amint itt feküdt. Túláradó szívvel mondta, mert nem jutott az eszébe más: – Holnap elmegyek a városba, veszek piros cukrot és felolvasztom forró vízben, és neked adom inni.

Majd újra a gyermekre tekintett, és folytatta hirtelen:

– Nagy-nagy kosár tojást fogunk venni, és befestjük pirosra, hogy minden ismerősnek jusson. Hadd tudja meg mindenki, hogy fiam született!

IV.

A gyermek születése után való napon az asszony felkelt, mint máskor, és elkészítette az ennivalót, de nem ment ki a földre Vang Lunggal. A férfinak egyedül kellett dolgoznia odakint délutánig. Akkor hazajött, felvette ünneplő kék köntösét, és a városba ment. Egyenesen a piacra tartott, száz tojást vásárolt, nem egészen frisset, nem a drágább fajtából, de még elég jót. Egy penny volt darabja. Aztán vörös papírt is vett, hogy vízbe téve megfesthessék vele a tojást. Majd a tojásos kosárral karján benézett a cukrosboltba, és nem is egy, de másfél darab piros cukrot vásárolt, becsomagoltatta barna, finom papírba, és átköttette szalmafonállal. A kereskedő mosolyogva csúsztatott egy darab piros papírt a fonál alá.

– Talán újszülött gyermek anyjának vásároltad?

– Első fiam születésének ünnepére – mondta büszkén Vang Lung.

– Ó, jó szerencsét, jó szerencsét – mondta a kereskedő, és máris új vevő felé fordult. Bizonyosan többször mondta ezt naponta sok idegen embernek, de Vang Lung úgy érezte, hogy csak neki szólt az üdvözlés, és örült a kereskedő udvariasságának. Háromszor is mélyen meghajolt, amint kiment a boltból. Amint tovább haladt az erős napfényben, a poros utcán, úgy érezte, nincs a világon még egy olyan szerencsés ember, mint amilyen ő.

Először boldogan gondolt erre, de aztán különös szívszorongással. Nem jó túlságosan szerencsésnek lenni... A levegő, a föld tele van rosszakaratú szellemekkel, azok nem tudják elviselni, ha az ember boldog, különösen a szegény ember... Hirtelen benyitott még a gyertyaöntő kapuján, ahol tömjént is lehetett kapni, és négy darabot vásárolt, mert négyen laktak a házában immár. A tömjént azonnal elvitte útközben a kis földistenhez, odaragasztotta annak a két régi tömjénrudacsának a hamujába, amelyet O-lannal kötött házassága napján áldozott, és gondosan meggyújtotta mind a négyet, aztán megnyugodva tért haza.

Az a két guggoló kis bálvány, ott az alacsony földél alatt, majd megvédi őket hatalmával minden bajtól!

És íme, alig vette észre, az asszony ott dolgozott mellette a földeken megint. Az aratások ideje elmúlt, a termést maguk csépeleték ki ketten a kőpadlón, a ház pitvarában. Aztán megszitálták, nagy bambuszkosarakba téve himbálták a szélben, és a jó mag benn maradt, a pelyvát pedig elvitte az őszi szélvihar. Felhőben repült szét. Most aztán be kellett újra vetni a földet tél előtt. Vang Lung befogta az ökröt az ekébe, és szántott, az asszony pedig a nyomában járt kapójával és elegyengette a barázdákat.

Egész nap dolgozott O-lan a férjével, és a gyermek egy darab rongyos zsákon aludt a földön. Ha sírni kezdett, O-lan leült melléje a földre és megsoptatta, a nap pedig rájuk sütött. O-lan mellére és a gyermek mohó szájára, a késlekedő őszi nap, amely nem akarta otthagyni melegével a földet, míg csak a tél nem kényszeríti reá. Az asszony és a gyermek olyan barnák voltak, akár maga a föld, s úgy ültek ott mozdulatlanul, mintha belőle gyúrt bálványok lennének. Az anyaföld pora keveredett bele az asszony fekete hajába, az ülte meg a gyermek pelyhes, sötét fejét.

De az asszony nagy, barna melléből hófehér tej ömlött a gyermek szájába, ha a fiú megsopta az egyik mellét, a másiktól szökőkút módjára tört elő a gazdag forrás, és az asszony hagyta, hogy folyjon. Sok teje volt, elég több életnek is, nemcsak az egy gyermeknek, akármilyen torkos és falánk volt. O-lan érezte bőségét, és engedte, hogy az anyaföldnek is jusson a tejből. És a tej beitta magát a földbe, és feketébb, zsírosabb lett tőle, a gyermek is kövér volt, és jó természetű. Evett, aludt és növekedett.

Jött a tél, de előkészültek reá idején. Soha még nem volt ilyen aratás a környéken. A kis háromszobás házban alig fért az áldás. A mennyezetről egymás mellett csüngött a sok fokhagyma- és vöröshagymafüzér, a középső szobában, az öregember szobájában és az ő hálószobájukban vastagon feküdt a nád, kosarakat formáltak belőle, és telirakták búzával és rizzsel. Vang Lung sokat el akart adni a termésemből, de óvatos volt és várt, nem dobálta ki a pénzét könnyelműen, mint legtöbb szomszédja a játékházakban vagy csemegésboltokban, s nem adott túl a gabonán, míg alacsony volt az ára. Inkább arra várt, hogy leessen a hó és újév táján a városiak akármilyen árat megfizessenek érte.

A nagybátya mindig eladta a termését, jóformán mielőtt még megért volna. Néha már akkor vett föl pénzt reá, mikor még lábön volt a földeken, így megkímélte magát az aratás munkájától. Csakhogy az ő felesége ostoba asszony volt, kövér, lusta és piszkos, egyre édességeket kívánt, és hol ez kellett neki, hol az, amelletts mindig csak városi készítésű cipőt akart hordani. Vang Lung felesége maga varrta a cipőjét, sőt a férjéét, az öregemberét és a gyermekét is. Vang Lung el sem tudta volna képzelni, hogy azzal a követeléssel álljon elő, hogy a városból hozzon neki cipőt!

A nagybátyja roskatag házában ugyan nem lógott soha a mennyezetről semmi. Vang Lungnál pedig még egy füstölt disznócomb is díszelgett, amelyet a szomszédjától, Csingtől vásárolt. Sietve le kellett vágni az állatot, mert az volt a gyanú, hogy megbetegszik. Még idejekorán leszúrták, mielőtt lefogyhatott volna, szép kövér combja volt, és O-lan megsózta és megfüstölte. Két nagy tyúkot is megölt O-lan, és elkészítette a téli időkre: tollastól füstölte és szárította meg, és kitömte belül sóval.

Odabenn ültek a sok gazdagság közepette, míg odakünn süvített és ordított a metsző pusztai szél. A gyermek nem sokára már egyedül fel tudott ülni. Mikor egy hónapos volt, Vang Lung meghívta mindazokat az ismerősöket, akik eljöttek az esküvőjükre, és tíz-tíz pirosra festett, keményre főzött tojással ajándékozta meg őket. Azok pedig, akik a faluból jöttek el szerencsét kívánni, kettőt kaptak. És mindenki irigyelte a fiát, aki nagy, kövér, holdvilágképű gyermek volt, kiálló arccsontokkal, akár az anyjáié. Most, hogy tél volt, a házban terítették le a zsákot és ponyvát a számára, a déli ajtót pedig kinyitották, hogy levegő és világosság jöjjön be, és a nap is besütött, de az északi szél hiába verdeste a ház hátsó, zárt falát.

A levelek mind lehulltak a küszöb mellett álló fáról és a fűzetről és a földek szélén levő barackfáról, csak a bambuszlevelek csüngtek nedves csomókban, hiába rángatta őket vihar.

A száraz, hideg szél miatt a vetés nem tudott kicsírázni a földben, és Vang Lung aggódva várta az esőt. Egy szürke, felhős napon, mikor a levegő csendes volt és enyhe, hirtelen megérkezett a zuhogó zápor, és ők benn ültek a védett házban jóllakva és átmelegedve, és nézték az esőt, amint hosszú szálakban csurog le a földekre, és lecsöpög az ajtó fölül, a háztető széléről. A gyermek meglepődve nyújtogatta kis kezét, hogy megfogja az ezüstcsíkokat, kacagott hozzá, és mindnyájan kacagtak. Az öregember lekuporodott a földre a gyermek mellé, és így szólt:

– Nincs több ilyen fiú tucatnyi sem! Az öcsém patkánygyermekei olyan bambák, hogy semmit sem vesznek észre, míg járni meg nem tanulnak.

Kint a földeken kicsírázott a vetés, és friss zöld, apró lándzsák bújtak elő a nedves, barna talajból.

Ilyen időben szerettek látogatóba járni a környékbeli földművelők, mert jókedvűek voltak, hogy az ég elvégzi helyettük az öntözés munkáját, s a hátukat nem kell törni és görnyeszteni érte. Reggelenként hol ebben, hol abban a házban gyülekeztek össze, teát ittak és beszélgettek, aztán továbbindultak a keskeny ösvényeken mezítláb, olajpapírból készült esernyőik alatt. Az asszonyok azonban otthon ültek, cipőt varrtak, ruhákat foltoztak, ha volt bennük egy kis ügyesség, és közben az újesztendő ünnepeire kezdtek készülődni.

De Vang Lung és a felesége nem vágyakoztak túlságosan a vendégek után. A faluban alig fél tucat az övékhez hasonló ház állt, és egyikben sem akadt feleannyi gazdagság. Attól féltek, ha túlságosan nagy barátságba keverednek a többiekkel, annak okvetlenül kölcsönkérés lesz a vége. Közeledett az újév ünnepe, s kinek van ilyenkor elegendő pénze a sok új ruha meg a lakoma megszerzésére? Otthon ült hát Vang Lung, és míg a felesége varrt és font, ő maga előszedte bambuszkosarait, hálóját, kijavíttatta ügyesen és türelmesen. Amit ő tett a szerszámaival, azt tette O-lan a házi eszközökkel. Ha egy agyagkorsó szivárgott, nem dobta mindjárt a sarokba, mint más asszony, és nem fecsegett, hogy újat kellene venni. Hanem agyagot meg sarat kevert, bekente vele a korsót, lassan átégette a tűzön, és újra olyan volt, mint az új. Örültek egymás ügyességének, és elégedetten éltek együtt, de sohasem beszéltek róla, és alig esett más szó, mint ilyesmi: – Eltetted a vetőmagot a nagy kosárból?

Vagy:

– A szalmát el fogjuk adni, és a babkórót égetjük el a konyhán.

Néha-néha megesett, hogy Vang Lung ezt mondta: – Jó ez a metélt tészta.

És O-lan felelt: – Ebben az évben nagyon jó lett a liszt.

Azon felül, amit feléltek, Vang Lung egy maroknyi ezüstpénzt tudott megtakarítani a termésből. Félt volna az övében hordani, és félt volna másnak beszélni róla az asszonyon kívül. Közösen tanácskoztak, hová rejtsék a kincset? Az asszony végre is ügyesen kis lyukat vájt a hálósobájuk falában az ágy mögött, és ide dugta Vang Lung az ezüstöt, aztán betapasztotta a rést agyaggal, és nem találhatta meg senki. És ha Vang Lung kint járt a többi emberek között: úgy érezte, nagyon rendben van minden a világban.

V.

Közelgett az újév ünnepe, és minden házban nagy volt a felfordulás, készülődés, izgalom. Vang Lung bement a városba a gyertyaöntőhöz, nagy ív vörös papírokat vásárolt, amelyekre arannyal volt rányomtatva egyikre a boldogság betűjegye, másokra a gazdagságé. Ezeket a papírosokat ráragasztotta a földművelő eszközeire, hogy szerencsés legyen az új esztendőben. Az ekéjére, a kapájára, a két vödörre, amelyben trágyát és vizet hordott a földekre. A ház ajtajára is tett hosszú szelet papírt, és a küszöbre is, de ez furfangosan virág alakúra volt kivágva. Vett még több piros papírt is, hogy új köntös legyen belőle földistennek és feleségének, amit az öregember készített el reszketeg öreg kezével. Vang Lung elvitte a ruhákat, felöltöztette a két istenszobrot, és égetett előttük egy kis tömjént, mert újév napján így illik. Két vörös gyertyát is vett még, hogy otthon égessék el az ünnep előestéjén az istenkép előtt, amelyet a falra ragasztott fel, az asztal fölé.

Aztán újra elment Vang Lung a városba, disznózsírt vett, meg fehér cukrot, és az asszony addig keverte a zsírt, míg habos lett és fényes. Rizslisztet szórt belé, amelyet maga őrlött otthon, és cukrot is tett hozzá. Aztán finom újévi tésztát dagasztott, olyant, amilyent az előkelő Huang-házban szokás enni.

Mikor a kalácsokat odatette sorjában az asztalra, hogy megsüsse,

Vang Lung szíve szinte szétpattant a büszkeségtől. Nem volt a faluban még egy olyan asszony, aki ilyesmihez értett volna, hogy gazdagok számára való süteményt készítsen. O-lan a kalácsok tetejére szárított piros és zöld gyümölcsökből mintákat és díszítéseket is formált.

– Kár ezt megenni – vélte Vang Lung gyönyörködve.

Az öregember ott állt az asztalnál kidülledt szemmel, bámulta a nyalánkságokat mint valami gyermek, és nagyokat nyelt.

– Hívjuk meg az öcsémet, a te nagybátyádat, és a gyermekeit, hadd lássák! – mondta. De a gazdagság óvatossá tette Vang Lungot. Nem jó, ha az ember ilyesmiket mutogat éhes embereknek.

– Nem jelent szerencsét, ha valaki újév előtt megnézi az ünnepi tésztát – mondta gyorsan, és az asszony, akinek keze fehér volt a zsíros tésztától, így szólt:

– Ezeket nem mi fogjuk megenni, csak egy-két egyszerűbbet hagyok meg, hogy legyen mivel vendégeinket megkínálni.

Mi nem vagyunk olyan gazdagok, hogy fehér cukrot és zsírt ehessünk. Ezt az öregasszonynak sütöttem, aki úrnőm volt a nagy Huang-házban. Elviszem megmutatni a gyermeket újév másodnapján, és ajándékul adom neki a kalácsokat.

Erre Vang Lung még büszkébb lett, mert nagyon jólesett neki, hogy abba a nagy előcsarnokba, ahol ő olyan félénken és félszegen ácsorgott, a felesége mint látogató lépjen be, karján a fiúval, díszes, piros ruhába öltöztetve, és a legfinomabb süteményeket vigye ajándékul, amit csak készíteni lehet.

Az egész ünnep jelentősége csökkent előtte, csak a látogatást érezte fontosnak. Mikor felvette az új fekete gyapotköntöst, amelyet O-lan varrt a számára, így szólt magában:

– Ez lesz rajtam akkor is, mikor odakísérem őket a nagy ház kapujához.

Mikor újév első napján nagybátyja és gyermekei eljöttek szerencsét kívánni, nem győzték dicsérni az egyszerű fehér süteményt, amilyent sohasem ettek még. Vang Lung alig bírta megállni, hogy oda ne kiáltson: – Látnátok csak a díszesebbeket!

De azért maga vigyázott, hogy a díszes sütemények jól el legyenek rejtve, mert büszkén, emelt fejjel akart belépni a Huang-ház kapuján.

És így az új esztendő második napján, mikor úgy illik, hogy az asszonyok meglátogassák egymást, miután a férfiak már az előző napon eleget ettek és ittak, O-lan hajnalban felkelt. Ráadta a gyermekre az új vörös kabátkát, a tigrisbőr cipőt, amelyet maga varrt. A kisfiú fejét Vang Lung az ünnep előtti napon frissen borotválta, s anyja most karimátlan piros kalapkát adott reá, amelyet Buddha aranyszáלבól szőtt mása díszített. Így ültette az ágyra. Most aztán Vang Lung is gyorsan ünneplőbe öltözött, míg O-lan kifésülte hosszú fekete haját és átszúrta a kontyát az ezüsttel befuttatott hajtűvel, amelyet a férjétől kapott újévi ajándékul. Fölvette új fekete köntösét, amelyet ugyanolyan anyagból varrt, mint Vang Lungé volt; összesen tizenkét métert vásároltak belőle. Aztán Vang Lung a gyermekkel. O-lan a süteményes kosárral karján megindultak a téli pusztasággá változott földeken át a város felé.

Vang Lung nagyon jól érezte magát, mikor megálltak a kapu előtt s a portás tátott szájjal bámult rájuk. A három szórszálat csavargatva ezt kiáltotta:

– Ah, Vang, a földművelő most már nem egyedül jön, hanem hárman vannak! Úgy látom, nem kell több szerencsét kívánni neki az új esztendőre, mint amennyit a régitől kapott!

– Sok szerencsét... sok szerencsét az új évre.

Aztán bátran és büszkén belépett a kapun.

A portásra annyira hatott a dolog, hogy mély meghajlással így szólt:

– Ó, Vang Lung, szerencse kegyeltje, arra kérlek, kegyeskedj leülni nyomorúságos lakásomban, míg én bevezetem feleségedet és fiadat az öreg úrasszony elé.

És Vang Lung ott állt a bejárat alatt, és nézte a feleségét amint a gyermekkel karján megy be a nagy házba, hogy ajándékot vigyen az úrnőnek. Mikor egészen eltűntek a hosszú, kanyargós folyosón, bement a kapus lakásába, és mintha hozzá szokott volna az ilyen bánásmóddhoz, előkelően elfogadta a portás himlőhelyes feleségétől a középső szobában a tisztelet helyét balra az asztaltól. Azután könnyű főhajtással köszönte meg a teát, amelyet az asszony nagy hajlongásokkal tett elébe, és nem itta meg, mintha jobb italhoz lenne szokva.

Hosszú, nagyon hosszú időnek tűnt fel, míg végre újra előkerült a portás, vele O-lan meg a gyermek. Vang Lung egy pillanatra kutatóan, mohón tekintett az asszony arcába, szerette volna látni, jól sikerült-e a látogatás. Mert most már ismerte látszólag közömbös, mozdulatlan arcot, és néha le is tudott olvasni róla egyet-mást. O-lan nyugodtnak és elégedettnek látszott. Vang Lung türelmetlenül várta, hogy mindent meghalljon, mi történt odabenn az öregasszony csarnokában, ahová nem léphetett be.

Rövid meghajlások után a kapus és himlőhelyes felesége felé sietve elindult és átvette O-lantól megint a gyermeket, aki el aludt, és egészen összegyűrődött szép új kabátkája, amint összekuporodva feküdt apja karjaiban.

– Hát? – szólt hátra végre az asszonynak, mikor jó darabot mentek már. Bosszantotta, miért nem beszél O-lan. Az asszony közelebb jött, és suttozva szólt:

– Azt hiszem, úgy láttam, hogy valami baj van a Huang-házban.

Olyan hangon beszélt, mintha azt mondaná az istenekről, hogy éhezniök kell. Meg volt döbbenve.

Hogyan érted ezt? – sürgette Vang Lung.

De O-lant nem lehetett sürgetni. Nem volt hozzászokva a beszédhez, és csak lassan tudta egymáshoz fűzni a szavakat.

– Az öreg úrasszony ugyanabban az ünneplőruhában volt, amelyben tavaly. Ilyent még sohasem láttam. És a rabszolgaleányoknak sem volt új köntösük.

Kis szünet után hozzátette:

– Egyetlen szolgálón sem láttam olyan anyagból készült új ruhát, mint amilyen az enyém.

Megint kis csend.

– Ami pedig a fiacskámat illeti, az öreg nagyúr feleségeinek és ágyasainak gyermekei közül sem lehetett találni hozzá hasonlót, ő a legszebb, és neki van a legfinomabb ruhája.

Lassan-lassan boldog mosoly terült szét széles arcán, és Vang Lung hangosan felkacagva szorította büszkén magához a fiúcskát. Milyen ügyesen cselekedett, mikor megházasodott... milyen szerencsés ember ő!

Aztán hirtelen elhallgatott és elsápadt. Félelem fogta el. Hogyan is lehet olyan ostoba, hogy ilyen hetykén és boldogan járkál kint, szabad ég alatt, kis fiúgyermekkel a karján, szabad prédájául minden kóborló gonosz szellemnek. Gyorsan kinyitotta a kabátját, ruhája alá rejtette az alvó gyermek fejét, és hangosan szólt:

– Milyen kár, hogy leánygyermekünk született, akinek méghozzá csúf kiütései is vannak és senkinek sem fog soha tetszeni! Imádkozzunk, hogy meghaljon.

– Igen... igen... – mondta gyorsan O-lan, aki szintén komolyan érezte a veszedelmet, amiben forognak. Mikor így megnyugtatták a lelküket minden lehető baj ellen, Vang Lung újra halkabban kérdezte:

– És azt nem tudod, miért szegényednek?

Néhány percre beszéltem a főszakácsnővel, akinek a keze alatt dolgoztam azelőtt – suttozta O-lan. – És ő azt mondta: ez a ház nem maradhat így fenn, mikor az öt fiatal úrfi marokkal szórja a pénzt idegen országokban, és asszonyt asszony után küld haza, amint megunják őket... És az öreg nagyúr is hoz egy-két asszonyt a házba évenként a régiék mellé, és az öreg úrasszony mindennap annyi ópiumot megeszik, hogy azon a pénzen arannyal tömhetné ki a cipőjét.

– Ugyan, ugyan! – álmélkodott elképedve Vang Lung.

– Aztán a tavasszal férjhez kell mennie a harmadik leánynak – folytatta O-lan –, és a hozománya hercegeknek való vagyon. Elég hozzá, hogy valami nagyvárosban hivatalt lehessen vele vásárolni. Minden ruháját a legfinomabb szatinból készítik, amit külön mintával szőnek Szucsouban és Hongcsouban, és a szabót Sanghajból küldik ide, hogy a ruhái ne legyenek kevésbé divatosak, mint az idegen földek asszonyaié.

– Kihez megy férjhez a leány, ha ennyi pénzt adnak ki reá? – kérdezte Vang Lung, aki elszörnyedt ennyi vagyonnak csak említésére is.

– Egy tisztviselő második fiához, Sanghajban – mondta az asszony, és hosszú szünet után hozzátette:

– Kell, hogy szegényebbek legyenek, mert az öreg úrasszony maga mondta nekem, hogy földet akarnak eladni, a délre fekvő szántók közül... Közvetlenül a város fala előtt, ahol mindig rizst szoktak vetni, mert nagyon jó, zsíros a föld és

könnyű rávezetni a vizet a mocsárból.

– Földet adnak el? – ismételte Vang Lung szinte suttogva. – De hiszen akkor csakugyan szegényednek... földet eladni... mintha a saját húsát és vérét adná el az ember...

Töprengett egy darabig, aztán hirtelen a fejére ütött a tenyerével.

Mi nem jutott az eszembe! – kiáltotta hátrafordulva. – Mi fogjuk megvenni azt a földet!

Egymásra bámultak, Vang Lung ragyogó képpel, O-lan meg döbbenten.

– A földet... a földet... – dadogta.

– Megveszem! – kiáltotta Vang Lung. – Megveszem a hatalmas Huang-családtól.

Úgy beszélt, mint valami hatalmas nagyr.

– De hiszen nagyon messze van tőlünk! – mondta az asszony elképedve. – Két óra hosszat kell gyalogolnunk, hogy odaérjünk.

– Meg fogom venni! – ismételte Vang Lung konokul, mint mikor a gyermek ellenszegül anyja akaratának.

– Jó dolog földet venni – mondta békítően O-lan –, bizonyos, hogy jobb, mint hogy a pénz a falban heverjen. De miért nem veszel egy darabot a nagybátyádéból? Mindig azon panaszkodik, hogy nem tudja eladni azt a részt, ami a mi földünk nyugati oldalán van.

– A nagybátyám földje nem kell nekem – mondta Vang Lung hangosan és hetykén. – Húsztendeje nem volt jól trágázva, és minden évben erőszakolja belőle a termést. Olyan az, mint a száraz agyag. Nem, nem, én Huang földjét akarom.

Olyan nyugodtan mondta ki, hogy: Huang földjét, minden alázatoskodó jelző nélkül, mintha a szomszédjáról, a rongyos kis Csingről beszélt volna. Most úgy érezte, hogy ezekhez a nagyurakhoz való ő, hogy ezüsttel a kezében beállíthat a pazarló nagyr család házába, és ekképpen szólhat:

– Nekem pénzem van. Mi az ára annak az eladó földnek?

Hallotta önmagát, amint ezt mondja az öreg nagyr. És a Huang-család feje odaküldi ügynökét, és ahhoz így szól félvállról: – Mi a tisztességes ára a földnek? Itt van a kezemben a pénz.

A felesége pedig, aki rabszolga volt a házban, olyan embernek a felesége lesz, aki kezében tartja a földet, amely nemzedékek és nemzedékek óta a Huang-családot tette gazdaggá és előkelővé.

Mintha O-lan megérezte volna ezeket a gondolatokat. Figyelmesen nézte a férjét, aztán egyszerre így szólt:

– Jó, vegyük meg. A rizsföld mindig sokat ér. Meg azután közel van a mocsárhoz, és minden évben lesz elég vizünk.

Újra szétterült a mosolygás az arcán, de csak az arcán. Fátyolos fekete szeme sohasem csillant fel. Hosszú csend után ezt mondta még: – Tavaly ilyenkor még rabszolga voltam abban a házban.

Aztán mentek tovább, és töprengésükben elnémultan hajtották le mélyen a fejüket.

VI.

Az új darab föld nagyot változtatott Vang Lung életén.

Eleinte, mikor kikaparta a pénzt a falból és megtörtént a vétel, valami különös levertség lepte meg. Szinte megbánta a dolgot. Ha arra gondolt, hogy most üres a lyuk a falban, ahol azelőtt az ezüstpénz volt, azt kívánta, bár ott teremne újra. Nehéz és sok munkát jelentett ez a föld mindenképpen. Amellett, amint O-lan előre mondta, nagyon messze is volt, több mint egy li távolságra tőlük. Meg aztán, őszintén szólva, nem is volt olyan öröme a megvételnél, mint ahogyan előre elképzelte. Túlságosan korán állított be a palotába, és az öreg nagyúr még aludt. Igaz, hogy elmúlt dél, igaz az is, hogy hangos szóval verte fel a kapust:

– Mondd meg az öreg úrnak, hogy fontos dolgom van veled, pénzről van szó!

Hanem a kapus csak a fejét rázta.

– A világ minden pénze nem bírhatna reá, hogy az öreg tigris felébresszem. Új felesége van, Barackvirág, akit három napja hozott a házhoz. Az életemet kockáztatnám, ha megzavarnám.

Aztán, a szemölcse szőrszárait sodorgatva, rosszakaratú gúnyal tette hozzá:

– Meg aztán neki nem fontos dolog a pénz. Ő pénzben fürdik, mióta a világon van.

Végre is csak az öreg úr ügynökével lehetett szóba állni, aki olajos képű, alattomos tekintetű gazember volt, keze nehéz lett a sok ráragadt pénztől.

Hanem a föld mégis Vang Lung tulajdona lett. És egy ködös, szürke napon, az új év második hónapjában, elindult egyedül, hogy megnézze. Senki sem tudta még, hogy az övé az a hosszúkás, négyszög alakú, fekete földdarab, amely ott húzódott el a város fala mellett. Gondosan megmérte. Háromszáz lépés hosszú és százhusz lépés széles volt. Ott volt még a négy kő a négy sarkában a Huang család büszke címerével. Majd később a saját nevét írta reá – ő, most még nem, mert nem akarta, hogy az emberek tudják, mennyi pénze van, és hogy földet vehetett a Huang-családtól.

Majd ha olyan gazdag lesz, hogy nem tűnik fel...

Nézte a földet, és ezt gondolta magában:

– Annak a nagy háznak semmi ez a kis darab föld, de nekem milyen sok!

Erre gondolt, mikor az ügynök hanyagul szedte össze az ezüstpénzt az asztalról az eladás után és így szólt:

– Lesz legalább az öregasszonynak néhány napra megint pénze ópiumra.

Most egyszerre áthághatatlanak érezte megint az óriási szakadékot, ami őt a gazdag és előkelő emberektől elválasztja. Olyan szélesnek, mint a távolba vesző mocsár, olyan magasnak, mint a város külső fala. És dühös akaratot érzett magában, azt hajtogatta a szíve mélyén, hogy addig dobálja bele a sok ezüstpénzt a szakadékba, míg annyi földet nem vesz a Huang-háztól, hogy ez a kis négyszög ne is számítson semmit a szemében.

Így lett szimbólummá az első megszerzett földdarab Vang Lung szemében.

Eljött a tavasz, vad szelek jártak, nehéz esőfelhők ontották a vizet, és vége volt a könnyű, lustálkodással töltött téli napoknak Vang Lung számára. Elszántan és elgyötörten dolgozott. Most az öregember vigyázott a gyermekre, és O-lan hajnaltól napszálltáig dolgozott férjével odakint. Mikor Vang Lung észrevette, hogy újra gyermeke lesz, első gondolata harag volt, amiért aratás idejére egyedül fog maradni és az asszony nem dolgozhat. Rákiáltott: – Kellett neked ez megint? Mi?

O-lan csendesen felelt: – Ez már semmi. Csak az első nehéz.

Többet nem beszéltek az eljövendő gyermekről egészen addig, míg egy kora őszi reggel O-lan letette a kapát és hazavánszorgott. Vang Lung még ebédelni sem ment haza, mert az égen nehéz viharfelhők gomolyogtak és a rizs learatva feküdt a tarlón. Estefelé, még napszállat előtt az asszony visszajött. Sovány volt, sápadt, kissé fáradtan lépett, de az arcán nem látszott semmi. Nyúlt a kapa után. Vang Lungnak azt mondta valami, hogy veregesse meg a vállát és így szóljon:

– Elég volt mára, O-lan. Menj haza, és fekj le az ágyba.

De annyira el volt fáradva és gyötörve az embertelen munkától, hogy nem tudott könnyörületes lenni. Azt mondta magában, hogy ő is szenvedett annyit munka közben, mint O-lan a gyermek miatt, és csak úgy fél vállról, dolog közben kérdezte meg: – Fiú vagy leány?

És O-lan csendesen felelt: – Megint fiú.

Nem szóltak többet, de Vang Lung meg volt elégedve, és nem érezte már annyira keservesnek a folytonos hajladozást. Mikor a nap lement, a hold feljött és bíborszínű felhők közül nézett elő, végre abbahagyták a munkát és hazamentek.

Vang Lung előbb evett, aztán lemosta napégette testét hideg vízzel, majd felfrissítette egy kis teával a száját, s végre átment a hálószobába, hogy második fiát megnézze. O-lan, miután megfőzte a vacsorát, lefeküdt, s a gyermek ott volt

mellette, kövér, elég erős fiú, de nem olyan nagy, mint az első volt. Vang Lung rátekintett, aztán elégedetten ment vissza a középső szobába. Újra fiú... minden évben egy fiú... az ember persze nem vásárolhat folyton piros tojást, elég volt az elsőnél. A ház tele lesz jó szerencséivel, ez az asszony csak örömet hoz neki. Odakiáltotta az apjának:

– Na, öreg, most, hogy még egy fiúnk van, a nagyobbikat a te ágyadba kell fektetnünk!

Az öregember boldogan dörzsölgette a kezét és vihogott. Régóta vágyott már reá, hogy vele aludjon a gyermek és átmelegítse hűlő, öreg testét az ifjú testével. Csakhogy a fiúcska nem akart mással aludni, csak az anyjával. Ott állt ügyetlen kövér lábcskájára tápázkodva az ágy mellett, és nézte kistestvérét. Komoly szemmel és sokáig. Azután mintha megértette volna, hogy más foglalta el a helyét, ellenvetés nélkül tűrte, hogy a nagyapja ágyába tegyék aludni. És az aratás újra jól ütött ki, Vang Lung megint összetakarított egy marok ezüstöt, és bedugta a falba. De azon a földön, amelyet a Huang-családtól vásárolt, kétszer annyi rizs termett, mint a saját földjén. Mert nedves és kövér volt a talaj, úgy nőtt rajta a rizs, mint másutt a gyom. És most már mindenki tudta a faluban, hogy Vang Lung megvette a földet, és arról beszéltek, hogy őt kellene elöljárónak megválasztani.

VII.

Ebben az időben történt, hogy amint Vang Lung mindig várta, nagybátyja kezdett nagyon terhére lenni a családnak. Ez a nagybátyja az öregember öccse volt, aki a családi jog szerint igényt tarthatott az eltartásra, ha ő maga nem képes eleget szerezni. Míg Vang Lung és az apja szegények voltak és alig ettek valamit, a nagybácsi is próbálgatta kicsit forgatni a göröngyöket a földjén, hogy kikaparjon belőle valamit, és hét gyermeke, felesége meg ő ne haljon éhen. Csakhogy egyik sem szeretett tele hassal dolgozni. Az asszony fel nem kelt volna, hogy kisöpörje a kunyhót, a gyerekek még arra is lusták voltak, hogy evés után lemossák a zsírt a képükről. Igazán szégyen volt, hogy mikor a lányok megnőttek és férjhezadó sorba kerültek, akkor is ott futkorásztak a falu utcáin fésületlenül, és még férfiakkal is szóba álltak néha. Vang Lung, mikor legidősebb unokahúgával találkozott egyszer, úgy megharagudott, hogy elment a nagybátyja feleségéhez és leszidta:

– Ki fogja feleségül venni az ilyen lányt, akire akárki ránézhet? Három éve férjhez mehetne már, és csak itt futkos és kószál. Ma is láttam, hogy egy fickó a karját fogta meg, és ő csak nevetett rajta!

A nagybátyja feleségének lusta és nehezen mozgó volt a teste, de a nyelve annál kevésbé. Vang Lungra csak úgy hullt a szóförföregteteg: – Igen? És ki fogja megfizetni a hozományt? És ki fogja fizetni az esküvőt? Persze, könnyű azoknak, akiknek annyi a földjük, hogy azt sem tudják, mit csináljanak vele, és még többet is vehetnek előkelő családoktól, mert pénzük is van elég. De mit csináljon az ilyen szegény asszony, mint én, akinek a férje szerencsétlen ember és az is volt mindig? Nem mintha ő tehetne róla, de a sors nem kegyes hozzá, és ezt nem szép dolog a szemére hányni. Az egek így rendelték! Ahol másoknak nagyon jó termésük van, ott ő csak gyomot tud növeszteni, még ha eltörné is a munkában a derekát!

Aztán hangos zokogásra fakadt, és lassan belelovalta magát a dühbe. A végén megfogta a saját kontyát, és lerázta a haját az arcára, és visított:

– Ó, mit tudod te, milyen szerencsétlen sorsunk van nekünk!

Mikor más földeken érik a rizs, a mi földjeinken csak bozót van, mások háza száz évig is áll, a mienket minden évben megrázza a földrengés, és a falak mind sorra repedeznek, mikor másoknak fiúk születik, nekem csak leányaim jönnek már sorra a világra ... ó, jaj, ó, jaj, én szerencsétlen!

Így jajgatott és siránkozott, hogy kihallatszott az utcára, és a szomszédból az asszonyok mind összecsóduáltak, hogy hallgassák. Vang Lung azonban még mindig ott állt, és tovább mondta, amit akart:

– Akárhogyan is van és ámbár jól tudom, hogy nincs jogom beleszólni atyám öccsének, tiszteletre méltó nagybátyámnak ügyeibe, mégis azt gondolom: jobb, ha a leány férjhez megy, amíg tisztességes. Ha valakit az utcán engednek csavarogni, abból még sohasem származott jó.

Ezzel sarkon fordult és hazament. Otthagyta az asszonyt; visítson, ahogyan akar. Azon gondolkozott, hogy ebben az évben megint vesz egy darab földet a Huang-családtól, és minden évben megint. Arról is álmodozott, hogy új szobát épít a házhoz. Nagyon bosszantotta, hogy mikor ő egyre előkelőbb sorba hozza két fiát, akkor ezek a sehonnaiak szégyent hozzanak a nevére.

Másnap, amikor a földeken dolgozott, odajött hozzá a nagybátyja. O-lan nem volt ott, mert megint eltelt tíz hónap a második fiú születése után, és újra haza kellett mennie, hogy megszülessen a harmadik gyermek. Mostanában betegeskedett, és néhány napig nem bírt felkelni. Vang Lung kénytelen-kelletlen egyedül dolgozott. A nagybácsi sompolyogva jött az egyik barázdában, ruhája sohasem volt rendesen begombolva, csak zsinórral kötötte össze a derekán, úgyhogy az ember mindig attól félt, ha erősebb szél jön, lefújja róla, és ott fog állni csupaszon. Jött, jött lassan és várt nesztelenül, odaért

Vang Lunghoz, aztán várt, csendesen várt, míg Vang Lung abbahagyja a munkát. Vang Lung végre is megunt adolgot, és anélkül hogy felnézett volna, gúnyosan így szólt:

– Bocsánatot kérek, ó, nagybátyám, amiért nem hagyom abba a munkát a tiszteletedre, de ha azt akarom, hogy a bab jól teremjen, kétszer-háromszor is meg kell kapálni. A te kerted bizonyára rendben van már, de én csak afféle szegény, lassan dolgozó ember vagyok, sohasem tudom elég hamar elvégezni a munkámat, nincs pihenni és beszélgetni való időm.

A nagybátyja nagyon jól megértette a gúnyt, de mézédés hangon szólt:

– Én szerencsétlen ember vagyok. Ebben az évben húsz babpalánta közül csak egyetlenegy nem fagyott ki, és az is olyan csö- kevény, hogy nem érdemes megkapálni. Ebben az évben nem lesz babunk, vásárolni kell majd.

És nagyot sóhajtott.

Vang Lung megkeményítette a szívét. Tudta: a nagybátyja azért jött, hogy kérjen valamit. Még szorgalmasabban, még gondosabban kezdett dolgozni, és nagy buzgalommal verte szét a legapróbb rögöt is a megmunkált barázdában, végre újra szóba kezdett:

– Az a nőszemély a házamban megmondta nekem, hogy voltál szíves érdeklődni legidősebb leány rabszolgám sorsa iránt. Nagyon igaz minden, amit mondtál. Te bölcs vagy ifjú korodhoz mérten. A leánynak férjhez kellene mennie. Tizenöt éves már. Állandóan aggódom, nehogy szégyent hozzon reám és a családra és valami baj legyen a dologból... gondolj csak arra, milyen szörnyű lenne ez a te tiszteletre méltó családotban... én az atyád öccse vagyok...

Vang Lung ledobta a kapáját. Szeretett volna nyíltan és kurtán beszélni. Szeretett volna odakiáltani neki:

– Miért nem tartod hát rendben a házadat? Miért nem szorítod reá a leányodat, hogy seperjen, főzzön és ruhát foltozzon? Ez a szégyen, hogy nem teszed!

Csakhogy az ember nem mondhat ilyesmit nála öregebb embernek, aki még hozzá a nagybátyja is. Ez nem illik. Ezért csendben maradt, újra felvette a kapát, dolgozgatott valamit a palánták körül, és várta, mi következik.

– Ha az lett volna a szerencsém – folytatta gyászos hangon a rokon –, hogy olyan feleségem legyen, mint a te apádé volt, aki dolgozni tudott és közben egész sor fiút hozott a világra, meg amilyen a tiéd is! De az én feleségemnek csak a haja nő és csupa leánya van, az egy fiúból semmi haszon, mert olyan lusta, hogy kevesebbet ér a leányoknál is. Ha ez nem így lenne, én is gazdag volnék. És akkor boldogan megosztanám veled mindazt, amim van. Leányaidat jól férjhez adnám, fiadat betenném egy gazdag kereskedőhöz tanulni, és megfizetném érte a díjat, házadat kijavítanám és téged mindennap háromszor megetetnélek a legfinomabb ételekkel, és az apádat és egész háznépedet, mert egy család és egy vér vagyunk!

Vang Lung minderre röviden felelt:

– Tudod jól, hogy gazdag nem vagyok, öt szájat kell táplálnom, az apám öreg már, és nem dolgozik semmit. Közben pedig, azt hiszem, már családom hatodik tagja is megszületett ezalatt. De a nagybácsi élesen rikoltotta:

– Ne beszélj! Gazdag vagy! Tudom, hogy gazdag vagy! Megvetted azt a drága földet... ki tudja, mennyi pénzért? Van még egy ember a faluban, aki ezt tehette volna?

Erre Vang Lung haragos lett. Ledobta a kapáját, és minden illetet félretéve a nagybátyjára förmedt:

– Ha van pénzem, azért van, mert dolgozom, és a feleségem is dolgozik, és nem teszünk úgy, mint mások, akik naphosszat a kockázószobákban ülnek a városban, vagy a küszöbön lustál- kodnak, ami soha sincs lesöpörve, és közben a földeken kinő a gyom, a gyerekek meg éhesen barangolnak az utcán!

Vang Lung atyjának öccse elvörösödött, hirtelen odaugrott hozzá, és arcul ütötte, két oldalról, hogy csak úgy csattant.

– Itt van! És itt van! Amiért így mersz beszélni az apád testvérével! Nincs benned semmi tisztesség, semmi erkölcs, hogy ennyire megfélemezdel magadról? Nem hallottad a szent törvényt, hogy a fiatalabbnak sohasem lehet igaza az öregekkel szemben?

Vang Lung durcásan, de mozdulatlanul állott ott. Érezte hibáját, de a szíve mélyén keserű harag égett a nagybátyja ellen. – Meg fogom mondani az egész falunak, hogyan beszéltél velem! – rikácsolta a rokon. – Tegnap oda mersz jönni a házamhoz, és beleavatkozol a családi ügyeimbe és becsületsértő módon beszélsz a leányomról, ma pedig nekem teszel szemrehányást, aki, ha apád meghal, apád leszek helyette! Inkább kódorogjanak a leányaim akárhol és akármikor, de ilyen beszédet nem hallottam még soha tőlük!

Dühében újra és újra ismételte:

– Igen... megmondom az egész falunak... megmondom az egész falunak...

Úgy tett, mintha máris indulni készülne, és Vang Lung végre is odaszólt: – De mit csináljak hát?

Bántotta volna, hogy a faluban ilyen tiszteletlenséget tudjanak róla. Igaz, ami igaz, véréből való vér a nagybátyja.

A rokon arca egy szempillantás alatt megváltozott. Leolvadt róla a harag. Mosolyogva tette karját az öccse karjára.

– Ó, tudom, hogy te jó fiú vagy... jó fiú vagy... öreg nagybátyád ismer téged... Tégy egy kis ezüstöt erre az öreg tenyérre, fiam, mondjuk, tíz ezüstöcskét, vagy kilenc is elég, nem bánom, hogy beszélhesek annak a leánynak a házassági ügyéről egy alkalmas emberrel, ó, igazad van... itt az idő, itt az idő.

Sóhajtott, jobbra-balra ingatta a fejét, és áhítatosan hunyorgott fel az égre.

Vang Lung megint eldobta a kapáját. Menjünk a házba – mondta kurtán. — Én nem hordom magammal a pénzt, mint valami herceg.

Előrement. Szólni sem bírt a nagy keserűségtől, hogy az a pénz, amivel több földet akart venni, most a nagybátyja kezében olvad el, talán még estére ott marad az egész a kockázóasztalon.

Komorán ment be a házba, majdnem belebotlott két fiacskájába, akik a meleg napfényben csupaszon játszottak a küszöb előtt. Nagybátyja ott maradt mellettük, és barátságosan magához hívta őket, aztán egy-egy rézpénzt halászott

elő számukra valamelyik zsebéből. Odaszorította magához a két kis kövér gyermeket, orrát meztelen nyakukhoz szorította, és érezte, hogy jól vannak táplálva és tejet kapnak.

– Két ilyen kis fiatalember, két ilyen kis férfi – mormogta nagy kedvességgel.

Vang Lung azonban oda sem nézett. Egyenesen a hálószobába tartott. Sötét volt odabenn, alig jött egy kis fény az apró ablakból, és hirtelenében semmit sem látott. De a meleg vér szaga megcsapta, és hirtelen felkiáltott: – Mi az? Itt a gyermek?

O-lan hangja csendesen, nagyon csendesen és fáradtan jött az ágy felől: – Csak rabszolga született most. Nem is érdemes említeni.

Vang Lung meredten állt ott. Valami baljós, hideg áram futott végig rajta. Leány! A nagybátyja házában is leányok okozták a bajt. Most aztán neki is leánya van...

Egyetlen szó nélkül a falhoz ment, és tapogatni kezdte a durva vakolatot, hogy a nyílást megtalálja. Kivette az agyagdarabot, s mögüle kilenc darab ezüstpénzt számolt elő.

– Miért veszed ki a pénzt? – szólalt meg O-lan a sötétségben.

– A nagybátyámnak kell kölcsönadnom – felelte Vang Lung kurtán.

Az asszony eleinte nem felelt, aztán szokott módján lassan, nehezen szólt: – Ne mondd azt, hogy kölcsönadod. Oda nem adhatsz kölcsön.

Mondd azt, hogy ajándékozod.

– Tudom – mondta keserűen Vang Lung. – Mintha saját a húsból kellene kivágnom egy darabot, csak azért, mert rokonok vagyunk.

Gyorsan kiment, a nagybátyja markába nyomta a pénzt, aztán sarkon fordult, visszament a munkájához és dolgozott, úgy dolgozott, mintha ki akarná tépni a földet az alapjából. A pénzre kellett gondolnia egyre, látta, amint odahull a kockázóasztalra, amint összesöpri valami piszkos, idegen kéz... az ő ezüstjét, amelyet olyan keservesen préselt ki a fölből, hogy újra földet vehessen rajta...

Este lett, mire kissé kifújta haragját és kiegyenesedett. Arra gondolt, hogy haza kellene mennie, nem is evett még ma. Aztán eszébe jutott, hogy mától fogva eggyel többen vannak, akinek étel kell, és nehéznek érezte a lelkét. Leánya van, aki nem tartozik az ő családjához, hanem más családoknak fog szolgálni, amint megnő. Haragjában a nagybátyja miatt még csak meg sem nézte az újszülött gyermeket.

Ott állt, a kapájára támaszkodott, és bánat fogta el a szívét. Most még egy évet kell várnia, a következő aratásig, s csak akkor veheti meg a földet, amellet pedig a házban többen lesznek, többről kell gondoskodni.

Fenn, a gyöngyházzsínű sápadt égen egy csapat varjú szállt, és hangos káromással húzott el a feje fölött. Komoran nézte, amint a háza felé repülnek, és kapáját megemelve, hangos kiáltással próbálta elűzni őket onnan. De hiába. Leszálltak a ház mellett álló fákra, fel-felreppentek s újra megültek, mintha gúnyolni akarnák, ott keringtek a feje körül és minden kiáltására dühös káromással válaszoltak. Végre felkerekedett az egész csapat, és továbbszálltak, neki a sötétedő égboltnak.

Vang Lung felnyögött. – Rossz jel...

VIII.

Ha az istenek elfordulnak valakitől, akkor mintha örökre elfeledték volna.

Kora nyáron eső kellett volna, de késett. Napról napra arra ébredtek, hogy az ég tiszta kék és ragyogó. A mennybolt nem törődött a kiszáradt, megrepedező, szomjas földdel. Hajnalról hajnalra figyelte Vang Lung, de csak nem jött egyetlen felhő, éjszaka a csillagok szinte táncoltak az égen, olyan tiszta volt hideg kegyetlen fényük.

Vang Lung hiába művelte és gondozta kétségbeesett igyekezettel a földjét, a talaj kiszáradt és megrepedezett, a vetés, amely bátran és reménykedően dugta fel zöld lándzsáit tavasszal, meg állt a növésben, és eleinte mozdulatlanul várta a sorsát, aztán sárgulni és fonnyadni kezdett termés nélkül, a rizsföldekre vödrökben hordta Vang Lung a vizet nap nap után, vállát feltörte dorong, melyre a vizesedényeket akasztotta. De hiába sebesedett ki a teste, hiába görnyedt a teher alatt: nem jött az eső, nem jött az eső! Végre is kifogyott a víz a tóból, csak sár maradt, és az alján és a forrásban is olyan kevés volt a víz, hogy O-lan ez mondta:

– Ha a gyermekeknek inni adunk s az öregember mindennap megkapja a forró vizét, ki fog száradni a kert.

Vang Lung haraggal felelt, de zokogás lett a vége: – De ha nem lesz termésünk, akkor mindnyájan éhen halunk!

Csak a mocsár melletti földdarabon volt termés. Ez is csak azért, mert mikor Vang Lung látta, hogy a vetése mindenül tönkremegy, csak ezt az egyet öntözte már. Szinte cseppenként szedte ki a vizet a mocsár iszapjából. Most történt először, hogy azonnal eladta a termést, amint le volt aratva, s mikor ott érezte a tenyerén a pénzt, erősen a markába szorította. Szárazság vagy csapás, mindegy, mégis arra fogja adni, amire szánta. Ezért marok ezüstért törte a testét, ezért a marok ezüstért verejtékezett, és nem téríti el a tervétől semmi. Egyenesen a Huanj házba ment, és minden ceremónia nélkül így szólt az ügynökhöz:

– Van pénzem, hogy megvehessem azt a darab földet, ami ott van a mocsárnál az enyém szomszédságában.

Most tudta meg Vang Lung, hogy ez az esztendő folytonos vergődés volt a Huang-család számára. Az öregasszony már napok óta nem kapta meg az ópiumadagját. Éhségében és dühében olyan volt, mint a fékevesztett tigrisnőstény. Mindennap maga elé hívatta az ügynököt, legyezőjével az arcába vágott és ezt rikácsolta: – Nincs még elég földünk eladni való? Nincs?

Az ügynök végre elvesztette a türelmét. Egészen magánkívül volt már. Annyira, hogy még abból a pénzből is hozott vissza valamit, amelyet évek során keresztül magának tett félre a családi üzletek kötésénél. Ez pedig nagy szó. Hozzá, mintha nem lett volna elég a baj, az öreg úr megint új asszonyt hozott: rabszolgaleányt, aki rabszolga leánya volt. A rabszolganő leánya tizenhat éves volt, és az öreg úr nagy szerelemre gerjedt iránta, mert minél öregebb, nehezkesebb, hájasabb lett, annál inkább tetszettek neki az ifjú és karcsú leányok. Mint ahogyan az öreg úrasszony ópiumot követelt, úgy követelt az öregúr mindig új és új szerelmet, és hiába magyarázták neki, hogy nincs már pénz mindig új ékszerre és pénzre az asszonyai számára. Hogyan is értette volna meg, hogy nincs pénz, mikor egész életében teli marokkal szórhatta.

Ha pedig a szülei így cselekedtek, mit tehettek volna a család ifjú urai? Megrántották a vállukat, és úgy gondolták, jusson nekik is, amennyi juthat. Egy dolog volt, amiben egyetértettek: közösen szidták az ügynököt, hogy nem intézi jól a dolgát, és nem szerez elég pénzt. A végén az ügynök, aki zsiros képű, kövér és jókedvű ember volt, ijedt, ingerlékeny és nyugtalan sovány férfivá lett, akin csak úgy lógott a száraz bőr.

A Huang-család földjei sem kaptak esőt, ott sem volt aratás, így aztán mikor Vang Lung azzal állított be az ügynökhöz, hogy van pénze, úgy megörült neki, mint mikor az éhen halónak azt mondják: ételt hoztam. Azelőtt hosszan elbeszélgettek és teáztak, most azonban gyorsan, suttogva ment a tárgyalás, és mielőtt sok szó esett volna, a pénz már át is került a másik kézbe, a papírok le voltak pecsételve, alá voltak írva, s a föld Vang Lung tulajdona lett.

És Vang Lung nem érezte a fájdalmat, mikor kiadta a pénzt, saját húsát és véréét. Mert a szíve vágya szerint cselekedett. Nagy, nagy darab pusztaság lett az övé: kétszer akkora föld, mint az első, amit megvett. De ennél is fontosabb volt a számára, hogy ez a fekete föld valaha hercegi család tulajdona volt.

Senkinek, még O-lannak sem mondta el, mit vett a pénzen.

Hónap telt hónap után, és még mindig nem volt eső. Amint az ősz közeledett, egy-egy felhő megjelent kénytelen-kelletlen az égbolt szélén. Kis, világos felhők voltak, de minden házból kiszaladtak az emberek, hogy nézzék, arcukat az ég felé emelve, és vitatkozzanak: lesz-e végre eső? Hanem aztán, mielőtt valamiképpen meggyűlhettek volna a fellegek, fölkelt a szél északnyugatról, az elhagyatott pusztaságok rideg és éles szele, zúgva-süvítve jött, és úgy

elsöpörte a felhőket, mint a szemetet a seprő. Az ég újra üres volt és puszta, a nap fölkelte reggel, megtette magányos útját, és este leszállt. A hold olyan fényes volt, mintha a nap kisebb testvére lett volna.

Vang Lung kevés aszott, száraz babot szedett nehezen megmunkált földjén, s az elpusztult rizsföldön ültetett kukorica is alig hozott egy-két szemet. Egyetlen szem babot vagy kukoricát nem hagyott a földön. A két kisfiúnak is végig kellett szemelni a babindákat és kukoricacsutkákat, nem maradt-e valami rajta. Mikor a szárazakat tüzelőnek akarta eldobni, O-lan megfogta a karját.

– Nem, ne égessük el. Emlékszem, mikor kisgyermek voltam, Santungban gyakran volt éhínség, s akkor ezt is megettük. Jobb, mint a fű.

Ezekre a szavakra mind elhallgattak. Még a gyermekek is. Valami fenyegető volt abban a bántó, ragyogó napfényben, ami előntötte a világot.

Csak a kis leányka nem félt semmitől. Ott feküdt az anyja mellén, és vígan szopott. O-lan halkán mormogta: – Egyél, szegény kis bolond, egyél, amíg van mit enned.

Aztán, mintha nem lett volna máris elég bajuk, O-lan újra teherbe esett, teje elapadt, és a ház tele lett az éhes csecsemő sírásával.

Ha valaki azt kérdezte volna Vang Lungtól, mit ettek az ősszel, csak legyintett volna.

– Nem tudom. Valami akadt néha...

De nem kérdezte tőle senki. Nem akadt, aki mással törődött volna. Mindenki önmagát gyötörte ezzel a kérdéssel: Mit egyek? És a szülők ezt kérdezték: Mit adjunk enni gyermekeinknek?

Vang Lung kímélte az ökrét, amíg csak lehetett. Adott neki egyegy marok szalmát meg kórót, amíg akadt. Aztán, hogy elfogyott, maga ment el és összeszedte a faleveleket. De jött a tél, és ez sem volt már. És – mert úgysem lehetett felszántani a kővé száradt földet, de hiába is szántotta volna fel, mert a vetés nem csírázott volna ki benne –, kihajtotta az állatot szabadjára: keressen magának élelmet. Az öregebbik fiú ott ült a hátán, fogta az orrlyukain áthúzott kötelet, hogy senki el ne lopja. De a végén már nem merte ezt sem megkockáztatni Vang Lung. Attól félt, hogy valaki, akár a saját falujabélijé is, lerángatja egyszer a kisfiút, aztán leüti az ökröt és megeszi. Így aztán odakötötte az ökröt a küszöb elé, és szegény állat sovány lett, akár a csontváz.

Jött nap, mikor nem volt maroknyi rizsük, nem volt gabonájuk, csak néhány szem bab és valami kukorica. Az ökrök alig állt a lábán az éhségtől, és az öregember így szólt: – Együk meg az ökröt.

Vang Lung felkiáltott, mert úgy érezte, mintha embert akarnának enni. Az ökrök társa volt a földeken, beszélgetett vele magános munkája közben, néha dicsérte, máskor szidta, és kora fiatalságától kezdve ott szolgált náluk a hú állat.

– Hogyan ehetnénk meg az ökröt? Hiszen nem tudnánk szántani!

De az öregember csendesén válaszolt:

– Jól van, akkor hát a te életed és a fiaid élete megy veszendőbe, mert az ember inkább vehet ökröt magának, mint új életet.

Vang Lung mégsem akarta aznap megölni az ökröt. Eltelt a következő nap, meg az utána következő, a gyermekek sírtak éhségükben, és nem lehetett őket lecsendesíteni. O-lan Vang Lungra nézett; könnyögött gyermekeiért. Vang

Lung látta, hogy itt az ideje. És nyersen szólt: – Öljétek meg hát, de én nem bírom.

Bement a hálószobájába, lefeküdt az ágyra, aztán fejére csavarta a takarót, hogy ne hallja az ökrök bőgését, amint kiadja páráját. O-lan csendesén kiosont, magával vitte a nagy, éles vaskést a konyhából, és végighasította az ökrök nyakát. Aztán felfogta a vért, hogy az se vesszen kárba, és lenyúzta és feldarabolta a nagy testet. Vang Lung nem akart kijönni, míg mindennek vége nem volt, és a hús megfőve ott állt az asztalon. De mikor megpróbált belőle enni, a hús nem akart lemenni a torkán, csak egy kis levest erőszakolt a gyomrába. O-lan így szólt:

– Az ökrök csak ökrök, és már vén kezdett lenni. Egyél, mert lesz majd más ökrünk egyszer, szebb és nagyobb, mint ez volt.

Vang Lung erre kissé megvigasztalódott, s evett egy darabkát a húsból, aztán még többet is evett. De végre ez is elfogyott, és a csontok fehérre száradtak. Csak a bőre maradt meg, amelyet O-lan bambuszrudakra feszített ki, és ott megkeményedett.

Eleinte ellenséges volt a hangulat a faluban Vang Lung iránt, mert azt hitték, hogy pénze van elrejtve, és ennivalója. Nagybátyja, aki leghamarabb kezdett koplalni a vidéken, könnyörögve és követelőzve jött mindegyre az ajtajához. Nem volt ennivaló hét gyermeke és felesége számára. Vang Lung kénytelen-kelletlen adott neki egy maroknyi kukoricát, és öntött a köntösébe egy kevés babot. Aztán így szólt:

– Többet nem adhatok, mert még ha gyermekeim nem lennének is, előbb öreg atyámra kell gondolnom.

Mikor megint eljött az öreg, Vang Lung kikiabált: – Rokoni szeretetből nem lehet megélni!

És üres kézzel küldte el.

Ettől a naptól fogva nagybátyja ellene fordult, mint a megrugdalt kutya. Mindenfelét suttogott róla a faluban, hol itt, hol ott.

– Ismeritek az unokaöcsémet? Ezüstpénze van elrejtve, és annyi ennivalója, hogy mindennap jóllaknak... de nem ad semmit senkinek, még nekem és a gyermekeimnek sem, pedig az ő véréből való vér, az ő húsából való hús vagyok... Mi lesz velünk? Éhen kell halnunk a keményszívűsége miatt!

És amint egyik család a másik után élte fel utolsó összekuporgatott élelmét és kiadta utolsó fillérjeit a városi piacokon, a tél hideg és éles szele pedig végigsöpört a házak között kegyetlenül és riasztóan, az emberek szíve megzavarodott. Éhségükben, látva feleségeik és gyermekeik éhségét, kezdtek békétlenkedni. Mikor aztán Vang Lung nagybátyja végigsompolygott rongyaiban az utcákon, mint valami kivert, agyonkoplalt kutya, és kék ajkaival arról motyogott, hogy van még a faluban valaki, aki eszik s akinek a gyermekei most is kövérek, a falusiak bambuszrudat fogtak és egy éjszakán dörömbölni kezdtek Vang Lung kapuján. Mikor kinyitotta az ajtót, nekiestek, kirángatták házából őt és rémült gyermekeit, felkutattak minden zugot, végigtapogatták a padlót a bútorok alatt, hogy megnézzék, nincs-e valahol ennivaló. Mikor aztán megtalálták az elrejtett néhány maroknyi száraz babot és egy kosárnyi kukoricát, ordítottak és üvöltöztek, hogy csalódnuk kellett, és kétségbeesésükben törni-zúzni kezdtek, még az ágyat sem kímélték, amelyben az öregember feküdt, sírva félelmében.

Ekkor O-lan jött elő, és megszólalt. Lassú, nyugodt hangját meghallották mind a férfiak:

– Ne még, ezt ne még! Nincs még itt az ideje, hogy elvigyétek az asztalunkat és ágyainkat a házból. Ami ennivalónk volt, az a tiétek már. Hanem a ti házatokban van még bútor, előbb azt adjátok el. A miénket hagyjátok. Egyformán koldusok vagyunk most már valamennyien. Nincs egy szem babbal többünk, mint nektek, elégedjete meg azzal, amit elvettetek tőlünk. Az ég verne meg, ha a bútorainkat is tönkretennétek. Majd elmegyünk együtt valamennyien, és keresünk füvet a pusztaságokon és mohát a fák törzsén, ti a ti gyermekeiteknek, mi a mi három gyermekünknek és a negyedeknek, aki meg fog születni nemsokára.

Szívére nyomta tenyerét, amint beszélt, és a férfiak elszégyenkeztek előtte, és egyenkint sompolyogtak ki a házból. Mert nem voltak rossz emberek, de az éhség mindenkit vaddá tehet.

Egyikük késlekedett még: Csing. Alacsony, csendes sárga emberke, akinek az arca egyébként is olyan volt, mint a majomé, most pedig be volt esve a nélkülözéstől. Valami mentegetőzést akart volna mondani, mert becsületes ember létére szégyellte a dolgot, és csak síró, éhező gyermekének látása vette rá, hogy a többiekkel tartson. De mellén elrejtve ő is tartogatott egy maroknyi száraz babot, és attól félt, hogy akkor illene visszaadni. Így hát csak rátekintett Vang Lungra szótlanul elgyötört, karikás szemével, és ő is kiment.

Vang Lung ott állt a tornácán, ahol azelőtt évről évre felhalmozta a termést. Semmi, semmi sem volt már a házban, amivel öreg atyját és apró gyermekeit táplálhassa, egyetlen morzsa sem akadt, amit az asszonynak adjon, akinek a saját életén kívül még másik életet is fenn kell tartania. Egy pillanatra szédítő, égető, kétségbeesett félelem fogta el. Borzadt attól, ami a sorsuk lesz. Aztán egyszerre különös megelégedés töltötte el a vérében, mintha meleg bort ivott volna. Ezt mondta magában:

– A földemet nem vehették el tőlem. Ha megtartottam volna a pénzt, most elrabolták volna. És ha ennivalót vettem volna, azt is. Hanem a föld, az a mienk maradt!

IX.

Vang Lung ott ült a küszöbön a háza előtt, és azt mondta magának: itt az idő, meg kell lennie. Nem maradhatnak az üres házban meghalni. Lesoványodott, meggörnyedt testében, amely már csak csont és bőr volt, még mindig makacsul lüktetett az életvágy. Néha olyan vad düh fogta el, hogy kirohant a puszták földekre és megrázta öklét az ég felé, amely örökké kéken, kegyetlenül, ragyogóan nézett le rájuk, hidegen és felhőtlenül.

– Ó, gonoszok vagytok, földisten és felesége! – rikácsolta rekedten. Aztán, mikor ijedséget érzett erre a káromlásra, halkabban, dacosan tette hozzá:

– Ha megbüntet is... mi rosszabb érhet még annál, amit szenvedünk?

Egyszer, nehezen vonszolva egyik lábát a másik után, elment egészen a kis templomig, aztán leköpte a nyugodtan üldögélő kis bálványt. Nem volt most tömjén a földisten és felesége előtt, nem volt már hónapok óta, s a szakadozott, elfakult papírköntös foszlányai közül kilátszott a szobrok meztelensége. De nem törődtek semmivel. Még a köpésre sem moccant a bálvány szempillája sem. Vang Lung összecsikorgatta a fogát, és nyögve vánszorgott vissza, hogy otthon üres ágyára vesse magát.

Valamennyien feküdtek, szinte állandóan. Ha aludtak, nem érezték annyira az éhség gyötrelmét. Megették már a kukoricaszárazakat, a mohát, amit a fák törzsén találtak. Mindenfelé összeszedték már a népek a néhány szál fagyos füvet, amely itt-ott akadt a széljárta domboldalakon. Élő állat nem volt már a környéken. Naphosszat járhatott volna az ember, míg egy ökröt, szamarat vagy baromfit lát.

A gyerekek hasa felduzzadt az éhezéstől, a nem embernek való tápláléktól, testük pedig ijesztően lefogyott. Egyetlen gyermeket sem lehetett látni az utcán vidám játékban, mint azelőtt. Vang Lung két fia, ha fel kelt is néha az ágyból, négykézláb vánszorgott el a küszöbig. Ott leültek a napon, a kegyetlen napon, amely még mindig ontotta fényét a kiaszott földre. A leánygyermek fel sem bírt ülni egyedül, bár rég itt lett volna az ideje. Panasza nélkül feküdt mozdulatlanul, ócska ponyvába csavarva, ott, ahová lefektették. Azelőtt haragosan és éhesen sírt, de most már ehhez is gyenge volt, és csak szopta, szopta bágyadtan, ha valamit a szájába tettek. Olyan volt az arca, mint valami nagyon öreg, fogatlan asszonyé, és a szeme mélyen beesve. Az ajka is elkékült. Hanem azért csak élt, élt még mindig.

Az érthetetlen életösztön meghatotta Vang Lung szívét. Szeretni kezdte a gyermeket. Ha egészséges, kövér gyermek lett volna, mint a többi ebben az időben, bizonyosan ügyet sem vet rá, mert csak leány. De így néha rátekintett, és halkán suttopta:

– Szegény kis bolond... szegény, szegény kis bolond...

Egyszer pedig, mikor a gyermek mintha bágyadtan elmosolyodott volna a hangjára fogatlan szájacskájával, könnyek törtek elő a szeméből, sovány kezébe vette a leányka apró kis csontkezét, és ott tartotta mutatóján madárkarmocskához hasonló ujjait. Később néha fel is emelte őt meztelenségű, amint a ponyvadarabon feküdt, mellére dugta be a rongyai alá, hogy átmelegítse jéghideg kis testét. Így ült a küszöbön órákig, és bámulta a száraz, puszták földeket.

Ami az öregembert illeti, ő volt még a legjobb sorsban, mert ami ennivaló akadt, azt ő kapta még akkor is, ha a gyermekeknek nem jutott. Vang Lung büszkén mondta magában: senki sem mondhatja majd róla halála óráján, hogy elfeledkezett az apjáról. Még ha saját húásával kellene is táplálni, akkor sem hagyja éhen halni! Az öreg folyton aludt, éjjel-nappal, s közben megette, amit a szájába dugtak. Annyi ereje volt még, hogy delenkint, ha melegen süttött a nap, előmászott és leült a küszöbre. Néha meg is szólalt gyengén nyikorgó hangján, ami olyan volt, mint mikor a száraz, zörgő bambusznád közt bágyadt szellő jár:

– Voltak már rosszabb idők is, voltak már rosszabb idők is... én láttam, hogy férfiak és asszonyok a gyermekeiket ették meg...

– Az én házamban sohasem fog ilyesmi történni – mondta ekkor Vang Lung halálos irtózáttal.

Jött aztán nap, mikor Csing szomszéd, aki árnyék volt inkább már csak, mint emberi lény, odavánszorgott Vang Lung ajtajához, és suttozva beszélni kezdett. Ajka száraz volt, repedezett és fekete, mint a föld.

– A városban megeszik a kutyákat... és mindenütt... lovak meg tyúkok már nincsenek sehol... Mi is megettük már az ökreinket, megettük a mohát a fatörzsekről és a füvet a mezőkről... mi maradt még?

Vang Lung reménytelenül lóbálta kissé a fejét. Mellén ott feküdt a könnyű, csontvázú leánygyermek. Lenézett a vékonyka, csontos kis arcocskára, különös, mélységes, fájdalmas, sötét szemébe – olyan furcsa volt, amint a gyermek egyre, egyre merőn nézte az apját. És olyankor, ha Vang Lung találkozott a tekintetével, az éhező kisgyermek bágyadtan elmosolyodott. Ez a mosoly szinte tépte Vang Lung szívét.

Csing közelebb hajolt hozzá.

– A faluban már emberhúst esznek – suttogta. – Azt mondják, a nagybátyád és a felesége már rég teszik. Máskülönben hogyan élhetnének még, és hogyan lenne erejük járni is? Hiszen mindenki tudja, hogy sohasem volt semmijük!

Vang Lung hátrahőkölt Csing halálfejétől. Ijesztő volt... És most egyszerre borzalom fogta el a szívét, félelem, amelyet nem tudott volna egészen megmagyarázni. Hirtelen felállt, elfeledve gyengeségét, mintha veszedelem elől kellene menekülnie.

– Elmegyünk innen! – mondta hangosan. – Délre megyünk! Ebben a nagy országban mindenfelé éhen halnak az emberek. De az ég, akármilyen kegyetlen is, nem törölheti el Han egész nemzetségét! Szomszédja türelmes megadással bámult maga elé.

– Ó, te még fiatal vagy – suttogta szomorúan -, én öreg vagyok már, a feleségem is öreg, és csak egy leányunk van. Miért ne halnánk meg?

– Te szerencsésebb vagy, mint én – felelte Vang Lung. – Itt van az apám, itt van a három kisgyermek, s a negyedik most fog születni. El kell mennünk, különben elfeledjük emberi természetünket, és felfaljuk egymást, mint a veszett kutyák.

Hirtelen úgy érezte, hogy nagyon jó gondolata támadt ezzel az elmenéssel, és bekiáltott O-lannak, aki szótlanul feküdt napokon át az ágyon. Mit is tehetett volna, mikor nem volt mivel fűteni és nem volt mit főzni? – Jöjj, asszony, délre megyünk!

Élet és reménység volt a hangjában, amilyenek nem hallották már hónapok óta. A bágyadt, közömbös gyermekek felneszeltek, az öregember feltápáskodott az ágyából, O-lan is felkelt, és a falhoz támaszkodva vánszorgott az ajtóig.

Ott nekitámaszkodott a félfának, és mondta: – Jó lesz. Így legalább útközben halunk meg, ha kell.

Csontos, kiaszott testére irtózat volt nézni, és arcán nem volt egy csepp hús.

– Csak holnapig várjunk még – mondta aztán. – Addigra meg fog születni a gyermek. Tudom. Érzem.

– Legyen holnap hát – felelte Vang Lung, és amint rátekintett felesége arcára, kimondhatatlan szánalmat érzett. Ennek a legnehezebb, hiszen nemcsak önmagát kell táplálnia.

– Hogyan fogsz gyalogolni, te szegény? – mormogta magában, és szégyenkezve, nehezen, de könyörgő hangon szólt

Csingnek: – Ha van még valami enivalód, könyörülj és adj valamit a fiaim anyjának, s elfelejtem neked, hogy valaha rabolni jöttél a házamba. Csing szégyenkezve nézett rá, és alázatosan szólt:

– Az az óra még mindig a szívemen fekszik, ó, szomszédom. Az a kutya, a nagybátyád uszított rád, azt mondta, hogy jó aratásod volt, és elrejtetted a gazdagságodat. A felhőtlen égre esküszöm itt felettünk, hogy nincs egyebem, mint kis maroknyi vörösbabom, amelyet a küszöböm alatt ástam el. Az utolsó órákra szántuk ezt feleségemmel és leánnyommal, hogy enivalóval a gyomrunkban halhassunk meg. De adok belőle keveset, és holnap, ha el bírtok menni, menjetek. Én maradok. Öreg vagyok, és fiam nincs. Mindegy, akár élek, akár meghalok.

Elvánszorgott, s egy idő múlva visszatért, gyapjúkendőjében maroknyi vörösbabot hozott, amely el volt keveredve száraz agyagporral. A gyermekek óbégatva és marakodva lökdösődtek körülötte, amint észrevették az enivalót, és az öregember szeme is mohón felvillant, de Vang Lung félrelökte őket most az egyszer, és bevitte a feleségének. O-lan nem szívesen fogadta el, de kényszerűségből összerágott néhány szem babot, mert tudta jól, hogyha nem eszik, bele fog pusztulni a gyermek születésébe.

Csak egy keveset tartott meg Vang Lung a babból, szájába tette, péppé rágta össze, aztán odaszorította ajkát a kis leánygyermek ajkához, és áttolta lassan a nyelvével. Mikor látta, hogy a gyermek eszik és kékes ajkai mozognak, úgy érezte, mintha ő is evett volna.

Ezen az éjszakán Vang Lung a középső szobában maradt. A két kisfiú az öregemberrel aludt. És a harmadik szobában O-lan volt egyedül.

Vang Lung csendesen ült a sötétben, és figyelt, mint első fiacskájának születése idején. O-lan még most sem engedte meg neki, hogy a segítségére legyen s a közelébe jöjjön. Egyedül akarta világra hozni a gyermeket, s utána eltüntetni minden nyomát, hogy tiszta és rendes legyen újra a ház, mintha nem történt volna semmi.

Vang Lung várt, mikor hallja a halk, vékony hangú sírást... kétségbeesetten várt... Most mindegy volt neki, fiú lesz-e, vagy leány. Csak arra gondolt, hogy egy szájjal több fog enni kérni tőle.

– Ó, bár ne lenne... – sóhajtott, s a következő pillanatban megrezsent. Hallotta a sírást... Ó, milyen gyenge, erőtlén hang volt...

– Mostanában nincs könyörület senkiben és semmiben az ember iránt – tette hozzá, és figyelt tovább a sírásra... De másodszor már nem hallatszott.

Áthatolhatatlan, rettenetes volt a sötétség és a csend. Ilyen volt mindenütt a környéken már sok, sok idő óta. Az emberek némán feküdtek házaikban, és várták a halált. Most Vang Lung házában is ilyen volt a csend. Hirtelen úgy

érezte, hogy nem bírja tovább. Félt. Felkelt és odament az ajtóhoz, aztán beszólt a hasadékon.

– Nincs semmi bajod?

Figyelt. Csend. Ha meghalt... De nem. Halk nesz hangzott belülről. Zörgés, suhogás. Az asszony járkált odabent. Végre, végre jött a válasz erőtlenül:

– Gyere be...

Vang Lung bement. Égett a mécs. Az asszony ott feküdt az ágyon, lesoványodott teste alig emelte a takarót. Egyedül volt.

– Hol a gyermek? – kérdezte Vang Lung.

O-lan intett, és Vang Lung meglátta most a gyermeket a padlón.

– Halott... – suttozta.

– Halott – felelte O-lan.

Vang Lung lehajolt, és megnézte a maroknyi kis testet, csöppnyi csont és bőrből való vázát egy kisleánynak. Mondani akart valamit, hogy hiszen az előbb hallotta, hogy sírt... de aztán az asszony arcára nézett. O-lan szeme csukva volt, arca hamuszínűnek látszott, és csontjai kiálltak a szeme alatt...

Nem bírt egy szót sem mondani.

Nem mondott egy szót sem, de felemelte a halott gyermeket, átvitte a középső szobába, és ott tette le a padlóra, aztán addig kutatott, míg talált egy darab gyékényt. Ebbe csavarta bele a kis holttestet. A gyermek feje jobbra-balra csuklott, nyakán kétfelől két fekete foltot vett észre Vang Lung. De folytatta a munkát. Aztán hóna alá vette a gyékénycsomagot, és olyan messze ment vele a háztól, amennyire a lábai bírták, és lefektette egy régi sír oldalára. Ezen a domboldalon sok ilyen elhagyatott sír volt, senki sem tudta már, ki fekszik alattuk, és senki sem törődött az ódon temetővel.

Alig tette le a gyermeket, sovány nagy kutya lopózott elő valahonnan, és bár Vang Lung irtózva dobált feléje néhány követ, alig lehetett egy-két lépésnyire elkergetni. Girhes hátát felsebezték a kövek, de amint Vang Lung elindult, azonnal közeledett mohó szaglálódással. Vang Lung úgy érezte, mintha összecsucsklanának a térdei. A nagy farkaskutya már egészen mellette volt... végre is eltakarta két kezével az arcát, és indult hazafelé...

– Jobb így – suttozta magában jobb így.

De most történt először, hogy teljes kétségbeesés szakadt reá.

Másnap reggel – a nap mozdulatlanul, változatlan ragyogással nézett lefelé – Vang Lung álmoknak érezte, hogy itt akarta hagyni a házat ezzel az elgyengült asszonnyal, öregemberrel s a félhalott gyermekekkel. Hogyan is gyalogolhatnának száz és száz mérföldet, még ha teljes erőben lennének is? És ki tudja, van-e délen csakugyan ennivaló? Az ember könnyen elképzelhette volna, hogy az egész világon ilyen könnyörtelen az ég. Lehet, hogy csak azért hajszolnák halálra magukat, hogy az idegenben éhen halókat találjanak. Sokkal jobb itt maradni, ahol legalább az ágyaikban halhatnak meg.

Töprengve ült a küszöbön, és fátyolos szemmel nézte a kék eget és a pusztasággá lett földet, ahol nem volt már egyetlen fűszál, egyetlen bokor vagy fa, mert mindent elpusztítottak az emberek, s elvitték megenni vagy tüzelőnek.

Nem volt pénze. Rég kiadta már az utolsó fillért. De minek is lett volna? Drága pénzen sem lehetett élelmet venni sehol. Hallotta azelőtt, hogy a városban a gazdagok készleteket gyűjtöttek és uzsoraáron adták el, de most már ez sem tudta felbőszíteni. Ma reggel úgy érezte, mintha el sem bírna menni a városig, még ha ingyen adnának enni, akkor sem. Nem érzett éhséget már.

Az a rettenetes, maró fájdalom a gyomrában, ami olyan rég kínozta, most eltűnt. El tudott menni a földekre, és hozott zsíros agyagot a gyerekeknek. Odaadta nekik anélkül, hogy ő maga megkívánta volna. Néhány napja ezt a zsíros agyagot keverték el vízben. Nem embernek való étel volt, de egy időre lecsillapította legalább a gyermekeket, és megtöltötte üres, puffadt hasukat.

O-lannak még volt néhány szem babja tegnapról. Vang Lung számára vigasztalás volt, hogy amint az ágyon fekszik, lassan el-elropogtatott egyet-egyet, hosszú, hosszú időre egymás után.

És amint ott ült a küszöbön, minden reményt feladva, és álmodozó sóvárgással gondolt reá, hogy majd az ágyán fekve könnyen megy át a halálba, árnyékok jelentek meg a földön. Emberek jöttek feléje. Csak ült tovább, s mikor közelebb jöttek, rájuk ismert. Egyik a nagybátyja volt, a többi idegen.

– Régen nem láttalak már, öcsém – kiáltott Vang Lungra a rokon tettetett jókedvvel, s amint közelebb ért, éppen olyan hangosan folytatta:

– Hogyan érzed magad? És tiszteletre méltó atyád, az én testvérbátyám, jól van-e?

Vang Lung feltekintett reá. Sovány volt, az igaz, de nem látszott meg rajta, hogy elgyötörte volna az éhínség. Vang Lung úgy érezte, hogy elkínzott testében minden kis maradék erő haraggá változik ellene.

– Hogyan tudtál enni? Hogyan tudtál enni? – mormogta szinte eszelősen. Nem is törődött az idegenekkel, nem jutott az eszébe semmiféle udvariasság. Csak azt látta, hogy a nagybátyja itt áll, van ereje hangosan beszélni és járkálni.

– Mit mondasz? – kiáltotta. – Hát ettem én?

És panaszosan emelte karját az égnek. – Látnád a házamat! A veréb sem találna egyetlen morzsát sehol. A feleségem... emlékszel, milyen kövér volt? Milyen olajos volt a bőre? Most olyan, mint mikor a bambuszrúdra akasztanak valami ruhát: csak úgy zörögnek a csontjai. A gyermekeink közül pedig csak négy maradt meg, a három kisebb meghalt ... meghalt... nincs... én meg, láthatod, milyen sovány vagyok...

Fogta köntöse szélét, és sóhajtozva törölgette vele a szemét.

– Ettél, mégis ettél – ismételte tompán Vang Lung, és elfordult. – Egyre csak te jártál az eszemben, és tiszteletre méltó apád, a testvérbátyám – folytatta panaszosan a rokon – , s íme, most ez a köszönet! Amint tehettem, elmentem a városba ezekhez a jó emberekhez, és kölcsönöztem tőlük egy kis ennivalót, hogy legyen erőm őket idevezetni. Földet akarnak venni a környéken. Mindjárt a te szép földed jutott az eszembe, merthogy a rokonom vagy. Ezek a jó emberek megveszik a földedet, és sok pénzt adnak érte, és ennivalót...

Vang Lung nem mozdult. Nem állt fel. Csak a szemét emelte az idegenekre, és látta, hogy csakugyan városiak, fényes selyemruhába voltak öltözve. Kezük sima és lágy volt, körmük hosszú. Látszott rajtuk, hogy volt még mit enniük és a vér elég gyorsan kering az ereikben. Vang Lung gyűlöletet érzett irántuk. Íme, ezek ettek és ittak, mikor az ő gyermekei haldokolva éhségükben a földet rágják, most pedig ki akarják préselni tőle a földet is nagy nyomorúságában. Konokul, sötétten tekintett rájuk, szeme természetellenesen nagynak és egészen feketének tűnt fel aszott arcában.

– A földemet nem adom el – szólt.

A nagybátyja fejcsóválva előbbre lépett. Ebben a pillanatban jelent meg négykézláb mászva Vang Lung kisebbik fia a küszöbön. Nem volt már jártányi ereje.

– Ez a te fiad? – kiáltott fel a rokon. – A te kövér kisfiad, aki olyan szép volt még a nyáron?

Mindnyájan a gyermekre tekintettek, és Vang Lung, aki mostanáig nem bírt sírni, most egyszerre zokogni kezdett csendesen, a könnyek végigfolytak arcán, és torkát összeszorította a görcsös fájdalom.

– Mennyit adnak érte? – suttogta. – Igen, itt a három gyermek, akiknek enni kell. A három gyermek és az öregember. – Ő és az asszony megáshatnák a sírjukat s belefeküdhetnének meghalni, ha úgy tetszik nekik. Hanem a többi...

És az egyik városi ember, akinek félszeme vak és dagadt volt, ezt mondotta:

– Több pénzt adunk a földedért, ó szegény ember, mint amennyit másnak adnánk, mert látjuk, hogy a fiad meghal. Adunk... adunk száz pennyt, felfűzve, egy acre-ért!

Vang Lung keserűen felnevetett. – Micsoda? Ajándéknak kell a földem? Hiszen hússzor ennyit fizettem érte, mikor megvásároltam!

– De akkor nem volt éhínség – mondta a második városi. Alacsony, vékony orrú ember volt, de a hangja mély, vastag és erős.

Vang Lung megint csak rájuk nézett. Persze, bizonyosra veszik, hogy elkótyavetyél mindent. Mit meg nem tenne az ember, hogy az apja és gyermeke éhen ne pusztuljon! Gyengesége, tétovázása megint vad haraggá változott. Soha életében nem érzett ilyen dühöt még.

Úgy ugrott fel, mint a kutya, ha rá akar rontani a tolvajokra.

– Nem adom el a földet! – süvítette oda nekik. – Inkább lépésről lépésre felásom, és azzal etetem a gyermekeimet, s ha meghalnak, odatemetem őket és öreg apámat is, a feleségemet is és magamat is!

A földből születünk, a földben fogunk feküdni, de a miénk marad!

Hevesen zokogott most már, a harag úgy elszállt a szívéből hirtelen, mint ahogyan jött. Reszketve, gyengeségében zokogva állt ott. Az idegenek fél szájjal, kelleetlenül mosolyogtak, köztük a nagybátyja mozdulatlanul figyelte az arcát. Tudták, hogy óriútség, amit mond, s vártak, míg lecsillapul.

És ekkor hirtelen megjelent O-lan az ajtónál, és megszólalt nyugodt és lassú hangján, mintha egészen közömbös dolog lenne, amit mond:

– A földet nem adjuk el, mert ha visszajövünk délről, nem lenne hol éljünk tovább. Eladjuk az asztalt és a két ágyat, az ágyneműt, a négy padot, még az üstöt is a tűzhelyről. Hanem az ekét, a kapákat meg a földet soha.

Több erő volt ebben a nyugodt, csendes néhány szóban, mint Vang Lung minden dühében. És a rokon bizonytalanul és zavartan kérdezte:

– Csakugyan el akartok menni délre?

Az egyszemű ember társaihoz fordul. Suttogtak valamit, aztán egyikük így szólt:

– Az egész bútorzat nem ér semmit. Nyomorúságos lom, csak tüzelőnek jó. Két ezüstöt adunk az egészért. Tetszik vagy nem tetszik?

Elfordult, de O-lan nyugodtan így felelt:

– Egy ágy is többre kerül. De azért ha nálad van a pénz, uram, add ide, és vidd, amink van.

Az egyszemű ember kotorászni kezdett az övében, s odadobta az asszony tenyerére a pénzt. Aztán a három ember bement a házba, kihozták az asztalt, a padokat. Először Vang Lung ágyát az ágyneművel együtt, majd a tűzhelyről a katlant. De mikor az öregember szobájába mentek, Vang Lung nagybátyja nem segített nekik, hanem kint maradt. Nem akarta, hogy testvérbátyja ott lássa ezek között az emberek között, és nem akart ott lenni, mikor az öregembert leteszik az ágyból a földre, hogy a párnáját és takaróját is elvigyék.

Mikor a ház egészen üres volt már, csak a két kapa, az eke és a gereblye állt a középső szoba sarkában, O-lan odafordult a férjéhez: – Menjünk, míg nálunk van a két ezüstpénz, s míg nem adtuk el a házfedelet is a fejünk felől, és van hová visszatérjünk és meghúznunk magunkat.

És Vang Lung nehéz, tompa hangon felelt: – Menjünk.

Messzire tekintett a földeken át, arrafelé, ahol a bútort cipelő emberek egyre kisebbek, egyre kisebbek lettek, és ezt mormogta magában:

– De a föld az enyém... a föld az enyém...

X.

Nem volt már más tennivalójuk, mint betenni az ajtót s ráerősíteni a vasreteszt. Ami ruhájuk volt még: a testükön hordták. O-lan mind a két fiúnak kezébe adta a kis rizsesztalat s hozzá az evőpálcikákat. Szorosan markukba fogták, és örültek, mert úgy gondolták, most majd ennivaló is akad valamiképpen. Így indultak meg a földeken keresztül, erőtlen lépésekkel, lassan vánszorogva – olyan lassan, hogy az ember szinte úgy gondolta volna, soha nem érnek el a város faláig.

A kisleányt Vang Lung vitte a mellén, míg csak észre nem vette, hogy az öregember egyre nehezebben botorkál és mindjárt összeesik. Ekkor O-lannak adta át a gyermeket, s az apját a hátára emelte. Így vitte tovább. Tántorgott a vénember kiaszott, könnyű csontjai alatt is.

Némán, teljes csendben mentek el a kis agyagtemplom mellett, ahol nyugodtan ült a két guggoló istenszobor, semmivel sem törődve. Vang Lung, bár hideg volt és csontig ható szél fújt, verejtékezett és izzadt a megerőltetéstől. A két fiú sírt a hidegtől. De Vang Lung így biztatta őket:

– Micsoda? Két ilyen nagy, erős ember, aki akkora utat fog megtenni délnek, csak nem sír? Két ilyen nagy utazó! Délre mentek, ahol meleg van és mindennap kaptok enni, fehér, puhára főtt rizst kaptok, és sokat esztek, sokat esztek...

Hosszú, hosszú idő múlva érkeztek a város kapujáig, és ahol valaha Vang Lung megenyhült a kapualj hűvösségében, most össze kellett szorítani a fogát, hogy a jeges szélnek ellen tudjon állni, ami olyan vadul áramlott, mint tél idején a fagyos víz a meredek sziklák között. Lábuk alatt a mély sár sűrű volt, jégtükkal teli. A kisfiúk sírva álltak meg, és nem bírtak lépni, O-lan pedig alig vánszorogott a saját elgyengült teste és a kisleány súlya miatt.

Vang Lung átcipelte a kapualjon az apját, letette, aztán visszament a fiaiért. Mikor végre valamennyien átértek, az izzadság eső módjára csurgott a homlokáról s úgy elfulladt, úgy elhagyta minden erő, hogy lihegve támaszkodott neki a falnak, és sokáig kellett ott állnia behunyva szemmel, gyorsan szedve a lélegzetét. Családja dideregve álldogált körülötte, vártak, amíg összeszedi magát.

Közel voltak a nagy Huang-ház kapujához, de a nagy vasajtó most lakattal volt elzárva, és a kőoroszlánok komoran, fenyegetően ültek mellette kétfelől. A kapuhoz vezető lépcsőkön néhány toprongyos, éhségtől elgyengült férfi és asszony hevert, nézték a zárt ajtót. És mikor Vang Lung arra ment a családjával, egyikük rekedten kiáltott: – A gazdagok szíve olyan kemény, mint az isteneké. Még mindig van rizsük annyi, hogy nem is eszik meg mind, hanem bort is készítenek belőle, míg mi éhen halunk!

És egy másik felnyögött:

– Ó, ha lenne még egy kis erő a kezemben, felgyűjtanám ezt a házat, felgyűjtanám az udvarokat és csarnokokat, még ha magamnak is el kellene égnem. Ezer átok a szülőkre, akik a Huang-családot nemzették!

De Vang Lung egy szót sem felelt nekik, és szótlanul mentek, mentek tovább dél felé... Mikor elérték a város déli oldalát – olyan lassan haladtak, hogy ekkorra már egészen beesteledett és leszállt a sötétség -, nagy sokaságot láttak, amely szintén délnek tartott. Vang Lung azon kezdett gondolkozni, hol találjon a fal mellett valami védett helyet éjszakára, mikor ő és családja is belesodródott a tömegbe. Megkérdezte azt az embert, aki melléje szorult: – Hová mentek ilyen sokan?

Az ember felelt:

– Éhezünk, és a tűzkocsin akarunk délre menni. Abból a házból indul, és vannak helyek a mi számunkra egy ezüstmű kevesebért is.

Tűzkocsi! Vang Lung hallott már valamit erről a csodáról.

Régen, mikor be-betért néha a teaházakba, az emberek gyakran emlegették a tűzkocsikat, amelyek egymáshoz vannak láncolva, és sem ember, sem állat nem húzza egyiket sem, hanem különös gép, amely tüzet és vizet lélegzik lihegve, mint a sárkány. Gyakran elhatározta már magában, hogy ha lesz ideje rá, elmegy és megnézi. De hol ez jött közbe, hol az, a földeken mindig volt tennivaló, és így mostanáig sem jutott el hozzá. Meg aztán sohasem tudott olyasmiben bízni, amit nem értett. Nem jó az embernek, ha többet tud, mint amennyire mindennapi életében szüksége van.

Kétkedve fordult a feleségéhez, és ezt kérdezte:

– Menjünk-e mi is a tűzkocsin?

Kissé távolabb vezették a tömeget az öregembert és a gyermekeket, és aggódva, félve, határozatlanul egymásra néztek. Az öregember azonnal leroskadt, és a két kisfiú is leült, nem törődve vele, nem taposnak-e keresztül rajtuk az emberek. O-lan karjáról úgy lógott le a leányka feje, hogy Vang Lung, minden mást feledve, kétségbeesetten így kiáltott: – A kis rabszolga már meg is halt?

O-lan megrázta a fejét.

- Még nem. A szíve dobog, érzem. De még ma éjjel meg fog halni, és mi is mindnyájan, ha...

Míntha nem bírt volna többet mondani, elhallgatott. Csak nézett Vang Lung arcára beesett, elkínzott szemével. Vang Lung sem szólt. De magában azt gondolta, hogy nem bírának ki még egy ilyen napot. Talán valamennyien meghalának éjszakára, ha gyalogolniuk kellene. Ezért összeszedte minden bátorságát, erejét, és vigasztalóan szólt:

- Álljatok fel, fiaim, és segítsétek lábra nagyapátokat. A tűz- kocsiban fogunk utazni, kényelmesen ülve, és így megyünk dél felé.

Hogy felkeltek volna-e a szavára, senki sem tudhatja. De ebben a pillanatban mennydörgő hang kelt az éjszakában, mintha sárkány ordítana és morogna. Két lángoló, vörös tűszem tűnt fel a vaksötétben, úgyhogy mindenki felsikoltott, és futni próbált, amerre látott. És az általános kavarodásban ide és oda lökték őket, úgyhogy kétségbeesetten össze kellett kapaszkodniuk, nehogy elszakadjanak egymástól. A sötétségben, tömegben, üvöltések, jajgatások, sikoltozások közepette azt érezték, hogy betuszkolják őket nyitott kis ajtón szűk, ládához hasonló szobába... aztán folytonos morgással, üvöltéssel, lihegéssel és fujtatással újra megindult a sárkány a sötétség felé, magával cipelve őket is a hasában.

XI.

Egy hivatalnok jött a jegyekért. Vang Lung odaadta a két ezüstöt, és száz mérföldnyi utat fizetett belőle. Maroknyi aprópénzt kapott vissza. Mikor a sárkány újra megállt, árus tolakodott be a szűk helyre, és Vang Lung vásárolt tőle négy kis kenyeret, meg puha rizst a leányka számára. Hosszú idő óta nem ettek egyszerre ennyit. Bár halálosan ki voltak éhezve, mikor végre a szájukban volt az étel, nem éreztek utána már semmi vágyat. A fiúkat biztatni kellett, hogy lenyeljék a falatot. Hanem az öregember jókedvűen szopta, szopogatta fogatlan szájával a kenyeret.

– Enni kell, enni kell – kotkodácsolta egyre mindenkinek maga körül barátságosan.

Sokan ütődtek és szorultak hozzá, amint a tűzkocsi himbálózva és meg-megrázkódva rohant.

– Nem törődöm vele, ha ez a bolond hasam el is lustult, mert mostanában kevés volt a dolga. Enni kell! Nem akarok meghalni azért, mert a hasam nem akar dolgozni.

És az emberek nevettek, amint hallgatták a mosolygó, aszott öregembert, akinek ritkás ősz szakálla össze-vissza nőtt csontos állán.

De Vang Lung nem költötte el minden pénzét az ételre. Megtartott valamit, hogy gyékényeket vásárolhasson majd, amiből kunyhót lehet építeni, ha délre érnek. Voltak férfiak és asszonyok, akik megtették már ezt az utat máskor is, voltak, akik minden évben elindultak a gazdag városokba munkát keresni vagy koldulni, hogy megtakarítsák élelmüket otthon. És Vang Lung, mikor kissé hozzászokott az érzéshez, hogy minden mozogjon körülötte és a kocsi hasadékain át rohanni lássa visszafelé a vidéket, mohón figyelni kezdett a beszélgetésükre.

– Először is hat darab gyékényt kell vásárolni – mondta egy ember, akinek lógó ajka volt, akár a tevének. – Egy gyékény két pennybe kerül, ha vigyázok és nem engedem, hogy becsapjanak, mint valami sült parasztot. Máskülönben persze három penny is kellene fizetni egyért, amit nem ér meg. Engem ugyan nem csapnak be a déliek, még a leggazdagabb sem!

Megrázta a fejét és körültekintett: elég hatása van-e a beszédjének. Vang Lung nem vette le róla a szemét.

– És azután? – kérdezte. A sarkán ült a kocsi alján. Üres, fából ácsolt teherkocsi volt ez, minden pad vagy más berendezés nélkül. A por és a szél szabadon jött be alul a nyílásokon.

– Azután – folytatta a teveszájú ember szinte kiabálva, hogy meg lehessen érteni a szavát a nagy zörgésben, csattogásban –, azután a gyékényeket összeköti az ember, és kunyhó lesz belőle. Ha ez megvan, akkor bekened magad sárral és piszokkal, hogy minél jobban megsajnáljanak, és elmégy koldulni.

A dolog úgy állt, hogy Vang Lung még soha életében nem kéregetett alamizsnát. Nem tetszett neki ez a beszéd.

– Koldulni kell? – kérdezte.

– Persze – bólintott a teveszájú –, de előbb lakjon jól az ember. Odalenn délen annyi a rizs, hogy a nyilvános konyhákon minden reggel annyit ehetsz egy pennyért, amennyi belefér a hasadba. Utána aztán könnyebben megy a koldulás, és ebédre vehetsz magadnak babot, káposztát meg fokhagymát.

Vang Lung kissé elhúzódott a többiektől, a falnak fordult, és titokban megszámolta maradék pénzét. Annyi volt, hogy hat gyékényt vehessen, azon felül első napra mindnyájuknak jutott egyegy penny rizsre, és még három penny maradt. Jó érzés volt, hogy így, gond nélkül kezdhetik meg új életüket. Hanem az a gondolat, hogy odanyújtsa tenyerét a járókelőknek, még mindig bántotta. Rendben van, koldulhat az öregember, a gyerekek, még az asszony is. De ő, amíg dolgozni tud... ő nem!

– Nem akad ott munka, ha dolgozni akar valaki? – kérdezte végre a teveszájú embert. Az a földre köpött.

– Munka! Utóvégre húzhatod egy riksán a gazdagokat, ha éppen tetszik, kiizzadhatod a véredet, amíg szaladsz vele, olyan meleged lesz, és aztán megfagyhat a homlokodon a verejték, amíg ácsorogsz, hogy valaki újra hívjon. Én már csak inkább koldulok!

Olyan csúnyán káromkodott, hogy Vang Lung nem akart tőle kérdezni semmi többet.

Hanem azért mégis jó volt, hogy megtudott ettől az embertől egyet-mást, mert mikor a tűzkocsi végre megállt és valameny-nyiüknek ki kellett szállni belőle, kész terv szerint cselekedett. Az öregembert meg a gyermekeket odaállította egy nagy, szürke házfal mellé a közelben, s O-lannak megmondta, hogy vigyázzon rájuk, aztán elment, hogy megvegye a gyékényeket, kérdezősködve útközben, merre fekszik a piac. Először alig értette, mit mondanak neki, olyan gyorsan és éles hangsúllyal beszéltek ezek a déliek. Viszont ha ők nem értették meg Vang Lung szavát, türelmetlenül elfordultak. Lassan rájött, hogy nem érdemes akárkit megkérdeznie, és kikereste a szelídebb arcúakat.

Megtalálta végre a gyékényesboltot a város végén, és letette a pénzt az asztal szélére, mint az olyan ember, aki tisztában van az árakkal, és elvitte a nagy gyékénygöngyöleget. Mikor visszaért a nagy szürke falhoz, az egész család még mindig türelmesen ott állt várakozva, de a fiúk nagy örömmel kiabáltak feléje, és Vang Lung látta rajtuk, hogy

félnek itt az idegenben. Csak az öreg figyelt mindenfelé csodálkozva és tetszéssel, aztán mormogva szólt: – Nézd csak, milyen kövérek mind ezek a déliek... milyen sima és zsíros a bőrük... ezek bizonyosan mindennap szalonnát esznek. De akárki ment is arra, egyetlen tekintetet sem vetett rájuk. Férfiak siettek előre elmerülten, nem nézve sem jobbra, sem balra. Közben-közben néhány szamarat hajtottak el mellettük a kövezett úton. Nagy kosarakban téglát hordtak az épülő házakhoz, vagy zsákokban gabonát, ki tudja, hová? A legutolsó szamar hátán a hajcsár ült, nagy ostorral a kezében, amellyel ijesztő pattogást tudott véghezvinni, és még ordított is hozzá, amint az állatokat nógatta. Ezek pedig, amint elhaladtak Vang Lung mellett, megvetően és gögösen nézték végig tetőtől talpig; született herceg nem lehetett volna gögösebb, mint ezek a hajcsárok a szamaruk hátán. Mert észrevették, hogy Vang Lung és a családja idegen és nem ismeri a szokásokat, külön gyönyörűség volt a számukra, hogy pattogtassák az ostorukat előttük, mire ők mind rémülten fel-felugrottak. Ezen aztán nagyot röhögtek a hajcsárok, de Vang Lung haragudott érte és elfordult tőlük.

Helyet keresett, hová emelje a kunyhót? Már több kis gyékénykalyiba támaszkodott a nagy szürke falhoz. De hogy mi lehet a falon belül, azt nem tudta egyikük sem. Nem is tudhatták. Hosszan elnyúlt ez a fal jobbra is, balra is. És nagyon magas volt. A gyékénykunyhók akkorák voltak rajta, mint légy a kutya hátán. Vang Lung megnézte, hogyan készült a többi kunyhó, és munkához látott, de nem tudott a gyékényekkel boldogulni. Ekkor O-lan megszólalt: – Majd én. Emlékszem reá, hogyan csináltuk, mikor kicsi voltam.

Letette a földre a kisleányt, és errefelé nyomta az egyik gyékényt, arrafelé a másikat, aztán meggörbítette a harmadikat úgy, hogy ha két vége a földet érte, Vang Lung alája ülhetett anélkül, hogy beüsse a fejét. A gyékény két szélére köveket és téglákat rakott. A két fiút elküldte, keressenek még, mert kevés volt a közelben.

A hatodik gyékényt pedig nem tette kívülről a kunyhóra, hanem letakarta vele a földet. Mind bebújtak a kunyhóba, leültek, és fedél volt a fejük fölött.

Amint így ültek és egymásra néztek, szinte lehetetlennek tűnt fel, hogy előtte való napon hagyták el a régi házat, és hogy most száz mérföldnyire vannak tőle. Heteken és heteken át kellett volna gyalogolniuk idáig, és bizonyosan mind elpusztultak volna útközben.

Betöltötte őket a gazdagságnak és bőségnek levegője, ami itt érződött. Mikor Vang Lung azt mondta: keressük meg a nyilvános konyhát, szinte boldogan ugrottak fel mind, kimentek, és egyik sem volt fáradt. A két fiúcska vígan csörömpölt útközben a tálcájával és evőpálcikáival, mert tudták, hogy nemsokára lesz mit beletenni.

Nemsokára eljutottak a nagy szürke fal végéhez. Onnan utca nyílt, s ezen az utcán már nagyon sokan mentek edényekkel, tálakkal és cinkannákkal. Minden edény üres volt. A tömeg a szegények konyhájához igyekezett, ami az utca végén állt, nem is nagyon messze. Vang Lung és családja bevegültek a többiek közé, és végre odaértek két hatalmas, gyékénnyel fedett épülethez, melyeknek egyik oldala egészen nyitva volt.

Benn az épületekben hatalmas, nagy agyagtűzhelyek álltak, nagyobbak, mint amilyeneket Vang Lung valaha látott, s rajtuk óriási vaskatlanok, akkorák, mint valami kisebb tó. Mikor pedig fölemelték a hatalmas deszkafödőket, látni lehetett, hogy odabenn finom fehér rizs forr, bugyborékol és pöfög, jó szagú gőz szállt fel, meleg és édes gőz. Mikor pedig az emberek megéreztek a gőz illatát, közelebb tolongtak, kiabálás támadt, és az anyák haragosan sikoltoztak, mert féltek, hogy gyermekeiket letapossák, apró csecsemők sírtak, és a férfiak, akik ott álltak a katlanok körül és emelték a fődőket, így ordítottak:

– Mindenkinek jut! Nem kell tolakodni!

De senki és semmi nem állíthatta volna meg a kiéhezett tömeget. Verekedtek, akár az állatok a vályú előtt, míg jól nem laktak végre. Vang Lung be volt szorítva a többiek közé. Nem tehetett mást, mint hogy maga mellett tartsa az apját és két kisfiát. Mikor odajutott a katlan elé, kinyújtotta tálját, és amikor megtöltötték, odadobta a pennyt. Nagyon kellett vigyáznia, hogy el ne lökdössék, mielőtt a tálka tele lett volna.

Végre valamennyien kikerültek megint az utcára, és ettek. Tele lett a gyomruk. Vang Lung hagyott egy keveset az edény alján, és szólt: – Ezt hazaviszem, és este fogom megenni.

De nem messze tőle egy ember állt, aki, úgy látszik, őrnék volt iderendelve, mert vörös és kék posztóból készült egyenruhája volt. Nyersen szólt:

– Az edényben tilos hazavinni ételt. Mindenki csak a hasában viheti el.

Vang Lung megcsóválta a fejét.

– Megfizetem a pennymet, kinek mi köze hozzá, mit teszek a rizzsel?

De az őr szólt:

– Ha nem parancsoljuk ezt, akkor idejönnek azok, akiknek elég kemény hozzá a szívük, megveszik a rizst, mert jól tudják, hogy egy pennyért nem lehet ennyi ételt adni és ez ajándék, hazaviszik és odaadják a disznaiknak. Pedig ez a rizs embereknek és nem disznóknak való!

Vang Lung elképedve hallotta ezt, és felkiáltott:

– Vannak ilyen gonosz emberek is? De ki ad hát ennyi szegény embernek enni?

Az őr felelt:

– A gazdagok és a város nemesei. Némelyek azért, hogy haláluk után legyen jótett a lelkük díszére, mások pedig, hogy az emberek jó véleményel legyenek róluk.

– Akármért teszik, nagyon szép tőlük – vélte Vang Lung és talán vannak olyanok is, akik egyszerűen azért adják, mert jó a szívük.

Látta, hogy az őr nem felelt, tehát megismételte: – Ugye, van ilyen is néhány?

De az őr már unta a vele való beszélgetést, hátat fordított neki és dúdolni kezdett. A gyermekek rángatni kezdték Vang Lung ruháját, és Vang Lung visszavezette őket a kunyhóba, itt lefeküdtek és aludtak. Aludtak egészen másnap reggelig, mert ma laktak először jól a nyár óta, és ezért nyomta el őket így az álom.

Másnap pénzt kellett valamiképpen szerezniük, mert a reggeli rizsre kiadták utolsó fillérjüket. Vang Lung O-lanra tekintett kérdőn: mit lehetne tenni? De nem azzal a kétségbeesett tekintettel, amellyel kopár, kiaszott földjeit nézte. Itt, ahol jól táplált és kövér emberek járkáltak az utcán, ahol húst és főzeléket árultak a piacon rakásszámra, ahol óriási bődönökben úszkáltak a boltokban a halak, talán nem is lehet éhen halni. Egészen más vidék volt ez, mint az övék, ahol nehéz ezüstért sem lehetett volna kapni egy falat eledelt.

O-lan pedig válaszolt neki, mintha egész életében így tettek volna és jól ismerné a szokásokat:

– Én meg a gyermekek és az öregember koldulni fogunk. Az ős haj meg fogja indítani azoknak a szívét is, akik nekem nem adnak semmit.

Odahívta magához a két fiút. Most, hogy tele volt a hasuk, elfeledtek minden bajt, és szájtátva kódorogtak az utcán. Ezt mondta nekik:

– Fogjátok a tálatokat és tartsátok így és kiabáljatok így...

Kinyújtotta kezét az üres tálkával, és keservesen kezdett rimánkodni: – Legyen szíve, uram, ó, szépséges hölgy, könyörüljön rajtunk! Legyen jó szíve, hogy érdemeket szerezzen az égi élethez! Csak egy fillért, csak egy fillért, mert éhen halunk... nézzen reánk, szegény gyermekekre...

A kisfiúk rábámészkodtak. Vang Lung is. Hol tanult így siránkozni O-lan? Mennyi van ebben az asszonyban még, amiről neki sejtelve sincs! O-lan megérezte a gondolatait, ránézett és szólt: – Így kellett koldulnom nekem is, mikor kisgyermek voltam, és így menekedtem meg az éhhaláltól. Aztán... ilyen nehéz esztendőben adtak el rabszolgának.

Az öregember, aki idáig szunyókált, fölébredt most. Neki is üres tálat adtak a kezébe, és négyen kimentek az utcára koldulni. Az asszony hangosan siránkozott, és minden járókelő előtt megrázta a tálat. A leánygyermeket mezítelen mellén tartotta, és a gyermek aludt. Feje hol erre billent, hol arra, amint O-lan ide-oda futkosott a járókelők után. Mindegyre a csontsovány gyermeket mutogatta hangos jajveszéveléssel:

– Ha nem könyörül rajtunk, ó, kegyes úrasszony, ez a gyermek meghal, éhen pusztulunk... éhen pusztulunk...

A gyermek máris halottnak látszott, amint ode-oda lógott a feje, és akadtak néhányan, akik kelletlen mozdulattal odavetettek neki néhány fillért. Hanem a fiúk nemsokára játéknak vették a koldulást. Az idősebbik elszégyellte magát, és piros képpel, hunyorgatva, félénken mosolygott a tálkája mögött, de amint az anyjuk észrevette, beráncigálta mind a kettőt a sátorba, jó néhányat ütött rájuk, és haragosan így szidta őket:

– Éhen hálásról beszéltek, és közben röhögtök? Akkor hát csak haljatok éhen, ostoba kölykök!

És addig verte őket, míg meg nem fájdult a keze, és míg a két kisfiú arcán nem peregtek végig maszatosan a könnyek. Mikor mind a kettő hangosan bőgött, kikergette őket:

– Most már koldulhattok! És még többet is kaptok, ha nevetni mertek megint.

Ami Vang Lungot illeti, ő is kiment az utcára, de nem koldult, hanem addig kérdezősködött, míg olyan helyre nem ért, ahol riksákat lehetett bérbe venni fél ezüstért. Csak este kellett megfizetni a bért. Vang Lung megfogta a riksa rúdját, és vonszolni kezdte maga után végig az utcán.

Amint húzta-vonta a zörgő, kétkerekű járművet, úgy érezte, mindenki ránéz, bolondnak tartja és kineveti a háta mögött. Olyan ügyetlennek érezte magát a két rúd között, mint a fiatal ökör, amelyet először fognak járomba. Alig bírt járni, de tudta, hogy futnia is kell, mert láthatta maga körül, a többi riksa hogyan szalad a kocsiján ülő uraságokkal. Betért egy szűkebb utcába, ahol nem voltak boltok és járókelők, hanem szorosan csukott házak egymás mellett, s itt gyakorolta magát kissé. Éppen, mikor kétségbeesetten gondolta, hogy jobb lett volna neki is koldulnia, kinyílt az egyik ház kapuja, öregember lépett ki tanítói köntösben, és odakiáltott neki. Vang Lung megpróbálta magyarázgatni, hogy még csak ma bérelt először riksat és nem tud jól futni vele, de az öreg süket volt, és akármit mondott is Vang Lung, csak intett, hogy bocsássa le a rudakat és segítsen neki beszállni. Mit tegyen Vang Lung? Engedelmeskedett. Az öregúr egyenesen ült a rikzában, és ezt mondta:

– Vigyél, fiam, a Konfucius-templomhoz.

Aztán csak ült csendesen és méltóságteljesen; várta, hogy vigyék. Vang Lung pedig nem mert egy kukkot sem szólni, hanem nekieredt a rikzával, bár fogalma sem volt róla, merre lehet a Konfucius-templom. Útközben kérdezősködött itt is, ott is, ami a zsúfolt utcákon nem is volt nehéz. Az is jó volt, hogy nem futhatott a tömegben, s így az utas nem vehette észre, hogy még ügyetlen és gyakorlatlan. Igyekezett sietni, amennyire telt tőle, de egyre ütögette az oldalát a rúd, és érezte, hogy zörög és bukdácsol mögötte a nehézkes kétkerekű kocsí. Ahhoz már hozzá volt szokva, hogy a vállán vagy hátán cipeljen terhet, de hogy igavonó legyen, ahhoz nem. Mire meglátta a templom falát, sajgott, fájt a karja és minden porcikája.

Vang Lung leeresztette a riksa rúdját, az öreg tanító kiszállt, és ruhája kebeléből kihalászott egy kis ezüstpénzt. Átadta Vang Lungnak, és így szólt:

– Sohasem szoktam többet fizetni, és hiába is veszekednél vagy panaszkodnál.

Elfordult, és már be is ment a templomba.

Vang Lung nem veszekedett és nem panaszkodott, mert nem ismerte ezt a pénzt, és nem tudta, mennyi apróra lehet felváltani. Közele rizsüzletbe ment, ahol a pénzváltó huszonhat pennyt adott neki az ezüstért, és Vang Lung azon csodálkozott, milyen könnyű itt délen pénzt szerezni. Másik rikzás állott meg most mellette, és fejcsóválva szólt:

– Csak ennyit kaptál? Milyen messziről hoztad azt a vénséget? – Vang Lung megmondotta, s a rikzás felkiáltott.

– Ilyen fősvény vénembert még sohasem láttam! Csak a felét adta a szokásos bérnek! Mennyit alkudtál indulás előtt?

– Nem alkudtam vele – mondta Vang Lung. – ő hívott, és én mentem. – A másik rikzás szánakozva nézte.

– Ó, te falusi! Nézzétek ezt a varkocsos bolondot! Valaki azt mondja neki, hogy jöjjön és vigye, és ő meg sem kérdezi, ez a hülyéknek hülye fia, hogy mennyit fognak fizetni érte! Értsd meg, te marha, hogy csak a fehér idegeneket lehet előzetes alku nélkül vinni! Igaz, hogy hirtelen haragúak és gorombák, de ha hívnak, szaladj, mert olyan buták, hogy nem tudják a rendes árát semminek, és úgy folyik a zsebükből az ezüst, mintha víz lenne.

Mindenki hangosan nevetett, aki hallgatta őket. Vang Lung nem szólt semmit. Nagyon megalázottnak érezte magát a városiak előtt. Kiment szó nélkül, és tovább vonszolta a riksját lógó fejjel.

– Mindegy – mondta magában -, holnapra van miből élnünk.

De a következő pillanatban elmúlt a jókedve, mert eszébe jutott, hogy téved. Először a riksa bérét kell megkeresnie, s ez félannyit sem tett még ki.

Délelőtt még egy utasa akadt, ezzel már előre alkudott, délután pedig még ketten hívták. Este, mikor megsámolta a pénzét, egyetlen pennyje maradt a bér kifizetése után, és keserű szívvel tért haza. Íme, keservesebb munkáért, mint amilyen a földművelés volt, összesen egy rézfillért tudott keresni a családjának.

Egyszerre megrohanták az emlékek. A földjére gondolt. Mióta eljöttek onnan, nem is jutott eszébe. De most megnyugtatta a tudat, hogy a földet nem veheti el senki, a föld ott fekszik messze, messze, és vár reá.

Mikor a kunyhójába ért, kitűnt, hogy O-lan negyven aprópénzt tudott szerezni koldulással, ami valamivel kevesebb volt öt pennynél. Az idősebb fiúcska nyolc aprópénzt, a fiatalabbik tizenháromat hozott haza. Ez összesen elég volt a másnapi rizsadaghoz. Mikor a pénzt egybetették és a kisebbik fiútól is el akarták venni az övét, keservesen sírni és ellenkezni kezdett. Úgy szerette a pénzét, hogy a markába szorította erősen, és sivalkodott; nem lehetett elvenni tőle. Egész éjjel a pénzzel aludt, és csak ő maga akarta odaadni a saját rizsadagjáért.

Hanem az öregember nem kapott semmit. Egyáltalán semmit. Egész nap engedelmesen ült az útszélen, de nem koldult. Aludt, felfelriadt, és bámult maga elé, aztán mikor kifárasztotta az utca nyüzsgése, elaludt megint, öreg ember volt, nem lehetett neki szemrehányást tenni. Mikor este látta, hogy üres a tálkája, csak ennyit mondott:

– Vetettem és szántottam, arattam és a földeken dolgoztam, így töltöttem meg rizsestálamat mindig. Van fiam és fiamnak fiai, azok gondoskodnak rólam.

Ezzel vigasztalódott, és meg volt nyugodva, hogy nem halhat éhen, mert fia és unokái vannak.

XII.

Vang Lung nem volt már annyira kiéhezve, és láthatta, hogy a gyermekei gyomrába mindennap jut valami. Amellett tudta, hogy minden reggel meg fogják kapni a rizsüket a szegények konyhájában, és az ő munkájával meg O-lan koldulásával megélnék valahogyan, most már nem is tűnt fel olyan különösnek az utazás és az egész új élet. Kezdte figyelni a várost, ahová elvetődött. Egész nap az utcákon futkosott ide-oda, lassan ismerni kezdte az egyes negyedeket, sőt belátott a dolgok mélyére is néha. Megtanulta, hogy reggelként ha asszonyt visz a kocsiján, az a piacra készül – ha férfit, valamelyik iskolába vagy kereskedőházba. Hanem hogy milyen iskolák lehetnek a városban, azt nem tudta. Csak a nevüket ismerte meg; egyiket így hívták: „A nyugati tudományok nagy iskolája.” Másikat: „Kína felső iskolája.” Sohasem jutott beljebb a kapunál, és ha be mert volna menni, bizonyosan hamarosan megkérdezték volna, mi a keresnivalója? És a kereskedőházakat sem ismerhette meg belülről.

Ha pedig estéknként kapott utast, akkor a férfiak a nagy teaházakba mentek, a mulatóhelyekre, ahonnan az utcára ömlött ki a muzsika és kihallatszott a bambuszbotok és elefántcsont golyók játéka. Voltak aztán néma, csendes helyek, amelyek elrejtöztek örömeikkel magas és zárt falak mögé. De Vang Lung ezekről a gyönyörűségekről sem tudhatott meg semmit, mert lába nem érintett más küszöböt, mint kunyhója küszöbét, és útja mindig véget ért a házak kapujánál. Olyan idegenül és kitzasztva élt a gazdag városban, akár a gazdag ember házában a patkány, amely az eldobott morzsákból táplálkozik, elrejtőzik itt vagy ott, és nem vesz részt a ház való életében.

Így történt, hogy bár ott laktak, Vang Lung, a felesége és gyermekei még mindig idegenek voltak a városban. Igaz, hogy az utcákon siető emberek hasonlítottak hozzájuk: fekete hajuk és szemük volt, mint Vang Lungnak meg családjának s mint mindenkinek, aki az ő hazájában született. Az is igaz, hogy megértették egymás beszédjét, ha eleinte nehezen is. De ez mégis más volt.

Anhuj mégsem Kiangszu. Ahol Vang Lung született, lassan, mély torokhangon beszélnek az emberek. Itt, Kiangszuban mintha szószilánkok röpködtek volna gyorsan és élesen mindenkinek az ajkáról. És míg odahaza a földek lassú termékenységükben évenként kétszer meghozták a maguk rizstermését egy kis kukorica, bab meg hagyma mellett, itt a földművelők folytonos trágyázással, bűzös emberi hulladékokkal kényszerítették reá, hogy sietve keljen ki a földből a rizstermésen kívül ez is, az is.

Vang Lung hazájában mindenki örült, ha jutott neki egy darab kenyérlepény s hozzá egy gerezd fokhagyma. Meg volt elégedve vele. Itt az emberek megteltek szalonnával, bambuszrüggyel, gesztenyével töltött csirkével, ezzel és azzal a csemegével, és ha a becsületes szegény emberen megérezte a tegnapi fokhagyma, már felhúzták az orrukat és fintorogva szóltak: „Ó, ez a bűzös, varkocsos északvidéki!” És a boltosok, ha megéreztek a fokhagyma szagát, azonnal felemelték a portéka árát, mintha idegennel lenne dolguk.

A hosszú sűrű falhoz tapadó viskók sohasem lettek részeivé a városnak, mint ahogyan nem tudtak beleolvadni a környék falvaiba sem. Egyszer a Konfucius-templom sarkán, ahol mindenki hangosan szólhat a néphez, ha van bátorsága hozzá, egy fiatalember arról kezdett kiabálni: Kínában forradalomnak kell kitörnie, hogy megszabaduljanak az átkozott idegenektől. Vang Lung ijedten, megszégyenülten és lehorgasztott fejjel sompolygott el sietve, mert úgy érezte, róla és az övéiről szólt a fiatalember olyan haragosan. Mikor egy másik fiatalember – mert a városban nagyon sok fiatalember volt, akik beszélni mertek és beszélni akartak – arról szónokolt, hogy a mai nehéz időkben minden kínainak össze kell fognia és művelődnie kell, Vang Lung csak hallgatta közömbösen, és nem érezte, hogy róla van szó. Végre mégis megtanulta egyszer, hogy vannak nála is idegenebbek a városban. A selyempiacon volt, és utas után nézett. Bolt mellett ment el, ahová már vitt néhányszor vásárló hölgyeket, és ezek közül többen elég jól megfizették. Ezen a napon megint a boltból jött ki valaki, de ilyenféle teremést Vang Lung még sohasem látott. Fogalma sem volt róla, férfi lehet-e, vagy nő, de nagyon magas volt, kemény, szőrös fekete ruhába volt öltözködve, és nyaka körül döglött állat bozontos bőrét hordta. Amint Vang Lung ott bámészkodott, az idegen teremtmény parancsolóan intett neki, hogy engedje le a rudat, és mikor beszállt, rászólt, hogy vigye el a Hidak Útjához. Vang Lung alig tudta, mit cselekszik, úgy meg volt zavarodva, és futni kezdett. Egyszer meglátott egy ismerős riksást, és odaszólt neki, amint egymás mellett loholtak: – Nézz hátra, micsoda szerzetet viszek én a kocsimon?

A másik riksás odakiáltott neki:

– Ez egy idegen, amerikai nő, gazdag és... – De Vang Lung már nem hallotta a többi, annyira félt a különös teremtménytől. Mikor elértek a Hidak Útjához, egészen ki volt merülve és csurgott róla a verejték, mert rohant, amennyire telt tőle.

A női lény kiszállt a riksából, és tört szavakkal így szólt hozzá: – Semmi értelme, hogy halálra fussa magát.

Aztán két ezüstpénzt nyomott a markába, kétszeresét a rendes díjnak.

Ekkor Vang Lung megértette, hogy ez a nő idegen a városban, idegenebb nála, és hogy a fekete hajú és fekete szemű embereken kívül vannak magasra nőtt, sárga hajú és világos szemű népek. És nem érezte már magát kiközösítettnek. Mikor ezen az estén hazament a két ezüstpénzzel, elmondta Olannak, amit látott. Az asszony intett:

– Láttam őket én is. Mindig örülök, ha erre járnak, mert ezek dobnak csak ezüstöt a tálkámba réz helyett.

Se Vang Lungnak, se O-lannak esze ágába sem jutott volna azt gondolni, hogy az idegen női lények jószívből ilyen adakozók. Inkább hitték, hogy ostobák, és nem ismerik az itteni pénzt. Így aztán nem tudhatják, hogy a koldusnak rézpénzt szokás adni és nem ezüstöt.

Mindegy! Vang Lung megtanulta, amire a szónokló fiatal emberek nem tudták megtanítani, hogy a fajtájához tartozik, amelynek fekete haja és fekete szeme van.

Vang Lung lassan megtanulta azt is, hogy ebben a gazdag, nyüzsgő városban nem pusztulhat senki éhen. Vang Lung és családja olyan vidékről jöttek, ahol azért pusztulnak éhen az emberek, mert a szárazság miatt a föld nem terem. Hiába lehetett valakinek ezüstje, nem vásárolhatott vele, ha nem volt mit vásárolni.

Itt, a városban, mindenütt akadt ennivaló. A halpiacon nagy kosarakban állt az ezüstös, nagy hal, éjszaka fogták a tóban. Sárga rákok kaparásztak és motoszkáltak ijedten és zavarodottan egymás hegyén-hátán, az ínycselek vonagló kígyóhoz hasonló angolnát is vásárolhattak lakomáikhoz. A gabonavásáron akkora tartályokban állt a búza, hogy ha valaki beleesett volna, elmerül, és talán meg sem találja senki. Fehér, fényes rizs, barna és sötétsárga búza, halvány sárga gabona, arany színű bab és vörösbab és kanáriszínű köles – minden, minden volt. A mézárásoknál egész disznók lógtak vaskampókon a nyakuknál felakasztva, nagy testük végig fel volt hasítva, hogy látni lehetett a friss halványvörös húst és a szép fehér szalonnát. Kacsák lógtak egész füzérben a boltajtók fölött és a menyetről, nyers kacsák és barnára sült, nyárson parázs fölött forogott kacsák és fehér sózott kacsák... és mindenütt a tisztított aprólék... és libák, pulykák meg mindenféle baromfi... Ami pedig a zöldségfélét illeti, volt itt minden, amit emberi kéz kicsikarhat az anyaföldből: ragyogó piros meg fehér retek, lótszgyökér és taró, zöld káposzta és zeller, kanyargós babinda, barna gesztenye, zsálya és illatos füvek meg gyökerek. Amit emberi étvágy kitalálhat, az ott kellett magát a piacokon. És voltak árusok, ahol édességeket, gyümölcsöt, olajos diót, édes olajban főtt burgonyát, tésztába csavart és gőzön párolt szalonnás gombóckákat és rizslisztből készült cukorsüteményeket lehetett kapni. A városi gyermekek kiszaladtak a házakból, tele volt a kezük aprópénzzel, és vásárolták az édességeket, és ették, hogy a bőrük csak úgy fénylett a sok cukortól és olajtól.

Igen, az ember azt hihette volna, hogy ebben a városban nem lehet éhen halni.

Minden hajnalban előbújt Vang Lung, a felesége meg a családja az alacsony viskóból, és kezükben az üres tálkával meg evőpálcikáikkal beálltak a hosszú sorba, amely a népkonyha felé tartott. Vacogtak és reszkettek vékony rongyaikban a nedves ködben, mely a folyó felől jött ide. Csontig ható volt az éles reggeli szél, de összegubbaszkodva, dideregve mentek a népkonyha felé, ahol egy pennyn vízben főtt rizst lehetett kapni. Akármennyit futkosott Vang Lung a riksával, akármilyen rekedtre koldulta magát O-lan, nem tudtak annyit szerezni, hogy naponta maguk főzhessék meg a rizst a viskójukban. Ha volt egy-két pennyjük a népkonyha rizsére szánt összegén kívül, vehettek rajta kevés káposztát. De ez még nem volt elég, mert ilyenkor aztán a két fiúnak előbb el kellett menni, hogy tüzelőt keressenek, és O-lan megfőzhesse két téglája közt a káposztát. A tüzelőt pedig csak csenni lehetett a falusiak szekkeréről, akik nádat és szalmát hoztak be a városba eladni. Megesett, hogy elcsípték a két fiút, és alaposan helybenhagyták őket. Este pedig az idősebbik, aki nagyon szégyellte az egész dolgot, bedagadt szemmel jött haza. Hanem a fiatalabbik sokkal ügyesebb volt a tolvajlásban, mint a koldulásban.

O-lant ez nem aggasztotta. Ha a fiúk nem tudnak eleget koldulni, mert túl sokat nevetnek és játszanak, akkor lopjanak hozzá! Az a fő, hogy megteljen a gyomruk és egészségesek legyenek. Hanem Vang Lung, ha nem tette is szóvá, úgy érezte, összeszorul a torka, ha arra gondol, hogy a fiai lopni tanulnak. Nem bántotta az idősebbet, ha nem végezte ügyesen a dolgát... Nem tetszett neki ez az élet a nagy szürke fal mögött. Egyre csak a földjére gondolt...

Egy este későn jött haza, s íme, a káposzta tetején szép kerek darab disznóhús főtt. Most került először hús az ételükbe, mióta megették az ökröt, és Vang Lung kerekre nyitotta a szemét.

– Úgy látszik, ma idegentől koldultál – szólt O-lanhoz. De az asszony, szokása szerint, nem is felelt. De a fiatalabb fiú, aki nem tudta még, mit kell titkolni, és akit túlságosan eltöltött saját ügyességének tudata, dicsekedve megszólalt:

– Én hoztam ezt a húst, az enyém! Mikor a mézárós másfelé nézett, a húst pedig már előbb levágta és ott feküdt a tőkén, bedugtam a fejemet az öregasszonynak a karja alatt, aki meg akarta venni, és elcsíptem. Elszaladtam, és bebújtam az üres víztartóba, míg a bátyám oda nem jött.

– Ebből a húsból nem akarok enni! – kiáltotta haragosan Vang Lung. – Majd eszünk húst, ha dolgozni tudunk érte, vagy koldultok, de lopott étel nem kell nekem! Lehetünk koldusok, de tolvajok nem leszünk!

Kivette két ujjával a húst a fazékból, ledobta a földre, és nem törődött vele, hogy a fiatalabb fiú sír és ordít. De odajött O-lan csendesen, felemelte a földről a húst, megmosta egy kis vízzel, és visszadugta a fazékba.

– A hús csak hús – mondta nyugodtan.

Vang Lung akkor nem szólt többet, de haragos volt, és ijedelmet érzett a szívében, mert a fiai tolvajokká lesznek itt a városban. Akkor sem szólt, mikor O-lan evőpálcikáival szétszította a lággyá főtt húst, és akkor sem, mikor nagy darabokat adott az öregnek, a két fiúnak és a kisleánynak is. Vang Lung egy falatot sem evett a húsból, megelégedett a káposztával, amit pénzen vásárolt.

Hanem mikor az evésnek vége volt, magával vitte a kisebb fiút az utcára, ahol az asszony nem hallhatta őket, egy ház mögött hóna alá vette a fiú fejét, és alaposan megverte, ahol érte. Nem bánta, akárhogy üvölt és kapálódzik.

– Nesze, nesze, nesze! – kiabálta. – Majd adok én neked lopni!

Magában pedig ezt mondta, mikor végre hazaengedte a hüppögő, szipogó gyermeket:

– Vissza kell mennünk a földekre. Nem szabad nekünk itt maradni!

XIII.

És a város gazdagsága mellett Vang Lung napról napra a nyomorúság legalján élt, úgy, amint kezdte a napokat itt a fal oldalán. A piac túl volt zsúfolva étellel, az utcákon selyemmel, ékszerekkel telt boltok csillogtak, és fekete, vörös, sárga selyemzászlók hirdették a portékát mindenfelé. Bársonyba öltözött gazdagok jártak-keltek mindenfelé, akiknek húsa lágy volt a jóllakottságtól és keze mint a virág: illatos és tunya. De Vang Lung viskójában és a többi viskóban alig akadt annyi ennivaló, hogy éhen ne pusztuljanak – és nem volt ruhájuk, amivel csontjaikat fedjék.

Férfiak dolgoztak naphosszat a pékműhelyekben, hogy kenyeret és süteményeket készítsenek a gazdagoknak, és gyermekek dolgoztak hajnaltól éjfélig, és azon maszatosan, zsirosan, kormosan dőltek le aludni akár a pusztta földre is, hogy másnap újra odavánszorogjanak a kemencékhez és rakják bele a fűtőanyagot. De nem jutott nekik annyi pénzt, hogy egy darabot megvásárolhassanak a mások számára sült kenyérből... És férfiak meg asszonyok verejtékeztek a munkában, hogy nehéz prémeket dolgozzanak fel téli köntösnek a gazdagok számára, könnyű prémeket tavaszi divatszeszélyek szerint, ők maguk pedig egy darab kék gyapotba burkolták sovány testüket, hogy meztelenek ne legyenek.

Vang Lung különös dolgokat hallott, amint azok között járt, akik mások szolgálatára dolgoztak. Különös dolgokat hallott, amivel azonban keveset törődött. Igaz, az idősebb férfiak és nők nem fecsegték ilyesfélét senkinek... Szürke szakállas vén kínaiak riksákat vontak, szenes taligákat toltak, fát cipeltek a palotákba és sütőműhelyekbe, megerőltették a vállukat és hátukat, hogy úgy állt ki minden izmuk, mint valami kötél, amint a nehéz szekereket tolták és húzták a kövezett utakon. Megették sovány ételmüket, átaludtak rövid éjszakájukat, dolgoztak és hallgattak. Arcuk olyan volt, mint O-lan arca: kifürkészhetetlen, néma. Senki sem tudhatta, mit gondolnak. Ha beszéltek valamiről, pénzt emlegettek, vagy ennivalót. Akkor is csak rézpénzt. Ezüstről alig esett szó náluk, mert ezüst ritkán került a tenyerükbe.

Arcuk különös módon el volt torzulva, mintha folyton haragudnának, pedig nem volt ez harag. Évek és évek túlfeszített, megerőltető munkája emelte magasra kékes ajkukat úgy, hogy felső foguk kilátszott, mintha vicsorítanak. Az embertelen munka vésett nehéz ráncokat a szemük köré és szájuk mellé, és torzította el vonásaikat. Nekik maguknak fogalmuk sem volt róla, hogy milyeneké lettek. Egyszer valamelyikük meglátta véletlenül az arcát egy tükörben, és felkiáltott: Jaj, de rút ember! És mikor a többiek hangosan nevetni kezdtek, fájdalmasan elvörösödött, nem értette, min nevetnek úgy, és sietve körülnézett: nem sértett-e meg valakit?

Az apró vackokban, ahol éltek, Vang Lung vacca körül, az asszonyok eldobott rongyfoszlányokat varrtak össze, hogy gyermekeik testét úgy-ahogy befedjék. Gyermekeik testét, akik folyton jöttek, egymás után, a világra. Ellopták a lehullott káposztaleveleket a falusiak földjéről, és maroknyi rizst vagy gabonát raboltak a piacon hol innen, hol onnan, lelegelték a füvet a domboldalokról évről évre, és aratás idején úgy mentek a munkások után, mint a madarak, éles szemmel figyelve: nem hull-e le egy szem, amit föl lehetne kapni? A viskókban gyermekek jöttek-mentek, születtek és meghaltak és újra születtek, úgyhogy a végén sem atyjuk, sem anyjuk nem tudta volna megmondani, hányan voltak tulajdonképpen és hányan haltak el. Sőt talán azt sem tudták biztosan, hány él. Csak azt tudták, hogy sok szájat kell etetni...

Ezek a férfiak, asszonyok és gyermekek piszkos, szürke árnyékok módjára kóboroltak mindenfelé, feltűntek a piacokon, feltűntek a forgalmas utcákon, a selyemboltokban és a város kapuinál. A férfiak munkát kerestek, az asszonyok és gyermekek koldultak és loptak. És Vang Lung háza népével szintén hozzájuk tartozott.

Az öregek békével fogadták életüket, akármilyen volt is. De jött idő, mikor a fiúgyermekek felnőttek bizonyos korig, s mielőtt öregedni kezdtek volna, de nem voltak már ifjak, elégedetlenség és keserűség töltötte be szívüket. Haragos, egyre hangosabb zúgás kelt soraik között. Akkor kezdték már, mikor egészen fiatalok voltak, s most, hogy férfivá értek, megházasodtak és a folyton növekvő gond rájuk nehezedett, ifjúságuk haragja és keserűsége vad kétségbeeséssé forrt. Mert egész életükben állatok módjára, igavonó barmok módjára dolgoztak, és mindezért nem jutott nekik más, mint egy-egy maroknyi hulladék, hogy telitöltsék korgó hasukat.

Amint beszédjüket hallgatta, egy este Vang Lung végre megtudta, mi van a nagy szürke fal mögött, amelynek árnyékába viskóikat építették.

Tél végi nap volt, abban az időben, mikor már-már kezdi hinni az ember, hogy eljön végre a tavasz. A föld még sáros volt az olvadó hótól a viskók körül, de új hó hullott már. Igaz, hogy a víz befolyt a viskókba, úgyhogy minden család kerített valahonnan néhány téglát és azokon aludtak. De ezt a kényelmetlenséget pótolta, hogy éjszaka is elég langyos volt már a levegő, s ez a langyos, friss áramlat olyan nyugtalanná tette Vang Lung lelkét, hogy nem tudott azonnal evés után aludni, mint máskor, hanem kiment az utca végére, és ott ácsorgott jó darabig.

Napközben itt ült rendesen apja, az öregember, a sarkán gubbasztott és nekitámaszkodott a falnak. Ott ült még most is, hogy békességben költhesse el vacsoráját, mert a szűk viskóban a két fiú egyedül is alig fért meg, ha lármázni kezdtek. Hosszúra tépett rongyot tartott kezében az öreg. O-lan szakította az övéből, és a rongy másik vége oda volt kötve a leánygyermek karjához.

Ügyetlenül, tipegve próbált járni a kicsike.

Így töltötte minden napját az öreg, vigyázott a gyermekre, aki most már nem feküdt olyan békén az anyja mellén, míg koldult. Különben is, O-lan újra gyermeket várt, nem bírta volna a leányt egyre cipelni.

Vang Lung csendesen nézte a kis rabszolgát, amint lepottyan, feltápászkodik, újra leesik, s az öregember felhúzza a rongynál fogva, közben pedig érezte arcán a langyos tavaszi szellő simogatását, és kimondhatatlan sóvárgás fogta el a szülőföldje után,

– Ilyenkor van az ideje – szólt oda az apjának –, hogy az ember szántson és vessen.

– Ó – felelte az öreg békésen –, tudom, mi jár a fejedben, fiam. Kétszer és többször megtörtént velem is, hogy ott kellett hagynom a földemet, és tavasz idején arra kellett gondolnom, hogy senki nem veti be.

– De mégis visszamentél, apám.

– Vissza – felelte egyszerűen az öregember.

Rendben van, ők is visszamennek – mondta Vang Lung szíve mélyén ha most nem lehet, akkor a jövő esztendőben. Amíg földje van, semmi sincs egészen elveszve. De amint arra gondolt, hogy ott fekszenek a földek műveletlenül, várják, és a tavaszi esők felduzzasztják a rögöket – egyre égőbb és erősebb lett a sóvárgása.

Visszament a viskóhoz, és nyersen szólt oda a feleségének: – Ha lenne valamink, eladnám, és visszamennék a földemre. Vagy, ha nem lenne itt az öreg, gyalog is elindulnánk, és mennénk, amíg bírjuk, még ha bele is pusztulunk. De hogyan mehetne a kis rabszolga száz mérföldet? És te sem tudnál jönni...

O-lan vízzel öblítette ki a rizses tálkákat, és a viskó sarkában elrakosgatta. Aztán arra a helyre nézett, ahová kiloccsantotta a vizet.

– Nincs mit eladnunk, csak a leány – mondta végre lassan és csendesen.

Vang Lungnak elállt a lélegzete.

– Nem akarom a gyermekeimet eladni! – kiáltotta végre.

– Engem is eladtak – mondta O-lan. – Eladtak a nagyúri házba, hogy a szüleim hazamehessenek a földjükre.

– És ezért te is eladnád a gyermekedet?

– Ha csak rólam volna szó, inkább megölném, s nem adnám el... Ó, keserves életem volt, rabszolgák rabszolgája lettem én! De ha megölöm, nem lesz belőle semmi hasznunk. Eladom a gyermekemet érted, hogy visszamehess a földedre.

– Én pedig nem engedem – mondta hangosan Vang Lung –, még ha egész életemet itt kell is eltöltenem, ebben a pusztaságban!

De amikor újra kiment a viskóból, a gondolat újra visszatért, és kísérteni kezdte akarata ellenére is. Nézte a csöppnyi leánykát, aki még egyre ott bukdácsolt a rongyfoszlányok végén, a nagyapja kezében. Megnőtt és meg is kövéredett, mióta mindennap kapott enni. Bár beszélni még egy szót sem tudott, kedves és csinos volt eleven, fénylő fekete szemével. Ajka, ami ráncos és kék volt valaha, mint valami nagyon öreg asszonyé, most piros volt és mosolygó.

Különösen ha az apját látta meg, rögtön nevetett.

– Megtenném talán – töprengett Vang Lung –, ha nem viseltem volna félig éhen halva a mellemen és nem mosolyogna mindig így reám.

Újra földjére gondolt, és elkeseredetten fölkiáltott:

– Sohase lássam hát többé? Akármennyit dolgozom, akármennyit koldulunk, nem tudunk többet szerezni a mindennapi Nyomorúságos élelemlé! Ekkor valahonnan a sötétségből egy hang felelt neki – mély, rekedt hang:

– Nem te vagy az egyedüli. Százszor száz ember osztozik a sorsodban ennek a városnak falai között.

Az, aki beszélt, most közelebb jött. Rövid bambuszpipát szívott – két viskóval lakott tovább. Most ismert reá Vang Lung. Ritkán lehetett napközben látni, mert reggeltől estig a kunyhóban aludt s éjszaka dolgozott. Társzekereket segített tolni a piacra, amelyeket nappali forgalom idején nem lehetett volna végigvonszolni a szűk utcákon. De néha látta őt Vang Lung, amint hajnaltájban hazafelé vánszorog lihegve, félholtan a kimerültségtől, két hatalmas, csontos válla ferdére görnyedt. Vang Lung ilyenkor indult el riksájáért. Esténként aztán, mikor hazajött, ez az ember többször ott álldogált munkába indulás előtt az aludni készülő férfiakkal.

– És örökké így tartson ez? – kérdezte Vang Lung keserűen. A másik ember hármát szívott a pipáján, a földre köpött, s végül így szólt:

– Nem, nem tart így örökké. Ha a gazdagok már túlságosan megszedték magukat, van módja, hogy segíteni lehessen a dolgon, és ha a szegények nagyon is nagy nyomorúságban vannak, akkor is. Múlt télen két leányomat eladtuk, s így

bírtunk megélni. Ez idén, ha megint leány lesz, aki nemsokára megszületik, azt is eladjuk. Egy kis rabszolgát tartottam meg magamnak, az elsőt. A többieket inkább adja el az ember, mint hogy megölje. Bár vannak, akik úgy vélik, hogy okosabb megszorítani a torkukat azonnal, mielőtt az első lélegzetet vehetnék. Ez is módja, hogyan segítsen magán az ember, ha a szegénység nagyon is nyomja már. Ha pedig a gazdagok nagyon bővelkednek mindenben ... nos, azt hiszem, ennek az elintézésére is hamarosan sor kerül.

Biccintett, és odamutatott a pipájával a nagy, szürke falra. – Láttad már belülről ezt a falat, testvér?

Vang Lung csak a fejét rázta. A másik folytatta:

– Az egyik kis rabszolgámat ide vittem be eladni. Nem hinnéd el, ha megmondanám, hogy folyik ebben a házban a pénz.

Csak ezt hallgasd meg. Még a szolgák is ezüsttel díszített elefántcsont evőpálcikákkal esznek, és a rabszolgák fülében gyöngy meg drágakő a fülbevaló, s a cipőjükre is egy-egy gyöngyszem van varrva. Ha pedig cseppnyi sár freccsen a cipőjükre, vagy valamiképpen elszakad egy csepp, úgy, hogy más meg sem látná, már eldobják az egészet, gyöngyöstől!

Az ember keményet szívott a pipáján, és Vang Lung tátott szájjal hallgatott. A falon túl ilyen dolgok történnek tehát!

– Van módja a dolognak, ha túlságosan jól élnek a gazdagok – mondta még egyszer a pipás ember, aztán sokáig csendes volt, és végül, mintha nem is mondott volna semmit, közömbösen odavetette: – Na, induljunk a munkára.

És a következő pillanatban már el is tűnt a sötétségben.

De Vang Lung ezen az éjszakán le sem bírta hunyni a szemét. Egyre arra kellett gondolni, mennyi ezüst meg gyöngy meg elefántcsont meg arany lehet ennek a falnak a másik oldalán, amelyhez nekitámaszkodott fáradt testével, piszkos, elviselt, foszlányos ruhába takart testével, s az ágya néhány kemény téglá, semmi más... És a kísértés, hogy eladja a leánygyermeket, olyan erős lett megint a lelkében, hogy ezt mondta önmagának:

– Talán jobb is lenne neki, ha valami gazdag házba kerülne, ahol édeségeket ehetne, drágaköveket viselhetne s ha megnő és szép lesz, megtetszik valami fiatal úrnak...

De a lelke legmélyén nem bírt belenyugodni, és így felelt reá: – Ha el is adnám, nem kaphatok érte annyit, amennyi a súlya aranyban. Mi értelme lenne, ha az útiköltségre volna pénzem, s aztán nem juthatna elég, hogy ökröt vegyek, asztalt, ágyakat, padokat? Mi értelme lenne eladni azért, hogy otthon haljunk éhen és nem itt? Hiszen még csak vetőmagom sincs...

És hiába törte a fejét: nem tudta kitalálni, mi lehet az, amire az idegen ember gondolt, mikor ezt ismételte:

– Van módja a segítségnek, ha a gazdagok túlságosan gazdagok...

A viskók közé is eljött a tavasz. Kinn, a dombok között, apró zöld növénykék dugták ki félénk világoszöld leveleiket, és a koldusok ezeket szedték; nem kellett a piacon lopkodni a főzelék hulladékot. Egész raj toprongyos asszony és gyermek nyüzsgött napról napra a dombokon, ócska késsel, vagy akár élesre csiszolt lapos kődarabbal, meg maguk fonta rossz kosarakkal, amelyek hajlított bambuszvesszőkből vagy hasított nádból készültek, így szereztek élelmet maguknak pénz és koldulás nélkül. O-lan is mindennap kiment a többiekkel, O-lan és a két kisfiú.

De a férfiaknak dolgozniuk kell, és Vang Lung dolgozott most is, mint azelőtt. Bár az egyre hosszabb, melegedő napok, a ragyogó tavaszi sugár és a hirtelen érkező langyos esők mindenkinek a szívét sóvárgó nyugtalansággal, elégedetlenséggel, vágyakozással töltötték meg. Télen át némán túrták a munkát, a havat és jeget mezítelen, szalmába csavart talpuk alatt, szó nélkül vánszorogtak haza este viskóikba, és szó nélkül ették meg, ami jutott, aztán aludtak, aludtak mélyen mind, férfiak, asszonyok és gyermekek, hogy testük pótolni tudja, ami az élelemből hiányzott. Így volt ez Vang Lung kunyhójában, és tudta jól, hogy így van máshol is.

De a tavasz jöttével, akárcsak a vadvizek, szavak és beszédek is fakadtak itt és ott. Mindenkinek a szíve felébredt, és alkonyattájt, mikor a félsötétben hol egyik, hol másik kunyhó előtt ácsorogtak az emberek, Vang Lung sorra látta és ismerni kezdte a férfiakat, akik télen át alig kerültek a szeme elé. Ha O-lan olyan asszony lett volna, aki szeret fecsegni, eleget tudhatott volna már a szomszédairól. Arról például, aki verte a feleségét, vagy a másiktól, akinek valami szörnyű betegsége volt s lesorvadt a hús az arcáról. Beszélhetett volna arról is, aki egy tolvajbanda vezére volt. Hanem az asszony szokása szerint hallgatott, és csak olyankor beszélt, ha szükség volt reá. Így aztán Vang Lung csak nézte az ismeretlen embereket, akik összegyűltek a viskók előtt, és nem tudott róluk semmit.

Ezek a szerencsétlenek igazán koldusok voltak. Égen-földön nem akadt egyebük, mint amit naponta megszolgáltak vagy megkoldultak, és Vang Lung sohasem feledte el, hogy ő több náluk. Neki földje van... És a föld valahol messze vár reá... Ezek itt csak arra gondoltak, hogyan ehethének egy kis halat, vagy hogyan lehetne lustálkodni, pihenni kevésbé. Esetleg nem lehetne-e megkockáztatni egy-két pennyt a szerencsejátéknál. Mert napjaik egyformák voltak és sötétek, vágytól terhesek, s az embernek meg kell kísértenie a sorsát néha, ha csak kétségbeesésből is.

Hanem Vang Lung a földjére gondolt, és sóvárgástól bágyadt szívvel azt tervezte, hogyan juthatna vissza a szülőhazájába. Nem tartozott az élősdiek néphez, amely itt élt a gazdagok palotájának hátsó falához tapadva, de nem tartozott a gazdagok népéhez sem. A földhöz tartozott ő, a földhöz, és tudta jól, hogy nem lehet addig boldog, míg nem az eke után jár majd a göröngyök között s nem sarlóval kezében megy ki aratás idején. Ezért nem vegyült a többiek közé, hanem félreállva hallgatott, töprengett magában, és lelke mélyén mindig ott érezte az apai föld emlékét és annak a gazdag rizsföldnek az emlékét, amelyet az előkelő Huang-háztól vett meg.

Ezek a koldusok örökkön-örökké pénzről fecsegték. Hogy mennyit fizettek egy darab szövetért, mennyibe került az akkora kis hal, mint a mutatóujjuk, vagy mennyit tudnak szerezni egy nap alatt. Meg persze arról, mit csinálnának, ha az övék lenne a rengeteg pénz, ami a fal túlsó oldalán rejlik. Minden áldott nap ezzel végződött a beszélgetés:

– És ha nekem annyi aranyam lenne, mint a palota urának, és ha annyi ezüst lenne legalább a kezemben, amennyit hétköznapi visel az övében, vagy ha megkaphatnám a rabszolgái fülbevalógyöngyét vagy a felesége rubinját...

És arról volt szó, mit tennének hát akkor, Vang Lung nem hallott egyebet, mint hogy mi mindent ennének és mennyit aludnának. Meg hogy milyen édességeket vennének, amilyent sohasem kóstoltak még, és hogyan kockáznának abban a nagy teaházban és milyen szép asszonyokkal ismerkednének meg – de mindenekfölött, mi lenne, ha nem kellene soha dolgozniok többé, mint ahogyan az a gazdag ember itt a fal mögött nem dolgozik.

Ekkor hirtelen odakiáltott nekik Vang Lung:

– Ha én kapnám az aranyat, meg ezüstöt, meg ékszereket, én csak földet vennék rajta, jó kövér földet, és vetnék meg aratnék!

Erre a többiek mind odafordultak, összenevettek, és kiáltozva gúnyolni kezdték:

– Nézzétek ezt a falusi sült parasztot a hosszú farkocsaival, akinek fogalma sincs róla, milyen a városi élet és mi mindent lehet venni pénzért! Dolgozni akar, mint valami rabszolga, akkor is, ha pénze lenne!

És nagyokat kacagva mind arra gondoltak, mennyivel jobban megérdemelnék ők a kincseket, mint Vang Lung, aki olyan buta, hogy azt sem tudná, hogyan lehet elkölteni. De mindez nem változtatott meg egy árnyékot sem Vang Lung lelkében. Csak éppen hogy most már nem hangosan beszélt, hanem magában mondogatta: – Igen, igen, csak földet vennék, az egész vagyonért földet vennék, a sok aranyért, ezüstért meg gyöngyökért...

És mert annyiszor gondolt erre, türelmetlenebb lett napról napra, s már szinte magáénak érezte a sok-sok földet.

Álmaiban élt, és mindazt, ami körülötte történt, csak homályosan, szinte álomszerűen látta. Akármi különös, meglepő, új dolgot tapasztalt, szó nélkül és kérdés nélkül napirendre tért felette.

Többször megtörtént például, hogy az utcákon papirosokat osztogattak a járókelőknek.

A dolog úgy állt, hogy Vang Lung ifjúságában nem tanult meg olvasni, és nem ismerte a papírra írt alakoknak, a betűknek jelentőségét. Éppen ezért nem tudott mit kezdeni a nagy papírlapokkal, melyek a falakra és kapukra voltak ragasztva, vagy amiket csomókban, összehajtogatva árultak, vagy akár ingyen osztogattak. Kétszer nyomtak neki is a markába ilyent.

Először egy idegen adta neki a papírt, aki hasonlított némiképpen ahhoz az ijesztő amerikai nőhöz, akit a riksáján vitt. De ez férfi volt, és még annál is magasabb, amellet sovány és száraz, mint az olyan magános fa, amelyet sokat tépnek a hideg és erős szelek. Ennek az embernek olyan kék volt a szeme, mint a jég, és szőr nőtt az arcán. Amint átadta a papírt, Vang Lung látta, hogy a keze is szőrös és vöröses színű. Amellet akkora orra volt, hogy előreugrott az arcából, akár a hajó előrése, és Vang Lung, bár félt elfogadni tőle valamit is, mégis átvette engedelmesen a papírt, mert visszautasítani még jobban félt volna.

Mikor az idegen továbbment, összeszedte a bátorságát és megnézte, mit kapott tulajdonképpen. A papíron fehér bőrű ember képe volt, aki keresztbe szegezett gerendaalkotmányon függött. Csak a derekán volt valami kék rongy, és úgy látszik, halott volt szegény, mert feje féloldalt hanyatlott és becsukódott a szeme. Vang Lung irtózva, borzadva és érdeklődéssel nézte a képet. Voltak persze betűk is alatta, de nem tudhatta, mit jelentenek.

Este hazavitte a papirost, és megmutatta az öregembernek. De Vang Lungnak az apja sem tudott olvasni, s így soká elbeszélgettek: mit is ábrázolhat a kép? A két kisfiú is részt vett a vitában.

– Jaj, hogy folyik a vér az oldalából! – kiáltott fel az egyik.

És az öregember fejcsóválva szólt:

– Talán valami gonosz ember volt, hogy így bántak veled?

Vang Lung azonban minél tovább nézte, annál jobban kezdett félni a képtől, és azon tűnődött, miért is adhatta neki azt az idegen ember? Hátha az ő rokona lehetett ez a halott, és most azt akarja, hogy bosszút álljon mindenki a gyilkoson? Jobbnak érezte ennél fogva, ha gondosan elkerüli ezentúl az utcát, ahol az idegent látta. Néhány nap múlva pedig, mikor az egésztest elfelejtették, O-lan fogta a papírt, összehajtogatta, és felhasználta más itt-ott felszedegedett papírdarabokkal együtt, hogy vastagabbá tegye vele a cipőjük talpát. Éppen olyan alázatos szívvel dolgozott, mint máskor, és bizonyára nem volt méltatlanabb helyen így a Megfeszített ábrája, mint sok képmutatónál.

De mikor újra kapott Vang Lung valami nyomtatott papírt, egy városbeli fiatalember osztogatta, jól öltözött kínai, aki hangosan beszélt állandóan a tömeghez, míg gyors kézzel osztogatta a nyomtatványt a körülötte rajzó sokaságnak. Ezen a papíron is vérző, halott ember volt, de nem fehér bőrű idegen. Hanem kínai, aki hasonlított Vang Lungéhoz, mintha csak ő maga lett volna. Egyszerű, népi ruházatban: rongyos kék köntösbe volt öltözve, bőre sárga volt, és fekete a haja meg a szeme. A földön feküdt. Elnyúlt tetemén nagy, kövér ember állt, s a kezében tartott késsel még mindig szurkálta a szerencsétlent. Borzalom és siralom volt látni a dolgot, Vang Lung kimeredt szemmel nézte, és akármit adott volna érte, hogy megértse a nyomtatott betűket alatta. Odafordult a mellette álló emberhez, és szólt:

– Ismersz-e egy-két betűt, hogy megmondhatnád nekem, mit jelent ez a rettentő kép itt?

És az felelt:

– Légy csendben, hallgassuk a fiatal tanítót, aki beszél, ő megmagyaráz mindent.

Vang Lung pedig figyelt, és olyan dolgokat beszéltek előtte, amit sohasem hallott még.

– A halott ember ti magatok vagytok! – rikácsolta rekedtté váló hangján az ifjú ember. – A gyilkos pedig, aki még akkor is szúr és döf kegyetlenül a késével, mikor már nem is érzitek, a kapitalista rend, a gazdagok! Azért éltek nyomorban, azért vagytok letiporva, mert a gazdag kezében van minden, ami szép és jó a világon!

Vang Lung nagyon jól tudta, hogy ő szegény, de eddig csak a felhőket okolta érte, amiért nem hoztak esőt. Vagy mert ha egyszer víz jött, túlságosan sokat is kaptak belőle s ritka volt a jó termés. De ha elegendő nap és elegendő eső jött valamelyik esztendőben, úgyhogy minden szépen kikelt és megérett a földeken, akkor nem számította magát a szegények közé. Éppen ezért nagy csodálkozással és érdeklődéssel hallgatta, hogy a gazdagoknak mi közük van az egész dologhoz, s várt, mikor kerül reá a sor. Hanem mikor a fiatalember csak beszélt és beszélt és egy szót sem mondott arról, hogyan lehetne elegendő eső szerezni, Vang Lung annyira merész lett, hogy ezt kérdezte hangosan:

– Uram, van valami módja annak, hogy a gazdagok esőt adjanak és én megművelhessem a földemet?

A fiatal tanítóember haragosan fordult hozzá, és így válaszolt:

– Milyen tudatlan vagy te! Különben látszik is, mert még mindig varkocsban hordod a hajad! Senki nem adhat esőt, ha a felhők nem jönnek, de mi köze van ennek az egész dologhoz? Ha a gazdagok meg akarnák velünk osztani, amijük van, akkor nagyon mindegy lenne, esik-e az eső vagy nem, mert mindnyájunknak lenne pénzünk és ennivalónk!

A tömeg ordított és helyeselt, de Vang Lung elégedetlenül ment el onnan. Jó, jó, de a földek... mi lesz a földekkel! A pénz szétgurul, az ennivalót megeszik... ha pedig nincs elég eső és elég nap, akkor a gazdagok földjén sem teremhet semmi. Hanem azért ellenkezés nélkül átvette a papirost, amelyet a fiatalember a markába nyomott, mert tudta, hogy O-lannak sohasem elég otthon a papír a cipőtalpak foltozására. Ezért mindjárt este átadta neki ezekkel a szavakkal: – Nesze, itt van megint egy kis talphozvaló.

Aztán dolgozott tovább, mint azelőtt.

Hanem a többiek közül, akik ott laktak a viskóban, sokan szájtátva és elfojtott lélegzettel figyelték, amit az utcasarkon szónokló fiatalember mondott. Annál inkább, mert tudták, hogy a fal másik oldalán gazdag ember lakik. És igazán nem látszott volna nehéz dolognak átütni a falat valami jó erős rúddal, például azzal, amellyel a vállukon hordták terhüket napról napra.

És így a tavasz okozta nyugtalanságot még szította az a nyugtalanság, amelyet a fiatalember és más hasonló fiatal emberek terjesztettek mindenkinek a lelkében. Amint napról napra ezeken a dolgokon tépelődtek, és esténként a homályban erről beszélgettek és suttoztak, amellet pedig a munka napról napra keservesebb és nehezebb lett a számukra, lassan olyan hullámverés dagadt a fiatalabb és erősebb férfiak lelkében, amely megállíthatatlan és legyőzhetetlen volt. Akár a folyó áradása, ha hirtelen elolvad a téli hó és a vízhez vegyül. Vad vágyak áradása volt ez.

Vang Lung, bár látta ezt és hallotta a beszédeket – és valami homályos haragot is érzett –, semmi másra nem vágyott, csak arra, hogy újra a földjét érezhesse talpa alatt.

A városban, ahol mindig történt új és érthetetlen dolog, Vang Lung megint észrevett valamit.

Egy napon, amint egy hosszú utcán üresen vonszolta maga után a riksáját és utas után fürkészett, egyszerre fegyveres katonák jöttek elő valahonnan, körülfogtak egy embert, és megkötözték. Mikor ellenkezni akart, kést villogtattak meg előtte. És még egyet megfogtak és még egyet, és Vang Lung látta, hogy mind rongyos, szegény, nehéz munkát végző embereket, s köztük ráismert a szomszéd viskó lakójára is, ott a fal mellett.

Ekkor Vang Lung egyszerre villámszerűen megértette, hogy ezek az emberek éppen úgy nem tettek most semmi rosszat, mint ő, és hogy maguk sem tudják, miért kerültek rendőrkézre. Vang Lung lihegve tolt be hirtelen egy sikátorba a riksáját, ő pedig berohant a legközelebbi forró vizes boltba, s ott elrejtőzött az óriási víztartályok mellett, míg a katonák elvonultak. Aztán megkérdezte a boltost, mit jelenthet ez a dolog?

Az öregember, akinek arcát lággyá és ráncossá tette a folytonos meleg gőz, amint felszállt a rézkatlanokból, közömbösen válaszolt:

– Háború van valahol megint. Ki tudná, hol és miért verekednek folyton-folyvást az emberek? Így volt, mióta emlékezni tudok, és így lesz, mikor már rég meghaltam.

– Igen, de miért fogták el a szomszédomat is, aki éppen úgy nem tud semmit erről a háborúról, mint én? – kérdezte Vang Lung nagy felindulással.

Az öregember a katlanok fedelével csörömpölt, és szólt:

– Ezek a katonák harcolni mennek valahová, és teherhordókra van szükségük, hogy a felszerelésüket és puskáikat cipeljék. Mert jószántából senki sem megy, erőszakkal cipelik el az olyan embereket, mint te vagy. De honnan jöttél, hogy ezt nem tudod? Hiszen ebben a városban ez sokszor megtörténik.

– De... de... – hebegett Vang Lung – mit kapnak aztán a teherhordók? Mi lesz a bérük? És...

A forró vizes ember nagyon öreg volt már, és nem remélt semmit

az élettől. Nem törődött mással, mint a rézkatlanaival. Ezért gondtalanul felelt:

– Bért ugyan nem kapnak! De mindennap kétszer egy darab száraz kenyeret és hozzá levest valamelyik kútból, ha éppen akad víz, amerre járnak. Ha aztán a katonák elérkeztek a háborúba, akkor hazamehetsz, ha még bír a lábad.

– Igen, de... az ilyen ember családja...

– Mit törődnek ezzel! – förmedt reá az öregember haragosan, amint belenézett a legközelebbi katlan fafedele alá, hogy lássa, forr-e a víz. Nagy gőzfelhő fogta körül egyszerre, hogy alig lehetett látni tőpörödött arcát. Hanem azért nem volt rossz ember, mert amikor előbukkant a gőzből s meglátta, hogy odakint újra jönnek a katonák és kutatnak az eszeveszetten menekülő riksások és munkásemberek után, odaszólt Vang Lungnak:

– Guggolj le jobban. Itt vannak megint.

És Vang Lung leguggolt a katlan mögött, behúzta a fejét, és a katonák nyugat felé elcsörömpöltek. Mikor pedig nehéz bőrcsizmájuk kopogása elveszett, akkor Vang Lung kirohant, elhúzta riksáját a sikátorból, és futott vele egyenesen haza, a viskóba.

O-lan éppen most tért vissza, néhány zöldséglevelet szedett össze az útfélen valahol, s meg akarta főzni. Vang Lung lihegve, töredezett szavakkal mondta el neki, mi történt, milyen nehezen tudott megmenekülni, és milyen félelmet érez a gondolatra, hogy őt is elcipeljék. Azért is, mert így öreg apja és családja éhenhalásra lennének ítélve. De azért is, mert hátha ő is ott maradna a csatateren, vérét kiontanák, és soha többé nem láthatná meg a földet!

Kimerülten, elkínzott arccal nézett O-lanra, és szólt:

– Tudod-e, hogy most igazán kísértésben vagyok, ne adjuk-e el a kis rabszolgát, és ne menjünk-e vissza, ahonnan jöttünk?

De O-lan hosszú hallgatás után azt felelte, csendesen és nyugodtan: – Várj néhány napig. Az emberek sokat beszélnek. Vang Lung várt, de nem mert többé visszatérni a munkájához, hanem idősebb fiával küldte vissza a riksát a tulajdonosának. Aztán éjszaka idején lopózott csak elő a kunyhóból, és a nagy kereskedőházakhoz ment, s feleannyiért, amennyit a riksával keresett, órák hosszat vonszolta és húzta a nehéz társzekereket. Minden szekér mellett legalább tucatnyi férfi verejtékezett, nyögött és feszítette fájó izmait a kerekeknek. A társzekéren levő ládák selyemmel és finom gyapjúanyagokkal, illatos dohánnyal voltak teli, aminek szaga megütötte a munkások orrát. Voltak ott nagy tartályokban finom olajok, meg voltak boroshordók is...

Egész éjszaka ott küszködött a sötét utcákon a kötélhámban, teste mezítelen volt és csurgott róla a verejték. Csupaszból lábát feltörték a kövek, amelyek iszaposak és nedvesek voltak ilyenkor éjszaka. Előttük, hogy az utat megmutassa, kisfiú haladt lobogó fáklyával, és a fáklyafényben vörösén csillogott az emberek verejtékes teste és a nyirkos utcai kő. Vang Lung hajnalban tért haza vánszorogva és lihegve; még enni is fáradt volt.

Hanem fényes nappal, mikor a katonák még mindig kutatták az utcákat, ő békén aludt a viskó legbelső zugában, ahol O-lan szinte szálankint összegyűjtött szalmával fedte be férjét.

Hogy micsoda háború van és ki ellen akarnak harcolni a katonák, azt nem tudta Vang Lung. De amint a tavasz egyre melegebbé, mind nyugtalanabb lett a város. Valami borzongás, félelmes sejtés rázta meg az embereket. Egész nap lovas kocsik cipelték a gazdag emberek ruháit, ágyneműjét, drágaságait s őket magukat a folyó felé, ahol hajók vitték el őket tovább, más helyekre. Mások pedig a tüzes szekér házába mentek, hogy az vigye valamennyiüket magával. Vang Lung nem ment ki az utcára napközben, de a fiai izgatottan, nagyra nyitott szemmel jöttek haza csavargásaikból, és kiáltottak:

– Ilyen embert láttunk, meg olyan embert, egy nagyon kövéret, aki olyan nagy volt, mint a szobrok a templomokban, és a hasa ekkora, és körül volt csavarva csupa sárga selyemmel és a hüvelykujján nagy aranygyűrű volt zöld kővel, csillogott, mint az üveg! És az arca csak úgy fénylett a zsírtól és sok evéstől!

Vagy az idősebbik jött:

– És ekkora ládákat láttunk, meg ilyen nagy csomagokat, és mikor megkérdeztem, mi lehet benne, az emberek azt mondták: csupa arany meg ezüst! De ha elvisznek is a gazdagok egy keveset, mindent nem lehet elcipelni, és az a miénk lesz majd egyszer! Miért mondták ezt, apám?

A fiú kíváncsian, fénylő szemmel nézett fel Vang Lungra. Az apja vállat vont, és kurtán azt felelte: honnan tudhassa ő, mi minden jut a ravasz és lusta városiak eszébe? De a fiú ezt kiáltotta:

– Jaj de szeretném, ha elmehetnénk most mindjárt a gazdagokhoz, és elvihetnénk, ami a miénk! Nagyon jó volna egyszer édes süteményt enni. Még sohasem kóstoltam olyan tésztát, ami cukorral meg ánizzsal van meghintve a tetején.

Az öregember feltekintett félálomból, és megszólalt, mintha maga elé beszélne:

– Mikor jó aratásunk volt, az őszi ünnep idején volt ilyen süteményünk. Mielőtt eladtuk volna az ánizst, megtartottunk egy keveset belőle.

És Vang Lungnak eszébe jutottak a finom, fehér sütemények, amelyeket O-lan készített egyszer az újév ünnepére rizslisztből, zsírból, cukorból, és a szájában összefutott a nyál, és szíve fájt, fájt a sóvárgástól megint.

– Ha legalább otthon lennénk újra – motyogta halkán.

Most egyszerre úgy érezte, hogy egyetlenegy napot sem tölthet tovább ebben az átkozott viskóban, ahol még csak ki sem nyújtózhatott eléggé a szalma alatt, hogy egyetlenegy éjszakát sem bír már el odakint a baromi munkában, a húsába vágó kötéllel vállain, a kemény, kerek köveken. Minden követ külön ellenségnek érzett, amelyet le kell győzni, amint vonszolta, vonszolta a lassan gördülő társzekeret. Tudta már pontosan, hogyan lehet úgy irányítani a szekér menetét, hogy amennyire lehet, megkönnyítse az igavonást. Voltak sötét éjszakák, különösen mikor az eső esett és az utcák még nedvesebbek voltak, mint rendesen, hogy szíve minden gyűlöletét az utca kövei ellen fordította, amelyek olyan nehezen engedték tovább az emberi léttel vonszolt terhet, mintha külön valamennyi belekapaszkodott volna a vas kerekekbe.

– Ó, a föld, a föld... – kiáltott fel hirtelen, és sírva fakadt. A gyermekek ijedten maradtak csendben, és az öreg elképedve bámult a fiára, míg ritkás ősz szakállal borostázott ráncos képe furcsán rángatózott, mint a kisgyermeké, ha az anyját látja sírni.

De O-lan így szólt csendesen és nyugodtan: – Még egy kicsit kell csak várni, aztán meglátjuk, mi lesz.

A viskó mélyéről, ahol Vang Lung elrejtőzve feküdt, órákon át menetelő lábak dobogását lehetett hallani. A katonák mentek háborúba. Ha néha egy-egy pillanatra felemelte kissé a gyékényt, ami a bejáratot fedte, fél szemmel kilesve láthatta is a bőrcsizmás lábakat menni, menni, menni, emelkedni és lekoppani, ezret és ezret egymás után. Éjszaka pedig vont a társzekeret, akkor is katonák suhantak el mellette, arcuk egy-egy pillanatra felvillant a fáklya lobogásában. Nem mert kérdezősködni sem róluk, szótlánul, verejtékezve húzta a szekeret, megette reggel a tálka rizsét, aztán bebújt a szalma alá aludni.

Ezekben a napokban alig beszéltek egymáshoz. Az emberek szótlánul surrantak végig az utcán, mindenkit valami különös félelem lepett meg. Sietve elvégezték munkájukat a férfiak, és igyekeztek haza, aztán gondosan magukra húzták az ajtót.

Nem lehetett többé tétlen férfiak beszélgetését hallani alko-nyattájt. A piacon az élelmiszerraktárak most üresen álltak. A selyemboltokat lezárták, bevonták a tarka zászlókat meg cégtáblákat. Ha délben ment végig az ember a városon, akkor is azt hihette volna, hogy mindenki alszik.

Mindenütt suttogtak róla, hogy az ellenség közeleg, és azok, akiknek volt mit féltetni, féltek. De Vang Lung nem félt, sem a többi viskó lakója. Nem tudták, kicsoda-micsoda ellenség jöhet, meg aztán mit is vehetett volna el tőlük? Az életüket? Annak sem volt értéke. Hadd jöjjön hát az ellenség, keservesebb már úgysem lehet a világ.

Ezt gondolta mindenki, de csak magában gondolta, és egyetlen szóval sem mert róla senkinek beszélni.

Aztán a nagy kereskedőházak emberei megmondták a teher-vonóknak, hogy nem kell többé munkába jönniök, mert nem volt, aki vásároljon és aki eladjon valamit. Így Vang Lung éjjel-nappal otthon volt, és tétlenség kellett maradnia. Eleinte még örültek is, mert úgy érezte, hogy sohasem tudna eleget pihenni és aludni, annyira ki volt merülve. Úgy aludt, mint a halott. De ha nem dolgozott, nem is keresett semmit, és néhány nap múlva, mikor utolsó megtakarított pennyjük is elfogyott, kétségbeesetten kezdett tűnődni újra, mihez foghatna. S mintha nem lett volna már úgylis elég a baj: a népkonyhákat is bezárták, és azok, akik mostanáig törődtek a szegényekkel, bezárkóztak házaikba. Nem volt semmi ennivaló, sem munka, és az utcákon senki sem járt, akitől koldulni lehetett volna.

Ekkor Vang Lung karjába vette a leánygyermeket, odaült vele a viskó földjére, nézte, és így szólt hozzá gyöngéden és halkán:

– Kis bolondom, nem szeretnél-e valami szép, nagy házba menni, ahol sok az ennivaló meg innivaló, és ahol szép új ruhát kapsz, olyant, ami a nyakadtól egészen a sarkadig ér?

A leánygyermek pedig mosolygott. Nem értett egy szót sem abból, amit az apja mondott neki, de mosolygott, és apró, puha kezét felemelte, odanyomta Vang Lung szeméhez. Vang Lung szíve majdnem meghasadt, és így kiáltott O-lannak:

– Mondd meg nekem, vertek-e téged abban a nagy házban? – Mindennap megverték.

És Vang Lung újra kiáltott:

– Mivel vertek meg? Csak összecsavart ruhával, vagy kötéllel, vagy bambusznáddal?

Az asszony éppen olyan szárazon felelt:

– Szíjkorbáccsal vertek meg, amit az öszvérekhez használtak és mindig ott függött a konyhafalon.

Vang Lung tudta jól, hogy az asszony érti, mire valók ezek a kérdések. De utolsó reményét is feltette, és ezt kérdezte tőle: – Ez a mi kis rabszolgánk már most is csinos leányka. Mondd meg nekem, hogy a szép arcú rabszolgákat is verik-e?

O-lan nyugodtan és szárazon felelt, mintha semmi sem lenne neki az egész:

– Verik, verik, és aki megkívánja a házban, annak odaadják, és az ifjú urak veszekednek és kockáznak rajta, és így szólnak: jó, ha te ma, én holnap. És mikor már megunták valamennyien, akkor a férfi szolgák vesznek össze rajta, és a rabszolgaleány még akkor gyermekéveiben van. Így jár, ha az arca szép.

Vang Lung nyögött, nyöszörgött, odaszoritotta a leánykát a melléhez, és újra meg újra suttogott a fülébe:

– Ó, kis bolond... ó, szegény, szegény kis bolondom...

De a lelke mélyén sírt és zokogott és úgy érezte magát, mint az olyan ember, akit elkap az ár és nem bír megállni. Azt mondta magában: – Nem tehetünk mást... nem tehetünk mást.

Amint így ült és zokogott, egyszerre olyan dördülés rázta meg a világot, mintha az egek szakadtak volna le. Mindenki esztét veszttve esett a földre, és elrejtette az arcát, irtózáttól némán és irtózáttal reszketve. Vang Lung a saját tenyerét tette a kisleány fejére, mert nem tudhatta, micsoda borzasztóság következhet ezután, és az öregember ijedtében ezt brekegte Vang Lung fülébe, amint mellette feküdt: – Nem hallottam ilyent még életemben!

A dördülés után következő süket csöndben a két fiú üvölni kezdett a félelemtől, de O-lan felemelte a fejét, és szólt:

– Most meg fog történni, amiről hallottam. Az ellenség betört a város kapuján.

Mielőtt valaki felelhetett neki, rettenetes ordítás kelt valahonnan a város utcáiról, ezer és ezer ember ordítása. Először gyengébb volt, mint a közeledő vihar zúgása, aztán mélyebbé és erősebbé vált, és betöltötte az utcákat és tereket.

Vang Lung egyenesen ült viskója földjén, és különös félelem borzongatta meg húsát és csontjait. Még a fejbőrén is érezte. És mindnyájan így ültek ott és néztek egymásra: várták, mi következik. De még mindig csak az ordítás hangzott, hol gyengébben, hol erősebben.

A falon keresztül hallották, nem messze tőlük, amint nagy ajtó csikorog és nyílik erőszakosan, mintha felszakították volna.

A következő pillanatban az a férfi dugta be fejét a viskóba, aki egyszer pipázott a sötétben és Vang Lunggal beszélgetett:

– Miért ültök itt? Eljött az óra, a gazdag emberek kapui nyitva állnak a számunkra!

A következő pillanatban, mintha elnyelte volna a föld, O-lan eltűnt. Kibújt a viskó bejáratán a férfi karja alatt.

Ekkor Vang Lung is felállt, lassan, kábultan, letette a leány- gyermeket, és kilépett. A gazdag ember házának örökké zárt rácsos kapuja előtt egész tömeg toprongyos ember szorongott és tolongott, üvöltöttek és ordítottak és lökdösték egymást, előzőnlöttek a szomszédos utcákból, mint a hullám. Vang Lung egyszerre megértette, hogy a városban minden gazdag ember házának nekirohant ebben a pillanatban a kiéhezett sokaság. Férfiak, nők és gyermekek rohantak be a tárt kapun, egymást taszigálva, összezsúfolva. Vang Lungot is magával ragadta a tömeg, belökték, nekitaszították a kapunak, akár akarta, akár nem, ott volt már benne az udvaron ő is. Így vitte magával az áradat a küszöbön át, alig érte a lába a földet. És közben maga körül egyre hallotta a zúgást, a tigrisüvöltéshez hasonló éhes ordítást.

Udvarról udvarra, folyosóról folyosóra jutott, de senkit sem látott a háznép közül. Mintha csak halottak éltek volna itt. Pedig a kertekben liliumok illatoztak mesterségesen formált sziklák között, és tavaszi fák aranyszín virágai virítottak a gallyakon. A szobákban pedig étel állt az asztalon, és a konyhában égett a tűz.

Jól ismerhette a tömeg a gazdagok házát, mert egyenesen errefelé tartottak, a konyhákhoz, a szolgák lakásai felé, aztán tovább, a belső termekbe, ahol az urak és hölgyek finom, tiszta, puha ágycsillagok álltak és fekete, vörös meg aranyszín lakkozott ládák sorakoztak a falaknál. Selyemköntösök voltak itt mindenfelé, faragott, aranyozott asztalok és székek, festett képek a falakon. A tömeg pedig nekiment mindennek, szedte a kincset, tépte le a falakról, tört-zúzott, rombolt, egymás kezéből tépték ki a feltört dobozokat és edényeket, és szakították az ágyneműt, úgy, hogy minden kézről kézre jutott, és a fejetlenségben jóformán azt sem tudta senki, mit tudott elkaparintani a többiektől. Csak Vang Lung nem vett részt ebben a kavargásban. Soha életében nem vette el, ami a másé, és most sem akart rabolni. Eleinte tehetetlenül állt a tömegben, ami hol ide, hol oda vonszolta magával, aztán igyekezett kikerülni közülük a könyöke segítségével. Végre sikerült.

A legbelső udvar hátsó részében volt, ahol a ház hölgyei laktak, a hátsó kapu nyitva állt, az a titkos kis kapu, amelyet a gazdagok századok óta nem mulasztanak el készenlétben tartani szökés esetére, és ezért a békesség kapujának nevezték el. Bizonyosan ezen a kapun át menekült el a gazdag ember és családja, s elosonva az utcákban valahol hallgatják az üvöltést, ami házuk felől jön.

De egy ember elkésett. Vagy kövérsége miatt, vagy mert talán részegen aludt mostanáig, itt rekedt a házban. Mostanáig elrejtőzve ült egy üres kis szoba rejtekhelyén, ahol a tömeg átözönlött. Mikor csend lett, előmászott, mert azt hitte, egyedül van végre. És így akadt reá Vang Lung.

Nagy, kövér férfi volt, nem öreg még, de nem is fiatal, és úgy látszik, mezítelenül heverhetett az ágyán, mikor felriadt, mert valami nagy, vörös selyemterítőt szorongatott magához, mely alól mindenfelől kilátszott hájas teste. Nagy, sárga ráncokban lógott a hús a mellén és hasán, kidagadt képében apró volt a szeme, akár a disznóé. Mikor Vang Lungot meglátta, megreszketett egész testében, aztán felsivalkodott, mint mikor a sertés szívébe mártják a kést, úgy, hogy Vang Lung, aki fegyvertelenül állt ott, fölnevetett. De a kövér ember térdére vetette magát, és fejét a padozat kövéhez verte, egyre jajgatott és könyörgött: – Ments meg... szánd meg az életemet... ne öl meg engem... adok pénzt... sok pénzt...

Vang Lung megrezzent. Ez a szó riasztotta fel kábulatából.

Pénz... ó, pénz... és mintha egy hang szólt volna a lelke mélyén:

– Pénz... a gyermeked megmentése... a föld...

Nyersen ráordított a térdeplő, vacogó emberre, olyan hangon, amit soha nem hitt volna a magáénak: – Hol az a pénz?

A kövér ember szipogva és reszketve feltápászkodott és valami ruhát vett elő, annak a zsebében kezdett kutatni, és mikor sárga kezét előhúzta, tele volt a tenyere arannyal. Vang Lung kinyújtotta érte a köntöse szélét, és átvette tőle.

És most megint rákiáltott: – Még adj pénzt!

A kövér ember keze megint elmerült a selymek között, és újra aranyat húzott elő, nyöszörgött és vinnyogott:

– Nincs több... most már nem maradt más, csak az életem...

És sírni kezdett, könnyei legördültek olajos-zsíros kövér arcán. Vang Lung undorodni kezdett tőle, mint ahogyan soha semmitől nem undorodott még életében, és felkiáltott.

– El innen, mert különben megöllek, mint valami kövér gilisztát!

Így kiáltott fel Vang Lung, habár olyan lágy volt a szíve, hogy nem bírta végignézni, amint az ökrét leszúrták.

A kövér ember rémülten kapta össze a ruháját, és elfutott.

Vang Lung egyedül maradt az arannyal. Nem állt meg, hogy megszámolja, hanem elrejtette az egészet a keblén, és kiment a nyitott kis rejtektől át a kövér ember után, és a keskeny utcákon át hazasietett a viskójához. A pénz a mellén meleg volt még a kövér ember kezétől, és ő mondta magában újra és újra:

– Hazamegyünk holnap a földemhez... hazamegyünk holnap...

XV.

Alig múlt néhány nap, és Vang Lung úgy érezte, mintha soha nem is mentek volna el innen, a szülőföldjéről. Mint ahogyan a szíve mélyén nem is volt távol egy pillanatra sem. Három aranypénzzel jó vetőmagot vásárolt délen, búzát meg rizst meg kukoricát, aztán a gazdagok könnyelműségével olyan dolgokat is vett ültetésre, amilyenekről eddig nem is álmodott; zellert és lótuszt, meg nagy, vörös retkefajtát, amit disznóhússal szoktak párolni ünnepi ebédek alkalmára, és apró, piros, illatos babot.

Mielőtt még hazaért volna, öt aranypénzen ökröt szerzett egy földművestől, aki éppen a földjén szántott. Útközben meglátta ezt az embert, megállt, és megálltak mindannyian, az öregember, a gyermekek és az asszony, akármennyire vágytak is már a házat látni. Álltak ott, és az ökröt nézték. Vang Lung nem tudta levenni a szemét hosszú, erős nyakáról, és egyszerre észrevette, milyen kitartó állat.

Odakiáltott a földművelőnek:

– Micsoda sovány ökör! Mennyiért adnád el? Akár aranyban, akár ezüstben mondod az árát, máris megveszem, mert nincs igavonóm és sietni kell a munkámmal.

A földműves visszakiáltott:

– Inkább a feleségemet adnám el, mint ezt az ökröt, hiszen csak hároméves!

Ezzel tovább szántott, és nem is törődött többé Vang Lunggal.

Vang Lung úgy érezte, ha a világ tele lenne ökrökkel, akkor is csak ez az egy kellene neki. Odaszólt O-lannak és az apjának: – Tetszik nektek ez az ökör?

És az öregember hunyorgatva szólt: – Erős állat lehet.

És O-lan ezt mondta:

– Egy évvel idősebb, mint ahogyan az ember beszélt.

De Vang Lung egy szót sem felelt, mert már a szívéhez nőtt az ökör erős nyaka, sima sárga szőre és nagy, sötét szeme. Ezzel az ökörral boldogan szántaná fel a földet és hajtatná a kis őrlőmalmot. Odament tehát a földműveshez, és megfogta a vállát:

– Adok neked annyit, hogy más ökröt vehess és még pénzed is marad, de ez az állat kell nekem.

Végre is sok veszekedés, vitatkozás, alkudozás után a földműves odaadta másfélszer annyiért, mint amennyi egy ökör ára volt azon a vidéken. De Vang Lung nem sajnálta érte a pénzt, odaadta szó nélkül, s nézte, amint a földműves leveszi az igát az állatról. Aztán elvezette orrlyukaiba fűzött kötéllel. És szívében boldogság égett.

Mikor a házhoz érkeztek, látták, hogy az ajtó le van tépve, s a tetőről mind eltűnt a szalma, és az otthagyt szerszámokból sincs már semmi. Nem találtak egyebet a pusztá falaknál és gerendáknál, de még a vályogfalak is omladozni kezdtek a téli hótól meg esőtől és tavaszi viharoktól. Hanem az első pillanat meghökkenése után nem sokat bántotta Vang Lungot a dolog. Azonnal elment a városba, vett jó új ekét, keményfából, két kapát meg gereblyét, és gyékényt is, hogy befedjék a háztetőt, míg újra lesz szalmája aratás után.

Este ott állott a háza küszöbén, és nézte a földet, az ő földjét, amint frissen, porhanyóan feküdt a téli fagy után, készen várva a munkás kezét. Tavaszi békák brekegtek a mocsárban, a bambusz lassan himbáltatta vesszőit a ház mellett a lágy esti szélben, s a félhomályon keresztül ki lehetett venni a szomszéd föld szélén a fák lombjait. Barackfák álltak ott, rózsaszín virágokkal ékesen, és füzek, világoszöld levélbokrétaival. A nyugvó, néma földről pedig finom köd szállt felfelé, ezüstös köd, akár a holdsugár.

Vang Lung hosszú idő óta most érezte először, hogy senkit, senkit nem kíván most látni, csak egyedül lehessen a földjével. Nem ment el a szomszédokhoz, és ha azok betértek hozzá, már aki életben maradt a megpróbáltatások ideje után, azt sem fogadta szívesen. – Ki volt közületek, aki letépte az ajtómat, és ki vitte el az ekémet, kapáimat, gereblyémet? – förmedt rájuk. – És ki merte elvinni még a szalmát is a fedelemről?

A szomszédok erélyes megbotránkozással rázták a fejüket, és egyikük nyíltan így szólt: – A nagybátyád volt.

Mások pedig fejcsóválva felelték:

– Manapság, mikor az országban mindenfelé rablóbandák járnak, mikor háború van és éhség, ki tudná megmondani az ilyesmit? A nyomorúság tolvajjá tesz minden embert.

Csing, a legközelebbi szomszéd sompolygott oda Vang Lung küszöbéhez, és szólt:

– A télen át rablóbanda lakott a házadban, és a falut meg a várost sanyargatták. Azt mondják, a nagybátyád többet tud felőlük, mint ahogyan tisztességes emberhez illenék. De ki tudja, mi az igaz belőle? Én senkit sem merek gyanúsítani.

Csing alig volt már ember, inkább csak árnyék. Bőre egészen rátapadt a csontjaira, és a haja olyan szürke lett és olyan vékony, mintha agg lenne. Pedig alig múlt negyvenöt éves. Vang Lung némán bámult reá egy darabig, aztán hirtelen

ezt kérdezte:

– Te még többet szenvedtél, mint mi? Mit ettél a télen?

És Csing suttogva felelt:

– Hogy mit nem ettem, azt kérdezd. Hulladékot szedtem az utcán, akár a kutyák. A városban koldultam, és döglött állatokat ástunk ki a földből. Egyszer, mielőtt meghalt volna, a feleségem főzött valami levest, amiről nem mertem volna megkérdezni, miből van. De azt tudtam, hogy nem mert volna ő maga senkit sem leölni. Talált valahol valamit, és azt főzte meg. Aztán elpusztult, mert nem volt benne annyi erő, mint bennem, hogy többet kibírjon. És mikor meghalt, a leányomat odaadtam egy katonának, mert nem akartam látni, amint ő is éhen pusztul.

Elhallgatott, csendesen nézett egy ideig maga elé, aztán szólt: – Ha lenne egy kis vetőmagom, dolgoznék odakinn a földemen megint, de nincs semmim.

– Gyere ide! – kiáltotta nyersen Vang Lung, behúzta őt magával a házba, és rászólt, hogy tartsa eléje szakadozott köntöse szélét. És Vang Lung beleöntött egy mértéknyi vetőmagot. Búzát is ajándékozott neki, rizst is megkáposztamagvakat. Ezt mondta:

– Holnap átmegegyek és felszántom a földedet szép új ökrömmel.

Ekkor Csing hirtelen hangos zokogásra fakadt, és Vang Lung is dörzsölte a szemét, és kiabálni kezdett, mintha nagyon haragos lenne: – Milyen ostoba vagy! Azt hitted, elfelejtem, hogy nekem adtad valaha azt a marék babot?

De Csing nem bírta felelni semmit, csak elment, és közben is szünet nélkül sírt és szipogott.

Vang Lung nagy megkönnyebbüléssel tudta meg, hogy a nagybátyja nincs már a faluban, és senki sem tudja biztosan, hová tűnt. Voltak, akik azt állították, hogy valami városba költözött. Mások, hogy messzi földre vándorolt el feleségével és fiával. Bizonyos volt annyi, hogy a háza üresen állt. A leányokat – és ezt Vang Lung nagy haraggal vette tudomásul – már régebben eladta, egyiket a másik után, a legcsinosabbat először. Olyan áron, ahogyan éppen elkeltek. De még az utolsón is sikerült túladnia, aki pedig himlőhelyes volt. Egy katona vitte el, aki erre vonult át csapatával a háborúba menet.

Vang Lung nem akart törődni többé rokonai dolgával. Minden erejét, idejét a földnek szentelte. Nekilátott a munkának, és sajnálta azt a néhány órát is, amelyet a házban kellett töltenie, hogy egyen és aludjon. Szívesebben vitt el magával egy kis kenyérleplényt meg fokhagymát a földekre, és ott evett állva, de közben is tervezgetett és gondolkodott.

– Ide fogom ültetni a feketeszemű borsót, ide pedig új rizsföld kerül. – Ha nagyon el talált fáradni, lefeküdt az egyik barázdába és ott aludt. A föld napszítta melege ölelte körül a testét.

O-lan sem volt tétlen a házban. Saját maga erősítette meg a gyékényeket a háztető gerendáin, és agyagos földet hozott, azt vízzel keverte, így javította ki a falakat mindenütt. Aztán újjraépítette az egész tűzhelyet, és megigazította a ház földjét is mindenütt, ahol kimosta az eső.

Egy napon Vang Lung meg ő elmentek a városba és vásároltak ágyakat, asztalt, hat padszékot, nagy vasüstöt. Aztán, mert nagyon megkívánták, vettek agyagból készült jókora teásfazekat is, amelyre fekete tintával virág volt festve. Hat bögre volt hozzá. Legvégül pedig a gyertyához is benéztek, megvásárolták papírra festve a gazdagság istenének képét, hogy a falra akaszthassák, asztaluk fölé a középső szobában. Azonkívül két cin gyertyatartót, cinből való tömjénurnácskát meg két vörös színű gyertyát, hogy az istenkép előtt elégessék. Kövér, nagy gyertyák voltak, marhafaggyúból.

Ekkor pedig Vang Lungnak eszébe jutott a két elhagyatott kis istenszobor az agyagtemplomocskában, és hazafelé menet benézett hozzájuk. Láttá, hogy milyen keserves állapotban vannak szegények. Arcukról minden emberi vonást lemosott az eső, és agyagtestük mindenfelé kilátszott a ragadós, rongyos papírruha alól. Senki sem törődött velük ebben a szörnyű esztendőben. Vang Lung sötéten és elégedetten nézett rájuk, és hangosan mondta, mint ahogyan a felnőtt ember a megbüntetett gyermekhez beszél. – Így járnak az olyan istenek, akik rosszak az emberekhez!

Hanem azért mikor a ház már egészen rendben volt megint és a cintartókban lobogva égtek a vörös gyertyák és az új bögrék az asztalon álltak és az ágyak is a helyükön voltak, ágyneművel együtt, a küszöb előtt újdonaúj ajtó nyikorgott faháncs sarkain és a hálószoba ablakára friss papírt ragasztottak, Vang Lung egyszerre félni kezdett a tulajdon boldogságától.

O-lan gyermeket várt megint. A nagyobbak – kövér, barna kis kölykök – ott botladoztak és hemperegtek a küszöb körül. A déli falhoz támaszkodva üldögélt az öreg, szunyókált, és mosolygott álmában fogatlan szájával. Földjein a rizs ifjú hajtásai zöldelltek és a bab sűrű sorban dugta elő kövér fejét. Az aranyból pedig volt még annyi, hogy élhessenek belőle aratásig egy kis takarékoskodással.

Amint a selyemkék eget nézte, amelyen vidám fehér felhők vonultak, amint érezte a napsütés és eső váltakozását a termőföldeken, Vang Lung akaratlanul ezt mormogta magában:

- Még kell egy kis tömjént gyűjtanom a két kis isten előtt is... hátha van valami hatalmuk a földemen.

XVI.

Egy éjszaka Vang Lung észrevette, hogy O-lan keblén körülbelül akkora kemény tárgy van, mint egy férfi ökle.

Megszólalt:

– Mi ez itt?

Szövetbe burkolt kemény tárgy volt. O-lan először visszahúzódott, de mikor Vang Lung nem engedte el, sóhajtván mondta: – Jól van, nézd meg hát, ha akarod.

Levette nyakáról a zsinórt, amelyen függött, s a férje kezébe adta a kis szövetzacsót.

Vang Lung letépte a rongyot. És most egyszerre egész csomó drágakő esett a tenyerére. Vang Lung elképedve bámult rá. Annyi drágakő volt egy halomban, hogy Vang Lung álmodni sem tudott volna többről. Vörös kövek voltak, akár a dinnye belseje, aranyszínűek, mint az érett búza, zöldek, akár a tavasz első rügyei, tiszta fehérek, mint a föld mélyéből előtörő forrás vize. Hogy mi lehet a neve a drágaköveknek, Vang Lung nem tudta, nem is hallotta soha életében. De amint tartotta barna, kemény tenyerében, a félhomályban csillogó köveket nézte tudta, hogy egész vagyon lehet az értéke. Mozdulatlanul, meredten állt, szinte megrészegette a színes, fényes kövek halmaza. Az asszony sem szólt sokáig. Végre Vang Lung ezt suttogta hebegve: – Honnan... honnan...

És O-lan éppen olyan suttogva felelt:

– A gazdag ember házából hoztam... Valamelyik feleségének a kincse volt. Láttam, hogy a falban kiáll az egyik téglá... odamentem, mintha csak néznék valamit, nehogy más is meglássa... Megfogtam a téglát, ki lehetett húzni. Benn találtam ezeket... A ruhámba rejtettem és hazamentem.

– De honnan tudtad, mi lehet ott? – suttogta újra Vang Lung, és O-lan különös mosolygással felelt, amilyent a férje még nem látott az arcán:

– Azt hiszed, nem éltem elég soká gazdag emberek házában? A gazdagok mindig félnek. Láttam egyszer, amint rablók támadták meg a Huang-palotát, és a rabszolgák meg a többi asszonyok, maga az öreg Úrnő is, fejvesztetten futkostak ide-oda az ékszerekkel, és valami titkos helyre rejtette mind a kincsét. Innen tudtam, mit jelent, ha kiálló téglát látok a falban.

Újra elhallgattak, és újra nézték a köveket. Aztán, hosszú idő múlva, Vang Lung nagyot lélegzett és határozott hangon szólt: – Az ilyen kincset nem lehet sokáig tartogatni. El kell adni mielőbb, és földet venni rajta, mert csak az a biztos. Ha valaki tudna erről, másnap már mindnyájunkat legyilkolnának, és valami rabló vinné magával az egészet. Még holnap földet veszek rajta, különben aludni sem tudnék.

Amint újra becsavarta a rongyba a drágaköveket és körülkötötte a zsineggel, aztán a mellébe dugta, véletlenül az asszony arcára esett a tekintete. Térdelt az ágyon, és mozdulatlan, hallgatag arca különös változáson ment keresztül. Sóváran nyílt kerekre bánatos szeme, állát előrenyújtotta...

– Na? Mit akarsz? – kérdezte csodálkozva Vang Lung.

– Mind el akarod adni? – kérdezte rekedt suttogással az asszony.

– Miért ne adjam el mind? – kérdezte meglepődve Vang Lung. – Minek nekünk az ilyen drágakő ebben a szegényes kis házban?

– Szeretnék kettőt magamnak megtartani – mondta az asszony olyan alázatosan, olyan tehetetlen vágyakozással, hogy Vang Lung szíve megindult, mint mikor a gyermek cukrot vagy játékot kér.

– Mi nem jut az eszedbe! – kiáltotta elképedve.

– Ha kettőt megkaphatnék... – suttogta tovább O-lan – csak a két legkisebbet legalább... két kis fehér gyöngyöt...

– Gyöngyöt! – kiáltott fel Vang Lung.

– Eltenném... sohasem hordanám... – mondta O-lan.

– Csak hogy az enyém lenne...

Lesütötte a szemét, és az ágyneműről lógó felfejtődött varrás szálát kezdte csavargatni, aztán várt, várt türelmesen, mint aki nem hiszi, hogy feleletet is kap.

Ekkor Vang Lung, anélkül hogy megérthette volna, egy pillanatra belelátott ennek az asszonynak, ennek a hűséges és néma teremtésnek a lelkébe, aki egész életében dolgozott, dolgozott minden ellenszolgálat reménye nélkül, rabszolga módra, aki a gazdagoknál más asszonyokon annyi drágakövet és ékszert látott, és ő maga sohasem kapott egyet sem...

– Néha a kezembe venném... és nézném... – mondta még megtört hangon, nagyon halkán.

És Vang Lung, maga sem tudta, miért, úgy érezte, hogy elszorul a szíve. Elővette a drágaköveket a kebléből, kibontotta a csomagot, és szó nélkül odaadta az asszonynak. O-lan pedig keresgélni kezdett a kövek között, kemény, barna ujjaival óvatosan forgatta egymás után a köveket, míg megtalálta a két sima, fehér gyöngyöt. Ezeket kivette, a többi

újra becsomagolta, és odanyújtotta Vang Lungnak. Aztán letépett egy darabot a szoknyája széléről, belecsavarta a két gyöngyöt, zsinegre kötötte, visszaakasztotta a keblére, és megvigasztalódottnak látszott.

De Vang Lung meglepődve és fejszóvalva nézte az asszonyt, még másnap és harmadnap is. És néha így szólt magában: – Lám, lám, az én feleségem... azt hiszem, most is ott hordja a két fehér gyöngyöt a mellén.

De sohasem látta, hogy O-lan elővette volna a drágagyöngyöket, vagy nézegette volna. Nem is beszéltek többé soha a dolgról.

Ami a többi ékkövet illeti, Vang Lung sokat tünődött és tépe- lődött. Végre elhatározta, hogy elmegy a Huang-házba, és megtudakolja, van-e eladó földjük?

Mikor odaért a palotához, látta, hogy nem áll kapus a küszöbnél.

Sehol sem látta a mogorva, pókhasú őrt, aki a szemölcsse szőrszárait sodorgatta mindig. Hanem a kapu lakattal volt bezárva, és Vang Lung hiába dörömbölt rajta mind a két öklével. Végre néhány járókelő odakiáltott neki:

– Kopoghatsz, amíg bele nem fáradsz! Ha ugyan az öreg úr nem ébred fel és nem jön ajtót nyitni, vagy valamelyik semmirevaló asszonya elő nem búvik az odújából, kívül maradsz!

Vang Lung azonban továbbra is dörömbölt. Végre lassú cso- szogást hallott. Hol megállt a csoszogás, hol újra közeledett, aztán lassan, lassan lecsúszott belül a vasrúd, ami a kaput tartotta, nyikorgott a zár, és rekedt hang szólt ki gyengén:

– Ki az?

Vang Lung hangosan és bátran felelt, bár meg volt hökkenve: – Én vagyok, Vang Lung!

Ekkor a rekedt hang ingerülten szólt:

– Ki az ördög az az átkozott Vang Lung?

És Vang Lung azonnal észrevette a káromkodásból, hogy ez nem lehet más, mint maga az öreg úr, mert csak az beszél így, aki hozzá van szokva a rabszolgák szidalmazásához. Ennélfogva sokkal alázatosabb hangon mondta, mint az előbb:

– Uram, tiszteletre méltó uram, üzleti ügyben jöttem, nem kívántam kegyességedet zavarni, csak az ügynökkel beszéltem volna, aki kegyességednél szolgálatban van.

A kapu kinyílt egy cseppet, egészen cseppet, annyira csak, hogy az öreg úr félig kidughassa a fejét. Így morgott:

– Kuttyák falgák fel a testét, akárhol van, a gyalázatos már néhány hónapja megszökött tőlem.

Vang Lung nem tudta most már, mit mondjon vagy mit tegyen. Lehetetlenségnek látszott, hogy közvetlenül a Nagyúrral beszéljen alantas üzleti dolgokról. De a mellén ott volt a sok drágakő, s úgy érezte, mintha égetnék a bőrét. Szeretett volna megszabadulni a zacskótól, és szeretett volna földet venni... Földet! Volt még vetőmagja annyi, amennyivel még egyszer akkora földet bevethetett volna, mint mostani birtoka. És neki a Huang-család földje kellett.

– Egy kis pénz miatt jöttem... – kezdte tétovázva.

Az öreg úr azonnal becsukta újra a kaput. Belülről förmedt reá: – Ebben a házban nincs semmi pénz már. Az a tolvaj, ocsmány ügynök – legyen átkozott minden ivadéka és minden őse – elvitte, ami volt még. Semmi adósságot nem fizetek!

– Ó nem, nem – kiáltott gyorsan Vang Lung –, én pénzt hoztam, nem kéni akarok!

Éles, vijjogó sikoltás hallatszott hirtelen, valami idegen hangon, és ismeretlen asszony dugta elő arcát a kapu résén.

– Ilyen beszédet régen nem hallottam már – mondta, és Vang Lung látta, hogy az arca szép, erősen festett és ravasz.

– Jöjj be – mondta az asszony, és kinyitotta a kaput annyira, hogy Vang Lung beférjen, aztán sietve becsukta a háta mögött. És Vang Lung bámulva állt meg a belső udvarban.

Ott áll előtte az öreg úr köhögve és báméskodva, piszkos, szürke selyemköntösben, amelyről oldalt kopott, ócska prém lógott leszakadva. Valamikor, mint mindenki láthatta, szép és drága öltözet lehetett. De most mindenféle zsírfolt és szakadás tarkította és úgy össze volt gyűrve, mintha ebben is aludt volna. Vang Lung kíváncsian, elképedve, kissé félve is meredt rá a Nagyúrra, mert egész életében félt kissé az előkelő emberektől. Lehetetlennek tűnt föl előtte, hogy a hatalmas öreg úr, akiről annyit hallott már, ez a vénember lenne, aki cseppet sem ijesztőbb, mint az ő apja. A különbség csak az, hogy az ő apját O-lan tisztán és rendesen tartotta és öltöztette, amellet mindig mosolygott. Az öreg úr pedig, aki azelőtt kövér volt, most ijesztően lesoványodott, és a bőr csak úgy lógott le róla. Amellet mosdatlan és borotvátlan is volt, keze beteges sárga színű lett, és reszketett, amint az állát megfogta, és az ajka bambán lelógott.

Az asszony elég tisztán volt öltözve, kemény, éles arca volt, szép vonású, afféle keselyűorral és fényes, merész fekete szemmel. Halavány bőre ki volt feszülve a csontjain. Haja simán lefésülve. És fénylett, mint a fekete tükör. Beszédéből Vang Lung kivette azonnal, hogy nem előkelő családból való nő, hanem rabszolga, ha élesnyelvű és eszes is.

Az öreg úron és az asszonyon kívül sehol sem látszott egyetlen lélek az óriási házban és udvarokon, ahol azelőtt csak úgy nyüzs-gött a sok szolgál, asszony, gyerek.

– Mit beszéltél te pénzről? – kérdezte az asszony. De Vang Lung tétovázott. Nem szívesen kezdett szóba az öreg úr előtt, s ezt azonnal észrevette gyors szemével az asszony. Rekedten, nyersen odaszólt a Huang-ház fejének: – Pusztuljon innen, szaporán!

És az öreg Nagyúr egyetlen szó nélkül, sietve elcsoszogott, ócska, szakadt bársonypapucsá levált a sarkairól. Köhögött minden lépésnél.

Vang Lung, mikor egyedül maradt ezzel az ijesztő asszonnyal, még kevésbé tudta, mit mondjon. Egészen megzavarta a halotti csend körös-körül. Betekintett fél szemmel a belsőbb folyosóra; ott sem volt senki. Az udvaron pedig halomban állt mindenfelé a szemét, ételhulladékok, hervadt virág, rothadó szalma. Látszott, hogy hosszú idők óta senkinek sem jutott az eszébe, hogy seprőt fogjon a kezébe és kitakarítson.

– Mi lesz hát, te buta? – förmedt reá az asszony olyan éles hangon és olyan váratlanul, hogy Vang Lung szinte ugrott egyet ijedtében. – Ha pénzed van, hadd lássam!

– Én – mondta ekkor óvatosan Vang Lung – nem azt mondtam, hogy pénzem van. Csak azt mondtam, hogy üzleti ügyben jöttem.

– Az üzlet pénz – felelte az asszony. – Mivel pedig ebben a házban nincs pénz, ami kimenjen, tehát csak jöhet.

– Asszonnyal csak nem beszélhetek? – kérdezte szelíden Vang Lung, aki még mindig zavarodottan állt hol az egyik, hol a másik lábára.

– És vajon miért nem? – kiáltotta az asszony haragosan. – Nem érted, te hülye, hogy nincs itt senki más?

– Senki más? – kérdezte Vang Lung hitetlenül, és a szája tátva maradt. – De akkor hát... hol vannak?...

– Hogy hol? – felelt az asszony. – Az öreg úrasszony meghalt. Nem hallottad, hogy rablók jártak a házban és elvittek mindent, amit bírtak: rabszolgákat meg aranyat meg miegyebet? És az öreg urat fölakasztották a két hüvelykujjánál fogva, és megverték, és az öreg úrasszonyt hozzákötözték egy székhez, és betömtek a száját. Aki tudott futni, elmenekült. De én itt maradtam. Egy vizeskatlanba bújtam, magamra húztam a fedelét is. Mikor a rablók elmentek és én előbújtam, az öreg úrasszony már halott volt, mert megijedt és már alig volt benne erő a sok ópiumtól.

– És a... az inasok meg rabszolgák... ?

– Ó – legyintett hanyagul az asszony – azok már rég elmentek, mert tél közepe óta nem látott itt senki ennyivalót, se pénzt.

Suttogóra vált a hangja: – A rablók között sok volt az olyan, aki azelőtt a házban szolgált. Magam is láttam azt a gyalázatos kutyát, a kapust, ő vezette a bandát. Ráismertem, pedig elfordította az arcát az öreg úr előtt. Hanem a szemölcséről lógott a szőr. És voltak ott mások is, különben honnan ismerhették volna az egész házat, és honnan tudhatták volna, merre vannak elrejtve a kincsek és mit hol lehet megtalálni? Még az ügynökről sem tudom, nem volt-e benn a dologban. Csak nyilvánosan nem akart részt venni a rablásban, mert valami távoli rokonságban is van a családdal.

Az asszony elhallgatott, és mélységes csend volt körülöttük, mintha temetőben lettek volna. Aztán megszólalt megint:

– Ezt előre lehetett tudni. Az öreg úr életében és már az apja életében is hanyatlott a család. Nem törődtek már a birtokaikkal, az ügynökökre bíztak mindent, és a pénz úgy folyt a tenyerükből, mint a víz. És a föld is fogyni kezdett lassan...

– Hol vannak a fiatal nagyurak? – kérdezte Vang Lung, aki még mindig nem tudta elhinni, amit hallott.

– Egyik itt, másik ott – legyintett közömbösen az asszony. – Még jó szerencse, hogy a két leányt férjhez adták, mielőtt a baj megtörtént volna. Mikor az idősebbik ifjú Nagyúr megtudta, mi ment végbe a házban, elküldött valakit, hogy hozza el hozzá az öreget. De én lebeszéltem, és ezt mondtam neki: Úgy, akkor hát ki lakják a családi palotában, talán én egyedül? Ez igazán nem illik, mikor csak asszony vagyok.

Erényes álszenteskedéssel csücsörítette össze keskeny piros ajkát, és merész szemét lesütötte. Aztán, kis szünet után, sebesen kezdett újra szóba:

– És aztán mit is tehettem volna? Hűségesebb rabszolgája voltam az én uramnak hosszú éveken át, és nincs helyem máshol a világon.

Vang Lung erősen rátekintett, aztán hirtelen elfordult. Kezdte észrevenni, mi történik itt. Az asszony végsőkéig ragaszkodik a beteges, vén, haldokló Nagyúrhoz, mert még mindig tőle kapja a megélhetését. És most már visszanyerte a biztonságát.

Fensőbbbségesen szólt:

– Ha te csak rabszolga vagy, hogyan beszélhesek üzleti ügyekről veled?

– Az öreg mindent megtesz, amit én mondok neki, te ostoba! – kiáltott az asszony.

Vang Lung eltűnődött kissé ezen a válaszon... Ha ő nem veszi meg a földet, akkor majd jön más, aki felhasználja az asszony haszonlesését!

– Mennyi maradt még a birtokból? – kérdezte vonakodón.

Az asszony rögtön megértette, mit akar.

– Ha földet akarsz venni – mondta gyorsan –, kaphatsz. Nyugat felé van még száz acre és délen kétszáz acre, ezt mind el akarja adni mielőbb.

Olyan gyorsan mondta ezt, hogy Vang Lung látta: az asszony apróra tudja az öreg Nagyúr dolgait. De még mindig nem szívesen ereszkedett tárgyalásba vele.

– Nem tudom elhinni, hogy az öreg Nagyúr minden földjét eladhassa a fiai beleegyezése nélkül – szólt óvatosan. Az asszony erre csak legyintett megint.

– A fiai százszor is megmondták, hogy adja el, ha akad, aki megveszi. A föld itt van, ahol egyik sem akar lakni, és a mostani éhínségek idején egymás után jöttek a rablóbandák. Mind azt hangoztatják: el kell adni mindent, és elosztani a pénzt.

– Igen, de kinek adjam át a vételárat? – kérdezte Vang Lung habozva.

– Az öreg Nagyúrnak! Ki másnak adnád? – felelte az asszony lágy hangon, lesütött szemmel. De Vang Lung nagyon jól tudta, hogy az öregember kezéből ő fogja majd kivenni. Ezért nem akart vele tovább tárgyalni, hanem sietve elfordult.

– Majd eljövök máskor... majd máskor...

Ezzel kiment a kapun, de az asszony utánasietett, és kikiabált az utcára:

– Gyere el holnap ilyenkor... vagy ma estefelé... mindegy, akármilyen időben jössz is...

Vang Lung lassan ment tovább az utcán, fejében kavargtak a gondolatok. Érezte, hogy tisztába kell jönnie a dolgokkal. Bement abba a kis teaházba, ahol akkor ült, mikor nem mert a Huangpalotába elmenni a feleségéért.

Teát rendelt ugyanannál a piszkos fiúnál, és mikor eléje tették az italt, odadobta neki a pennyt, és töprengésébe mélyedt. Minél tovább töprengett, annál nehezebb lett a szíve és annál borzasztóbbnak és szomorúbbnak érezte, hogy ez a nagy és gazdag család, amely az apja és nagyapja életében emberemlékezet óta az előkelőség, a vagyon, a fény, a dicsőség jelképe volt, most így ledől és szétszóródik.

– Mert nem törődtek már a földjeikkel – gondolta részvétellel magában, és felsóhajtott. Saját két fiára gondolt, akik úgy nőttek, mint tavasszal az ifjú bambuszajtás. Elhatározta, hogy még ma vége lesz gondtalan játékuknak a napon, a ház körül. Elviszi őket a mezőre, és munkába fogja mind a kettőt. Tanulják meg korán a munkát, szívódjon be csontjaikba és vérükbe a föld szeretete, szokják meg talpuk alatt érezni a napszitta göröngyöket, kezükben tartani az eke szarvát. Igen, de közben egyre érezte mellére nehezedni a drágaköves zacskót, mintha forró parázs lett volna minden egyes gyöngy meg rubin, és egyre jobban kezdett félni. Szinte úgy érezte, mintha a ragyogás átsütne a rongyain, és valaki egyszerre kiabálni kezd majd: – Itt van a szegény ember, aki császárnak való kincset hord magánál!

Érezte: nem tud nyugodni, míg túl nem ad rajta. Várt, míg a bolt tulajdonosának volt ráérő ideje. Akkor odakiáltott neki:

– Jöjj csak ide, igyál egy bögre teát az én költségemre, és mondj valami újságot. Mi minden történt a városban a télen? Messze voltam.

A boltos nagyon szeretett beszélgetni, különösen, ha közben a saját teáját fogyaszthatta másnak a pénzén. Így aztán szívesen leült Vang Lung asztalához. Kis, menyétképű emberke volt, hibás bal szemű. Tisztes fekete ruháján és nadrágján elől zsírpecsétek voltak, mert nemcsak teaháza volt, de élelmiszereket is árult, ő maga főzte. Szerette hangoztatni a közmondást: A jó szakácsnak nem lehet tiszta a ruhája. Így aztán nagyon elégedett érzés volt a számára, hogy az övé maszatos.

Alig ült le, máris kezdte a pletykát:

– Hát a nagy éhínségen kívül, ami ugyan senkinek sem újság, legnagyobb esemény volt a Huang-palota kirablása.

Éppen erről akart hallani Vang Lung, és a boltos részletesen elbeszélte, hogyan sikoltozott a néhány rabszolganő, aki még a házban volt, hogyan cipelték el őket a Nagyúr másodrangú feleségeivel együtt. Aki bírta a lábát, megszökött, s aki nem szökött meg, elvitték.

– Most már – folytatta a boltos – senki sem lakik a palotában, csak az öreg Nagyúr meg egy Kakukk nevű rabszolganő, aki régen kegyence neki. Évek óta mellette tudott maradni, míg a többiek hetenkint váltakoztak, mert nagyon sok esze van és nagyon ravasz.

– És csakugyan van hatalma ennek az asszonynak? – kérdezte érdeklődve Vang Lung.

– Mindent meg tud tenni az öregnél, amit akar – felelte a boltos. – Igyekszik megkaparintani magának, amit csak lehet. Persze nagyon jól tudja, hogy egyszer majd, ha a fiatal Nagyurak visszajönnek és osztozni akarnak az örökségen, őket

nem tudja már az orruknál fogva vezetni. Akkor aztán kirepül, hogy a lába sem éri a földet. Hanem azt hiszem, gondoskodott ő már magáról úgy, hogy akár száz évig élhet.

– És a földek? – kérdezte Vang Lung végre, s szinte reszketett.

– A földek? – nyitotta nagyra szemét a boltos, őt nem érdekelte a föld.

– Eladják? – nézett reá türelmetlenül Vang Lung.

A boltba új vevő jött. A tulajdonos felállt és indult, közben visszanézett és közömbösen mondta:

– Úgy hallottam, mind eladják, annak a kis darabnak a kivételével, ahol a család tagjait temették el már kétszáz vagy még több esztendeje.

Ekkor Vang Lung is fölszedelőzködött, mert hiszen meghallotta, amit tudni akart. Egyenesen visszasietett a nagy vaskapuhoz. Addig dörömbölt, míg az asszony ki nem nyitotta, és akkor nem lépett be, hanem sietve, lihegve mondta:

– Mondd csak előbb... rá fogja ütni az öreg Nagyúr a szerződésre a pecsétjét?

Az asszony gyorsan felelt, és csókaszemét nem vette le Vang Lung arcáról: – Igen... igen...

Vang Lung tovább kérdezősködött:

– Mit akar a földekért az öreg Nagy Úr? Aranyat, ezüstöt vagy drágaköveket?

Az asszony szeme felcsillant, és majdnem kiáltotta: – Eladom... eladom drágakövekért!

És Vang Lungnak több földje volt most már, mint amennyit egy ember egy ökörrrel felszánthat és learathat, és több termése, mint amennyit egy ember felhalmozhat a házában. Így aztán még egy kis szobát épített a háza széléhez és vett szamarat. Azt mondta szomszédjának, Csingnek:

– Add el nekem azt a kis darab földedet, költözz át magános házadból az enyéembe, és segíts nekem a munkámban.

És Csing megtette, amit modott, és örömmel jött hozzá.

Az egek bőséges esőt adtak abban az évben, a fiatal rizsföldek gyönyörűek voltak. A búza is megérett, és amint learatták, Vang Lung és Csing újra rizst ültettek a vízzel elárasztott földekre. Sok, sok rizst vetett ebben az évben Vang Lung, mert sok volt a víz, úgyhogy az olyan földeken is megtermett ez idén a rizs, ahová máskor nem lehetett ültetni a talaj szárazsága miatt. Mikor olyan gazdag termése lett, hogy ketten Csinggel sem tudták learatni, akkor Vang Lung még két férfit fogadott fel, akik a faluban laktak és vállalkoztak a munkára.

Nem feledkezett el a Huang-család lusta és pazarló ifjú urairól sem, és amikor ott dolgozott azokon a földeken, amelyeket a Huangháztól vásárolt, fiait is magával vitte. Minden hajnalban szigorú szóval ébresztette őket, és amennyire apró kezükkel képesek voltak rá, segíteniük kellett. Vezették az ökröt vagy szamarat. Ha nehéz munkára nem használhatta is őket, legalább megszokhatták a nap perzselő melegét a testükön és az egyhangú munka állandó örömét, amint véghetetlen ideig fel és le kellett járkálniok a barázdák hosszában.

De O-lant nem akarta a földeken dolgoztatni már, mert hiszen nem volt szegény ember többé, hanem módos polgár, aki meg tudja fizetni a munkást, ha segítségre van szüksége. Ebben az esztendőben még egy szobát kellett a házhoz építeni, hogy a sok rizs elférjen. Különben meg sem tudtak volna mozdulni a lakásban. Vett három disznót is, meg egész sereg baromfit. Ezek a sok hulladékon híztak, ami az aratás után maradt.

O-lan így a házban dolgozott, új ruhákat varrt mindenki számára, új cipőt is, virágos szövetből készített takarót, puha gyapottal bélelve, minden ágyra. És amikor mindennel elkészült, mind gazdagon fel voltak ruházkodva és olyan kényelmes ágyuk volt, mint soha még, ekkor aztán O-lan lefeküdt szép új ágyára, mert megint gyermeke született. Bár most megfizethette volna, ha valaki a kényelméről gondoskodik, megtiltotta, hogy beküldjenek valakit hozzá, és egyedül akart lenni, mint azelőtt.

Most tovább tartott a szenvedése, mint rendszeren, és amikor Vang Lung hazatért a mezőről este, ott találta apját a küszöbön. A vénember vihogott és a kezét dörzsölte. Mikor Vang Lung a szobába lépett, O-lan ott feküdt az ágyon, és mellette kétfelől két kisgyermek, egy fiú és egy leány, olyan hasonlóak, mint két rizsszem. Vang Lung nevetni kezdett büszkén, boldogan, és tréfásan ezt mondta a feleségének: – Ezért hordtál hát két gyöngyszemet magaddal?

És nevetett megint, és O-lan, látva, milyen jókedvű, fáradtan és bágyadtan mosolygott.

Vang Lungnak semmi más bánata nem volt ebben az időben, csak az, hogy az idősebbik kis rabszolga még mindig nem beszélt, nem is tanult meg semmi olyasmit, amit az ő korában más gyermekek tudni szoktak. Csak mosolygott rá azzal a kedves, szelíd mosolygásával. Hogy élete első évének sok megpróbáltatása, az elszenvedett éhség volt az oka vagy más, nem tudhatta senki, de hónap múlt hónap után, és Vang Lung hiába várta, hogy beszédre nyíljon piros kis szájacskája. Legalább azt mondta volna, ahogyan többi gyermekei hívták őt: da-da... Hiába!... Soha nem mondta... Csak mosolygott, elrévedzően, messzire nézve... és ha el-elnézte, Vang Lung felsóhajtott és felnyögött: – Kis bolondom... szegény kis bolondom!

A szíve mélyén így vádolta magát:

– Ha eladtad volna és észrevették volna később, hogy nem tud beszélni ez a kis egér, megölték volna, agyonverték volna...

Míntha csak jóvá akarná tenni, amit gondolatban ellene vétett, sokat foglalkozott vele. Néha a földekre is kivitte magával, és a kisleány ment, ment utána csendesen, hűségesen, és mosolygott, mosolygott...

Azon a vidéken, ahol Vang Lung élt és ahol apái éltek, körülbelül minden öt esztendőben beállt az éhínség. Vagy, ha nagyon kegyes volt az ég, hét, nyolc, esetleg tíz esztendő múlva... de biztosan. Vagy azért, mert túlságosan sok volt az eső, vagy mert nagy volt a szárazság, vagy mert az északról érkező folyók vize nagyon is megduzzadt és elárasztotta a szép vidéket. Hiába óvták az alföldet a századok munkájával megépített gátak.

Időről időre megtörtént, hogy elmenekültek az emberek a földről, és visszatértek a baj elmúltával. De Vang Lung most már olyan biztos alapokra fektette a megélhetését, hogy nem kellett többé a legnehezebb időkben sem menekülésre gondolnia. Úgy számította, hogy a szűkös esztendőkből a tartalékból fognak élni. Nekilátott a munkának erősen, és az istenek megsegítették: két teljes esztendőn keresztül jó volt a termés. Vang Lung és emberei mindig többet takarítottak be, mint amennyit meg tudtak volna enni. Minden évben több és több munkást bérelt, hogy segítsenek a

földjein, és régi háza közelében új épületet építtetett, a díszes udvar mögött egy nagy szoba és kétoldalt két kisebb szoba volt. Cseréppel fedette be, de falai az új háznak is vert földből készültek, éppen csak hogy bemeszelték, és így tiszta fehér lett az egész.

Ő és családja ebbe az új házba költöztek át, Csing pedig a munkásokkal a régi házban lakott, és az egészet udvar fogta körül.

Ennyi idő alatt Vang Lung alaposan kiismerte és kipróbálta Csinget, és hűségesnek, megbízhatónak találta. Ezért többi munkásai fölé emelte őt, és jó fizetést adott neki: két ezüstöt havonként, a lakáson és ennivalón kívül. De hiába bízta Csinget, hogy egyen és ne kímélje a költséget, az öreg csak sovány maradt, csontjain nem gyarapodott a hús. Vékony, sovány, töpörödött és csendes ember volt mindig. A munka szerzett neki csak örömet, némán járt-kelt, szorgoskodott reggeltől késő estig, gyenge, halk hangján mondott egy-egy szót, ha éppen szükség volt rá, de legszívesebben hallgatott. Órákon át emelgette a kapáját, és napnyugta után fáradhatatlanul hordta még mindig ő maga a vizet és cipelte a trágyát a barázdákra.

Vang Lung azt is jól tudta, hogy ha valamelyik munkás nagyon is soká aludt hajnalban, vagy nehezen kelt fel délben a fák árnyékából, vagy többet evett a közös tából, mint amennyi a része lett volna, vagy aratás idején titokban odarendelte a közelbe feleségét és adott neki egy-egy maroknyi babot, rizst – az év végén, amikor együtt lakomázott a cselédjeivel a gazda és megkötötték az új szerződéseket, Csing oda fog hajolni hozzá és a fülébe suttozja: – Ezt meg azt meg amazt ne hívd dolgozni a jövő esztendőre.

Valóban, úgy látszott, hogy az a maroknyi étel és szakajtónyi vetőmag, ami a két ember között gazdát cserélt, testvérekké tette őket. Kivéve, hogy Vang Lung, aki fiatalabb volt, játszotta az idősebb, parancsoló testvér szerepét. És Csing sohasem feledte el, hogy ő csak szerződött munkás és olyan házban él, amely nem az övé.

Az ötödik év vége felé Vang Lung maga már meglehetősen keveset dolgozott kint a földeken, mert minden idejét a termés eladásával és raktározásával kellett eltöltenie, annyi lett már a gazdagsága. Csak rendelkezett az emberei fölött. Nagyon hátráltatta, hogy nem értett a betűkhöz és számjegyekhez, fogalma sem volt, milyen jegyeket vetnek a papírra teveszörből készült ecsettel és tintával a kereskedők. Meg aztán szégyellte is magát... Ha ott volt valami nagy gabonaüzletben, ahol nagyban adták-vették a búzát és ő eladott ennyi meg ennyi részt a terméséből, a szerződés megkötésénél alázatosan és lehajtott fejjel ezt kellett mondania: – És légy szíves, uram, olvasd föl előttem pontról pontra, mert én nagyon buta vagyok és nem tudom elolvasni magam.

Az is milyen nagy szégyen volt, hogy ha alá kellett volna írnia a nevét valami papírra, akkor az utolsó fiatal írnok is megvetően emelte fel a szemöldökét, és beütötte ecsetjét a tintába, aztán gyorsan odavetette helyette Vang Lung nevének betűit. Még kínosabb volt, ha félig tréfából, hogy bosszantsa őt, ilyesmit kérdezett:

– A sárkány betűjével írjam a Lung-jegyet, vagy a néma betűvel, vagy melyikkel?

És erre Vang Lungnak még alázatosabban, mint az előbb, ezt kellett mondania:

– Nem tudom, és nem bánom, akármilyenel, mert olyan ostoba vagyok, hogy a saját nevemet sem ismerem.

Ilyen napon történt, az aratás idején, mikor kiment a gabonaüzletből és hallotta maga mögött a felcsattanó csúfondáros nevetést az írkok szobájából, akik alig voltak idősebbek a saját fiainál, hogy haragosan ment haza saját birtokán keresztül, és így szólt magában:

– Csak nevensenek a bolondok! Egyiknek sincs egy talpalatnyi földje sem, és mégis azt hiszik, röhöghetnek rajtam, mert nem tudom megkülönböztetni egyik tintafoltot a másiktól!

Végre lecsendesedett a haragja, és szíve mélyén ezt mondotta: – Igen, való igaz, szégyen, hogy nem tudok írni, sem olvasni. Nagy szégyen... Nem fogom többé a földeken dolgoztatni legidősebb fiamat, menjen az iskolába és tanuljon helyettem. Ha pedig elmegyek a nagy üzletbe, majd ő végzi el helyettem az olvasást meg írást, és akkor aztán nem lesz többet csúfolódás, és meg fognak becsülni, mint tisztos és vagyonos embert illik.

Nagyon meg volt elégedve ezzel a gondolatával, és még aznap magához hívta legidősebb fiát, aki most már karcsú, magas, tizenkét éves gyermek volt, és nagyon hasonlított az anyjára, mert széles volt az arccsontja, nagy a keze-lába.

De a szeme gyors volt és fényes, mint az apja szeme. Mikor a fiú ott állt atyja előtt, Vang Lung szólt: – Mától fogva nem fogsz a földeken dolgozni, mert arra van szükségem, hogy legyen egy tudós a családban, aki elolvassa a szerződéseket és leírja a nevemet, hogy ne kelljen a városban szégyenkezniem.

A fiú arca bíborpiros lett és fényes szeme felragyogott.

– Tiszteletre méltó atyám – mondta remegő hangon –, ez volt a vágyakozásom már két esztendeje, de nem merészeltem kérni tőled.

És mikor a fiatalabbik fiú meghallotta ezt, sírva és panaszkodva jött haza, mint ahogyan szokása volt. Mert lármás, követelőző, önző gyermeknek ismerték az első pillanattól fogva, hogy beszélni tudott. Mindig féltékenyen ügyelt rá, nehogy kevesebbet kapjon valamiből, mint a bátyja. Most egyre-másra ott nyafogott és panaszkodott az atyja nyakán:

– Igen, és nekem akkor miért kell a földeken dolgoznom? Igazán nem járja, hogy a bátyám ott üljön kényelmesen a padban és tanuljon, és én úgy dolgozzak, mint valami szolga, aki pedig éppen úgy a fiad vagyok, mint ő!

Vang Lung végre is megunt a sok jajgatást, panaszt és békétlenséget. Akármit megengedett volna, mint ahogyan mindig megengedett mindent ennek a fiúnak, ha tűrhetetlenné vált a lárma otthon. Gyorsan így szólt hát:

– Nem bánom, nem bánom, menjetek mind a ketten, és ha az istenek rosszkedvükben valamelyikőtöket elvonnák, legalább itt lesz a másik, hogy tudásával a segítségemre legyen.

Ekkor beküldte fiai anyját a városba, hogy ruhának való szöveteket vegyen, és mind a két fiúnak hosszú, iskolába való köntöst varratott vele, és ő maga ment el a papírüzletbe és vásárolt papirost, tintát és két ecsetet, habár fogalma sem volt ezeknek a dolgoknak értékéről és áráról. Éppen ezért szégyellt válogatni, és azt vette, amit eléje adtak. Végül aztán el volt rendezve minden, megtörténtek az előkészületek, hogy a fiúk a kis iskolába járjanak, a város kapujához közel. Egy öregember iskolája volt ez, aki valamikor, fiatalabb éveiben le akarta tenni a tisztviselői vizsgát, de nem sikerült neki. Így hát a háza középső szobájába asztalokat meg padokat tett be, és fiúkat oktatott a magas tudományokra. Minden ünnepen kellett neki fizetni. Ott ült az öreg a fiúk között, és összehajtogatott legyezőjével rájuk ütött, ha lusták voltak, vagy nem tudták jól elismételni előtte a hosszú oldalak szövegét, amelyek fölött görnyedniük kellett reggeltől napnyugtáig.

Csak a tavaszi és nyári szép meleg napokon volt a fiúknak kevés pihenőjük, amikor az öregember elszunyókált a déli étkezés után, és a sötét, levegőtlen, szűk szobát betöltötte hangos horkolása. Ilyenkor a fiúk suttogtak egymással, mindenféle pajkosságot műveltek, torzképeket vágtak egymás felé, és ha látták, hogy légy kerülgeti az öreg tanító nyitott, lecsüngő száját, fogadtak egymással, be fog-e sétálni rajta vagy nem.

Hanem aztán ha az öreg hirtelen kinyitotta a szemét – és az ember sohasem tudhatta, melyik pillanatban történik ez meg, mert villámgyorsan riadt fel az álmából mindig –, lett aztán csihipuhi! Tetten érte őket, amint ide-oda rajzanak, és verte őket a legyezőjével, ahol érte. Csak úgy kopogott a fejük! És a szomszédok, amint hallották a bambusz legyező suhogását és a fejek koppanását, ezt mondogatták: – Igazán ügyes, szorgalmas tanító ez az öregember!

Éppen a szomszédok jó véleménye volt, ami arra bírta Vang Lungot, hogy hozzá adja a fiait iskolába.

Első napon, mikor odavitte őket, velük együtt ment, előttük néhány lépéssel, mert nem illik, hogy a fiúk atyjuk oldala mellett járjanak. Kezében kék kendőt vitt összekötve, amelyben friss tojások voltak. A friss tojásokat odaajándékozta az öreg tanítónak, hogy jóakarattal legyen a fiúk iránt. És magát Vang Lungot is tiszteletre kényszerítette az öregember nagy rézkeretű szemüvege, hosszú, bő fekete ruhája és óriási legyezője, melyet még télen is a kezében tartott. Így aztán mélyen meghajolt előtte, és alázatosan szólt:

– Tiszteletre méltó uram, itt hoztam két semmirevaló fiamat. Ha gondolod, hogy sikerül valami kis tudást beleverni kemény és buta fejükbe, csak úgy fog sikerülni, ha nem sajnálsz tőlük a verést. És ezért, ha kívánod, hogy meg legyek elégedve a tudásukkal, csak verd őket, hogy jól tanuljanak.

A két fiú pedig ott állt és rábámult a többi fiúra a padokban, azok pedig órájuk meresztették a szemüket.

Hanem mikor aztán Vang Lung hazafelé ment egyedül, ott hagyva a két fiút az iskolában, majdnem szétfeszült a büszkeségtől a szíve. Úgy érezte, egyetlenegy tanítvány nem akad az iskolában, aki az ő fiaival bármi tekintetben felérhetne. Az ő fiai valamennyinél magasabbak, erősebbek, csinosabbak. Mikor egy szomszédal találkozott és az megkérdezte, honnan jön, így válaszolt: – A fiaimat vittem ma iskolába.

Látva a szomszéd meglepődését, tettetett közömbösséggel folytatta:

– Tudniillik nincs rájuk szükségem a földeken, és nem fog ártani, ha tanulnak egy-két betűt.

Mikor aztán továbbment, már ezt mondta magában:

– Igazán nem csodálkoznék, ha a legidősebbik fiamból a végén kerületi főnök lenne, ha ennyit tanul!

És ettől a naptól kezdve a fiúkat nem nevezték már egyszerű Bátyának és Öcsnek, mint eddig. A tanító, mint az iskolában szokás, külön nevet adott mind a kettőnek. Megkérdezte, mi az atyjuk foglalkozása, és aszerint talált ki elnevezést a számukra. Így lett az idősebbik Nung En és a másik fiú Nung Ven, ahol is a Nung szó azt jelentette, hogy atyjuk gazdagsága és méltósága a földből származik.

Így gyűjtötte, gyűjtötte Vang Lung egyre jobban halomra a gazdagságot. Mikor a hetedik év is eljött, az északi vidéken hömpölygő folyó vize megdagadt, és nehéz hullámok jöttek rajta lefelé. Az ár kilépett a mederből, átömlött az évszázados gátakon, és végigömlött a lapály egész szélességében. De Vang Lung akkor sem ijedt meg. Nem ijedt meg, bár az ő földjeinek kétötöde is olyan mélyen feküdt a víz alatt, hogy tófenéknek tetszett és az ember elmerülhetett volna ott.

Késő tavasszal, nyár elején még mindig emelkedett a víz, és végül is olyan volt az árterület, mint valami hatalmas, zöld tó, csendes, fodrozódó tenger, amely nappal a felhőket, éjszaka a holdat tükrözte, mintha örökké így lett volna és örökké így kellene maradnia. Fűzek és bambuszok koronája látszott ki belőle. Itt-ott egy vályogház is ott állt apró sziget módjára a hullámok között elhagyottan és néptelenül, mert lakói riadtan menekültek belőle. Néhány nap múlva aztán egyszerre eltűnt. A víz magába nyelte, a földből készült ház összeomlott és elsüllyedt.

Így történt ez minden olyan házzal, amely nem volt domboldalra építve, mint Vang Lung két háza. De az ő ősei ravaszok és okosak lehettek. A dombok úgy álltak ki az árból, mint egy-egy védett földrész. Az emberek csónakon és tutajokon jártak a városba. Voltak – mint ahogyan mindig vannak –, akik éhen haltak a nehéz idők alatt.

De Vang Lung még mindig nem félt. A búzapiacokról sok pénzt kapott, és raktáraiban most is özönnel állt a legutóbbi két esztendő termése.

Mitől kellett volna félnie?

Mivel ebben az esztendőben a földek legnagyobb részét nem lehetett bevetni, egyszerre tétlenségre volt kárhóztatva. Soha életében nem történt meg, hogy ne akadt volna munkája. Mikor már annyit aludt, amennyit csak bírt, és annyit pihent, amennyi a kedvére volt, kezdett türelmetlen és nyugtalan lenni. Ott voltak a munkások is, akiket egész évre szerződtetett, és ostobaság lett volna, hogy ő dolgozzék, mikor összetett kézzel nézik ezek az emberek, akik az ő rizsét eszik, mikor apad végre a víz.

Megparancsolta nekik, hogy igazítsák meg a régi ház tetejét, tegyenek új szalmát reá, nézzék meg, hol hiányzik cserép az új házról, és azt is javítsák ki. Hozzák rendbe a kapákat, sarlókat, gereblyéket és mind a szerszámokat, gondozzák a marhákat. Neki aztán nem is maradt dolga, mert azelőtt ezt mind maga végezte. Még az is eszébe jutott, hogy egész raj kacsát vásároltasson, ezek a vízen úszkáltak és szépen növekedtek. Aztán kötelet fonatott kenderből. De az ő számára nem volt munka, semmi.

Márpedig az egészséges férfi csak nem ülhet egész nap a háza küszöbén, és nem nézheti a vizet, amint ring a földjei fölött. Enni sem bír többet, mint amennyivel a gyomra megtelik. Amellett pedig az alvással is jól lehet lakni. Lassan odáig jutott, hogy elkerülte az álom. És amint türelmetlenül és nyugtalanul járt-kelt a házában, csendesnek találta, túlságosan csendesnek az ő erősen lüktető vére számára. Az öregember nagyon elgyengült már, félig vak volt, és majdnem egészen süket, nem volt mit beszélni vele. Legfeljebb azt kérdezhetette meg nagy nehezen: nem fázik-e, jól van-e lakva és nem kíván-e egy kis forró teát? És bosszantotta Vang Lungot, hogy az öreg nem látja, milyen gazdag lett a fia, és valahányszor teát adtak eléje, ezt motyogta a bögréje fölött:

– Egy kis forró víz is jó lenne, a tea drága, mint az ezüst.

De hiába is magyarázatott volna neki akármit. Ha megértette is, azonnal elfeledte megint, és éldegélt csendesen a maga külön világában. Gyakran képzelte, hogy fiatal még, és hogy minden úgy van, ahogyan akkor volt. A való életből alig vett valamit észre.

Igen, az öregember meg az idősebbik leányka, aki sohasem tanult meg beszélni és esztendőről esztendőre ott ült a nagyapja mellett, egy darabka színes szövetet dörzsölgetve és hajtogatva finom ujjacskái között álmodozó mosolygással, ezek ketten nem tudták meglátni Vang Lung gazdagságát és emelkedését. Ha Vang Lung egy csésze jó erős teát öntött az öregnek, aztán végigsimogatta a leányka arcát és elnézte édes, üres mosolyát, ami olyan különös, módon suhant el ismeretlen bánatoktól fátyolos arcán, mint a felhő – nem tudott mit kezdeni velük. Söhajtva fordult el tőlük, és a két kisebb gyermekre nézett, akiket O-lan egyszerre hozott a világra, s akik vidáman futkostak a küszöbe körül.

De az embert csak nem elégítheti ki két apró gyermek bohóc- kodása! Egy kis játszadozás, nevetgélés, cirógatás után a két gyermek szaladt tovább a maga útján, és Vang Lung megint egyedül maradt, és megint érezte lelkében a kínzó nyugtalanságot.

Ekkor pedig feleségére nézett, O-lanra. Úgy, ahogyan férfi szokott asszonyra nézni – olyan asszonyra, akit testbenlélekben egészen ismer már, aki olyan szorosan mellette élt éveken át, hogy semmi nincs a világon, amit ne tudna róla, és semmi, amit várhatna vagy remélhetne...

Most úgy tűnt fel Vang Lungnak, mintha először életében látná nyitott szemmel O-lant, a feleségét, és először venné észre, hogy nem más, mint szegény, ostoba, tompa eszű, közönséges teremtés, aki némán, és csendesen végzi dolgát, mint az igavonó barom, és nem gondol arra, milyennek látja más. Észrevette – most vette észre –, hogy a haja durva, fakóbarna és olajozatlan, hogy az arca széles és lapos, a bőre durva. És hogy nincs rajta semmi szépség, semmi báj és semmi, ami a szemnek kedves. Szemöldöke egyenetlen volt, haja megvékonyodott, szája mintha még nagyobb lett volna, mióta a fogai romlani kezdtek, és a keze meg a lába is kiszélesedett. És amint Vang Lung így nézett reá, harag gerjedt benne, és rákiáltott.

– Igazán, ha valaki téged lát, azt hihetné, hogy közönséges falusi paraszt felesége vagy, és nem olyan valakié, aki munkásokat fogad az aratáshoz!

Most történt meg először, hogy Vang Lung szóvá tette, milyennek találja O-lant, és az asszony csak néma, fájdalmas, hosszú pillantással válaszolt. Padon ült a szoba sarkában, hosszú túvel cipőtalpat öltögetett, és amint Vang Lung ilyen váratlanul nyersen szólt hozzá, a tű megállt a kezében. Száját nyitva felejtette, és kilátszottak elfeketült fogai. Lassan, mintha megértette volna, mire gondol a férje: hogy férfi módjára nézett reá... Nagyon elvörösödött, két kerek piros folt ütözött ki arccsontjain, és a fejét lehajtva hebegte:

– Mióta ez a kettő együtt született, nem vagyok egészen egészséges. Néha úgy érzem, mintha tűz égne a belső részeimben.

És Vang Lung látta, hogy egyszerűségében és tudatlanságában azt hitte: azért haragszik reá, mert az ikrek születése óta nem volt több gyermeke. Ez még jobban megharagította, és durvábban förmedt reá, mint ahogyan akarta:

– Te ostoba! Azt akarom mondani, hogy nem vehetsz-e egy kis olajat, hogy bekend vele a hajad, mint más asszonyok teszik, és miért nem varrsz magadnak új ruhát? A cipőd is olyan csúnya és rongyos, nem való földbirtokos feleségéhez!

De O-lan nem felelt semmit, csak alázatosan nézett, nézett a férjére, és félig öntudatlanul, szégyenlősen behúzta a lábát a pad alá. És Vang Lung ahelyett, hogy erre elhallgatott volna, nem bírta elnyelni, ami a vérében forrt. Szégyellte és fájt neki, hogy így bánjon azzal az asszonnyal, aki hűséges volt hozzá, és nehéz esztendőknél keresztül kitartott mellette és dolgozott, mint valami állat... Emlékezett reá, hogy mikor még szegények voltak, O-lan a gyermeke születésének órájáig és azután, hogy világra hozta a gyermekét, nem engedett magának egy órányi nyugalmat és enyhülést, hanem ott dolgozott mellette a földeken. De azért mégis így beszélt tovább:

– A munkám árán gazdag lettem, és most nem akarom, hogy a feleségem olyan legyen, mint valami utolsó napszámosasszony. És az az ocsmány nagy lábad...

Legyintett, és nem is bírt tovább beszélni keserűségében. Úgy érezte most, hogy O-lan túrheteretlenül rút. De ami legjobban undorította, nagy, szétlapult, nehéz lába volt a bő gyapocscipőben.

Olyan dühvel és gyűlölettel nézett reá, hogy az asszony még jobban behúzta a pad alá mind a kettőt, és végre, hosszú hallgatás után, suttogva mondta:

– Az anyám... az anyám nem kötötte le a lábamat, merthogy olyan korán eladtak, de a kis rabszolga lábát... a kisebbik rabszolgánk lábát le fogom kötni... le fogom kötni...

De Vang Lung csak felállt nagy haraggal, és elfordult, mert szégyellte, hogy dühös és durva volt. Bosszantotta, hogy O-lan nem tudott dühös és durva lenni hozzá, csak fájt neki minden szó és megijedt. Magára húzta új fekete kabátját, és odavetette megvetően:

– Elmegyek valamelyik teaházba, és körülnézek, nem hallok-e valami új dolgot. A házamban nincs más, mint három bolond meg két kisgyerek.

A rosszkedve még egyre nőtt, amint a város felé igyekezett, mert egyszerre, eszébe jutott, hogy ezt a sok új földet, amerre járt, nem vehette volna meg egész élete munkájának árán sem, ha O-lan el nem hozta volna a nagy marék drágakövet a gazdag ember házából, és nem adta volna oda neki. Hanem mikor erre gondolt, csak legyintett, és mintha a saját szívével vitatkozna, így szólt magában: – Nem is tudta az ostoba, mit csinál és mit érnek azok a kövek! Úgy hozta el, mint valami gyerek, aki véletlenül értéket talál, mikor cukrot keres. Ha meg nem találtam volna, talán még most is ott hordozná a mellén.

Arra is gondolt, hogy a két fehér gyöngyszem ott van-e még. Eddig, ha ez néha az eszébe jutott, el-elmosolyodott. Most azonban megborzongva fordította el a fejét. Mert O-lan csúnya lett, öregedni kezdett a sok munkától és a gyermekek szoptatásától. És ő undorodva gondolt reá, hogy kár a két szép fehér gyöngyért.

Hanem ez még mind nem lett volna semmi, ha Vang Lung szegény ember lett volna most is, vagy ha a vizek nem öntötték volna el a földjét. De pénze volt! Sok, sok ezüstöt rejtett el a háza falában és egész zsáknyit ázott el az új ház szobájának egyik padlóköve alatt. A hálószobában, ahol feleségével aludt, a ládában is volt ezüst, szövetbe csavarva, még az ágy matracába is belevarrtak néhány maroknyit. De az övében is mindig hordott belőle, és soha nem látta hiányát. Mostanában, ha pénzt adott ki, ahelyett hogy fájt volna neki, mintha saját vére folyna valami nyitott sebből,

csak az ujjait égette, amint az övébe nyúlt érte – és szinte örömmel osztogatta erre és arra. Azon töprenkedett, hogyan tehetné kellemesebbé férfikora napjait.

Semmit sem tudott olyan szépnek látni, mint azelőtt, semminek sem tudott örülni már. A kis teásbolt, ahová valaha olyan félénken lépett be, mert szegény falusi embernek érezte magát, most piszkosnak, közönségesnek tetszett. Valaha senki sem ismerte őt, és az étekhordó fiúk szemtelenül beszéltek vele. Most azonban, ha belépett, egymást lökdösték az emberek, és hallhatta, amint egyik ezt súgja a másiknak:

– Nézd, ez az a Vang nevű ember, a Vang faluból, aki olyan sok földet vett az előkelő Huang-családtól a nagy éhség idején. Most nagyon gazdag.

És Vang Lung tettetett közömbösséggel ült le, de a szíve csak úgy dagadt a büszkeségtől, hogy mire vitte ő. De ezen a napon, mikor olyan nyersen szólt a feleségéhez, nem tetszett neki az idegen emberek hódolata és csodálata sem. Sötét, komor arccal itta a teáját, és úgy érezte, hogy az egész élet nem ér semmit. Ekkor hirtelen ezt mondta magában:

– Mi az ördögnek igyam én a teát ebben az odúban, amelynek a tulajdonosa félszemű piszkos menyét és koldusabb, mint az én mezei munkásaim. Én, akinek sok földbirtoka van és akinek iskolába járnak a fiai?

Gyorsan felállt, odavetette pénzét az asztalra, és kiment, mielőtt valaki is szólhatott volna hozzá. Ment, ment a város utcáin, és maga sem tudta, mit kíván. Egyszer elhaladt egy mesemondó helye mellett, és pár pillanatra odaült a többi hallgató mellé az egyik zsúfolt padra, hogy figyelje az elbeszélést a Három Királyság régi aranykoráról, mikor a harcosok hősök és ravaszok voltak. De még mindig érezte a nyugtalanságot a szívében, és nem tudott a mesemondó varázsa alá jutni, mint máskor, a kis rézgong folytonos csengése-bongása pedig ingerültté tette. Így aztán nemsokára felállt, és ment megint tovább.

Volt pedig abban a városban egy nagy teaház, amelyet nemrég nyitottak meg. Délről érkezett ember építette, aki értett az ilyen üzletekhez. Vang Lung gyakran elment már a ház mellett azelőtt is. Borzadás fogta el, ha arra gondolt, hogyan dobálják itt a férfiak a pénzt játéokra és rossz asszonyokra. Most azonban, mikor a nyugtalanság űzte a hosszú tétlenség miatt, és mikor szabadulni szeretett volna lelkiismeret-furdalásaitól, amiért igazságtalan volt a feleségéhez, egyenesen errefelé tartott. Nemcsak hogy odament a ház közelébe, hanem be is lépett a küszöbön a tágas, csillogó terembe, ahol asztal asztal mellett állt.

Vang Lung belépett...

Igyekezett merészen és közömbösen viselkedni. Annál merészebben, minél inkább félt és szégyenkezett a lelke mélyén. Jól emlékezett rá, hogy néhány évvel ezelőtt még nagyon szegény ember volt, akinek sohasem volt több egy-két ezüstpénzénél, és aki hónapokon át keserves verejtékkel vonszolta riksáját egy déli város utcáin.

Eleinte nem is beszélt senkivel a nagy teaházban, némán intett teáért, némán kortyolta, s közben csodálkozva és bámulva tekingetett körül. Ez a teaház óriási terem volt, amelynek mennyezetét dúsan bearanyozták és a falakat körös-körül fehér selyemre festve asszonyok képmásai díszítették. Vang Lung ezeket a képeket nézte titkon közelebbről, és úgy tűnt fel neki, hogy bizonyára valami álombéli lények, mert soha a földön ilyen gyönyörű teremteket még nem látott. Az első nap csak nézte a képeket égő arccal, gyorsan megitta a teáját, fizetett és elment.

De a vizek még mindig álltak a földjén, és ő napról napra megjelent most már az új teaházban. Ott ült egyedül, a teáját itta és nézte a gyönyörű asszonyok képeit. Mindennap tovább és tovább maradt, mert hiszen úgysem lett volna mit tennie otthon, így tartott volna ez addig, míg az árvíz meg nem szűnik. Mert sok ezüstöt hordott ugyan magával széles övében, mégis egyszerű falusi embernek látszott. Hiszen ő volt az egyetlen, aki a sok selyemkötösű férfi között egyszerű gyapotruhát hordott, és aki varkoccsal járt még.

Egy este azonban, amint ott ült a sarokban a terem végében, valaki lefelé jött lassan a közeli lépcsőről, amely fölfelé vezetett.

Az új teaház volt az egyedüli épület a városban – a nyugati Nagy Pagodán kívül –, amelynek emelete is volt. A Pagoda ötemeletnyi magasságba emelkedett a falak fölé, és egyre keskenyebb lett, amint magasodott. Hanem a teaház emelete éppen olyan széles volt, mint a földszinti rész. És késő este néha női kacagást és éneket meg zeneszót hallott Vang Lung innen felülről. Könnyű kacagást és pengő lantok ezüstös szavát, mintha könnyű leányujjak érintették volna a húrjait... Éjfél után különösen meg lehetett hallani a zenét a környékbeli utcákban is, a teremben pedig Vang Lung szintén hallotta, bár a vendégek lármáztak, hahotáztak, beszélgettek és edények csörömpöltek mindenfelé.

Így aztán nem csoda, ha Vang Lung nem hallotta meg a háta mögött közeledő halk lépéseket, lefelé a keskeny lépcsőn, és nem csoda, ha összerezsent, mikor egy kezet érzett a vállán. Ki ismerheti őt itt? Oldalt tekintett, és keskeny, fehér asszonyi ujjakat látott és keskeny asszonyi arcot. Kakukk állt ott, az asszony, akinek kezébe adta a drágaköveket, mikor a Huang-ház földjeit vásárolta meg az öreg Nagyúrtól. Ez a Kakukk fogta az öreg Nagyúr kezét akkor is, mikor rá kellett ütni a pecsétet a szerződésre. Most föl kacagott, mikor meglátta Vang Lungot, és gyors, sziszegő, suttagó módján ezt mondta:

– Lám, nini, Vang, a földműves! Ki hitte volna, hogy ide is ellátogatsz?

Gonoszul, csúfolódva mondta ezt, és Vang Lung úgy érezte, hogy akármi áron, de be kell bizonyítania ennek az asszonynak, hogy nem olyan közönséges ember ő, mint ahogyan gondolja. Túlságos hangosan válaszolt:

– Nem éppen olyan jó talán az én pénzem, mint a másoké?

Pénzem pedig van elég mostanában. Szerencsés ember vagyok.

Kakukk bölintott, és összehunyorított apró szemével sokáig nézte őt. Aztán olyan lágy hangon szólt, mint mikor olaj folyik valami kannából:

– Ugyan ki ne tudná, hogy szerencsés ember vagy? És hol is költhetné el a magadfajta derék férfi jobban a pénzét, mint ebben a házban, ahol csupa gazdag és előkelő urak keresik az örömet és mulatságot? Nincs olyan bor a világon, mint a miénk. Kóstoltad-e már, Vang Lung?

– Csak teát ittam – mondta félig szégyenlősen Vang Lung –, csak teát ittam, nem fogyasztottam semmi egyebet.

– Teát! – kacagott fel élesen az asszony. – Mikor nekünk Tig- riscsont-borunk van és hajnalszín borunk és illatos rizsből készített italaink! Minek iszol akkor teát?

Vang Lung lehorgasztotta a fejét. Az asszony hozzáhajolt és suttogott:

– Azt hiszem, nem sokat láttál még itt a házban... kis fehér kezecskét, édes illattal permetezett arcocskát...?

Vang Lung még mélyebbre horgasztotta le a fejét, és a piros vér előtötte még a fülét és homlokát is. Úgy érezte, mintha körös-körül mindenki gúnyosan nézne reá. De mikor összeszedte magát annyira, hogy körülnézzen, látta, hogy senki sem törődik vele. És amint az edénycsörgés egyre hangosabb lett, Vang Lung hebegve válaszolt: – Nem... nem... semmit... csak teát...

Ekkor Kakukk újra kacagni kezdett, a festett fehér selyemképekre mutatott és így szólt:

– Nézd meg legalább ezeket a képeket. Válaszd ki, melyik tetszene neked, aztán tedd az ezüstöt ide a tenyerembe, és odaviszlek hozzá.

Vang Lung elképedve tekintett fel.

– De hiszen... de hiszen ezek álombéli asszonyok... a Kun- lunhegység istenasszonyai... akiről a mesemondók beszélnek...

– Ha álombéli asszonyok is – nevetett nagyot megint Kakukk –, egy kis pénzzel húsból és vérből valókká lehet őket varázsolni.

És kacagva ment tovább, közben hol ide, hol oda intett valakinek, mintha mondaná:

– Nézzétek csak, micsoda sült paraszt ül ott a sarokban!

De Vang Lung nem is vette észre. A képekre bámult. Fenn, a szűk lépcső felett ezek az álombéli asszonyok énekelnek és zenélnek tehát... és férfiak mennek fel hozzájuk, hogy hallgassák őket... előkelő férfiak. Igaz... nem olyanok, mint ő... Hanem azért... Nos, ha nem lenne az, aki, becsületes munkásember, akinek felesége és fiai vannak, melyik képet választaná?... persze csak úgy tréfából...

Gondosan és vizsgálódva nézegette sorra a képeket. És lám... Azelőtt valamennyit egyformán szépnek találta, most azonban úgy látta már, hogy némelyik jobban tetszik neki, némelyik pedig kevésbé. Kiválasztott hármat, akik a legszebbek voltak, és a három közül kiválasztott egyet, aki a legeslegszebb volt mind közül: egy kicsinyke kis karcsú teremtes, akinek karcsú teste olyan, mint a friss bambuszajtás, kicsiny arca hegyes állú és kerek, mint valami macskáé, egyik finom, fehér kezecskéjében bimbózó lótuszvirágot tart.

Nézte, nézte ezt a képet... és mintha erős bort ivott volna, úgy lüktetett ereiben a forró vér.

– Olyan, mint a fiatal birsfa virága – mondta egészen hangosan, aztán megijedt és elszégyellte magát. Gyorsan felállott, letette a pénzt a teáért, és sietve kiment a sötét utcára.

Ment, ment hazafelé.

A földek és vizek fölött holdfény feküdt, ezüstös ködfátyol és testében titkos erővel, gyorsan és forrón keringett a vér.

Ha a víz most hirtelen leapadt volna Vang Lung földjeiről, ha otthagya volna nedvesen, gőzölögve a napfényben, úgy, hogy néhány meleg nap után fel lehetett volna szántani és be lehetett volna vetni, akkor Vang Lung soha többé nem ment volna el a teaházba.

Ha valamelyik gyermek megbetegedett volna, vagy az öregember hirtelen befejezte volna napjait, akkor is lefoglalta volna Vang Lung lelkét a bánat, és elfeledte volna a lótusz bimbós asszony kerek kis arcát és karcsú testét. Hanem a víz mozdulatlanul és lustán feküdt, csak az alkonyati langyos szél fodrozta végig, az öregember szunyókált és éledgelt tovább, a fiúk elindultak hajnalban az iskolába, és csak este baktattak haza. Vang Lung pedig nyugtalanul és türelmetlenül járt-kelt házában, és elkerülte O-lan tekintetét, aki fájdalomosan és bánatosan tekintett reá, amint hol itt, hol ott vetette bele magát a székbe és felállt onnan anélkül, hogy megitta volna a teát, amit a felesége töltött neki, vagy elszívta volna a pipáját, amire rágyújtott.

A hetedik hónap vége felé, egy hosszú, hosszú nap alkonyatán, mikor a félhomályban halkan és édesen ringott és zsongott a véghetetlen víz, Vang Lung a háza küszöbén állott. Egyszerre megfordult, szó nélkül bement a hálószobájába, felvette új kabátját, amelyet O-lan ünneplőre varrt és olyan szép fényes volt, hogy szinte selyemnek lehetett volna nézni. Aztán senkitől nem is búcsúzott el, csak nekiindult a víz szélén kanyargó keskeny domboldali ösvényen a város irányában.

Ment és ment, amíg a sötétség beálltával el nem ért a város kapujához, és sietett tovább. Egyenesen az új teaház felé tartott.

Itt minden lámpa égett, ragyogó, sárga fényű olajlámpák, amelyeket idegen tengerparti városokból hoztak ide. A mennyezetről függő lámpák alatt selyemruhás férfiak ittak és beszélgettek. Nyakukon nyitva volt minden gomb a meleg miatt, mindenfelé legyezők suhogtak, mozogtak, és a kacagás vidám zene módjára ömlött a nyitott ajtón keresztül az utcára. Ami vidámságot, könnyű örömet Vang Lung elmulasztott a földeken nehéz munkában töltött esztendő alatt, az mind-mind mintha itt lett volna a falak között.

Tétovázva állt meg Vang Lung a küszöbön, és ott állt sokáig a fényes lámpavilágban. Ott állt volna egy ideig, s aztán elment volna, mert félnék volt és valami hang a lelkében arra ösztökélte, hogy meneküljön, meneküljön, bár minden csepp vére úgy lüktetett és úgy kergette egymást az ereiben, hogy azt hitte, el sem bírja. Hanem aztán egyszerre egy asszony árnyéka libbent meg előtte, asszonyé, aki mostanáig lustán a falnak támaszkodott. Kakukk volt, aki sietve jött előre, amint meglátta a közeldő vendéget. Mikor meglátta, kivel van dolga, megvetően vállat vont: – Ó, hiszen ez csak Vang Lung, a falusi földműves!

Vangot sértette gúnyos hangja, és a hirtelen harag bátorságot adott neki. Így szólt:

– Igen én vagyok. Nem jöhetek be én is ebbe a házba és nem tehetek úgy, mint más emberek?

Kakukk pedig nevetett, megvonta a vállát, és felelt:

– Ha annyi pénzed van, mint másnak, te is tehetsz úgy, mint más.

Ekkor Vang Lung nagyon vágyott reá, hogy megmutassa, milyen előkelő ember ő, benyúlt az övébe, és mikor kihúzta, teli volt a tenyere ezüsttel.

– Elég vagy nem elég?

Kakukk szeme felvillant. Ránézett a marék ezüstre, és sietve szólt:

– Jöjj, uram, és mondd meg, melyik lány tetszik neked?

Vang Lung lehorgasztotta a fejét és kelleetlenül motyogta:

– Melyik tetszik? Ki mondta, hogy nekem tetszik valaki: – Aztán előntötte a forráság, és suttogni kezdett gyorsan és zavarodottan:

– Az... az a kicsi ott... akinek hegyes az álla és az arca kerek, olyan, mint a birsalma virágja, rózsaszín, és fehér... és lótusz bimbót tart a kezében.

Az asszony biccentett, és előreindult a zsúfolt teremben, az asztalok között. Vang Lung néhány lépésnyire ment utána. Eleinte attól félt, hogy mindenki őt fogja nézni, de aztán rájött, hogy nemigen törődnek vele. Nemsokára odaértek a keskeny, meredek lépcsőhöz, és Vang Lung nehezen tudott felmenni rajta, mert életében nem volt háznak az emeletén. Szédült, mikor felért és kitekintett az ablakon. A felhők mintha egészen közel lettek volna az égen.

Kakukk benyitott a sötét előcsarnokba, és bekiáltott:

– Itt az első vendég!

Erre mindenfelől ajtók nyíltak meg hirtelen, és innen is, onnan is fehér és rózsaszín arcú leányok néztek ki a lámpafényes szobákból, mint mikor a virág búvik elő a napfényben a levelek közül. De Kakukk rájuk kiáltott nyersen:

– Nem te kellesz és nem te és te sem... Ki hívott benneteket? Ennek az embernek a kis kerek arcú törpe leány tetszik, aki Szucsouból jött hozzánk. Lótuszvirág, merre vagy?

Halk zsvijav kelt végig az előcsarnokon és a folyósón, és egy nagy, kövér leány, aki piros volt, akár a gránátalma, felkiáltott mély hangon:

– Nem irigylem Lótuszvirágtól azt az imádót, istálló– meg fokhagymaszagú!

Mikor ezt Vang Lung hallotta és meghallotta a halk, dallamos kacagást is, nem felelt egy szót sem, de úgy érezte, mintha tört döftek volna a bordái közé. Mert nagyon félt tőle, hogy csakugyan mindenki látja rajta, kicsoda tulajdonképpen. Hanem mikor arra gondolt, hogy elég ezüst van nála, emelt fejfel haladt tovább Kakukk mögött.

Az asszony megállt egy ajtó előtt, és reácsapott tenyerével. Aztán anélkül, hogy válaszra várt volna, benyitott.

A virágos piros terítővel letakart ágyon ott ült egy karcsú, fehér leány.

Ha valaki azt mondta volna Vang Lungnak pár hét előtt, hogy ilyen karcsú, csöpp kis fehér kéz van a világon, nem hitte volna el, és nem hitte volna, hogy lehet valakinek ilyen finom, hosszúra növesztett, rózsaszínűre festett körme. És ilyen apró–apró kis lába, rózsaszín selyemcipőben, nem nagyobb, mint az ember mutatóujja, amin alig lehetett járni, csak úgy lógatta a leány, gyermekes játékkal, az ágy szélén...

Mereven eléje állott Vang Lung. Aztán, mert mondták neki, leült, és nézte a lányt. Láta, hogy szakasztott olyan, mint a kép, és azonnal rá lehetett ismerni. Különösen a keze volt apróra olyan, mint a képen, hajlított ujjacskái az ölben pihentek, a selyemköntöse ráncaiban. És Vang Lung álmában se mert volna hozzáérni.

Nézte, nézte Lótuszvirágot, és látta, hogy a teste valószínűtlenül karcsú és gyöngéd, mint az ifjú bambuszajtás, hogy babaarca, festett szemöldöke van, és mandulaszeme, mint a régi képeken a királynőknek, és fehér prémmel van a köntöse felálló gallérja beszegve. De még mindig nem tudta elhinni, hogy nem festett kép, hanem élő asszony.

De most nagy szemekkel visszatekintett reá Lótuszvirág, és felemelte egyik kezét. Felemelte, aztán ráejtette Vang Lung vállára, és lassan, nagyon lassan húzta végig a ruhája ujján. Vang Lung soha életében nem érzett magán ilyen könnyű, lágy kezet. Ha nem látta volna, talán nem is tudja, hogy Lótuszvirág megérintette őt. De amint nézte, nézte a lassan lecsúszó ujjacskákat, mintha tűz támadt volna a nyomukban, ami beleégette magát a ruhán keresztül a húsába. Figyelte a kis rózsaszín kezet... és a kis rózsaszín kéz leért a kabátujj végéhez, ott pillanatnyi jól betanult tétovázás után lesiklott Vang Lung barna csuklójára... onnan kinyitott tenyerére... és itt megfészkelte magát... És Vang Lung egész testében reszketni kezdett, mert nem tudta, mit kell most tennie.

Kacagást hallott, halk, gyöngyöző, vékony hangú kacagást. Mintha valami pagoda csengői szólaltak volna meg a könnyű nyári szellőben, és Lótuszvirág édes, halk, gyermekes, vékony hangon így szólt:

– Ó, milyen csacsi vagy te! Talán nem tudsz beszélni? Meddig akarsz ilyen némán ülni mellettem?

Ekkor Vang Lung két erős tenyere közé szorította hirtelen Lótuszvirág gyenge kis fehér kezét, de óvatosan, mert olyan törékeny volt, mint valami virág, és forró is volt, meg száraz, mint a lehulló őszi levelek. És talán maga sem tudta, mit mond, amint hebegte. – Én nem tudom... én nem tudom, mit kell mondanom és mit kell tennem... taníts meg reá... És a leány megtanította.

Vang Lung megkapta a betegséget, ami minden más betegségnél veszedelmesebb. Szenvedett az erős napsütésben kinn a földeken, a munkájánál, és szenvedte a pusztáról érkező jeges téli szélviharokat. És szenvedett az éhségtől, mikor a földeken nem volt termés, és szenvedett, mikor reménység nélkül kellett verejtékes homlokkal dolgoznia idegen városok utcáin. De soha nem szenvedett még úgy, mint amióta ennek a leánynak keze alá került.

Mindent nap elment a teaházba, minden este türelmesen várt, míg Lótuszvirág beengedte, és minden este megint csak a tanulatlan, tudatlan, félénk falusi volt, akit sok mindenre meg kell tanítani.

Reszketve lépett be az ajtón, félszegen és mereven ült a leány mellett, várta a felszabadító, halk kacagást. Akkor aztán kielégülhetetlen mohósággal ölelte magához. De mindig, mindig úgy érezte, hogy Lótuszvirág még mindig nem egészen az övé, és éppen olyan vágyakozóan és szomjasan ment el tőle, mint ahogyan jött.

Mikor O-lan a házába jött, egészséget és erőt hozott neki, szerették egymást, és vidámabban tudott dolgozni ebben a tudatban. De most nem volt Vang Lung sem egészséges, sem erős, és nem tudott megnyugodni. Vágya örökös volt, mint az olyan ember szomjúsága, aki tiszta víz helyett tengervizet iszik, és a sós ital csak fokozza a gyötrelmeit, míg szomjan nem pusztul.

Egész nyáron át nem tudott másra gondolni Vang Lung, csak a leányra. Nem tudott róla semmit, nem tudta: honnan jött, kicsoda? Ha beszélt is, alig értette, amit mond, csak a hangját figyelte, gyöngyöző, lágy, vékonyka hangját, ami olyan volt, mint valami kisgyermeké. Nézte az arcát, a kezét, nagy, ragyogó szemét. Nem, sohasem nyugodhatott meg, és hajnaltájban holtra fáradva, szenvedve, elgyötörten ért haza.

Úgy érezte, örökkévalóság számára minden nap, míg újra nem láthatja Lótuszvirágot. Nem akart többé régi ágyán aludni. Azzal az örüggyel, hogy nagyon meleg van, kinn feküdt le egy derékaljra a bambuszfák alatt. De ahelyett, hogy aludt volna, csak a levelek hegyes, fekete árnyékát nézte, és szíve tele volt édes, éles fájdalommal, amit nem bírt megérteni.

És ha valaki csak egy szót szólt hozzá, O-lan vagy a gyermekek, vagy ha Csing jött és megkérdezte, mit hová kell vetni, hogyha a víz leszáll, akkor rájuk kiáltott haragosan: – Miért zavartok? Hagyjatok békén!

Egész idő alatt majdnem szétfeszült a szíve, mert nem tudott másra gondolni, csak a leányra.

Csak azt várta, hogy este legyen. És ilyenkor nem akarta látni sem O-lannak, sem a gyermekeknek ijedt és bánatos arcát. Ezek hozzászórtak már, hogy elhallgassanak, ha látják, és kitérjenek az útjából. De még az apjának sem felelt, ha hunyorgatva ránézett és fejcsóválva mondta:

– Mi lehet ez a betegség, ami annyira lesoványít téged és dühös vagy tőle és az arcod olyan, mint a szürke agyag?

Vang Lung senkivel sem törődött, sietett a városba, és Lótuszvirágnak szolgált. Lótuszvirág azt tehette vele, ami neki tetszett. Mikor kinevette a varkocsa miatt és azt mondta, hogy délen az úriemberek nem hordanak már ilyen majomfarkat, Vang Lung levágatta a varkocsát és nem borotváltatta többé a homlokát.

O-lan irtózva, rémülten meredt reá, mikor hazament. Felsi- koltott:

– Levágattad az életed fonálát!

De Vang Lung ráordított:

– Talán mindig olyan ódivatú bolond maradjak, mi? A városban minden valamirevaló fiatalember levágatta a haját!

De a szíve mélyén azért volt valami kellemetlen félelem amiatt, amit tett. És mégis, ha csakugyan az élete fonálát vágatta volna is el: Lótuszvirág kívánságára azt is megtette volna.

Azelőtt ritkán mosta meg erős barna testét. Tisztán tartotta azt a munka verejtéke és esténként a ledörzsölés. Most úgy vizsgálta a saját testét, mintha valami idegené lenne, és mindennap megmosdott, úgyhogy a felesége aggódva mondta: – Minek ez a sok mosakodás? Még bele talál sz halni!

Jó szagú szappant is vásárolt a boltban, illatos, rózsaszínű, idegenből való szappant, és bedörzsölte vele a testét. A világ minden kincséért meg nem evett volna egy szál fokhagymát, pedig mennyire szerette azelőtt. De félt, hogy Lótuszvirág megérzi rajta.

Senki, senki nem képzelte a házában, miért teszi mindezt!

Új szöveteket is vásárolt. Mostanáig mindig O-lan varrta a ruháit, és ő meg volt elégedve vele, mert minden elég bő volt és elég hosszú, és jó erősen össze volt öltve mindenfelé. Most mégis városi szabóhoz vitte el és ott varratta meg, mert csak gúnyolni és szidni tudta O-lan munkáját. Csináltatott városi szabású szürke selyemruhát is, ami szűken szorult a testéhez és alig volt valami bevarrva, hogy legyen mit kiereszteni, ha meghízik. És fekete szatinmellényt is varratott, aztán pedig fekete bársonycipőt. Ez volt első cipője, amit nem asszony készített a számára és olyan formájú volt, mint az öreg Nagyúr cipője valaha, mikor végigcsoszogott az udvaron és egyre lecsúszott a sarkáról.

Hanem ezeket a finom ruhákat meg az új cipőt szégyellte volna hordani otthon, O-lan meg a gyermekek előtt. Ezért összebeszélt egy írnnokkal a teaházban, és ott tartotta nála. Jó pénzért ott öltözött fel, mielőtt Lótuszvirághoz ment volna. Vett arannyal befuttatott ezüstgyűrűt is, hogy legyen ékszer az ujján, és amint a haja nőni kezdett a homloka körül, mert nem borotváltatta többé, kis üveg illatos olajat vett és azzal kente. Egész ezüstpénzt kellett fizetni érte.

Hanem O-lan elképedve és meglepődve bámult reá, és nem tudta megérteni, micsoda változás történt a férjével. Egy napon, mikor ebédeltek, soká nézett, nézett reá, aztán egyszerre megszólalt nehéz hangján:

– Nem tudom, valami van rajtad, ami hasonlónak tesz a fiatal urakhoz a Huang-palotában.

Vang Lung ekkor hangosan nevetni kezdett, és így szólt: – Talán rabszolgának nézzenek az emberek, mikor van elég pénzünk?

De szíve mélyén nagyon jólesett neki ez, és ettől fogva valamivel jobban bánt O-lannal, mint mostanában.

A pénz, a jó, fényes ezüst csak úgy folyt az ujjai közül. Nemcsak hogy sokba került mindennap a teaházban az estéje, de a leány mindig előhozakodott valami kívánsággal. Ilyenkor aztán sóhajtozott és dűnnyögött és könyörgött és zokogott, mintha megszakadna a szíve vágyakozásában.

Vang Lung a fülébe suttogott – mert kezdte megtanulni, hogyan beszél a nagyúri imádó hogy: – Mi kellene az én kis szívemnek?

És ekkor Lótuszvirág végre bevallotta:

– Nincs semmi örömöm egész nap, mert Fekete Gyöngynek az udvarlója aranytűt vett neki a hajába, és nekem csak ez az ócska ezüst hajtűm van, amit már szívből utálok, és mégis mindennap ezzel kell a hajamat feltűznöm.

Mi mást tehetett volna ilyenkor Vang Lung, mint hogy suttogni kezdett a sírdogáló Lótuszvirág fülébe, félresimítva a haját, hogy: – Veszek én is arany hajtút az én kis drágaságomnak!

Mert Lótuszvirág mindenféle becéző névre is megtanította őt, mint ahogyan a gyermeket szokás beszélni tanítani. És Vang Lung megtanulta. Ő, aki mostanáig sohasem tudott másról beszélni, mint a földjeiről és az aratásról és az esőről meg napsütésről.

Az ezüst előkerült a falból és a ládából. O-lan, aki máskor bizonyosan megkérdezte volna, miért veszi ki, most egy szót sem szólt, csak némán nézte. Félt Vang Lungtól, és nagyon nehéz volt a szíve, mert azt látta, hogy bajba kerültek. Csak azt nem tudta megérteni, mi lehet, ami Vang Lung lelkét megváltoztatta. Hanem azóta, hogy megértette, hogy Vang Lung nem látja szépnek, nem mert beszélni sem hozzá.

Egy napon aztán Vang Lung váratlanul korán jött haza a városból. A földeken vágott keresztül, és egyenesen O-lanhoz ment, amint a ruhát mosta a kis tónál, lapos kövön sulykolva. Vang Lung némán állt ott egy darabig, és nézte, aztán nyersen szólt neki, mert szégyellte magát, és nem akarta bevallani önmagának: – Hol van az a két fehér gyöngy, ami nálad maradt?

És O-lan félénken felelt, amint felnézett a víz mellől:

– Magammal hordom még mindig.

Vang Lung a fogai között mondta és az asszony kicserepedett, ráncos, vörös kezére bámult: – Semmi haszna nincs, ha magadnál hordod.

O-lan csendesen mondta:

– Úgy gondoltam, hogy egyszer majd... egyszer majd fülbevalót csináltatok belőle... nem magamnak – tette hozzá sietve, mert félt, hogy Vang Lung gúnyosan nevetni kezd. – Nem magamnak, hanem a kisebbik rabszolgánknak... mire férjhez megy...

Vang Lung megkeményítette a szívét, és keményen felelte: – Minek hordjon a kis rabszolga gyöngyöt, mikor barna a bőre, mint a föld? A gyöngy csak fehér asszonyoknak való.

Aztán, egy pillanatnyi csend után, nyersen kiáltotta: – Add már ide, szükségem van reá!

És O-lan lassan becsúszta ráncos barna kezét a keblébe, előhúzta a kis göngyöleget, és odaadta Vang Lungnak. Nézte, amint a férfi kibontja és a két fehér gyöngy ott fekszik a tenyerén ... Vang Lung gyönyörködve, halkán felnevetett, amint a napfényben felvillantak...

De O-lan visszafordult a munkájához, és mikor a könnyei egymás után hulltak a tiszta ruhára – nehéz, forró könnyei nem emelte fel a kezét, hogy letörölje. Hanem csak annál erősebben csapkodta, csapkodta fasulykával a kőre terített vásznat...

Így ment volna minden a maga útján egészen addig, míg Vang Lungnak nem maradt volna semmi pénze, ha nem jött volna vissza váratlanul Vang Lung nagybátyja. Senki sem tudta, hol járt, honnan jött. Egyszerre csak megállt a ház nyitott ajtajában, mintha a felhőkből esett volna ide, rongyos ruhája gombolatlanul lógott róla, arca még ráncosabb volt, mint azelőtt, és kicserzette a nap meg a szél. Vigyorogva nézte rokonait, amint ültek az asztalnál és reggeliztek. Vang Lung majdnem nyitva felejtette meghökkenésében a száját, mert olyan volt, mintha halott, rég elfelejtett halott tért volna vissza az élőkhez.

Az öregember csak pislogott és hunyorgott, és nem ismerte meg tulajdon öccsét, míg az meg nem szólalt:

– Hát hogyan vagyunk, kedves testvérem és fia és fiának fiai és kedves menyemasszonyom?

Ekkor Vang Lung felállott, keserűséggel és haraggal a szívében, de udvariassággal az arcán és a hangjában.

– Hát üdvöz légy, nagybátyám, és ettél-e már valamit?

– Nem – felelte könnyedén a rokon –, majd veletek fogok reggelizni.

Leült, magához húzta az egyik tálat és felvett az asztról két evőpálcikát. Jó sokat kivett a szárított halból meg a rizsből meg a sózott répából. Úgy evett, mint a nagyon éhes emberek szoktak, és nem szólt senki egy szót sem, míg ő hangos cuppogással nyelt le három bögre híg rizsfőzetet és recsegett-ropogtatta fogai között a halcsontokat. Mikor végre jóllakott, nyugodtan megszólalt, mintha ez egészen természetes lenne: – Most aludni szeretnék, mert nem aludtam három napja.

Mikor aztán Vang Lung szédelegve állt fel megint és mert nem tudta, mit tegyen vele hamarjában, bevezette az apja szobájába, a rokon felemelte az ágytakarót. Megtapogatta a tiszta és puha ágyneműt, megnézte az új asztalt és a karosszéket, amelyet Vang Lung állított be az apjának, és elégedetten mondta:

– Hát azt hallottam, hogy gazdag lettél. De azt nem tudtam, hogy ilyen gazdag vagy!

Ezzel bebújt a takarók alá, fülére húzta mind, bár meleg nyári nap volt, és minden további beszéd nélkül elaludt.

Vang Lung zúgó fejjel ment a középső szobába, mert sejtette, hogy nem tudja többé kitenni a házból a nagybátyját, aki tudja már, hogy Vang Lungnak van mivel etetnie őt. És Vang Lung nagy félelemmel gondolt arra, hogy talán még a feleségét is el fogja hozni.

Így is történt. A nagybátyja egészen délutánig heverészett az ágyon, akkor háromszor hangosan ásított, feltápáskodott, kijött, és a ruháit igazítva odaszólt Vang Lungnak:

– Most megyek a feleségemért és a fiamért. Csak hárman vagyunk, és ilyen nagy házban mindig fog akadni a számunkra en- nivaló és viselő ruha.

Vang Lung nem tehetett semmit, csak nézett mogorván. Mert szégyen, ha valaki nem fogadja be az atyja testvérét és annak családját, ha van mivel tartani őket. Azt pedig nem szerette volna, ha most ilyesmiket beszélnének róla a faluban, ahol nagy tekintélyre tett már szert a gazdagsága miatt.

Így aztán megparancsolta a munkásainak, hogy költözzenek át a raktárépületbe. A kapu melletti szobák üresek lettek. Még ezen a napon beköltözött ide a nagybátyja, feleségével és fiával. Vang Lung nagyon dühös volt, és még dühösebb lett, mert nem kiabálhatott, és túrnie kellett mindent, ami történt. Méghozzá mosolyogva és udvariasan kellett a rokonokat fogadni. Mikor meglátta a nagybátyja feleségét, akinek kövér arca még rútabb lett, majdnem megütötte a szél. És mikor meglátta a fiú szemtelen, gonoszan vigyorgó arcát, alig tudta türtöztetni magát, hogy meg ne pofozza. És három napon át a városba sem ment haragjában.

Mikor kezdtek lassan beleszokni a változásba, O-lan ezt mondta neki: – Ne légy már olyan haragos, ezt el kell viselnünk.

Vang Lung pedig látta, hogy a rokonok legalább elég udvariasak lesznek, és talán nem fognak kellemetlenkedni a házban. Ekkor még nagyobb vágy fogta el Lótuszvirág után, és ezt mondta magában: – Ha az embernek veszett kutyákkal van tele a háza, máshol kell csendet és békét keresnie.

Még mindig nem tudott megnyugodni, még mindig égette a tűz.

Amit O-lan ártatlanságában és egyszerűségében nem tudott megérteni, az öregember pedig kora miatt nem látott, azt Vang Lung nagybátyjának felesége nyomban kitalálta. Egyszer nevetve kiáltott O-lannak az udvaron:

– Vang Lung valami szép fiatal virágot akar leszakítani magának!

És mikor O-lan csak nézett reá alázatosan és értetlenül, megint csak nevetett és magyarázta:

– Ó, te ostoba, hát nem látod a magot, míg egészen szét nem vágod a gyümölcsöt? Ha éppen tudni akarod: a férjed más asz- szonyt fog hozni!

Vang Lung hallotta, mit beszél a nagybátyja felesége, mert a szobában feküdt elgyötörten és fáradtan, és félálomban Lótuszvirágra gondolt. Felébredt, és csendesen tovább hallgatózott. A kövér asszony zsiros hangján beszélt megint:

– Hát láttam én már sok férfit... Amelyik olajozza a haját, új ruhákat vesz magának és hirtelenében bársonyból készített cipőt, az újra házasodni akar.

O-lan mondott valamit rekedten és halkán. Hogy mit, azt Vang Lung nem tudta megérteni. A kövér asszony folytatta:
– Hogyan is gondolhattad, te ostoba, hogy egy asszony elég egy férfi szívének? Hát még ilyen dolgos, erős asszony, aki a húst is ledolgozta a csontjairól érette... Dehogyan elég! Minek is lógotod a fejed és mit búslakodsz? Minden férfi egyforma, és az én vén semmirevaló férjem is csak így tenne, ha lett volna valaha is pénze életében.

Ezeket mondta, és még többet is, de Vang Lung nem figyelt már. Valami jutott az eszébe. Hirtelen tudta már, hogyan tudná lecsillapítani a szívét, hogyan enyhíthetné vágyakozását Lótuszvirág után. Meg fogja vásárolni, idehozza a házába, hogy soha más férfi reá ne vethesse a szemét. Akkor aztán egészen az övé lesz...

Mindjárt fel is kelt az ágyáról, kiment, és titkon intett a nagybátyja feleségének, hogy jöjjön ki vele a kapu mögé. Mikor kijött, ezt mondta neki a fák alatt, ahol senki sem hallhatta őket:

– Figyeltem és hallottam, amit mondtál az udvarban, és igazad van. Nekem még egy asszony kell. És miért ne kívánjam, ha megtehetem, mert van elég földem és pénzem! A kövér asszony buzgón integetett.

– Persze, persze, miért ne tehetné? Így tesz mindenki, akinek szerencséje van. Csak a szegény embernek kell egy bögrével megelégednie.

– Igen – sóhajtott Vang Lung –, de ki vigye el ajánlatomat ahhoz, akit meg akarok venni? Nem mehetek oda hozzá férfi létemre, és nem mondhatom, hogy jöjjön hozzám, mert ez nem illik.

A kövér asszony sietve mondta:

– Megyek én, megyek... elintézem én a dolgot... csak mondd meg, miféle asszony az és kicsoda, és hamarosan rendben lesz minden.

Vang Lung lehorgasztott fejjel és félénken mondta ekkor, mert soha még ki nem ejtette senki előtt a nevét: – Az az asszony... Lótuszvirág.

Úgy érezte, mintha az egész világnak tudnia kellene, kicsoda ő. Elfelejtette, hogy néhány hónap előtt még ő sem tudta.

Ezért türelmetlen lett, mikor a nagybátyja felesége tovább kérdezősködött: – Hol lakik?

– Hogy hol? – förmedt reá Vang Lung. – Hol másutt, mint az új teaházban?

– Abban, amit Virágok Házának mondanak?

– Igen – mondta Vang Lung bosszúsan.

A kövér asszony gondolkozott egy darabig, kicsücsörített alsó ajkát nyomogatva, aztán végre így szólt:

– Nem ismerek ott senkit, de majd megpróbálom. Milyen asszony szolgál mellette?

Mikor megmondta Vang Lung, hogy Kakukk a neve, az asszony nevetni kezdett. – Ó, ő az? Oda ment hát, mikor az öreg Nagyúr meghalt?

És sokáig nem tudta a nevetést abbahagyni.

– Ó, ó! Hiszen akkor könnyű lesz a dolgod. Csak pénz kell. Az akármit megtesz, ha egy kis pénzt lát érte.

Vang Lung, mikor ezt hallotta, egyszerre elfogódott, és szinte suttogva mondta:

– Nem bánom, akármibe kerül... Van ezüstöm, van aranyam...

Különös, hogy Vang Lung, aki most talán még többet gyöttrődött szerelme miatt, ettől fogva nem ment el a teaházba.

Nem is akart elmenni, míg a dolog el nincs intézve. Ezt mondta önmagában: – És ha nem akar eljönni hozzám és nem akar nálam lenni, akkor nem megyek a közelébe többet, ha elvágják is a nyakamat.

Hanem ha arra gondolt, hogy hátha nem jön el, akkor szinte megállt rémületében a szíve, és szaladt megkeresni a nagybátyja feleségét.

– Ha pénz kell, szólj, ezen ne múljon a dolog! Megmondtad Kakukknak, hogy van elég ezüstöm meg aranyam? Mondd meg neki: mondja meg Lótuszvirágnak, azt üzenem, hogy nem kell semmit dolgoznia nálam, és csak selyemruhákat fog viselni, és mindennap cápauszonyt ehetik, ha akarja.

Annyiszor sürgette már, hogy a kövér asszony végre dühös lett és a szemét forgatva rákiabált:

– Elég és elég! Bolond vagyok én, vagy mi? Talán először intézek ilyen dolgot? Hagyj békén, mindent megmondtam már százszor is.

Nem volt más hátra, mint hogy várjon, várjon, a körmét rágja és körülnézzen a házban, mit szólhat majd hozzá Lótuszvirág? Hajszolni kezdte O-lant, hogy itt takarítson és ott húzza tovább az asztalt és székeket. Úgyhogy szegény teremtés mindig jobban elrévült, mert jól tudta már, mi lesz ennek a vége.

Vang Lung nem bírt most már együtt aludni a feleségével, és úgy gondolta, ha két asszony lesz a házban, több szoba is kell. Ezért míg várakoznia kellett, arra használta fel az időt, hogy a munkásaival még három szobát építtetett a ház mögé, és kis udvart is hozzá. A munkások pedig csak báméskodtak, mikor kiadta a parancsot nekik, de nem mertek

ellentmondani és megcsinálták. Csing a földeken volt, és nem is tudta, mi történik. Még a városba is beküldte Vang Lung a munkásokat, és cserepet hozatott a fedélre.

Mikor aztán a szobák elkészültek, a föld el volt egyengetve bennük és jó erősen le volt verve padlónak, Vang Lung még mindig nem volt megelégedve, hanem kockaköveket hozatott, és az emberek egymás mellé rakosgatták, és ebből lett a szoba padozata. Mind a háromé, hogy Lótuszvirág ne járjon a puszta földön. Vett Vang Lung finom vörös posztót is, függönynek az ajtókra, és vett új asztalt, meg két karosszéket és két festett selyemkárpitot a falakra. És egy kerek lakkozott csemegés dobozt, és azt telirakta édességekkel, úgy tette az asztal közepére. Vett aztán alacsony, széles, nagyon nagy ágyat, ami maga akkora volt, mint valami kisebb szoba, és virággal teleszótt függönyt hozzá. De szégyellte volna O-lant megkérni, hogy segítsen neki valamiben, így aztán a nagybátyja felesége jött be minden este, és feltette az ágyfüggönyöket és megcsinált mindent, amihez Vang Lung, férfi létére, nem értett.

Most aztán el volt már készítve minden, és nem maradt semmi tennivaló, és egész bónap eltelt, de még mindig nem intéződött el a dolog. Így Vang Lung egyedül üldögélt az új udvarban, amelyet Lótuszvirág számára készíttetett. Előhívott egy munkást, és a munkásnak kis tavat kellett ásnia a közepén, majd Vang Lung a városba ment, és öt kis aranyhalat vásárolt a tóba. Most aztán már igazán nem tudott semmi tennivalót kitalálni, és lázasan, türelmetlenül, elszorult szívvel várt és várt.

Ebben az időben alig váltott valakivel szót. A gyerekekre is legfeljebb csak rákiáltott haragosan, ha lábatlankodtak neki és piszkos volt az orruk. Néha ráordított O-lanra, hogy miért nem keféltte meg a haját már vagy három napja. Úgyhogy egy reggel Olan nem bírta már tovább, könnyekre fakadt és hangosan sírt, amit sohasem tett, még akkor sem, mikor majdnem éhen haltak. Vang Lung pedig nyersen rászólt: – Mit sírsz? Nem mondhatom neked, hogy fészülködj meg?

De O-lan nem felelt, csak ezt hajtogatta, és sírt és nyöszörgött: – Három fiút adtam neked... három fiút adtam neked... Vang Lung elcsendesült, és zavarodottan motyogott valamit, mert szégyellte magát. Kiment. Igen, tudta jól, hogy a törvény előtt nem vádolhatná semmivel a feleségét, mert hiszen három derék, egészséges fiút adott neki, akik élnek ma is.

Így múlt az idő, míg végre egy napon odajött Vang Lunghoz a nagybátyja felesége, és szólt:

– Minden rendben van. Az asszony, aki körülötte van most is, hajlandó reá, hogy elhozza öt száz ezüstért, amit egyszerre kell a kezébe adni, és a leány is eljön, ha fülbevalót kap és két gyűrűt, meg két szatinköntöst, meg két selyemruhát és tizenkét pár cipőt és két selyemtakarót az ágyra.

Vang Lung az egészből csak annyit hallott, hogy a dolog el van intézve, és felkiáltott:

– Jól van, jól van, jól van!

Szaladt be a házba és ezüstöt vett ki, és odaöntötte az asszony tenyerébe. De titokban cselekedett, mert még mindig nem akarta, hogy valaki hírét vigye, milyen jó termése volt sok esztendőn keresztül, és megirigyeljük. Aztán így szólt nagybátyja feleségének: – Te pedig tíz darab ezüstöt kapsz tőlem.

A kövér asszony úgy tett, mintha nem akarná elfogadni, de azért odanyújtotta zsíros tenyerét, és Vang Lung beleszámolta a tíz ezüstöt. Közben az asszony még egyre locsogott:

– Ó, én a viláért sem akarom... hiszen rokonok vagyunk... egy családból valók... olyan vagy nekem, mintha a fiam lennél és én az anyád...

De Vang Lung már nem is törődött vele. Vásárolt bambuszrügyet és disznóhúst, meg marhahúst, meg madárfészkét, amelyből a déliek levest főznek, vett szárított cápauszonyt és mindenféle különleges csemegét. Aztán megint várt, ha ugyan várakozásnak lehet nevezni azt a gyötrődést, amivel számolta a perceket...

A nyár legvégén, ragyogó, vakítóan napfényes reggel, megérkezett az új asszony. Vang Lung már messziről észrevette a menetet. Zárt hordszéken ült, amelyet négy ember cipelt a vállán bambuszrudakon, és Vang Lung nézte, amint a hordszék hintázva közeledik a keskeny úton, a vetések között. Mögötte ott sötétlett Kakukk sovány alakja is. És most, egy pillanat alatt, különös félelem fogta el Vang Lung szívét, és ezt kérdezte magától: – Mit hozok én a házamba?

Bódulatot, homályos rémületet érzett, és anélkül, hogy tudta volna, mit tesz, berohant régi hálószobájába, ahol annyi éven át aludt a felesége mellett, betette az ajtót, és itt állt a sötétségben dobogó szívvel és zavarodottan, míg csak meg nem hallotta, hogy a nagybátyja felesége hangosan kiáltozva hívja, mert valaki bebocsátást kér a kapunál.

Ekkor lehorgasztott fejjel és olyan félénken, mintha sohasem látta volna még a leányt, kiment, finom új köntösének mellére csüngött le a feje, és mindenfelé nézett, csak előre nem. De Kakukk vígan kiáltott oda neki:

– Hát azt igazán nem hittem volna, hogy valaha ennyire jutunk!

Ezzel odament a hordszékhez, amelyet a négy ember már letett, kinyitotta és széthúzta a függönyt. Cuppantott és mondta: – Jöjj ki, gyönyörű Lótuszvirág, itt van a házad és az urad!

És Vang Lung nagyon keservesen érezte magát, mert látta, hogy a négy ember titkon vigyorog magában, és ezt gondolta:

– Ezek csak ostoba és érdemtelen csavargók, akikkel nem kell törődni.

Haragudott, amiért éreznie kellett, hogy az arca vörös és tüzes. Egyetlen szót sem bírt kiejteni, és nem is akart.

Fölemelte a tekintetét, és egyszerre meglátta Lótuszvirágot ott ülni a hordszék belsejében a mennyezet félhomályában, kifestve, büszkén és nyugodtan. És most elfelejtett mindent, elfeledte haragját a városi csavargók csúfondáros nevetése miatt, csak az volt az eszében, hogy ezt az asszonyt megszerezte magának, ezentúl csak az övé és a házában fog lakni. Mozdulatlanul állt ott, és remegett egész testében, nézte, amint Lótuszvirág felkel a helyéről kecsesen, mint a gyenge virág, amelyet megmozgat a szél.

Vang Lung csak bámult reá... Lótuszvirág kilépett, és Kakukk karjába fogódzkodott, mert nehezen tudott megállni apró lábán. Fejét lehajtotta, szemét lesütötte, himbálózott és meg-megbotlott, mintha szédülne, és erősen rátámaszkodott Kakukk karjára. Amint elmentek Vang Lung mellett, a leány rá sem nézett, csak Kakukktól kérdezte suttogva: – Hol lesz a lakásom?

Ekkor Vang Lung nagybátyjának felesége jött oda és támogatta

Lótuszvirágot a másik oldalról. Bevezette az új szobákba, amelyeket

Vang Lung a számára építtetett. Az egész házban nem találkoztak senkivel és nem látta őket senki, mert Vang Lung elküldte a munkásokat és Csinget a földekre, O-lan pedig elment valahová, Vang Lung nem is tudta, merre, és magával vitte a két legkisebb gyermeket. A fiúk iskolában voltak, az öregember a déli falnak támaszkodva szunnyadt, a szegény kis bolond leány pedig nem látott és nem ismert senkit az apján és anyján kívül. Észre sem vette, ha valaki arra járt. Mikor pedig Lótuszvirág belépett az új szobákba, Kakukk összevonta mögötte az ajtók függönyét.

Egy idő múlva kijött onnan Vang Lung nagybátyjának felesége, kicsit gonoszul nevetett, és megdörzsölte a kezét, mintha le akarna mosni valamit magáról, és szólt:

– Messziről szagos a sok illatszertől meg festéktől az a személy odabenn. Olyan a szaga, mint a rossz asszonyoké. Meg aztán nem is olyan fiatal ám, tiszteletre méltó öcsém, mint amilyennek látszik. Azt mondom, ha nem érte volna el azt a kort, amin túl már nemigen remélheti, hogy más szemet vet reá, nem jött volna ide hozzád, a falusi házba, ha tíz aranygyűrűt vettél volna is neki!

Ekkor észrevette a haragot Vang Lung elsötétült arcán, és megértette, hogy nem lett volna szabad ilyen nyíltan beszélnie, sietve tette hozzá:

– De gyönyörű szép teremtés, olyan szép, amilyent még soha életemben nem láttam, és neked százszorosan szép lesz majd az után a nehéz csontú rabszolgalány után, aki az első feleséged.

Vang Lung azonban erre sem felelt semmit, csak ide-oda járkált a házban és figyelt. Nem tudott békén maradni sehol. Végül összeszedte a bátorságát, félrevonta a piros függönyt, és bement az udvarba, amelyet Lótuszvirág számára építtetett, és ott is maradt egész nap. O-lan egészen estig nem jött közelébe sem a háznak. Már hajnalban elhívta magával a két kisgyermeket, vittek hideg enivalót is káposztalevélbe csavargatva. De mikor leszállt a sötétség, egyszerre előjött, némán, csendesen, sárosan és földesen, munkától verejtékes arccal, a gyermekek is éppen olyan csendesen jöttek be a nyomában. O-lan pedig nem szólt senkihez egy szót sem, megfőzte a vacsorát, mint máskor, és megetette az öregembert meg a szegény bolond leányt, aztán ő maga is evett egy keveset a két kisebb gyermekkel. Mikor már mindenki aludt, csak Vang Lung ült az asztalnál messzire bámulva és gondolatokba merülve, O-lan a konyhába ment, lemosta magáról a sarat és agyagot, bement a régi hálószobába, és egyedül aludt a régi ágyon.

Vang Lung szerelemből élt ebben az időben, és nem volt egyéb a számára napokon és heteken át. Napról napra ott töltötte idejét az új szobákban, ahol Lótuszvirág tétlenül hevert az ágyán; figyelte őt, nézte és gyönyörködött benne. Lótuszvirág sohasem jött ki a szobából a kora őszi napok melegében, csak feküdt és feküdt, Kakukk pedig langyos vízzel mosta végig a tagjait, olajat dörzsölt a hajába és bekente illatszerekkel. Mert Lótuszvirág azonnal kijelentette, hogy Kakukknak itt kell maradnia, hogy őt szolgálja, és így ők ketten egészen külön éltek a háznak abban a részében, amelyet Vang Lung Lótuszvirág számára építtetett.

Lótuszvirág tehát egész nap hevert és édességeket majszott, nem volt rajta más a melegben, mint zöld selyemköntöse. Hanem napnyugtakor elküldte magától Vang Lungot szeszélyeskedőn, és Kakukk újra megfürdette és újra beillatosította, és barackvirágszínű köntöst adott reá, lábára pedig apró hímzett cipőcskéket húzott. A leány kibicegett az udvarra, és megnézegette a kis tavat az öt aranyhalacskaival, és Vang Lung is ott állt, és csodálkozva bámulta az ő drága kincsét. Imbolygott és támolygott elnyomorított kis lábán, és Vang Lung szemében éppen ez volt a legszebb.

Lótuszvirág csak az övé volt, és szerelme végre, végre nem gyötörte annyira többé.

Előre lehetett látni, hogy Lótuszvirág meg Kakukk megérkezése nem fog simán lefolyni, és hogy baj lesz miattuk a házban. Mindenki tudja, hogy két asszony nemigen fér meg egy fedél alatt. De Vang Lung nem gondolta ezt. Bár látta O-lan konok, sötét arcát, és megérezhette Kakukk villámló szemén és éles hangján, hogy valahol hiba van a ház körül, nem törődött semmivel.

Hanem később, mikor a napok éjszakára váltak és az éjszakák újra napokká, és Vang Lung kezdett hozzászokni a gondolathoz, hogy Lótuszvirág az ő házában van és nem álmodik, hanem igazán itt marad mindig, akkor lassan kinyílt a szeme és kezdett észrevenni egyéb dolgokat is.

Azonnal látta például, hogy hadiállapot van O-lan és Kakukk között. Ez meglepte. El volt készülve reá, hogy O-lan gyűlölni fogja Lótuszvirágot. Hiszen gyakran hallani ilyemiről, sőt azt is mondják, hogy van asszony, aki felakasztja magát, ha a férje új feleséget hoz haza magának. Mások pedig kiáltoznak és hangosan jajveszékelnék. Vang Lung örült most, hogy O-lannak ilyen hallgatag a természete. De azt persze nem várta volna, hogy Kakukk felé forduljon a haragja. Mikor Lótuszvirág könnyek között kérte, hadd maradjon mellette Kakukk szolgálóul, mert se apja, se anyja, se más rokona, se senkije nincs, Vang Lungnak eszébe sem jutott megtagadni tőle, amit kíván. Valakinek úgymint ki kellett őt szolgálni... Márpedig azt tudta Vang Lung, hogy O-lan ezt nem fogja tenni, sőt úgy tesz majd, mihelyt észre sem venné, hogy itt van a házban. Nem maradt volna más, mint a nagybátyja felesége. De Vang Lungnak a gyomra émelygett, ha csak látta is ezt a személyt. Így aztán Kakukk ott maradt.

Annál különösebb volt O-lan gyűlölete, mert Kakukk egészen kedvesen, jóakarattal szólt hozzá, mindjárt mikor másnap először látta:

– Hát kedves régi barátnőm, itt vagyunk megint együtt, egy házban, és most te vagy az első feleség és a ház úrnője. És mennyire megváltozott minden!

O-lan csak a szeme közé nézett, és mikor végre lassan rájött, ki ez és mit beszél, nem felelt semmit, hanem letette kezéből a vizesvödröt, amit éppen vitt, és bement Vang Lunghoz a középső szobába. Megállt előtte, aztán ezt kérdezte:

– Mit akar ez a rabszolga a mi házunkban?

Vang Lung jobbra nézett és balra nézett. Legszívesebben azt kiáltotta volna, hogy ez az ő háza és az van itt, aki neki tetszik, mi köze O-lannak hozzá? De nem tudta ezt kiabálni, mert nagy szégyenkezés fogta el, amint O-lan így eléje állt. Mégsem szólt semmit, csak nézett mindenfelé, és úgy tett, mintha keresné a pipáját, és az öve körül tapogatott. De O-lan csak állt ott mozdulatlanul a széles talpán, és várt a válaszra. Még egyszer szólt: – Mit keres ez a rabszolga a mi házunkban?

Ekkor Vang Lung látta, hogy mégis felelnie kell, és halkán kérdezte: – Mi közöd neked hozzá?

O-lan pedig felelt:

– El kellett viselnem a gögjét, szeszélyességét és gonoszságát egész fiatalságomon keresztül a Huang-palotában. Egyre kifutkosott a konyhába és parancsolgatott, és semmi sem volt neki jó. Egyszer tea kellett az úrnak és egyszer enivaló, és vagy nagyon forró volt, vagy nagyon hideg, vagy rosszul volt főzve, és én csúnya voltam neki, lusta és ilyen meg olyan...

Vang Lung még mindig nem szólt semmit, mert nem tudta, mit feleljen. O-lan pedig megint várt. És mikor nem jött válasz, lassan könnyek gyűltek a szemében. Végül felemelte kék köténye szélét, és megtörölte a szemét vele, és rekedten mondta:

– Keserű dolog ez, a saját házunkban, és nincs anyám, ahová elmehetnék!

Mikor pedig Vang Lung még ekkor is néma maradt, csak a pipáját gyújtotta meg és szívni kezdte, az asszony ránézett a nedves szemével, fájdalmasan és keserűséggel. Olyan szemmel, mint a néma, megvert, kínlódó állat. Aztán kiment, és kezével tapogatózva kereste az ajtót, mert nem látott a könnyeitől.

Vang Lung nézte, amint kimegy, és örült, hogy egyedül lehet megint. De még mindig szégyenkezett és még mindig dühös volt. Úgy morogta magában, mintha veszekedne valakivel:

– Szép dolog! És mások talán nem így tesznek? Én még jó voltam hozzá, mások nem is bántak volna vele ilyen jól.

Úgy gondolta, majdcsak elviseli O-lan ezt is. De rosszul számított.

Némán, szó nélkül, csendesén végezte a dolgát. Reggel vizet forralt és bevitt belőle az öregembernek, és teát készített Vang Lung számára. De mikor Kakukk jött ki a konyhába, hogy ő is forró vizet merjen, a katlan üres volt már és a tűz kialudt. Hiába kérdezősködött, kiabált és mérgelődött, O-lan még csak válaszra sem érdemesítette. Nem tehetett mást, Kakukknak magának kellett tüzet raknia és vizet melegítenie. Csakhogy eddigre ideje volt már, hogy megfőzze O-lan a

reggeli kukoricakását, és O-lan a katlanban főzte, és Kakukk nem tudta, miben forraljon egy kis vizet Lótuszvirágnak. Mert O-lan csak főzött és főzött, és hagyta, hogy Kakukk kiabáljon:

– És mit csináljon az én asszonyom? Csak feküdjön az ágyán szomjasan, és ne kaphasson egy korty forró vizet ma reggel?

O-lan letérdelt a tűzhely elé, és gondosan, óvatosan tett még egy kis száraz füvet a lángra, olyan óvatosan, mint mikor még pontosan ki kellett számítani, mennyi tüzelőnél forr fel a víz, mert nagyon takarékoskodtak.

Kakukk végre is panaszkodni ment Vang Lunghoz, és Vang Lung nagy dühre gerjedt, hogy az ő szerelmes Lótuszvirágja éhen-szomjan legyen, megrázta O-lan vállát, és ráordított:

– Nem tudsz reggel kicsit több vizet feltenni az üstben? Mi?

Hanem O-lan konokul és tompa hangon, de nyugodtan így felelt: – Én ebben a házban nem szolgálok rabszolgákat.

Ekkor Vang Lung olyan dühös lett, mint talán még soha, és még jobban megrázta O-lant, és rikoltott:

– Te bolond! Nem a rabszolgának kell, hanem az asszonyának!

O-lan tűrte a rángatást és a durvaságot, csak ránézett a férjére, és ennyit mondott csendesen: – És ennek adtad te oda az én két fehér gyöngyömet.

Vang Lung két keze lehullt. Egyszerre elcsendesedett és a haragja elszállt. Szégyenkezve kisompolygott a konyhából, és odaszólt Kakukknak:

– Építünk más tűzhelyet és készítették új konyhát nektek. Az én első feleségem nem tudja, mi mindenre van szüksége az olyan kis virágnak, mint amilyen a te úrnőd. Főzhetsz majd benne, amit akarsz.

Rögtön munkásokat hívatott, és építtetett a három szobához még egyet, tűzhelyet rakatott belé, és vett egy jó üstöt. Kakukk pedig nagyon örült.

Vang Lung úgy gondolta most, hogy végre elintézte minden ügyét-baját, az asszonyok külön-külön békén lesznek és örülhet a boldogságának. De az új konyha dolga nemsokára tüske lett a szívében, mert Kakukk ugyancsak élt a szabadságával, és ezt vásárolta meg amant és megint amant. Vang Lung nem tudta pontosan, mi mennyibe kerül, csak azt, hogy a csemegék drágák. De annyi pénzt Kakukk bizonyosan nem adott semmiért, mint amennyit felszámított érte. Hanem azért Vang Lung mégis szégyellte volna mondani, hogy soknak találja a kiadást és nehezen adja az ezüstöt, nehogy Lótuszvirág megharagudjon reá, mert most már megtanulta, hogy könnyen megharagszik, és olyankor tör-zúz és sikoltoz haragjában.

Ez a tüske aztán lehűtötte kissé a szerelmét.

Volt még egy másik tüske is. Az, hogy a nagybátyja felesége nagyon jó barátságba keveredett Lótuszvirággal, egyre benn ült nála, és kedvére lakmározott a finom ételekből. A három asszony csak fecsegett, beszélt és nevetgélt odabenn naphosszat. Ez pedig Vang Lungnak semmiképpen sem tetszett. Egyszer megpróbált így szólni Lótuszvirághoz:

– Kis szívem, szerelmem, ne tékozz el a sok édességet, amit tőlem kapsz, arra a kövér vénasszonyra. Nem szeretem, hogy idebenn van nálad reggeltől estig.

Lótuszvirág pedig rögtön elkapta tőle a fejét, és biggyedt szájjal, éles hangon szólt:

– Vajon mit csináljak? Nem beszélhetek a házban kívül senki mással, pedig én vidám társasághoz voltam szokva, nálad pedig csak az első feleséged van, aki gyűlöl engem. Meg a gyerekeid, akik bosszantanak a lármájukkal, és nincs senkim, de senkim!

Sírt, és kiküldte Vang Lungot. Nem akarta beengedni a szobájába, hangosan panaszkodott és így kesergett:

– Te nem szeretsz már engem, mert különben azt akarnád, hogy boldog legyek!

Ekkor Vang Lung alázatosan, aggódva és bánatosan jött oda az ajtóhoz, és kérte:

– Feledd el, amit mondtam, és legyen, amint neked tetszik.

Lótuszvirág kegyesen megbocsátott, és Vang Lung nagyon vigyázott most már, nehogy felingerelje. És ezentúl ha Vang Lung bejött és a kövér asszony ott ült és evett, Lótuszvirág még azt is megcselekedte, hogy megváratta Vang Lungot. Vang Lung ilyenkor nagyon haragudott, és kiment az udvarra, míg a nagybátyja felesége elmegy, és ettől is apadt kissé a szerelme, bár nem vette észre.

Az öregasszony pedig ette és ette a drága ételeket, és még kövérebb és zsírosabb lett, mint volt azelőtt. De Vang Lung nem szólhatott egy szót sem, mert nagyon udvarias volt hozzá, és fel is állt, ha Vang Lung a szobába lépett.

Így aztán Vang Lung nem lehetett tökéletesen boldog, és éppen eleget kellett nyelnie, amit nem beszélhetett meg senkivel, O-lannal sem, mert hiszen el volt már választva az életük.

És hol itt, hol ott ütötte fel a fejét megint egy-egy tövis.

Vang Lung öreg atyja, akiről azt hitte volna az ember, hogy már semmit sem lát és semmit sem vesz észre, egy napon hirtelen felriadt álmából, és bebotorkált a házba sárkányfejes botjára támaszkodva, amelyet Vang Lung vett neki hetvenedik születése napján. Odaért a belső ajtóhoz, amelyen a piros függöny lógott, és benézett az udvarba.

Vang Lung sohasem beszélt neki a három új szobáról, sem arról, hogy új asszonyt hozott. Hiába is beszélt volna, az öregember nagyon süket volt és nem értette volna meg.

Ezen a napon azonban, ki tudja, miért, visszatért kissé az értelme. Éppen estefelé volt, mikor Lótuszvirág kint sétálgatott az udvaron, a kis tó körül és az aranyhalakat nézte, Vang Lung pedig őt. Amint a vénember meglátta a fiát a karcsú idegen asszony mellett, egyszerre felrikoltott éles, nyikorgó hangján: – Festett leány van ebben a házban! Kiáltozott, kiáltozott, és nem akart lecsendesedni, bár Vang Lung, aki félt Lótuszvirág mérgétől és sértődésétől, odasietett hozzá, kivezette a szobájába, és csillapítóan beszélt neki:

– Csendesedj le, apám. Nem festett leány az, hanem az én második feleségem.

Az öreg azonban nem hallotta vagy nem értette meg, és nem akart elhallgatni. Csak kiabált, amíg be nem rekedt, és egészen fel volt izgatva. – Festett leány van ebben a házban! Festett leány van ebben a házban!

Ettől fogva az öregember ravaszul és konokul gyűlölte Lótuszvirágot. Megtette, hogy odasettenkedett a küszöbhez, és bekiáltott váratlanul: – Festett leány!

Máskor félrehúzta a függönyt, és gyorsan beköpött a padlókövekre. Vagy apró köveket gyűjtött, és bezúdította az udvarba, vagy a kis tavacskába, a halak közé.

Ez is nagyon kellemetlen volt Vang Lungnak, mert csak nem tilthatott meg semmit atyjának, és nem szidhatta le, mint valami gyermeket... Viszont nagyon szégyellte Lótuszvirág előtt, meg félt is tőle, mert Lótuszvirág most már cseppet sem titkolta előtte, ha elfutotta a méreg. Nagyon fárasztó volt folyton figyelni az öregre, és távol tartani őt Lótuszvirágtól. Úgyhogy néha már tehernek kezdte érezni az egész dolgot.

Egy napon rémült, éles sikoltás verte fel a ház csendjét. Vang

Lung hanyatt-homlok rohant a belső udvarra, mert megismerte Lótuszvirág sikoltását.

A két legkisebb gyermek, a kisfiú meg kisleány, akik nagyon kíváncsiak voltak, mi lehet a függöny mögött, megfogták egy napon a szegény bolond leány kezét, és bevezették magukkal.

A nagyobb fiúk szégyenkeztek beszélni erről a dologról, és úgy tettek, mintha nem látnának semmit. De a két kicsi nem győzött leskelődni, és ha néha egy-egy tál étel kikerült onnan a konyhába, nyomban beledugták az ujjukat és megkóstolták. Lótuszvirág sokszor panaszkodott amiatt is, hogy a kisgyermek be-belesnek a függöny mögül. Vang

Lung azonban nem vette komolyan a siránkozását, és nem bántotta érte a gyermekeket. Csak mosolyogva mondta: – Ők is szeretnek szép arcot látni, akár az apjuk.

Igaz, megtiltotta nekik, hogy bejöjjenek, de a két gyermek úgy gondolta, hogy csak egyedül nem szabad bemenniük. Ezért vitték magukkal bolond testvérüket. A szegény leány egyszerre ott találta magát Lótuszvirág előtt, akinek fülbevalója csillogott. A szerencsétlen teremtés, aki minden csillogót kisgyermek módjára szeretett és megkívánt, értelmetlen dadogással a fülbevaló felé nyúlt. Ez halálra rémítette Lótuszvirágot. Mikor Vang Lung odaért, sápadtan rikoltozott:

– Nem maradok ebben a házban, ha ez a hülye bolond még egyszer a közelembre jön. Nekem nem mondták, hogy ilyen átkozott nyomorékok vannak itt! Ha tudtam volna, nem jöttem volna! Ó, ezek a te utálatos, piszkos gyermekeid!

És ellökte a bámuló szemmel reámeredő kövér kisfiút.

De most már felébredt Vang Lung szívében a becsületes harag, mert szerette a gyermekeit.

– Nem akarom, hogy a gyermekeimet átkozd – mondta –, nem akarom, érted-e? Még ezt a szegény bolondot sem. Ne átkozza őt senki! De különösen te, akinek nem volt gyermeked, és nem is lesz soha!

Ezzel megfogta a gyermekek kezét, és így szólt hozzájuk: – Jöjjetek ki, gyermekeim, innen. Ne is lépjetez többé ennek az asszonynak az udvarába, mert nem szeret titeket, és ha titeket nem szeret, atyátokat sem szereti.

Az idősebbik leánynak gyöngéden megfogta a karját, és szólt: – Te pedig, szegény kis bolondom, gyere vissza jó helyedre, a napra.

A szegény kis bolond mosolygott és szelíden engedte, hogy kivezessék. Apja vezette magával kézenfogva. Mert Vang Lung nagyon haragos volt, amiért Lótuszvirág átkozni merte a gyermekeit és hülyének mondta a szegény kis rabszolgát, az ő leányát. Szívében felújult a soha be nem gyógyult fájdalom, amit mindig érzett, ha rátekintett.

Így történt, hogy vagy két napon át be sem nézett Lótuszvirághoz, hanem játszott a kisebb gyermekekkel. Bement a városba, és vett egy füzér árpacukrot az ő szegény bolondjának, és jólesett neki, amint a leány gyermekes boldogsággal, mosolyogva majszolta.

Mikor pedig végre újra félrehúzta az ajtó piros függönyét, sem ő, sem Lótuszvirág nem szólt egyetlen szót sem arról, ami történt közöttük. Lótuszvirág nagyon kedves volt hozzá, és igyekezett mindenben a tetszésére lenni. A kövér asszony éppen ott volt, mikor Vang Lung belépett, és teát ivott, de Lótuszvirág mentegetőzve felállt, és így szólt hozzá:

– Most az uram jött el hozzám, és nekem engedelmesnek kell lennem, mert ő az én örömöm és boldogságom.

És állva maradt, míg csak el nem ment az asszony.

Azután Lótuszvirág odalépett Vang Lunghoz, megfogta a kezét, arcához szoritotta, és Vang Lung megsimogatta őt. Bár újra szerette őt, nem tudta már annyira szeretni, mint azelőtt, és sohasem tudta többé.

Jött aztán a nap, mikor vége lett a nyárnak, és korán reggel tiszta kék és szikrázóan hideg volt a mennybolt, akár a tenger vize. A száraz őszi szél keményen végigseperte a földeket, és Vang Lungot felébresztette álmából a zúgás. Úgy érezte, mintha mostanáig aludt volna. Kiállt a háza ajtajába, és a földjei felé tekintett... Látta, hogy a vizek leülepedtek és a föld párologva, ragyogva fekszik a száraz, hideg szélben, a tüzes nap nyilai alatt.

Hogy hang ébredt a lelkében, és ez a hang erősebb volt a szerelem hangjánál is. Vang Lung meghallotta az élet zűrzavaros zajában, minden gondja és öröme közepette. Letépte magáról a hosszú városi köntöst, lerúgta bársonycipőjét és fehér harisnyáját, felgyűrte nadrágját izmos térdéig, és így állt ki megint a küszöbre. Kiáltott: – Hol van a kapám és hol az ekém? Hol az őszi vetéshez a mag? Hé, Csing barátom, gyere ide hozzám, hívd az embereket is... a földekre megyünk!

Mikor az éhínség esztendejében a déli városban beteg lett a szíve, visszatérte után a föld azonnal meggyógyította őt. Úgy gyógyította ki most a szerelem betegségéből is a jó fekete föld, amint érezte talpa alatt a nedves göröngyöket és megérezte a frissen fölszántott talaj illatát. Rendelkezett, ide meg oda hívta és küldte a munkásokat, és a munka nagyszerűen haladt egész nap, szántottak itt és szántottak ott. Vang Lung állt legelől az ökrök mellett, és nagyokat pattantott az ostorral a hátuk fölött. Nézte, amint a föld hosszú, görbülő vonalban hajlik magasra az eke nyomán és fordul le a másik oldalon. Aztán odahívta Csin-get, és átadta neki a kötelet, maga vette kezébe az eke szarvát és szántott, és a föld gyönyörűen hasadt, és olyan volt, mint a legfinomabb fekete cukor. Duzzadt volt minden göröngy a magába szívott nedvességtől, és Vang Lung boldogságot érzett. Öröm volt neki a szántás, nem pedig szükségesség. Mikor pedig elfáradt, lefeküdt a földre, és ott aludt. Az anyaföld ereje és ősi egészsége beleszívódott a húsába és vérébe. És Vang Lung meggyógyult.

Mikor eljött az este, a nap égő vörösen és ragyogón szállt le, és nem volt körülötte egyetlen felhő, hogy elhomályosítsa fényét, Vang Lung hazament. Teste fáradt volt, fájt és diadalt érzett. Oldalt taszította a piros függönyt, és belépett a belső udvarba, ahol Lótuszvirág sétálgatott selyemköpenyében. Mikor meglátta őt, felsikoltott, hogy csupa sár a ruhája és a lába, és megborzongott kényesen, mikor Vang Lung hozzá közeledett. De Vang Lung csak nevetett, megfogta apró, gyenge fehér kezét a sáros, kemény fekete ujjával, és újra nevetett, és szólt:

– Most látod legalább, hogy a férjed csak földműves és te falusi ember felesége vagy!

Lótuszvirág szenvedélyesen kiáltotta:

– Nem vagyok földműves felesége, akármit mondasz is!

Vang Lung ezen is csak nevetett, és könnyű szívvel ment el tőle. Megette az esti rizsét úgy, amint volt, sárosan. Alvás előtt is csak nagy nehezen mosdott meg kissé. Mikor pedig mosakodott, hangosan nevetett megint, mert most nem asszony miatt tette. És még jobban nevetett, mert érezte, hogy újra szabad és újra egészséges.

Most egyszerre úgy érezte Vang Lung, mintha hosszú utazáson lett volna. Annyi munkát látott itt is, ott is, hogy alig bírta sorra venni egymás után. A föld szinte kiáltozva követelte, hogy szántsák, szántsák, és vessenek beléje magot. Napról-napra kint dolgoztak a férfiak. A sápadtság pedig, ami a nyári ernyedte melegben és a szerelem ernyedtségében lepte be a bőrét, eltűnt. A nap sötétbarnára égette megint, és elpuhult keze inas lett újra, bütykös és kemény, ahol az ekeszarva nyomta, és a szerszám ott hagyta rajta mindenütt a helyét.

Ha délben meg este hazajött, derekasan evett O-lan főztjéből, jó rizst, káposztát és babot, meg jó ízes fokhagymát, búzalepénybe csavarva. Ha pedig Lótuszvirág az orrát fintorgatta, maga elé kapta a kezét és kiabált, hogy érezni a fokhagymaszagot, akkor Vang Lung nevetett. Nem bántotta cseppet sem az egész komédia, jó erősen rálehelte, és Lótuszvirágnak kénytelen-kelletlen túrnie kellett, mert Vang Lung azt evett, amit akart. És ha kedve volt, bement Lótuszvirághoz, ha pedig nem volt kedve, nem ment be, és a szíve nem fájt egy pillanatig sem.

Így lassan elrendeződött a két asszony helyzete a házban. Lótuszvirág a gyönyörűségére volt, O-lan pedig a munka kedvéért, és mert anyja volt a gyermekeinek. Vang Lung büszkén hallotta itt-ott, hogy a faluban irigylik az asszonyért, aki szép, mint az álom és benn él nála a belső udvarban. Olyan volt, mintha valami ritka ékszere vagy drága kockajátéka lett volna, aminek igazi értéke ugyan nincs, de azt jelenti, hogy az ember szerencsés és gazdag létére nemcsak a legszükségesebb dolgokat vásárolhatja meg magának, hanem, ha úgy tetszik neki, örömet is vehet.

Aki legtöbbet beszélt Vang Lung szerencséről és vagyonáról, a nagybátyja volt. Ezekben a napokban úgy tett valósággal, mint a farkcsóváló kutya, ha hízeleg és jóindulatot kér. Így suttogott: – Lássátok, az én unokaöcsém olyan asszonyt tart magánál, amilyent mi, szegény, közönséges emberek még álmunkban sem láttunk.

Aztán megint ezt mondta:

– Lássátok, ha kedve van hozzá, bemegy ehhez az asszonyhoz, aki csak selymet hord mindig és szatint, mint valami előkelő házban az úrnő. Én ugyan nem láttam, de a feleségem mondta.

Harmadszor így beszélt:

– Lássátok, az én unokaöcsém, bátyámnak a fia, nagy és előkelő házat alapít, és fiai olyanok lesznek, mint a gazdag emberek fiai, és nem kell majd dolgozniuk egész életükben.

Ezért a faluban mindenki még nagyobb tisztelettel nézett Vang Lungra, és többé nem úgy beszéltek róla, mint aki közülük való, hanem mint aki előkelő házban lakik. Eljöttek hozzá és kölcsönt kértek tőle kamatra, és tanácsot is kértek, ha gyermekeik házasságáról volt szó, vagy ha összekülönböztek egy-egy szántóföld miatt. Akárhogyan ítélt is, elfogadták a döntést valamennyien.

Aztán jöttek az esők, a búza kikelt és erősödött. Télre fordult az idő, és Vang Lung a piacra vitte a termést, mert addig tartotta otthon, míg jó magasra fel nem szálltak az árak. De most már legidősebb fiát is magával vitte a városba.

Büszkeség az a férfinak, ha látja, amint a fia hangosan felolvassa a betűket egy nagy papírosról, és aztán fogja az ecsetet és odaveti a másik papírra azokat a betűket csak úgy könnyedén, amelyeket másoknak kell elolvasniuk. És Vang Lung most megérte ezt a büszkeséget. Ott állt emelt fejjel, látta a fiát, és vigyázott, nehogy nevéssen, mikor most felkiáltottak az írások, akik azelőtt gúnyolódtak rajta: – Milyen szép betűket vet ez a fiú! Milyen okos és ügyes!

Nem, Vang Lung nem akarta, hogy azt higgyék: neki valami különös dolog ez az egész. Még akkor is közömbös arcot mutatott, mikor a fiú megvetően odaszólt az írásoknak:

– Itt egy betűt helytelenül írt valaki, mert ezt nem a fa jelével, hanem a víz jelével kell jegyezni.

Hanem a szíve majd szétpattant a büszkeségtől. Úgyhogy el kellett kissé fordulnia, és legalább a földre köpött egyet titkon, máskülönben nem bírta volna ki. Mikor az írások és mindenki összesűgött és halk mormogással állapították meg egymás előtt, hogy Vang Lung fia kiválóan sokat tanult, ő csak odakiáltott:

– Ha rosszul van írva valami, javítsd ki! Nem fogjuk odaírni a nevünket mindenféle hibás írásra!

– Aztán ott állt és nézte, amint a fiú kijavítja ecsetjével a betűt.

Mikor mindent elintéztek és a fiú ráírta az apja nevét a szerződésre meg nyugtákra, ketten sétáltak hazafelé együtt: apa és fiú. Vang Lung pedig arra gondolt, hogy íme, a fiú felnőtt és megérdemli, hogy gondoskodjon a sorsáról. Körül kell néznie, hogy megfelelő feleséget találjon a számára, nehogy ennek a fiúnak is valami előkelő házból kelljen megkapnia koldus módjára, ami senkinek sem kell. Mert az ő fia gazdag ember gyermeke, akinek földjei vannak.

Ettől fogva Vang Lung nem nyugodott és mindenfelé kérdezősködött: hol lehetne alkalmas leányt találni? Nem akart a fiának holmi közönséges családból való feleséget. Egy este Csing-nek is beszélt erről a dologról, mikor vacsora után egyedül maradtak ketten a középső szobában, hogy megbeszéljék másnapra a munkát. Nem várta, hogy valami jó tanácsot kapjon, mert Csing egyszerű és tanulatlan ember volt. De tudta, hogy megbízhat benne, és jólesett neki szót váltani valakivel erről az ügyről.

Csing alázatosan és nagy tisztelettel állt Vang Lung előtt az asztalnál, és úgy beszélt, mert Vang Lung hiába mondta, hogy üljön le melléje, nem tette meg soha. Most, hogy Vang Lung gazdag ember lett, nem tartotta már magával egyenlőnek. Nagy figyelemmel hallgatta végig, amit a gazda a fiáról mondott, és mikor elhallgatott, nagyot sóhajtott szegény, messzire nézett, és a hangja halk volt, szinte suttogó:

– Ó, ha az én szegény leányom itt lenne most és szép volna és egészséges, amilyen volt, akkor odaadnám ingyen – csak hálából. De nem tudom, hogy hol lehet, a világnak melyik részén, és nem tudom, nem halt-e meg azóta.

Vang Lung megköszönte barátságosan a jóindulatát, de magában azt gondolta, hogy az ő fia számára sokkal magasabb helyen fog ő feleséget keresni, mint holmi szegény Csinghez hasonló ember családjában.

A maga módján kezdett hozzá a dologhoz. Itt is, ott is figyelt és tudakozódott a teaházakban, ahol leányokról volt szó, vagy gazdag kereskedőembereknél, akiknek férjhez menő leányaik voltak. De a nagybátyja feleségének a világért sem szólt egy szót sem. Mert arra felhasználhatta, hogy egy teaházból való leánnyal egyengesse a dolgot, de hogy a fia, legidősebb fia házasságát intézze, ezt már nem akarta Vang Lung.

Megérkezett a tél megint, a hó meg fagy és az újévi ünnepség. Ettek és ittak, és sok vendég érkezett Vang Lung házába. Nemcsak a faluból jöttek most már, hogy szerencsét kívánjanak neki, de a városból is. Ilyenformán beszéltek:

– Ugyan mit is kívánjunk még neked, ó, barátunk! Hiszen fiaid vannak, feleségeid és földjeid, minden, ami csak értékes az életben.

Vang Lung pedig hallgatta őket selyemköntösében, és kétfelől ott álltak fiai, új ruhájukban, az asztalon pedig édes süteményekkel és dinnyemaggal meg dióval telt tál, és díszes piros papírfeliratok díszítették az ajtókat mindenfelé.

Aztán eljött a tavasz is, a fűzek halványzöldek lettek és a barackfák rózsaszín virágokat hoztak, de Vang Lung még mindig nem talált alkalmas feleséget fia számára.

Hosszú, meleg napok váltogatták egymást, bimbók pattantak virágba mindenfelé, a fű levelei kibomlottak a rügyből és minden fa zöld lett. A föld nedvesen gőzölgött a napsütésben. És Vang Lung legidősebb fián különös változás ment végbe. Nem volt már gyermek, és nem volt felnőtt sem. Rosszkedvű lett és szeszélyes, nem akarta enni ezt meg amant és unta a könyveket. Vang Lung pedig meg volt ijedve, és nem tudta, mit csináljon. Végre is arról beszélt, hogy orvost fog hívatni hozzá.

Nem lehetett a fiúval kezdeni semmit. Mert ha az apja rászólt, hogy: egye meg már azt a jó rizst, a fiú csak elfordult konokul és levert, reménytelen legyintéssel. Ha pedig Vang Lung megharagudott és rákiáltott, akkor sírva fakadt és kiszaladt a szobából.

Vang Lung annyira meglepődött, hogy azt sem tudta, mit tegyen.

Végre is a fiú után ment, és gyengéden szólt hozzá: – Az apád vagyok, fiam... Mondd meg, mi van a szívedben?

De a fiú nem felelt semmit, csak zokogott és rázta a fejét.

Hozzá még az öreg tanítót is meggyűlölte, és nem akart reggelenként korán kelni, hogy az iskolába menjen. Vang Lung leszidta, még meg is verte. Ilyenkor aztán mogorván elindult, de néha egész nap csak az utcákon csatangolt, és ezt Vang Lung csak este tudta meg, mikor a kisebb fiú árulkodni jött: – Igen, a bátyám nem volt ma iskolában!

Vang Lung nagyon haragos lett, és ráordított a fiúra: – Hiába költsem reád a pénzemet?

Mérgében bambuszbottal támadt reá a fiúra, és verni kezdte. Olan, a fiú anyja meghallotta, berohant a szobába és közéjük állt, hogy őt érték az ütések. Hiába próbált Vang Lung így forogni és úgy, hogy a fiúhoz férközzön. Most csak az volt a furcsa, hogy máskor a fiú az első kemény szóra sírva fakadt, de az ütések szó nélkül, összeszorított foggal tűrte, olyan sápadt és mozdulatlan volt az arca, mint valami bálványé. És Vang Lung nem tudta mire vélni a dolgot, bár egész nap és egész éjszaka gondolkozott rajta.

Ezen töprengett másnap este is, miután megette a vacsoráját. Mert ezen a napon is megverte a fiút, amiért nem ment el az iskolába. Mialatt így gondolkodott, O-lan jött be. Megállt Vang Lung előtt, és Vang Lung látta, hogy mondani akar valamit. Végre feltekintett: – Beszélj hát, fiam anyja, mit kívánsz?

És O-lan szólt:

– Semmi haszna sincs, ha vered a fiút. Láttam én ezt a betegséget fiatal uraknál a Huang-házban, mindeniknél így volt ez. És ha az öreg Nagyúr észrevette, rabszolgákat hozatott a számukra, ha ők maguk nem találtak, és elmúlt hamar az egész.

– Ez nem lehet – felelte Vang Lung csodálkozva. – Hiszen én is voltam fiatal fiú, és eszembe sem jutott, hogy sírjak meg csavarogjak, és rabszolgákat sem hozott nekem senki!

O-lan hallgatott egy darabig, aztán lassan szólt:

– Az más. Én sem láttam másoknál ezt a dolgot, csak a nagyurak fiainál. Te dolgoztál a földeken. De ő úgy él, mint az ifjú nagyurak, és tétlen.

Vang Lung meglepődött. Gondolkodott a dolgon, mert érezte, hogy van benne igazság. Mikor ő fiatal volt, nemigen maradt ideje sóhajtozni meg érzékenykedni. Kora hajnalban ki kellett mennie a földekre az ökörrrel, és kapált meg szántott meg vetett késő estéig, hogy majdnem eltört a háta, és ha sírt, a kutya sem törődött vele.

El sem szökhett volna, mert ki adott volna neki enni? Így aztán csak dolgozott és dolgozott, akármilyen keservesen esett is néha.

Emlékezett most minderre, és ezt mondta magában:

– Igen, O-lan igazat mondott. Az én fiam más. Sokkal érzékenyebb, mint én voltam. Az ő apja gazdag, az enyém pedig szegény volt. És nem kell dolgoznia, mert hogyan is kívánhatná az ember iskolát járt tudóstól, hogy odaálljon az eke mellé.

Titokban büszke volt, hogy neki ilyen előkelő fia van, és odaszólt O-lannak:

– Jól van hát... Ha a fiúnk olyan, mint valami fiatal nagyúr, az más. De én nem vehetek neki rabszolgát. Hanem el fogom jegyezni, és hadd házasodjon meg mielőbb.

Aztán felállt, és bement a piros függöny mögé, a belső udvarba.

Lótuszvirág látta jól. Hogy Vang Lung szórakozott és tépelődő, hogy más dolgokra gondol, nem az ő szépségére. Ő is elcsendesedett, és végül panaszra fakadt:

– Ha tudtam volna, hogy rövid esztendő múlva itt fogsz ülni mellettem és reám nézel, de nem engem látsz, ott maradtam volna inkább a teaházban.

Elfordította a fejét, amint ezt mondta, és a szeme sarkából tekintett csak vissza reá oldalt. Úgyhogy Vang Lung nevetni kezdett, megfogta a kezét, és odaszorította arcát az asszony arcához, aztán így felelt:

– Látod, Lótuszvirág, az ember nem gondolhat örökösen a drágakőre, ami a kabátját díszíti. De ha egyszer elveszteni, talán nem tudná túlélni, hogy nincs már. Mostanában a legidősebb fiam sorsával kell törődnöm, mert felnőtt már, és nyugtalan meg türelmetlen, szomorú, és nem tudja, mi után sóvárog. Meg kellene házasítanom, és nem tudom, hol találok, megfelelő menyasszonyt a számára. Nem akarom, hogy a falusi földművesek házából hozzon feleséget magának. A városban pedig nem ismerek senkit eléggé ahhoz, hogy így szóljak hozzá: Itt az én fiam és ott a te lányod. A házasságszerzőket pedig utálok, mert azok csak a maguk hasznát nézik, és a végén becsapják az embert, valami nyomorékot, vagy hülyét küldenek hozzám.

Lótuszvirág látta néhányszor az idősebb fiút, és nagyon tetszett neki, mert sudár volt és szép, ifjú és kedves a szemnek. Érdeklődéssel hallgatta Vang Lung beszédét, és gondolkozni kezdett a dolgon. Végre szólt:

– Volt egy ember, aki néha eljött a teaházba, gyakran emlegette a lányát, mert mindig az mondogatta, hogy hozzám hasonlít, olyan kicsiny, törekeny és mosolygó. De azt mondta, hogy egészen fiatal gyermek még. Sokszor emlegette, hogy szinte úgy néz reám, mintha a leánya is volnék.

– Milyen ember volt az? – kérdezte Vang Lung.

– Ő, nagyon jó ember – mondta buzgón Lótuszvirág. – Sok pénze volt, és nem fukarkodott vele, minden szolgálatért bőséges jutalmat adott mindenkinek, és nem volt, aki rosszat kívánt volna neki. Udvariasan beszélt a legutolsó szolgálóval is, akár valami herceg.

Lótuszvirág annyira elmélyedt a gondolataiban, hogy Vang Lung sietve beszélni kezdett neki, mert nem szerette, ha régi életére és régi ismerőseire gondol:

– Mi volt a foglalkozása és miből szerezte a pénzét?

– Azt nem tudom biztosan – felelte Lótuszvirág –, de úgy emlékszem, mintha búzakereskedő lett volna. Hanem majd megkérdezem Kakukkot, az mindenkit ismer és mindent tud.

Tapsolt egyet, és Kakukk beszaladt a konyhából. Kiálló arccsontján piros folt égett, meg a hegyes orrán is, mert éppen főzött. Lótuszvirág azonnal megkérdezte:

– Mondd meg, Kakukk, ki volt az a széles vállú, magas, kedves úr, aki először nekem tette a szépet, de aztán Gránátalmavirágnak vitt ékszer, mert én a leányához hasonlítok.

Kakukk azonnal felelt:

– Ő, az Liu volt, a búzakereskedő. Micsoda előkelő, finom ember! Valahányszor látott, legalább egy ezüstpénzt ott hagyott a tenyeremen.

– Hol van a boltja? – kérdezte Vang Lung, de nem túlságos érdeklődéssel, mert utóvégre asszonybeszédre nemigen lehet sokat adni!

– A Kóhíd utcájában – felelte Kakukk.

Ekkor Vang Lung hirtelen felugrott, összeütötte örömmel a kezét, és felkiáltott:

– Lám, hiszen éppen itt adtam el én a búzámat! Így hát nem is vagyunk idegenek egymáshoz, és könnyen el lehet intézni a dolgot!

Most már csakugyan tetszett neki, mert nem lenne-e a legszerencsésebb megoldás, ha annak az embernek a leányát hozná a házába, akinek ő a termését szokta eladni?

Kakukk azonnal megérezte minden ügyes-bajos dolognál a pénz szagát, akár a patkány a faggyút. Megtörölgette kötényében a kezét, és gyorsan szólt. – Mit parancsol az én uram? Mindenben szolgálatára állok.

Vang Lung tétovázott, és kételkedően tekintett karvaly arcára, mohó szemébe. De Lótuszvirág vidáman kiáltotta:

– Igen, igen, így jó lesz, Kakukk szaladjon mindjárt és kérdezze meg azt a Liut. Mert Liu ismeri őt, és a dolgot szépen el lehet majd intézni. Kakukk nagyon ügyes és, ugye, kap szép jutalmat, ha sikerül a tervünk?

– Szívesen megteszek mindent, mindent – fogadkozott ragyogó arccal Kakukk, és már szinte ott érezte a tenyerén a csillogó ezüstpénzt. Mindjárt kibontotta a köténye zsinórját, és sietve buzgólkodott:

– Mindjárt most elmegyek, mert a főzéssel ügyis készen vagyok nagyjában és a zöldségek is mind meg vannak mosva.

Vang Lung azonban még nem határozott a dologról, és nem akart elhamarkodni semmit. Ezért utána kiabált:

– Nem, nem, még ne menj, én még nem gondolkodtam rajta eleget. Majd szólok, ha itt az ideje.
Az asszonyok türelmetlenkedtek: Kakukk az ezüstpénz miatt, Lótuszvirág pedig, mert örült volna az új híreknek és a változatosságnak. Vang Lung csak a fejét rázta: – Nem, az én fiam sorsáról van szó, és én még várok.
Várt volna sokáig és várt volna tovább, töprengve és mérlegelve a dolgokat, ha egy napon, hajnal táján, nem jött volna haza a fia vörösen égő arccal, boros fővel a városból. Lélegzete forró volt, lépése bizonytalan. Vang Lung hallotta őt botorkálni az udvaron, és kifutott, hogy lássa, ki jár ott. A fiú rosszul lett, amint belépett a kapun, mert nem volt hozzászokva az italhoz, csak a gyenge rizsbort itta mindig, amit anyja főzött otthon. Görcsökbe esett, a földre hanyatlott, és úgy feküdt ott, mint a beteg kutya.
Vang Lung megijedt, és O-lant szólította. Együtt felemelték a fiút. Bevitték anyja hálószobájába, ott tették ágyba, és O-lan megmosta őt, de közben a fiú elaludt, és olyan volt, mintha meghalt volna. Egy szót sem bírt felelni, akármit kérdezett tőle az apja.
Vang Lung átment abba a szobába, ahol a két nagyobb fiú együtt aludt. A fiatalabb éppen most kelt fel, ásított, nyújtózkodott és a könyveit kötötte össze, hogy az iskolába induljon. Vang Lung megkérdezte tőle: – A bátyád nem aludt veled ma éjszaka?
A fiú kelleetlenül bár, de felelt:
– Nem.
Ijedség látszott az arcán. Vang Lung észrevette, és nyersen rákiáltott:
– Hová ment el?
A fiú csak elfordította a fejét, és nem felelt. Ekkor Vang Lung megfogta a nyakát, megrázta és ezt kiáltotta: – Mindent mondj el nekem, mindent, te kutya!
A fiú sírni és vergődni kezdett, és zokogva vallotta:
– ...A bátyám megfenyegetett, hogy ne mondjam meg neked, tiszteletre méltó apám, és azt ígérte, hogy tüzes vassal fog megégetni, ha elárulom, de ha hallgatok róla, akkor pénzt ad... Vang Lung magánkívül üvöltötte: – Mit nem szabad megmondanod, te nyomorult?
A fiú ide nézett és oda nézett, aztán kétségbeesetten nyögött, mert látta, hogy az apja megfojtja, ha nem válaszol:
– Már három éjszaka egymás után nem volt itthon, de hogy mit csinál és hová megy, azt nem tudom. A nagybátyád fia viszi mindig magával.
Vang Lung elengedte a nyakát, az ágyra dobta a fiút, és átsietett a nagybátyja lakásába. Itt találta a fiút, annak is vörös volt az arca a bortól, akárcsak az ő fiáé. De nem tántorgott, mert idősebb volt már és rég hozzászokott az ilyesmihez.
Vang Lung ráordított: – Hová vitted az én fiamat?
A fiatalember pedig szemtelen vigyorgással felelt: – Nem kellett nekem vinnem. Jött ő magától is.
De Vang Lung megismételte a kérdést, és közben úgy érezte, hogy meg kell ölnie a nagybátyja fiát, ha ilyen szemtelenül néz reá. Szinte önkívületben ordította:
– Hol volt a fiam ma éjjel?
Most még a nagybátyja fia is megijedt, olyan rettenetes volt haragjában, és dacosan, kelleetlenül, lesütött szemmel felelt:
– Hát egy asszonynál voltunk, aki annak a háznak az udvarában lakik, ahol valamikor a Huang-család palotája volt.
Mikor Vang Lung meghallotta ezt, felnyögött, mert ezt az asz- szonyt mindenki ismerte és megvetette. Rá sem nézett senki más, csak csupa közönséges ember, az utca szemetje. Nem is volt már fiatal, és undorodott tőle minden jóérzésű férfi.
Anélkül, hogy megreggelizett volna, kisietett a házból Vang Lung, és földjein keresztül egyenesen a város felé indult. Most nem tudta észrevenni, milyen szép a termés, és nem tudott örülni, mekkorák a szántói, mert legidősebb fia nagy gondot és bánatot okozott neki. Maga elé meredt szemmel, sietve igyekezett előre, át a város kapuján, egyenesen a hajdani palota felé.
Tárva nyitva álltak a kapuk mindig, és soha senki nem zárta be. Vang Lung belépett, és látta, hogy mindenféle közönséges, ágrólszakadt családok tanyáznak, akik kibérelték a szobákat és udvarokat. Piszkos és nyomorúságos hely lett a palota, a szép fenyőket vagy kivágták, vagy elszáradtak, a kutak és tavacsok vize alig látszott a beledobált rothadó maradékoktól.
De nem látott semmit. Csak megállt az első udvaron, és kiáltott: – Hol lakik az asszony, akinek Jang a neve?
A fal mellett öregasszony üldögélt háromlábú széken, és cipőtalpat varrt. Fölemelte a fejét, és oldalt intett, az egyik oldalajtó felé. Aztán újra hozzáfogott a munkájához.

Vang Lung odament az ajtóhoz, és megdöngötte. Rekedt, durva hang válaszolt: – Pusztulj innen, alszom.

De Vang Lung újra dörömbölt, és erre a rekedt hang kiszólt: – Ki van itt hát? Mi az?

Vang Lung nem akart kívülről bekiáltani, ezért újra megdöngötte az ajtót, és így végre hallatszott, hogy valaki csoszogva jön belülről. Kinyílt a zár. Kövér nő nyitotta ki, vastagon ült az arcán a félig szétmázolódott festék, ajka cserepes volt és duzzadt, szeme körül vastag, fekete karikák.

– Mondtam, hogy aludni akarok – förmedt rá Vang Lungra nyersen. De Vang Lung a szavába vágott, mert alig bírt ránézni az undortól, és beteggé tette a gondolat, hogy az ő fia ennél az asszonynál volt. – Hallgass! A fiam miatt jöttem.

Egyszerre összeszorult a torka, és majdnem sírva fakadt. Az asszony pedig kérdezte:

– Mi közöm nekem a te fiadhoz?

Vang Lung felelt, és remegett a hangja:

– Ma éjszaka itt volt.

– Sok ember sok fia volt itt az éjjel – vont vállat az asszony -, én nem tudom, melyik lehetett a tied.

Ekkor Vang Lung szinte könnyörögni kezdett:

– Gondolkozz kicsit, és eszedbe fog jutni. Karcsú, korához képest magas fiú, de még gyermek tulajdonképpen, és soha nem képzeltem volna, hogy ide merjen jönni.

Az asszony emlékezni kezdett.

– Tudom már! Nem ketten voltak? A másik idősebb nála, az orra az égnek mered és a szeme olyan, mintha mindent tudna, a kalapját pedig oldalt csapja a fülére? A te fiad pedig magas, derék szál kölyök, de csak kölyök még!

És Vang Lung lehorgasztotta a fejét, és szólt:

– Igen, igen, igen, ez az én fiam.

– És mit akarsz tőlem? – kérdezte az asszony.

Vang Lung a szemébe nézett.

– Ha újra eljönne – mondta -, küldd el! Kergesd el! Mondd meg neki, hogy gyerek még és semmi dolgod velem. Mondd, amit akarsz, nem bánom. De valahányszor elküldöd magadtól, kétszer annyit kapsz, mint amennyit fizetnek a vendégeid!

Az asszony erre felkacagott, és hirtelen jókedvvel mondta: – Miért ne ígérjem meg, mikor ingyen kaphatok pénz?

Nem is kell nekem az ilyen kölyök.

Hunyorogva ránevetett Vang Lungra, és Vang Lung megborzongott az utálattól. Sietve szólt:

– Ne felejtse hát, amit mondtam. Úgy legyen.

Gyorsan megfordult, és egyenesen hazasietett, amint pedig ment, folyton köpött és újra köpött, hogy megszabaduljon az asszony képétől és ne kelljen többé gondolnia reá.

Mikor hazatért, ezt mondta Kakukknak:

– Legyen úgy, amint te mondtad. Menj el a búzakereskedőhöz, és intézd el a dolgot. Ha a leány megfelelő, ígérj érte szép árat, de ne túlságosan sokat.

Ezzel már el is fordult tőle, és egyenesen O-lan hálósobájába ment. Leült a fia mellé, és sírni tudott volna, amint nézte. Még mindig aludt. Olyan fiatal volt, olyan szép, olyan tiszta volt az arca. Aztán a festett asszonyra kellett gondolnia, cserepes ajkára és lázas, kimeredt szemére, és úgy érezte, szétfeszül a szíve a haragtól és bánattól, az undortól és kétségbeeséstől. Ott ült maga elé meredve, és összeszorított foggal mormogott néha valamit magában.

Amint így ült ott, O-lan jött be, megállt, és nézte a fiút. Amint látta, hogy álmában verejtékes lett a homloka, meleg vizet és ecetet hozott, ezzel a vegyüléssel mosta meg gyöngéden, mint ahogyan a Huang-palotában tették a fiatal nagyurakkal, ha túlságosan sokat ittak és elérte őket a nehéz álom. Aztán amint látta a finom, gyermekes arcot és rajta a részegség rút álmát, ami még a langyos víz után sem enyhült, Vang Lung újra felállt. Újra átment, haraggal a szívében, nagybátyja szobáiba. Elfeledte, hogy kivel beszél, csak az járt az eszében, hogy ő annak az arcátlan, gonosz kölyöknek az apja, aki tönkretette az ő tiszta fiát. És így ordított:

– Kígyókat fogadtam a házamba, és azok megmártak engem!

A nagybátyja éppen reggelizett. Kényelmesen ült az asztalnál. Sohasem kelt fel délnél korábban, mert hiszen nem volt semmi dolga. Csak feltekintett lustán, és ezt kérdezte: – Mit akarsz?

Vang Lung érezte, megfullad, amíg elmondja neki, ami történt. De a nagybátyja csak nevetni kezdett, és legyintett: – Azt képzeled talán, hogy mindig gyermek maradhat a fiad?

Talán a kiskutyát külön kell csavargásra tanítani?

Mikor Vang Lung meghallotta ezt a nevetést, egyszerre érezte mindazt a tűrhetetlen kellemetlenséget, mindazt a terhet, bosszantást, keserőséget, amit ez az ember okozott neki. Eszébe jutott, hogyan próbálta rávenni a nagybátyja az éhség idején, hogy eladja néhány fillérért a földjét, hogyan élnek itt az ő kenyeren mind a hárman, hogyan isznak, esznek, hogyan hízik az asszony a drága édességeken, amelyeket Kakukk hoz Lótuszvirágnak a városból. De különösen: hogyan rontotta meg az ő fiát a nagybátyja fia! Összeharapta a nyelvét, hogy türtőztesse az indulatot magában, és fojtottan szólt:

– De most aztán ki a házból! Te is, meg a feleséged meg a fiad, és nem lesz többet rizs a számotokra ettől az órától kezdve ezen az asztalon. Inkább leégetem a saját házamat, mint hogy téged tartsalak benne, akiben nincs hála sem, amiért ilyen életet adtam neked!

De a nagybátyja meg sem mozdult a helyéről. Nyugodtan evett tovább, hol egyik tálból, hol a másiktól, mintha nem is hallotta volna. Vang Lung csak állt ott és várt, és úgy érezte, hogy forr a vére. Főlemelte a karját, és közelebb lépett. Megfordult kissé a nagybátyja, és szólt:

– Hát csak kergess el, ha mersz.

Mikor erre Vang Lung hebegni és dadogni kezdett, mert beszélni már alig bírt dühében, akkor a nagybátyja kinyitotta előtte felsőruháját, és megmutatta, mi van a bélésébe téve.

Vang Lung úgy érezte, mintha lecsapott volna mellette a villám.

Vörös szőrből készült álszakállt látott, és összecsavart, hosszú vörös szövetköntöst. Csak bámult, és kimeredt a szeme, és a haragja úgy eltűnt, mint mikor víz folyik szét az eltört edényből, és remegni kezdtek a térdei.

Mert a vörös szakáll és vörös ruha a legveszedelmesebb rablóbanda titkos ismertetőjele volt, akik az északnyugati vidéket pusztították, sok házat felégettek, sok asszonyt és gyermeket elhurcoltak, a földbirtokosokat megkötözték és félholtra kínozták, aztán ott hagyták a saját házuk köszöbén, és ha életben maradtak is, sokan megőrültek, összevissza voltak sütyögetve, tépve és marcangolva.

Vang Lung egyetlen szó nélkül megfordult és kiment.

Útközben hallotta, hogy a nagybátyja felnevet halkán, aztán visszaül a rizs mellé és újra csámcsogni kezd.

Most aztán Vang Lung olyan bajban volt, amilyenről soha nem is álmodott. A nagybátyja nyugodtan és jókedvűen járt-kelt a házban, mint azelőtt, vigyorgott a ritkás szürkülő bajusza alatt. A ruhája éppen úgy lógott rajta, mint mindig, de Vang Lungnak hideg verejték ütött ki a homlokán, ha csak látta, és nem mert szólani hozzá másképp, mint a legnagyobb udvariasággal, nehogy valami baj érje őt és a családját, ha nagybátyja megharagszik. Most jutott az eszébe, hogy az ő házát csakugyan elkerülték a rablók nemcsak a jó termékek idején, de az árvíz esztendejében is, mikor annyian haltak éhen, és sokkal szegényebb embereket is kifosztottak. Félt ugyan és jól elreteszelte az ajtaját, de soha a közelbe sem jöttek. Igaz, hogy egészen addig, míg Lótuszvirágot meg nem ismerte, egészen durva, egyszerű ruhában járt, kerülte a feltűnést és titkolta a gazdagságát. Hanem azért mégis aggódott, ha rablókról volt szó, és éjszakánként fel-felfigyelt, nem hall-e gyanús zörgést.

Hogy a rablók csak nem jöttek, lassan könnyelmű kezdett lenni, és azt hitte, az istenek nem engedik, hogy őt a rablók bántsák. Lassan még arról is elfeledkezett aztán, hogy legalább egy kis tömjént gyűjtsen az alacsony, régi templomocskában, mert hiszen az istenek anélkül is jók voltak hozzá. Csak a saját érzéseivel és a földjével törődött. Most persze látta, mi volt a magyarázata a biztonságának, és tudta azt is, hogy addig nem kell félnie, míg a nagybátyja jóllakik és jól érzi magát nála. Mikor ezen töprengett, izzadt, verejtékezett és magában tartotta a gondolatait. Senkinek nem mert szólani róla, mit látott a nagybátyjánál.

Soha nem volt ezentúl szó arról, hogy a nagybátyja elmenjen, és a feleségéhez is színlelt kedvességgel beszélt:

– Egyél csak, egyél, nagybátyám felesége, ami jólesik a belső udvarban, és itt egy kis ezüstpénz, hogy legyen nálad, ha valamire költeni akarsz.

Bár a torkában mintha kemény gombóc lett volna, így beszélt a nagybátyja fiához:

– Itt van neked is egy kis ezüst, mert a fiatal emberek szeretnek kockázni néha.

De a saját fiára nagyon vigyázott Vang Lung, és napszállat után nem engedte el a házból, bár Nung En dühös volt és rosszkedvű, és ok nélkül verte és szidta a kisebbeket.

Vang Lung eleinte dolgozni sem bírt, annyira elfoglalták a reászakadt gondok. Hol egyikre, hol másokra kellett fordítania a figyelmét, tépelődött, és ezt gondolta magában: Ha behurcolkodnék a városba, ahol a nagy kapukat minden este bezárják, elkergethetném a nagybátyámat...

De aztán eszébe ötlött, hogy a földjeire csak ki kellene jönnie mindennap a városból, és ki tudhatja, mi történne akkor vele? Meg aztán hogyan is élhetne benn a városban – bezárva szűk udvarban?

Meghalna, bizonyosan meghalna, ha nem járhatna ki a földekre többé. Előbb-utóbb újra szűk esztendő következne, és akkor még a város legbelsejében sem lehet az ember biztonságban a rablóktól, mint ahogyan a Huang-palotát is kifosztották.

Hiszen megtehetette volna azt is, hogy elmegy a városba, a hivatalhoz, és megmondja a bírónak:

– Az én nagybátyám a vörösszakállúak bandájához tartozik.

Hanem ki hinne neki? Ki hinné el, hogy a saját nagybátyját akarja beárulni? Inkább megvernék szeretetlen és gonosz rágalmozása miatt, és mert nincs kellő tisztelettel apjának öccse iránt. A végén pedig meghallhatnák a rablók a dolgot, akkor aztán rajtaütnének, és nem kegyelmeznének neki.

Mintha mindez nem lett volna elég, Kakukk azzal jött vissza a búzakereskedőtől, hogy Liu egyelőre abba akar csak beleegyezni, hogy kicseréljék a házasságra vonatkozó előzetes okiratokat. Mert a leány még nagyon fiatal volt, csak tizennégy éves, és úgy kívánta, hogy három évig várjanak az eskővővel. Vang Lungnak nem tetszett a háromévi várakozás. A fiú egyre rosszabb kedvű lett, csak bámult maga elé karikás szemmel, és nem akart elmenni az iskolába.

Vang Lung rákiáltott O-lanra, mikor vacsoráztak:

– Hát a többi gyermekünket pedig megházásítjuk és férjhez adjuk, amint csak lehet, minél hamarább, mert én ezt ki nem bírom még háromszor!

Másnap, álmatlan éjszaka után, ledobta hosszú városi köntösét és lerúgta a cipőjét. Mint ahogyan szokása volt, valahányszor nagyon is sok volt már a gondból és bánatból a számára, kiment a földjeire a kapájával. A külső udvaron ment át, ahol az idősebbik leány üldögélt a napon, gyűrögette a tarka ruhafoszlányt, és mosolygott csendesen. Vang Lung ezt mormogta:

– Lám, az én szegény kis bolondom nem okoz semmi bánatot nekem, és jobban szeret, mint mind a többiek együttvéve.

Sok, sok napon keresztül ment ki a földekre minden reggel.

És az anyaföld megint meggyógyította őt. A nap rásütött és a nyári meleg szél megölelte. Mintha a gyökerét is ki akarná tépni a természet céltalan töprengésének és bánkódásának, egy napon apró kis felhő jelent meg a látóhatáron. Halavány volt, akár a köd, éppen csak nem jött közelebb, hanem legyezőalakban terjedt szét minden irányban.

A faluban összefutottak az emberek, nézték, beszéltek róla, és félelem fogta el őket, mert a felhő sáskaraj volt, amely délről jött, hogy elpusztítsa a vetéseket. Vang Lung is látta a felhőt, és a szél fújni kezdett, és valami koppant a lábuk előtt. Egy ember fölemelte:

elpusztult sáska volt.

Vang Lung elfeledte mindazt, ami annyira gyötörte és bántotta. Elfeledte a feleségeit, a fiait, a nagybátyját. Rohant a faluba, összegyűjtötte a rémült embereket, és rájuk kiáltott:

– Harcolnunk kell a földünkért, a kenyérünkért ezzel a felhőből jött ellenséggel!

Voltak azonban, akik reménytelenül rázták a fejüket és szóltak: – Nem, nem, semmiképpen sem tehetünk semmit. Az ég úgy rendelte, hogy ebben az évben ne arassunk és éhen pusztuljunk. Miért fáradjunk és dolgozzunk még hozzá, mikor úgyis hiába?

Az asszonyok sírva szaladtak a városba, és tömjént vettek, hogy meggyújtsák a kis agyagtemplom istenei előtt.

Hanem a sáskafelhő csak terjedt és terjedt, és ott libegett már a földek fölött.

Most Vang Lung a saját munkásait hívta, és Csing némán, de szolgálatkészen, figyelve állt az oldala mellett, s volt még néhány fiatalabb földműves is vele a környékről. Tüzet raktak a szántóföldek szélein, azokon a pontokon, ahol Vang Lung tanácsolta. Ők maguk gyújtották meg az érni kezdő vetést, sietve árkokat ástak, és rávezették a vizet a földekre. Dolgoztak étlen-szomjan és alvás nélkül szakadatlan. O-lan hozott később ennivalót nekik, és a többi asszonyok is hoztak férjeiknek, de mindnyájan csak állva ettek nagy sietségben, nagy kortyokban nyelték le az italt, aztán dolgoztak éjjelnappal tovább.

Az ég egészen elsötétült már, és a levegő megtelt a sáskaraj halk, mély hangú zúgásával, amint millió és millió apró szárny mozgott egymás mellett. A sáskák leereszkedtek a földekre, némelyik szántót egészen elkerülték és a másokra lecsaptak, és úgy leettek róla mindent, mintha az emberek learatták volna a termést. Az emberek sóhajtottak, és ezt mondták: – Az istenek így rendelték.

De Vang Lung nem tudott ilyen könnyen belenyugodni, és dühösen, kétségbeesetten taposta agyon a sáskákat, emberei pedig cséppel estek neki a rajnak, és a sáskákat a tűz felé űzték, és azok leestek a lángok közé és beestek a csatornák és a mocsár vizébe, és elpusztultak. Sok, sok millió pusztult így el, de azokhoz képest, amelyek még mindig megmaradtak, csak annyi volt ez, mint egy maréknyi.

Hanem azért annyi haszna mégis volt Vang Lung munkájának, hogy sikerült megmentenie legjobb földjeit, és mikor a felhő végre újra megmozdult és továbbrepült, és ők megkönnyebbülten fellélegzettek, volt még búzatáblája és volt fiatal rizsvetése is.

Nagyon sok ember jóllakott a sáskák megsütött testéből; de Vang Lung nem bírta enni. Undorodott tőle. Mégis, egy szót sem szólt, mikor O-lan olajban megpörkölte a sáskákat és a munkások a foguk között ropogtatták, és a

gyermekek kicsit félve és kíváncsian szedték szét a kezükkel és kóstolgatták.

Pedig a sáskák jót is tettek vele, mert hét teljes napon keresztül nem gondolt másra, csak a földjeire, egyszerre kigyógyult megint minden gondjából és fájdalmából, és ezt mondta magának csendesen:

– Utóvégre minden embernek megvannak a maga gondjai, és el kell viselnem a magaméit, amennyire lehet. A nagybátyám öregebb, mint én, és majdcsak meghal, a három év is majdcsak eltelik, és azért nem fogom megölni magam!

Dolgozott a földeken tovább, a vetés megérett, jöttek az esők, a fiatal rizsföldekre vizet bocsátott, és újra elérkezett a nyár.

Egy napon Vang Lung éppen azt gondolta magában, hogy a házában békesség van végre, és hazatért a földekről. Láta, hogy legidősebb fia odajön hozzá és mondani akar valamit. Meg is szólalt: – Tiszteletre méltó apám, ha azt akarod, hogy tanuljak, tudd meg, hogy más is van a világon, mint amire az a vén tökfes taníthat engem.

Vang Lung éppen a konyhában volt, egy bögre forró vizet vett ki a katlanból, ebbe egy törölközőt mártott, és odatartotta a gőzölgő ruhát az arcához. Közben mondta: – És mit akarsz mondani ezzel?

A fiú tétovázott, aztán folytatta:

– Hiszen meg lehet érteni a szavamat. Ha azt akarod, hogy csakugyan tudós legyek, engedj el a déli városokba, ahol nagy iskolák vannak, és ott megtanulhatnám, amit a tudósok szoktak tanulni.

Vang Lung megdörzsölte a forró vizes törölközővel a szemét, a fülét, egész arcát, s most már az arca is gőzölgött. Egész teste sajgott, mert keményen dolgozott a vetések körül odakint. Így felelt a fiának szigorúan:

– Micsoda ostobaság ez megint? Előre megmondom, hogy nem mész, és ne is próbálj makacskodni és erőszakoskodni, mert hallottad, mit beszélek. Eleget tanultál.

Újra bemártotta a forró vízbe a törölközőt, és kicsavarta erősen.

De a fiú csak állt ott még mindig. Gyűlölettel nézett az apjára, és motyogott magában valamit. Vang Lung haragudott, mert nem tudta jól hallani és megérteni, mi volt az. Így aztán ráförmedt a fiára: – Beszélj tisztességesen. Halljam, amit mondtál!

Ekkor a fiúban is fellángolt az indulat, és így kiáltott:

– Jó, igen, megmondom hát: én délre akarok menni, és akarok és akarok, és nem maradok ebben az ostoba házban! Nem engedem, hogy úgy bánjanak velem, mint valami kisgyerekekkel. Mit is csináljak még a városban is, mikor az sem más, mint nagyobb falu? Ki akarok menni a világba, és tanulni akarok!

Vang Lung csak nézte a fiát, aztán önmagára nézett. Ott állt előtte a fiú világosszürke csíkos, ezüstsínű hosszú ruhában, vékony volt és fehér arcú, pedig kint forrón süttött a nyári nap. Felső ajkán ott volt a pihe, keze és arca pedig arany színű volt és sima, mint a bársony, szempillája pedig finom és hosszú, mint az asszonyoké. Aztán Vang Lung önmagára tekintett: ő zömök volt, és csupa föld meg sár meg agyag, és nem volt rajta más, mint sötétkék gyapjú nadrágja, ami fel volt gyűrve térdig. Felsőteste meztelen volt, és akárki azt hihette volna, hogy szolgálja ennek az előkelő fiúnak. Ez a gondolat megharagította, dühös lett és goromba. Így kiabált:

– Majd adok én neked! Ki fogsz jönni a földekre, és jó lesz, ha egy kis sár meg agyag ragad reád, különben még majd összetévesztenek valami asszonnyal. Dolgozz meg egy kicsit a részért, amit megeszel!

Vang Lung elfeledte most, hogy valaha is büszke volt a fia tudományára, és kirohant a konyhából. Dühösen ütötte meztelen lábával a padlót, és köpködött, mint valami közönséges falusi ember, mert a fia előkelősége egyszerre dühbe hozta. A fiú csak nézett még mindig, és nézte gyűlölködve, de Vang Lung nem fordult hátra, és nem látta.

Hanem ezen az estén, mikor bement Lótuszvirághoz és Lótuszvirág a kereveten feküdt és Kakukk legyezte őt, az asszony egyszerre csak így szólt:

– Az a te nyurga fiad sokat kesereg. Szeretne elmenni hazulról.

Vang Lung szívében felújult a harag, és keményen kérdezte: – És neked mi közöd hozzá? Nem akarom, hogy ezekbe a szobákba jöjjön, az ilyen fiatal fiúnak ez nem való.

Lótuszvirág pedig sietve felelte:

– Ó, nem... nem is... csak Kakukk mondta nekem...

És Kakukk is sietve kezdett beszélni:

– Nem, nem... de mindenki láthatja rajta, aki nem vak. Nagyon csinos és szép fiú az... nem bírja a tétlenséget és sóvárgást.

Ez lefegyverezte Vang Lungot, és most már csak arra gondolt, milyen haragos volt.

– Nem – mondta -, nem engedem el. Nem fogom ostobaságokra kidobni a pénzemet.

Nem akart többet beszélni a dolgról, és Lótuszvirág látta, hogy rosszkedvű. Elküldte hát Kakukkot, és egyedül viselte el a kellemetlen hangulatát.

Jó idő eltelt, és senki sem említette a dolgot újra, a fiú is csendesnek és nyugodtnak látszott. De nem akart többé az öregember iskolájába menni, és Vang Lung meg is engedte, hogy otthon maradjon. Hiszen már majdnem tizennyolc éves volt, és akkora, mint az anyja: csontos és erős. Ha az apja hazajött, a saját szobájában ült mindig és olvasott valami könyvből, és Vang Lung elégedetten gondolta magában:

– Csak fiatalos szeszély volt, ő maga sem tudja, mit akar és mi kellene neki. Különben is, csak három évet kell még várni... talán egy kevés áldozattal leszállíthatjuk két évre is az időt, vagy talán egyre. Valamilyik napon, ha túl leszek az aratáson és a téli vetéssel is elkészülök és a babot is felkapáltuk, el fogok menni a városba, és magam nézek utána. Aztán el is feledte a fiát Vang Lung, mert a termés igazán jó volt, ahhoz képest, hogy a sáskák sokat pusztítottak. Most már visszanyerte újra mindazt a pénzt, amit Lótuszvirágra kiadott. Újra nagy becsben tartotta az aranyat meg ezüstöt, és néha már csodálkozott is magán eltűnődve, hogyan szórhatta úgy a pénzt egy asszony kedvéért.

Hanem azért voltak még idők, mikor édes szorongást érzett a mellében, ha nem is olyan erősen, mint valaha. És büszke volt az asszonyra, habár nagyon jól látta már, hogy a nagybátyja felesége igazat mondott, és ha karcsú volt is, de nem olyan fiatal, mint ahogyan gondolta volna, és soha nem fog gyermeket a világra hozni. De ez nem bántotta, mert hiszen voltak fiai, és volt leánya is a szegény kis bolondon kívül.

Lótuszvirág pedig még talán szebb lett most, amint múltak az évek, mert a kényelmes életben kezdett kissé hízni és kerek arca megtelt. Kakukk jó ételei ízlettek neki. Olyan volt most, mint a kövér macska. Csak evett és aludt tovább, és egyre több húst vett fel a csontjaira. Nem volt már fiatal, de öreg sem.

Most csendes volt az életük megint, és Vang Lung éppen azt számolgatta magában egy este, hogy mit adjon el a termésből és rizsből. Késő este volt... Egyszerre O-lan jött be hozzá a szobába. Olan, aki az utóbbi években nagyon megsoványodott és arccsontjai kiálltak, a szeme pedig beesett. Ha valaki megkérdezte, hogy van, mindig csak ennyit felelt: – Tűz van a belső részemben.

Gyomra mindig fel volt puffadva, három esztendő óta már. Vang Lung eleinte azt hitte, hogy talán megint gyermeke lesz. De nem volt. Hanem azért hajnalban kelt, és elvégezte minden munkáját. Vang Lung csak úgy nézett reá, mint ahogyan látta az asztalt vagy a többi bútort, vagy a megszokott fát az udvaron. Még csak annyira sem törődött vele, mint a beteg marhával, vagy a disznóval, ha lógatta a fülét. O-lan pedig csak dolgozott és dolgozott, és sohasem beszélt többet, mint amennyire szükség volt. Ha csak lehetett, elkerülte Vang Lung nagybátyjának feleségét. Kakukkhhoz pedig egyetlen szava sem volt. O-lan soha életében, még egyszer sem volt a belső udvaron, és ha Lótuszvirág nagy néha kijött a saját szobáiból, O-lan bezárkózott, és nem jött elő, míg csak valaki be nem szólt hozzá, hogy már elment...

Még télen is maga mosta a ruhát, kint a kis tónál, ahol be kellett verni a jeget. És Vang Lungnak sohasem jutott eszébe, hogy így szóljon:

– Miért nem fogadsz valami szolgálót, vagy miért nem veszel rabszolgát, mikor tudod, hogy sok a pénzem?

Nem gondolt reá, hogy szükség lenne erre, pedig a földeken egyre több munkás dolgozott, és mindig kellett szolgákat fogadni az állatok mellé. Ha nyáron megáradt a folyó, megint csak szolgákat fogadott, hogy a kacsákra és libákra ügyeljenek.

Ezen az estén, mikor egyedül ült az asztalnál és csak a piros gyertyák égtek a régi cintartóban, bejött hozzá O-lan, és ide nézett, meg oda nézett, és végre megszólalt: – Valamit akarok mondani.

Vang Lung meglepődve tekintett fel, és válaszolt: – Beszélj hát.

És amint feltekintett, látta beesett arcát, csontos homlokát, és újra az járt az eszében, milyen csúnya.

O-lan ekkor rekedten és gyorsan ezt suttogetta: – A legidősebb fiúnk nagyon is sokszor megy a belső udvarba.

Ha te elmész, mindig oda szokott menni.

Vang Lung először nem értette jól a suttogetást. Tátott szájjal hajolt közelebb.

– Mit mondasz, asszony?

O-lan némán a fiúk ajtajára mutatott, és aztán elbiggyesztett szájjal intett a belső udvar felé. De Vang Lung csak bámult, és nem akarta hinni.

– Álmodtál! – mondta végre.

O-lan csak a fejét rázta, és lassú, meggondolt módján így szólt:

– Jöjj egyszer haza, amikor nem várnak.

Várt kissé, aztán újra megszólalt: – Jobb lesz, ha elküldöd, akár délre is.

Az asztalhoz lépett, ahol Vang Lung teája állt, és megnézte, milyen, és mikor érezte, hogy hideg, kiloccsantotta a téglapadlóra, és újra megtöltötte a csészét forró vízzel, járt-kelt és tett-vett. Vang Lung pedig csak ült még mindig a helyén mozdulatlanul.

– Ez az asszony pedig féltékeny – mondta magában Vang Lung igen, ez a baj, és nem is érdemes törődni az egész fecsegéssel... Hiszen a fiú nyugodt és csendes már, és egész nap a szobájában olvas. Felállt, nevetett és elűzte magától ezeket az asszonyi gondolatokat.

Hanem mikor ezen az estén bement Lótuszvirághoz, az türelmetlen volt és szórakozott, és kényeskedve mondta:

– Olyan meleg van, és te megint fokhagymát ettél. Jobb lenne, ha megmosdanál legalább, mielőtt a szobámba jössz.

Aztán felült, és hátrasimította a haját, és csak a vállát rázta meg, mikor Vang Lung megkérdezte, hogy mi baja. Vang Lung gondolkozni kezdett, és úgy találta, hogy Lótuszvirág még szeszélyesebb mostanában, mint máskor. O-lan beszédjére kellett emlékeznie folyton... Felállt hát, és nyersen szólott:

– Jól van, akkor hát elmegyek, és vágják el a nyakamat, ha bánom!

Kiment, a középső szobába sietett, két széket tett egymás mellé és lefeküdt reá. De nem tudott aludni. Fölkelt megint, és a kapujához indult, aztán ott sétálgatott a bambusznád között, a ház falánál, és jólesett neki a hűvös éjjeli szél, amiben már az ős közeledését lehetett érezni.

Eszébe jutott az is: Lótuszvirág azonnal tudta, hogy a fiú délre akar menni!... Honnan halhatta vajon? És miért hallgatott el egyszerre a fiú a kívánságával... és miért lett olyan csendes és jókedvű?

Vang Lung összeszorított szájjal nézte, amint hajnalodni kezd és vöröses köd kerül szét a völgyben.

Mikor érkezett a reggel és a nap aranykarikát vetett a földek szélére, bement és megreggelizett. Aztán beszélt a munkásokkal, mint ahogyan szokása volt mezei munkák idején. Ide és oda járkált a földeken, végre pedig hangosan így kiáltott, hogy mindenki meghallja:

– Most pedig a legtávolabbi földre megyek, a város falához, és nem jövök vissza, csak későn.

El is indult a város irányába. De alig ért a fél útra, megállt a kis agyagtemplom közelében. Nem messze hozzá, egy dombon régi sírdomb emelkedett, mindenki elfeledte már, ki feket alatta. Ott leült, letépett egy szál füvet, és forgatni kezdte az ujjai között. Gondolkozott. Ott guggoltak előtte a kis istenszobrok, és míg egészen máson járt az esze, látta, hogyan bámulnak reá. Eszébe jutott, mennyire félt tőlük valaha. De most, hogy gazdag lett és szerencsés, nem törődött velük, alig is járt errefelé. Közben pedig ezt kérdezte magától újra és újra: – Visszamenjek? Visszamenjek?

Egyszerre harag fogta el, mert arra gondolt, milyen megvetéssel bánt vele az este Lótuszvirág. Felállt, és más úton sietett vissza a házba. Titkon lépett be az ajtón, és félrerántotta a piros függönyt.

Amint pedig behajolt a belső udvarba, halk férfihangot hallott, és ráismert, hogy az ő fia az.

Vang Lung sokszor volt már haragos életében, de olyan még soha, mint most. Amióta gazdag lett, elfeledte régi féltékenységét, és még a városi emberek előtt is tudott büszke és haragos lenni. De ez egészen más volt.

Összeszorította a fogát, kilopózott, és hajlós, friss bambuszbót vágott le a fal közeléből. Leszedte róla az apró gallyakat, csak a legfelsőket hagyta meg. Vékony bot volt, hajlós, de kemény, akár a húr. Most újra bement, és hirtelen lépett be a függöny mögé. És íme, ott állt a fia Lótuszvirág mellett, aki alacsony széken ült az udvar közepén, a kis tó mellett. Lótuszvirág a barackvirágszín selyemköntösét hordta... Vang Lung kedvéért pedig már régen nem öltözött fel így reggel.

Az asszony halkán és vidáman kacagott, felnézett a fiúra a szeme szögletéből, és oldalt hajtotta a fejét. Nem látták meg Vang Lungot. Halottfehér arccal meredt rájuk, felső ajka felhúzódott a fogsoráról, és keze ökölbe szorult, amint megmarkolta a pálcát. De azok ketten még mindig nem vették észre, és még sokáig nem néztek volna arra, de hátuk mögött kijött a szobából Kakukk és fölsikoltott.

Vang Lung előreugrott, nekiesett a fiúnak, és verte, verte. Bár a fiú magasabb volt nála, de Vang Lungot erősebbé tette a mezei munka, és addig ütötte a fiút, míg patakokban nem folyt róla a vér. Mikor pedig Lótuszvirág sikoltozni kezdett és megpróbálta elrángatni karjánál fogva, csak lerázta magáról, és mikor többször is odajött, őt is ütötte, míg csak futni nem kezdett be a szobákba. A fiú pedig végre is lerogyott a földre, és az arcára szorította két kezét kiáltozva és sírva.

Ekkor kifáradt Vang Lung. Sípólva tört elő a lélegzet a száján, és a verejték kiverte egész testét. Olyan gyenge lett hirtelen, mint valami nagy betegség után. Ledobta a bambuszbót, és lihegve suttozta a fiúnak:

– Most... menj... a szobádba... és ne merj idejönni... mert megöllek!

A fiú pedig szó nélkül föltápáskodott és kiment.

Vang Lung leült arra a kis székre, ahol Lótuszvirág ült az előbb, két tenyerébe temette az arcát, behunyta a szemét és nehezen vett lélegzetet. Senki sem mert a közelébe jönni. Így ült egyedül, míg lassan lecsendesült a lelke, és elszállt belőle a harag.

Akkor fáradtan felállt, bement a belső szobába. Ott feküdt Lótuszvirág az ágyán, és hangosan sírt. Vang Lung odament, föléje hajolt, és Lótuszvirág ránézett sírva. Az arcán ott volt a bot vörös és dagadt nyoma.

Vang Lung így szólt hozzá nagy szomorúsággal:

– Így hát te csak az maradsz mindig, ami voltál, és a saját fiaimat sem kíméled!

Erre Lótuszvirág még hangosabban kezdett sírni, és ellenkezett: – Nem, nem, ne gondolj ilyent. De a fiú olyan szomorú volt és én sajnáltam és bejött beszélgetni néha... és kérdezd meg Kakukkot, ha nem hiszel nekem!

Aztán félve, ijedten, alázatosan és ártatlan szemmel nézett fel Vang Lungra. Megfogta a kezét, odatette a sebhelyre az arcán, zokogott és hüppögött:

– Nézd, mit tettél a te Lótuszvirágoddal, nincs is pedig ember a földön kívüled számomra, és mit bánom én a te fiadat, ha nem lenne a tiéd! Csak azért akartam megvigasztalni!

Felnézett megint Vang Lungra, szép szeme könnyben úszott, és Vang Lung felnyögött. Mert ennek az asszonynak a szépsége még mindig meleggé tette a szívét, és akkor is szerette, mikor nem akarta szeretni. Hirtelen úgy érezte, hogy nem is akarja tudni, mi történt köztük. Nem bírná elviselni a tudatot. Jobb neki, ha nem tud semmit.

Újra nyögött és kiment. Átlépett a fia szobájának köszöbén, és beszólt:

– Te pedig készülj és szedd össze a ruháidat. Holnap el fogsz menni délre, és ne is jöjj haza, amíg nem küldök érted.

Onnan is kiment, és O-lan ott ült a középső szobában és valami ruhát varrt. Egy szót sem szólt, mikor Vang Lung elment mellette. Ha hallott is valami kiabálást és sikoltozást, úgy tett, mintha nem hallotta volna. Vang Lung elment mellette, a földekre indult és sütött a déli nap. Ő pedig olyan fáradt volt, mintha kora hajnal óta dolgozott volna.

Mikor a legidősebb fiú elment, Vang Lung úgy érezte, mintha nyugtalanság tűnt volna el a házból, és megkönnyebbült. Azt mondta magában: jó, hogy elvetette most a legidősebb fiú gondját, legalább utána nézhet a többi gyermekeinek, mert a sok gond meg munka között alig látta őket, és alig tudta róluk, mivé fejlődnek.

Elhatározta, hogy a másik fiút is kiveszi az iskolából, és beadja tanulónak valami kereskedésbe jó előre, és nem várja meg, míg ő is csapás lesz a házban.

Ez a második fiú annyira nem hasonlított a bátyjához, hogy szinte különös volt elhinni, hogy testvérek. A legidősebb magas volt, csontos és olyan, mint az északiak. Az anyjához hasonlított. Ez a második alacsony lett és vékony, a bőre sárga, a szeme pedig az ő apjának szemére emlékeztette Vang Lungot. Egyre hunyorgott, élesen tekintett jobbra és balra, és gúnyt űzött mindenből. Vang Lung pedig szólt:

– Ebből a fiúból jó kereskedő fog válni, és megpróbálom, nem lehetne-e betenni valahová, valami búzakereskedésbe. Nagyon jó lenne egy fiam a kereskedők között, mikor el akarom adni a termést.

Így aztán senki sem csaphat be, és mindig tudni fogom az árakat. Ennél fogva így szólt Kakukkhhoz:

– Menj, és mondd meg a legidősebb fiam menyasszonya atyjának, hogy valami mondanivalóm van a számára. Egy kis bort szeretnék vele meginni.

Kakukk elment és visszajött.

– Mindig szívesen fog látni, ó, uram, azt üzente. És ha ma délben jössz el meginni a bort, örülni fog, és ha kívánod, ő jön hozzád.

De Vang Lung nem akarta, hogy a városi kereskedő az ő házába jöjjön, mert félt, hogy sokféle előkészületet kellene tennie. Így aztán megmosdott, és elindult a földeken át. Egyenesen a Kőhíd utcájának tartott, ott megállt Liu háza előtt. Nem mintha el tudta volna olvasni a nevét, de sejtette, hogy ez lesz a háza kapuja, két házzal jobbra a hídtól. Biztonság kedvéért meg is kérdezte, itt lakik-e a kereskedő? Szép, tömör kapu volt, fából ácsolva, és Vang Lung megütögte a tenyerével.

Azonnal kinyitották. Szolgaleány állt ott, törölgetve kötényébe nedves kezét, és megkérdezte: kicsoda? Mikor Vang Lung nevét meghallotta, erősen ránézett, aztán bevezette a belső udvarba, ahol a férfiak laktak, és egy szobába hívta. Aztán kérte, hogy foglaljon helyet, és újra jól megnézte őt, mert hiszen tudta, hogy ő az apja a kereskedő jövendő vejének. Aztán kiment a szolgaleány, hogy az urát hívja.

Vang Lung körültekintett. Fel is állt, megtapogatta a függönyök szövetét és megnézte az asztal fáját. Tetszett neki minden, mert látszott, hogy jómódú embernél van, aki azonban nem túlságosan gazdag és nem túlságosan előkelő. Nem kívánt nagyon is gazdag leányt a fiának, nehogy gőgös és engedetlen legyen, és hol ezt követelje, hol azt. Most aztán békén leült és várt.

Nehéz lépéseket hallott, és kövér, időses ember lépett be. Vang Lung felállt, mélyen meghajolt, mind a ketten hajlongtak és titkon figyelték egymást, és tetszetek egymásnak, mert mindenki tisztelte és becsülte a másikat. Aztán leültek és megitták a forró bort, amit a szolgaleány töltött ki a számukra, és halkan beszélgetek erről meg arról, a termésről, az árákról meg a rizsről. Végre Vang Lung így szólt:

– Most pedig megmondom, miért jöttem, és ha neked nem tetszik, ne is említsük többé. De ha szükséged lenne fiatal szolgára a kereskedésben, itt lenne az én második fiam, és mondhatom, hogy nagyon okos. Hanem ha nem kell neked, akkor beszéljünk másról, amint mondtam.

A kereskedő barátságosan és jókedvűen mondta:

– Szükségem lenne okos fiatalemberre, ha ügyesen ír és olvas.

És Vang Lung büszkén felelt:

– Mind a két nagyobb fiam sokat tanult, és nagyon ügyesen írnak és olvasnak. Meg tudják mondani, ha valami betű hibásan van jegyezve.

– Ez nagyon jó – mondta Liu. – Jöjjön hát el, amikor kedve van, és eleinte nem lesz fizetése, csak enni kap egy évig, míg az üzletbe beletanul. De aztán, ha látom, hogy ügyes, kap egy ezüstöt minden hónap végén, és három év múlva három ezüstöt. Aztán már nem lesz tanuló, hanem aszerint fog emelkedni, amint a dolgához ért. És a fizetésén kívül az is az övé, amit ki tud szorítani a vevőkből és eladókból, és én egy szót sem szólok ellene, ha sikerül neki. És mert a családjaik között úgyszólván rokonság lesz, nem is kérek biztosítékul semmi pénzt, ha belép a szolgálatomba.

Vang Lung ekkor nagy örömmel felállt, nevetett és szólt:

– Most nagyon jól megbeszéltük a dolgot. És vajon nincs-e fiad, akinek a számára odaadhatnám kisebbik leányomat?

A kereskedő is nevetett vastag hangon, mert kövér volt nagyon, és így szólt: – Van még egy tízéves fiam, akit nem jegyeztem el. Milyen idős a leányod?

– Tízéves lesz nemsokára, és mondhatom, hogy szép kis virág.

Most mind a ketten egyszerre nevettek, és a kereskedő szólt:

– Kettős kötéllel kössük egymáshoz a sorsunkat?

Vang Lung azonban nem szólt többet, mert ez nem volt olyan dolog, hogy csak így szemtől szembe meg lehetett volna beszélni.

Miután nagy hajlongások után elindult, ezt mondta magában:

– Meg lehet majd csinálni...

És mikor hazaért, megnézte kisebbik leányát, és úgy találta, hogy csakugyan szép gyermek. És O-lan jól bekötötte a lábát, úgyhogy apróka, imbolygó lépésekkel járt kelt a házban.

Hanem amint Vang Lung így megnézte, látta azt is, hogy könnyek nyoma van az arcán, és hogy korához képest nagyon is sápadt és komoly az arcocskája. Magához vonta kis kezénél fogva, és megkérdezte tőle: – Miért sírtál?

A gyermek lehajtotta a fejét, egy gombbal játszott a kabátkáján, és félénken, csendesén, alig hallhatóan motyogta:

– Mert anyám minden éjszaka erősebben köti be a lábamat, és aludni sem tudok, úgy fáj.

– Nem hallottalak sírni pedig – szólt csodálkozva Vang Lung.

– Nem – mondta a leányka lehajtott fejjel -, mert anyám azt mondta, hogy ne sírjak hangosan, mert te jó vagy és a szíved lágy, és ha meghallod, hogy nagyon sírok, akkor azt fogod mondani, hogy hagyjanak engem úgy, ahogyan vagyok, és akkor a férjem nem fog szeretni engem, mint ahogyan te sem szereted őt.

Olyan csendesén és egyszerűen mondta ezt, mint ahogyan a gyermek elmondja a hallott mesét. De Vang Lungnak a szívébe nyilallt, hogy O-lan azt mondja: ő nem szereti a feleségét, aki anyja gyermekeinek... És szólt: – Látod, pedig éppen ma hallottam a számodra egy csinos férjéről.

Majd beszélek is Kakukkal, hogy intézze el a dolgot.

Ekkor a gyermek mosolygott, és még jobban lehajtotta a fejét, mert nem volt már egészen kisleány, és Vang Lung még ezen az estén beszélt Kakukkal, amint bement a belső udvarba.

Hanem azért egész éjszaka nyugtalanul aludt, és felébredt. Egyre arra kellett gondolnia, hogy mégis O-lan volt az első felesége, és milyen hűségesen dolgozott és milyen hűségesen állt mellette mindig. Arra gondolt, amit a gyermek beszélt, és nagy bánat nehezedett a szívére, mert érezte, hogy O-lan igazat látott.

A következő napokban elküldte a városba második fiát, és kicserélte a leánya eljegyzésére vonatkozó írásokat. Meghatározták a vételárat és az ajándékokat, a ruhákat meg az ékszereket, amelyeket házassága napján kapnia kell. Most aztán Vang Lung megint elpihent, és szólt a szíve mélyén:

– Most aztán gondoskodtam a gyermekeimről. A szegény kis bolond úgyszemint tehet egyebet egész életében, mint hogy a napon üljön és játsszon a tarka rongyával. A legfiatalabb fiút meg kell tartanom, dolgozzon a földeken és ne menjen iskolába, mert a két idősebb tud olvasni és írni, az pedig elég.

Büszke volt a gondolatra, hogy három fia van, egyik tudós lesz, másik kereskedő, harmadik pedig földműves. Megelégedetten élt tehát, és úgy gondolta, nincs több gondja. De akár akarta, akár nem, egyre többet kellett mostanában a gyermekek anyjára gondolnia.

Igen, különös, de Vang Lung mostanában kezdett gondolkozni Olan fölött. Többet gondolt reá, mint az első napokban, amikor szerette. Most, hogy minden ügyét elrendezte és Lótuszvirág is alázatos és engedékeny volt hozzá, mióta megverte, és a gyermekek dolga el volt intézve, úgy érezte, végre arra gondolhat, amire akar. És íme: O-lanra gondolt.

Ránézett, és nem azt látta, hogy csúnya és sovány és a bőre sárga. Hanem valami különös módon azt vette észre, hogy lefogyott és elgyengült. Mindig barna volt az arca, különösen, ha a földeken dolgozott. De most már rég nem járt kint az aratás idején kívül. Vagy két éve már akkor sem. Mert Vang Lung nem akarta, hogy az emberek azt mondják:

– És a te feleséged még mindig a földeken dolgozik, mikor pedig gazdag vagy?

Vang Lung persze nem tudhatta, miért egyezik bele O-lan olyan könnyen, hogy a házban maradjon, és miért mozog mindig lassabban és mindig nehezebben. Most az is az eszébe jutott, hogy reggelként néha hallotta kínos nyögését, amint felkelt és tüzet rakott. Ha kiszólt, hogy mi baj, hirtelen néma lett az asszony, és egy pissenés sem hangzott már. Most egyszerre valami önvádat és bánatot érzett, hirtelen nem tudta, miért, és vitatkozott önmagával. „Hát én nem tehetek róla, ha nem tudtam szeretni. Nem vertem meg, és pénzt is adtam neki, ha kért...”

Hanem azért mégsem tudta elfelejteni, mit mondott a gyermek, és bántotta, kínozta ez a néhány szó, bár nem tudta, miért. Hiszen, ha meggondolta, jobb volt hozzá, mint más férjek a feleségeikhez.

Nézte lopva az asszonyt, amint bejön és ennivalót hoz. Mikor pedig egyszer evés után lehajolt, hogy összesöpörje a morzsákat a téglapadlón, Vang Lung látta, hogy az arca elszürkül a fájdalomtól, szája kinyílt, halkán, lihegve lélegzett és kezét önkéntelenül dagadt testére szorította. Azért csak söpört tovább. És Vang Lung kemény hangon kérdezte:

– Mi az?

O-lan elfordította az arcát, és ennyit mondott: – Csak az a régi fájás a belső részeimben.

Vang Lung ekkor jobban ránézett, és odaszólt a kisebbik leánynak: – Vedd a seprőt és söpörj, mert az anyád beteg.

És O-lanhoz jóságosabb hangon szólt, mint hosszú évek óta: – Menj és feküdj le az ágyadra, a leányunkkal majd forró vizet küldetek be neked. Ne kelj ma fel.

O-lan szó nélkül engedelmeskedett, és lassan kiment. Vang Lung hallotta, amint odabent tesz-vesz lassan. Végre lefeküdt, és halkán, fojtottan nyögött. Vang Lung pedig ott ült és hallgatta a nyögését. Végre nem bírta tovább elviselni, felkelt, a városba indult és orvos után kérdezősködött.

Abban a búzakereskedésben, ahol a fia volt, az egyik írnok ajánlott neki orvost, és ő azonnal elment hozzá. Az orvos lustán üldögélt egy bögre tea mellett, öreg ember volt, hosszú szürke szakállal és akkora szemüveggel, mint valami bagoly. Piszkos szürke ruha volt rajta, és hosszú ujjá egészen eltakarta a kezét. Mikor Vang Lung elmondta, mit lát a feleségénél, összecsucsörítette az ajkát, kinyitotta a fiókot, aztán fekete szövetbe burkolt csomagot vett ki onnan, és szólt:

– Jövök.

Mikor O-lan ágya mellett megálltak, látták, hogy könnyű álom van rajta, és a verejték gyöngyökben ül felső ajkán és homlokán. Az öreg doktor, amint reánézett, megrázta a fejét. Előrenyújtotta száraz sárga kezét, ami olyan volt, mint a majomé. Megnézte O-lan érverését, aztán újra a fejét csóválta, és szólt:

– A lépe meg van nagyobbodva, a mája is beteg. Akkora kő van a belsejében, mint a férifej, a gyomra lehúzódt, a szíve alig ver, és egészen bizonyos, hogy férgek vannak benne.

Vang Lung úgy érezte, hogy az ő szíve áll meg, egyszerre nagy félelem fogta el, és haragosan kiáltotta: – Adj hát orvosságot neki!

O-lan kinyitotta a szemét erre a hangra, és rájuk tekintett. Nem értette, mi történt, mert kábulttá tette a betegség. Az öreg doktor szólt megint:

– Nehéz eset... Ha nem kívánod, hogy felelősséget vállaljak a gyógyulásáért, akkor kérek tíz ezüstöt és adok receptet. Gyógyfűveket kell összetörni, tigris szárított szívét és egy kutya fogát, ezeket megfőzni együtt, és igya meg a levét. De ha azt akarod, hogy egészen meggyógyuljon, az ötszáz ezüstpénzbe kerül.

Mikor O-lan meghallotta ezt a szót, hogy ötszáz ezüst pénz, egyszerre felriadt kábulatából, és így próbált kiáltani gyenge hangon: – Nem, nem, az én életem nem ér meg ennyit! Nagy darab földet lehet venni ennyi pénzen.

Hanem Vang Lung megint nagy önvádat érzett, és haragosan felelte: – Nem akarok halottat a házamban, és megfizetem az árat érte.

Mikor az öreg doktor ezt hallotta, szeme kapzsi módon felvillant. De tudta jól a törvényt, hogy ha felelősséget vállal, meg kell gyógyulnia a betegnek, különben megbüntetik. Ezért sajnálkozva mondta:

– Nem, nem... most, hogy jobban megnéztem a szeme fehérjét, látom, hogy tévedtem az előbb. Ötezer ezüstpénzre van szükség, akkor vállalhatom csak a felelősséget érte.

Vang Lung csendesen ránézett az orvosra, és megértette őt. Nem volt ennyi készpénze, sok földjét el kellett volna adnia. De érezte már, hogy hiába tenné ezt is. Az orvos mintha csak ezt mondta volna: – Ez az asszony meg fog halni.

Kiment hát az orvossal, megfizette neki a tíz ezüstpénzt, és mikor az öreg elment, Vang Lung betámolygott a sötét konyhába, ahol Olan az élete legnagyobb részét eltöltötte, ahol senki sem láthatta őt, az elfeketült fal felé fordította arcát és sírt.

De O-lan nem halt meg olyan gyorsan. Alig érte még el az emberi élet éveinek felét, és lelke nem tudta könnyen elhagyni a földet. Így aztán sok hosszú hónapokon át feküdt haldokolva az ágyon. Egész télen át beteg volt, Vang Lung és a gyermekek pedig most először tudták meg igazán, mit jelentett ő a házban, hogyan gondoskodott mindnyájuk kényelméről anélkül, hogy észre tudták volna venni.

Hirtelen senki sem értett hozzá, hogyan lehet gyorsan és ügyesen a tűzhelybe begyújtani, és senki sem értett hozzá, hogyan lehet megfordítani a halat a tűzön anélkül, hogy összetörjön és szétmorzsolódjon a húsa, és hogyan lehet úgy megsütni, hogy egyik oldala se égjen meg és egyik oldala se maradjon nyersen. Azt sem tudták, melyik főzelékhez kell olajat és melyikhez más zsírt venni. Az ételek hulladékai és a szemét halomra gyűlt az asztal alatt, és senki sem söpört, míg csak Vang Lung meg nem bosszankodott a bűz miatt és be nem hívott az utcáról egy kóbor kuttyát. Az felfalt mindent és tisztára nyalta a padlót. Máskor pedig a fiatalabb leány után kiáltott Vang Lung, és vele söpörtette fel a szobát. A legkisebb fiú is igyekezett, ez tette meg azt, hogy pótolja az anyja ügyes kezét legalább a nagyapja mellett, aki nagyon öreg volt most már, és olyan gyámoltalanná lett, akár a kisgyermek. Vang Lung nem tudta megértetni vele, miért van, hogy O-lan nem jön be többé hozzá, és nem főz neki teát, és forró vizet sem visz be reggel, és nem segít neki lefeküdni és felkelni. Haragos lett, mert hiába hívta. Ledobta a teásbögréjét mindenestől a földre, mint valami makrancos gyermek. Vang Lung végre is bevezette őt O-lan szobájába, és megmutatta neki a beteg asszony ágyát, és az öregember csak bámult oda a hályogos, homályos szemével, és végül sírni kezdett, mert megértette most már, hogy nagy baj van.

Csak a szegény kis bolond nem tudott semmit. Mosolygott és dörzsölgette, simogatta a tarka szövetdarabot, ami a kezébe került. De valakinek gondolni kellett arra is, hogy ételt vigyen neki, és esténként bevigye aludni és reggel kiültesse a napra. És ha esni talált volna, behozza a fedél alá. De megtörtént, hogy maga Vang Lung is elfeledkezett róla, és egyszer egész éjszakán keresztül kint maradt, és kora hajnalban sírni és kiáltozni kezdett félig megfagyva a hidegtől. Vang Lung nagyon haragos volt, és szidta a kisfiút meg a kisleányt, amiért kint hagyták szegény bolondot, aki a nővérük.

De akkor aztán belátta, hogy ezek gyermekek még, akik hiába próbálják anyjukat helyettesíteni, és ezentúl maga gondoskodott minden reggel és minden este a bolond leányról. Ha eső esett vagy havazott, vagy hideg, jeges szél fúj, bevitte őt a konyhába, és ott ültette le a meleg hamuban, ami a tűzhelyből hullt ki a kőpadlóra.

Egész télen át, míg O-lan betegen feküdt, egyszer sem volt kint Vang Lung a földeken. Nem törődött semmivel, Csingre bízta rá a téli munkákat és az embereket. Csing hűségesen és szorgalmasan dolgozott, minden hajnalban és minden estén odajött O-lan ajtaja elé, és kétszer megkérdezte naponként fojtott suttogással, hogyan érzi magát a beteg. Vang Lung végre nem bírta ezt tovább, mert se reggel, sem este nem mondhatott mást, mindig csak ezt: – Ma ivott egy kevés tyúklevest.

Vagy: – Evett egy tálka hígra főtt rizst.

Így aztán ráparancsolt Csingre, hogy ne kérdezősködjön többé, hanem végezze a maga dolgát.

A hosszú, hideg, sötét téli napokon Vang Lung órákon át ült O-lan ágya mellett, és ha fázott a beteg, agyagfazékban szénparazsat hozott be és odaállította az ágya mellé, és O-lan fáradtan mormogta: – Kár ez... kár ez... nagyon sokba kerül.

Egyszer aztán nem bírta már tovább Vang Lung, és kitört: – Ne mondd ezt mindig! Eladnám szívesen minden földemet, ha meggyógyíthatnálak!

Erre O-lan mosolygott, de így felelt, nehezen és szaggatottan:

– De én nem engedném... nem engedném... mert egyszer...

úgyis... meg kell halni... de a föld akkor is megmarad...

Vang Lung azonban nem akart a halálról beszélni, és ha O-lan szóba hozta, felkelt és kiment.

Hanem azért csak tudta, hogy O-lan nemsokára meghal, és mert kötelessége volt, hogy gondoskodjék a dolgokról, egy napon bement a városba koporsót nézni. Sok válogatás után szép fekete koporsó tetszett meg neki, jó kemény fából készült. A mester, aki ravaszul figyelte őt, így szólt:

– Ha kettőt veszel egyszerre, olcsóbban adom, és nem is tudom, miért ne gondoskodhatnál mindjárt magadról is?

– Nem, ezt majd a fiaim teszik meg helyettem – válaszolt Vang Lung, de a saját öreg apjára gondolt, és eszébe ötlött, hogy neki még nincs koporsója. Ezért így folytatta:

– Hanem ott van az apám, aki nemsokára meg fog halni, mert nagyon öreg már, süket is, vak is, gyengék a lábai is. Jól van hát, megveszem mind a két koporsót.

A mester még azt is megígérte, hogy újrifesti jó fekete lakkal mind a két koporsót és elküldi Vang Lung házába. Vang Lung pedig elmondta O-lannak, hol járt és mit végzett. O-lan örült és hálás volt, amiért ezt megtette érte, és gondoskodott pihenőhelyéről.

És Vang Lung ott ült mellette tovább órák hosszat, de nem sokat beszélgettek, mert a beteg asszony nagyon gyenge volt, és egész életükben nemigen akadt sok mondanivalójuk egymáshoz úgysem. O-lan néha félönkívületében elkalandozott, elfeledte, hol van, és a gyermekkorában élt, összefüggéstelen szavakat mormogott, és Vang Lung most kezdte csak érteni őt, és most nézett a szíve mélyére, bárha csak egy-két szó gyenge fényénél is.

– Csak... csak az ajtóig fogom vinni a húst... és te vidd be a vendégeknek, mert szégyellem, hogy lássanak... tudom jól, hogy csúnya vagyok és...

Majd lihegni és zihálni kezdett, és rémület ült ki az arcára.

– Ne üss... ne üss... soha többé nem eszem meg a halat... nem eszem meg, ha éhen kell is pusztulnom...

Aztán gyorsan, sebesen, halkan és rekedten ismételtette:

– Anyám... apám... anyám... apám... anyám... apám...

És megint:

– Tudom, hogy csúnya vagyok... tudom, hogy nem szeret senki...

Mikor ezt mondta, Vang Lung úgy érezte, hogy megszakad a szíve, és simogatni kezdte a kezét, nagy, kemény, durva kezét, ami merev volt, mintha máris meghalt volna. Nagyon gyötrődött magában, mert még most is, mikor kezébe vette a kezét és vigasztalni akarta, akárhogy igyekezett, szégyenkezve érezte, hogy csak részvét és fájdalom van a lelkében, és nem tud úgy ellágyulni és átmelegedni a szíve, mint Lótuszvirágnak egy mosolyára. Hiába vette tenyerére a haldokló ujjait, nem tudta szeretni ezt a kezet, és még a részvétet is keserűbbé tette ez a tudat.

De éppen ezért még jobb és még gyöngédebb volt O-lanhoz. Külön, drága ételeket hozatott neki, finom leveseket főzetett fehér halakból, és a káposztának csak a szívét válogatta ki számára, fiatal, szép káposztafejek szívét. Sőt még az is bántotta, ha Lótuszvirág az eszébe jutott és nem tudta megcsókolni őt. Ha már a karjában tartotta is, O-lan jutott az eszébe, elfordult, és kiment a belső udvarból.

Voltak napok, mikor O-lan egyszerre egészen magához tért, és tudta, hol van és mi történik körülötte. Egyszer felült az ágyán és Kakukkot hívta. Mikor Vang Lung nagy meglepődéssel behívta őt, O-lan felnézett reá, és reszketve felkönyökölt, összeszedve minden erejét, és elég hangosan és érthetően mondta:

– Jól van, te bent éltél az öreg Nagyúr szobáiban és szépnek mondott mindenki. De én felesége lettem egy embernek, és három fiút hoztam a világra, te pedig még most is rabszolga maradtál.

Mikor erre Kakukk dühre gerjedve akart felelni, Vang Lung megfogta és kivezette, és kérte, hogy hallgasson.

– Hiszen nem tudja már szegény, hogy mit beszél.

Mikor visszament a beteghez, O-lan még mindig a karjára támaszkodott, és ezt mondta:

– Ha meghaltam, sem ez az asszony, sem az, akit szolgál, be ne jöjjön a szobámba. Hozzá ne nyúljon semmihez, ami az enyém, mert különben elküldöm a lelkemet kísérteni, hogy megátkozza őket.

Ezzel egészen kimerült, feje lecsuklott a párnára és elaludt.

Hanem később, az újév ünnepe előtt, váratlanul jobban lett, mint ahogyan a gyertya is fellobban még elalvás előtt, és egészen erősnek látszott. Egészen könnyen felült az ágyon, maga fonta be a haját, és teát kért. Mikor Vang Lung bejött hozzá, sietve mondta: – Jön az újévi ünnepség, és nincs, aki süteményeket süssön. Semmi ünnepi eledel nincs kész, és én kitaláltam valamit. Nem akarom, hogy az a rabszolga betegye a lábát a konyhámba, hanem szeretném, ha elküldenél a menyemért, aki legidősebb fiunknak a menyasszonya, és akit még sohasem láttam. Ha eljön, majd őt megtanítom, mit hogyan kell elkészíteni.

Vang Lung örült, hogy O-lant ilyen erősnek és vidámnak látja. Bár nem törődött most cseppet sem az ünnepi ételekkel, azonnal elküldte Kakukkot Liuhoz, a búzakereskedőhöz. Mikor Liu meghallotta, hogy O-lan már talán a tél végét sem éri meg, beleegyezett. Mert a leány már elmúlt tizenhat éves, és idősebb volt, mint sokan, akik férjhez mennek.

De O-lan betegsége miatt nem volt semmiféle ünnep a házban. A leányka egyszerű hordszékben érkezett meg, éppen csak az anyja és egy öreg szolgáló jött vele. Az anyja elment, miután átadta O-lannak gyermekét, de az öreg szolgáló ott maradt nála.

A gyermekeket most máshová költöztették abból a szobából, ahol eddig aludtak, és itt lakott ezentúl Liu leánykája, és minden elrendeződött. Vang Lung nem beszélt még a leánnyal, mert nem illett volna, de komolyan és barátságosan meghajtotta a fejét előtte, mikor látta, és a leányka mélyen meghajolt. Vang Lungnak nagyon tetszett, mert azonnal látta, hogy kötelességtudó és szorgalmas leány. Lesütött szemmel járt a házban, és tett-vett, elintézte mindent,

ahogyan O-lan mondotta neki. Nem volt csúnya, de nem volt túlságosan szép sem. Így nem kényeztették el. Gondos volt, illedelmes a viselkedése, O-lant is szeretettel ápolta, és ez vigasztalta Vang Lungot fájdalmában, mert látta, hogy O-lan boldog és elégedett.

Így ment ez néhány napig, akkor O-lan újra nyugtalankodni kezdett és más dolgokra gondolt. Mikor Vang Lung egy reggel újra bejött, hogy megkérdezze, hogyan érzi magát, így fogadta:

– Van még valami más, amit meg kell tenni, mielőtt meghalok.

Vang Lung haragosan mondta: – Ha tetszeni akarsz nekem, ne beszélj a halálról!

O-lan lassan elmosolyodott erre, azzal az ő csendes, szomorú mosolyával, és felelt:

– Meg kell halnom, akár beszélek róla, akár nem, mert érzem már a belső részemben. De addig nem akarom behunyni a szememet, míg legidősebb fiam nincs itthon és nem teszi feleségévé ezt a jó gyermeket, akit a menyemnek küldött az apja, és aki szeret engem és szívesen behozza a forró vizet, és megmossa az arcomat, ha verejték lep el a fájdalomtól. Azt akarom, hogy haza jöjjön a fiam, mert meghalok, és ha ők ketten egymáséi lesznek, akkor könnyű lesz a halálom, mert tudni fogom, hogy neked unokád lesz és az öregnek dédunokája.

Ilyen sokat már régen nem beszélt, és talán egész életében sem, kétszer vagy háromszor legfeljebb. Határozottan és szilárdan mondta, és Vang Lung örült, hogy ilyen erős. Nem akart neki ellentmondani, bár inkább szeretne volna, ha alkalmas időben, nagy ünnepséggel ülheti meg legidősebb fia esküvőjét. Ezért barátságosan csak ennyit mondott:

– Jól van, még ma elküldök délre egy embert, keresse meg a fiamat, és hozza haza, hogy megházasodjon. De akkor te meg fogod ígérni nekem, hogy összeszeded az erődöt, és nem beszélsz többet a halálról, mert a ház olyan, mint valami állatoknak való barlang, ha téged nem látlak sehol.

Ezt azért mondta, hogy O-lannak jólessenek a szavai. És O-lan örült is, bár nem szólt többet, hanem visszafeküdt és behunyta a szemét, de egy kicsit mosolygott.

Vang Lung pedig elküldte az embert délre, és ezt mondta neki: – Mondd meg a fiatal uradnak, hogy anyja meg fog halni, és lelke nem nyughat, amíg nem látja őt és nem házasodik meg. Ha becsüli valamire az anyját, engem és az otthonát, akkor jöjjön vissza, de azonnal, mert mától számítva a harmadik napra lakomát készítették, vendégeket hívok és megtartjuk az esküvőt.

Amint mondta, úgy is lett. Megmondta Kakukknak, hogy gondoskodjon jó lakomáról, és Kakukk elhatározta, hogy a teaházból hív szakácsot segíteni. Vang Lung sok ezüstpénzt öntött a tenyerébe.

– Úgy intézz mindent, mint ahogyan a Huang-palotában intézted ilyen alkalomkor, és ha kell, van még pénz elég.

Elment aztán a faluba, és vendégeket hívott, férfiakat és asz- szonyokat, mindenkit, akit ismert, és a városba is elment, és meghívta azokat, akikkel itt-ott a teásboltokban és búzakereskedésekben találkozott, és ezt mondta a nagybátyjának:

– Hívd meg te is a fiam esküvőjére, akit akarsz, a te barátaidat és a fiad barátait.

Ezt azért mondta, mert sohasem felejtette el, hogy kicsoda az ő nagybátyja. Vang Lung nagyon udvarias volt, és mint dédelgetett vendéggel, úgy bánt vele attól a pillanattól fogva, hogy ezt megtudta.

Az esküvő előtti nap estéjén megérkezett a legidősebb fiú. Lehajtott fejvel lépett be a szobába, és Vang Lung elfelejtette, mennyi gondot okozott neki ez a fiú. Látta, hogy nem gyermek többé, hanem felnőtt férfi, szép, magas, erős ember. Nagy, széles válla volt, csontos arca és kurtára nyírt fekete haja, ami csillogott az olajtól. Hosszú, vörös szatinköntöst viselt, és kurta fekete bársonykabátot, ujjak nélkül. Vang Lung szíve csak úgy dagadozott a büszkeségtől, hogy ez az előkelő úr az ő fia, és boldogan vezette be az anyjához.

A fiatalember pedig leült O-lan ágya mellé, és könnyek ültek a szemében, amikor így látta őt, de a viláért sem mondott neki mást, mint csupa vidám dolgokat, mint például hogy:

– Ó, hiszen engem csak megijesztettek, te nem is vagy olyan sápadt, anyám, és hosszú éveig nem fogsz még meghalni.

De O-lan csendesen felelt:

– Megvárom az esküvődöt, és aztán meghalok.

Természetesen a fiú nem láthatta meg előre a leányt, akit feleségéül szántak, és így Lótuszvirág hívta be magához másnapig a belső udvarba, ő készítette elő az esküvőhöz, és senki nem tehetett volna ezt jobban, mint éppen ő, meg Kakukk, meg Vang Lung nagybátyjának felesége. Ezek hárman közrefogták a leánykát, és az esküvő napján megfürdették illatos vízben, frissen bekötötték a lábát tiszta fehér köteléssel újdonszerű harisnyája alatt, és Lótuszvirág valami különös illatszerezrel és mandulaolajjal dörzsölte be a testét. Aztán felöltöztették abba a ruhába, amit hazulról hozott erre az alkalomra, fehér, virágokkal átszőtt alsóneműbe és könnyű bárányprémes köpönyegbe és az esküvői piros szatinpálástba. Befehérették a homlokát, és egy fűrtöt, szüzessége jeléül, előrefésültek a hajából, a többit pedig ügyesen alkalmazott szalaggal hátrakötötték díszesen. Aztán rizssporral és festékekkel még sokkal szebbé

tették az arcát, és ecsettel hosszúra festették a szemöldökét. Rátették fejére a menyasszonyi koronát és fátyolt, és apró lábára gazdagon hímzett cipőcskét húztak. Körmét is befestették, és tenyerét megillatosították.

Így készítették elő őt az esküvőjére.

A leányka pedig mindent túrt, de félénk volt és szemérmes, mit ahogyan illik.

Most aztán Vang Lung és a nagybátyja és az apja meg a vendégek ott várakoztak a középső szobában. Egyszerre belépett a leányka menyasszonyi díszében, egyfelől saját öreg szolgálója, másfelől Vang Lung nagybátyjának felesége támogatta. Szerényen, lesütött szemmel jött, és úgy lépkedett, mintha irtózna attól, hogy őt most férjhez adják, de kénytelen elviselni a dolgot. Ez mutatta, milyen illedelmes és milyen szerény. Vang Lung-nak nagyon tetszett a dolog, és azt mondta magában, hogy helyesen választott.

Ekkor belépett a másik ajtón Vang Lung legidősebbik fia is vörös köntösében, fekete bársonykabátjában, és az arca fényes volt, sima, frissen borotvált. Mögötte ott jött kíséretül két öccse, és Vang Lung, amint látta őket, szinte szétfeszült a szíve büszkeségében, amint nézte derék, szép fiait.

Az öregember, aki mostanáig nem értette meg, mi történik, és felét sem hallotta annak, amit a fülébe kiabáltak, egyszerre meglátott mindent, és brekegve nevetni kezdett. Nyikorgó öreg hangján egyre hajtogatta boldogan:

– Esküvő van, esküvő van, és új unokák jönnek a házhoz!

Olyan boldogan nevetett, hogy a vendégek is mind nevetni kezdtek, amint az öreg vidámságát látták, és Vang Lung arra gondolt, hogy ha O-lan is itt lehetne köztük és fölkelhetett volna az ágyból, teljes lenne az öröme.

Közben egyre a fiát figyelte titkon, hogy lássa, vajon ránéz-e a menyasszonyára, és a fiú ránézett lopva a szeme sarkából. Azonnal látni lehetett, hogy tetszik neki a leány, mert nagyon jókedvűnek látszott, és Vang Lung büszkén gondolta:

– Lám, jól választottam, csakugyan jól.

Most a fiú és a lány együtt mélyen meghajoltak előbb az öreg nagyapó, aztán Vang Lung előtt, azután pedig átmentek abba a szobába, ahol O-lan feküdt, és O-lan azt kívánta, hogy erre az alkalomra adják rá ünneplő fekete köntösét, és úgy feküdt ott. De felült, mikor beléptek, és két arcán két kerek piros folt égett az izgatottságtól, az örömtől. Vang Lung ezt az egészség jelének vette, és így szólt hangosan: – Úgy látszik, jobban lesz mégis!

A fiatal pár pedig odalépett az ágyhoz, meghajoltak, és O-lan az ágy szélére tette tenyerét és rájuk nézett:

– Ide üljetek le, és itt igyátok meg a házasság borát és egyétek meg a rizst, hogy én láthassam. Ez lesz a ti ágyatok, mert én már úgysem sokáig alszom benne és elvisznek innen.

Erre senki sem válaszolt semmit, mert mit is mondhatott volna? Hanem a menyasszony és vőlegény leültek az ágy szélére egymás mellé, és zavartan hallgattak. Nem mertek egymásra nézni, és bejött Vang Lung nagybátyjának kövér és cifrán kiöltözött felesége, és behozta a két bögre forró bort. Először külön-külön ittak, aztán összeöntötték, és úgy ittak újra együtt, ami azt jelentette, hogy most már ők ketten egyek. És rizst is ettek összevegyítve két tálból, és ezzel az életük összekovácsolódott, és férj, meg feleség lettek. Erre felálltak, és újra meghajoltak O-lan előtt, kimentek, és meghajoltak a vendégek előtt is.

Megkezdődött a lakoma. Minden szoba, minden udvar teli volt asztalokkal, és ételszag terjengett az egész házban és kacagás hallatszott mindenütt, mert sok vendég jött mindenfelől. Olyanok, akiket Vang Lung hívott meg, és olyanok, akiket a vendégek hoztak magukkal, mert hiszen mindenki tudta, hogy Vang Lung gazdag ember, és hogy szívesen megkínál étellel-itallal mindenkit ezen az ünnepen.

Kakukk pedig jó szakácsokat hozott, hogy elkészítsék a lakomát, és volt sok olyan csemege, amit a falusi konyhában nem lehetett volna megfőzni és megsütni. Ezeket a szakácsok már készen magukkal hozták nagy kosarakban, és ide-oda jártak a házban, fontoskodva zsíros kötényükben. Mindenki sokat evett, és még többet ivott, mindenki jókedvű lett és hangosan kacagott.

O-lan kinyitatta az ajtókat és félrevonatta a függönyöket, hogy hallhassa a lármát és a kacagást, érezhesse az ételek szagát. Újra meg újra mondta Vang Lungnak, aki gyakran bejött hozzá:

– Van-e mindenkinek elég bora? És az édes rizs elég meleg-e, és elég cukrot tettek-e hozzá, és van-e rajta nyolcféle gyümölcs?

Mikor pedig Vang Lung megnyugtatta, hogy minden úgy van, ahogyan lenni kell, akkor elégedetten dőlt hátra és figyelte a vendégek zsvaját.

Aztán vége lett mindennek, a vendégek elmentek, és leszállt az éj. Amint csend borult a házra és elszállt a vidámság, az erő is elszállt O-lan testéből, nagyon gyenge lett és fáradt. Magához hívatta a fiatal párt, és ezt mondta nekik: – Most elégedett vagyok, és történjen, aminek meg kell történnie. Fiam, nézd meg az apádat és öregapádat, és leányom, nézd meg a férjedet és a férjed apját és nagyapját és a szegény bolondot a külső udvarban. Mással szemben nincs kötelességetek.

Ezt pedig azért mondta, mert Lótuszvirágra gondolt, akinek nevét sohasem ejtette ki.

Amint kimondta az utolsó szót, elaludt, és jó darabig hiába várták, hogy tovább beszéljen. De egyszerre felriadt megint. Hanem mikor magában motyogva megszólalt, mintha nem tudta volna, hol van. Nyugtalanul forgatta a fejét, de a szeme be volt hunyva.

– Igen, de ha csúnya voltam is, gondját viseltem, és fiai vannak, de hogyan fog most más gondoskodni róla?

Aztán érthetetlen mormogássá lettek a szavai. Nem ismert meg most már senkit. Ekkor Vang Lung intett a többinek, hogy menjenek ki, ő maga pedig odaült melléje, és várt türelmesen, míg alszik, és mikor felébredt, reátekintett. Vang Lung most nagyon gyűlölte magát, mert még most is, hogy ott feküdt O-lan haldokolva, látta, milyen ijesztően nagy a szája és milyen borzasztó, amint kicserepesedett ajkát felhúzza a fogairól.

O-lan pedig egyszerre tágra nyitotta a szemét. De mintha valami különös köd feküdt volna rajta, mert csak meredt maga elé, és csodálkozva bámulta Vang Lung arcát, mintha nem látta volna még soha. Most hirtelen megmozdult. Feje oldalt csuklott a kerek párnán, egész teste megvonaglott.

És meghalt.

Amint O-lan ott feküdt halva, Vang Lung egyszerre úgy érezte, hogy nem bír a közelében maradni, és behívta a nagybátyja feleségét, hogy mossa meg a testet a temetésre. Mikor készen volt, akkor sem ment be újra, hanem engedte, hogy a kövér asszony és legidősebb fia és fiatal menyé emeljék a halottat a koporsóba. De hogy megnyugtassa magát, a városba sietett és embereket hívott, hogy a szokáshoz híven lepecsételjék a koporsót, és egy jóshoz is benézett, és megkérdezte, melyik lenne a temetéshez a legszerencsésebb nap. A jós azt mondta, hogy három hónap múlva ilyenkor temessék el Olant. Vang Lung busásan fizetett neki, és elment a városi templomba. Ott megalkudott a papok főnökével, és három hónapi időre helyet bérelt O-lan koporsójának. Ide hozták a koporsót, hogy megvárja a napot, mikor majd eltemetik, mert Vang Lung úgy érezte, hogy nem bírná mindennap a házában látni.

Nagy igyekezettel volt rajta azonban, hogy mindent megtegyen a halott érdekében, amit illik. Gyászruhákat rendelt maga és gyermekei számára. Durva szövésű fehér szövetből készítették, ami a gyász színe, és csuklójuk köré fehér szövetdarabot kötöttek, és a házban minden asszony fehér zsinórral kötötte meg a haját.

Vang Lung nem bírt abban a szobában aludni, ahol O-lan meghalt, összeszedte minden holmiját, és egészen átköltözött a belső udvarba Lótuszvirághoz, és azt mondta legidősebb fiának:

– Menj feleségeddel abba a szobába, ahol anyád élt és meghalt, és szülessenek ott a fiaid, mint ahogyan ti ott születtetek.

Ők, ketten pedig oda mentek lakni, és meg voltak elégedve a helyükkel.

Mintha a halál nem akarná olyan könnyen otthagyni őket, ha már egyszer bekopogott, az öregember sohasem jött magához azóta, hogy meglátta O-lan halott testét, amint a koporsóba teszik. És egy este csak lefeküdt aludni, és mikor másnap reggel Vang Lung kisebbik leánya bement hozzá a teájával, ott találta az ágyban, ritkás szakálla égfelé állt, és meg volt halva.

A leányka sikoltozva futott ki az apjához, és Vang Lung bejött. Látta, hogy az öregember merev, könnyű öreg teste száraz és vékony, akár az aszott fenyőfa, és hogy már órákkal azelőtt meghalhatott. Vang Lung maga mosta le az öregember testét, gyengéden befektette a másik koporsóba, lepecsételte, és szólt:

– Egy napon fogjuk eltemetni a két halottat, és jó helyet választok ki számukra a földemen. Ha pedig meghalok, én is ott akarok mellettük pihenni.

Mikor az öregember koporsóját lepecsételtek, két székre tétette a középső szobában, és itt állt a temetés kijelölt napjáig. Úgy érezte, hogy vigasztalás neki látni és tudni, hogy az öregember még köztük van, ha halottan is. Gyászolta az apját, de nem nagyon fájdalmasan, mert hiszen nagyon öreg volt már, és hosszú évek óta úgyszólván csak félig élt.

Végre megérkezett a meghatározott nap. Tavasz volt már, és Vang Lung papokat hívott a Tao-templomból, s azok eljöttek sárga köntösükbe öltözve, hosszú hajukat felkötötték. És a Buddhatemplomból is hívott papokat, azok is eljöttek hosszú szürke ruhában, borotvált fejjel, arcukon a kilenc szent sebhellyel, és dobokat vertek meg énekeltek egész éjszaka a két halott koporsójánál. Ha néha fáradtan elhallgattak, Vang Lung ezüstpénzt szórt a markukba, akkor nagy lélegzetet vettek és újra kezdték, és nem hagyták abba reggelig.

Vang Lung jó helyet keresett ki a földjén, egy nagy szilvafa alatt a dombtetőn. Csing megásta a sírokat, vert földből falat emelt körülöttük, és a két sír mellett volt még hely harmadik számára is. De Vang Lung számított a fiaira és fiainak feleségeire meg unokáira is. Nem sajnálta a sok földet és a nagy helyet, bár jó termő volt, mert a temető a család gazdagságát jelentette, és azt, hogy élve és halva itt maradnak a birtokukon.

Mikor a papok befejezték az éneket, Vang Lung fehér zsákruhába öltözött. Adott ilyen ruhát a nagybátyjának és nagybátyja fiának és saját fiainak, és legidősebb fia feleségének és saját két leányának. Hordszékeket is hozatott a városból, mert nem illett volna, hogy gyalog menjenek a koporsók után, mintha közönséges szegény emberek lettek volna.

Így történt, hogy először életében hordszéken ült Vang Lung, és így vitték O-lan koporsója után. De az apja koporsóját a nagybátyja követte elsőnek. És mind ott voltak, még Lótuszvirág is, aki O-lan életében nem jelenhetett meg előtte, ott ült most egy hordszékben, mert O-lan már meghalt, és kötelességét akarta teljesíteni ő is férje első feleségével szemben.

Vang Lung a nagybátyja felesége és fia számára is bérelt hordszékeket, nekik is varratott zsákruhát, és még a szegény bolondot is felültette egy hordszékbe, bár a szerencsétlen teremtés megijedt, és hol sírt, hol élesen kacagott, mikor sírnia kellett volna.

Hanem mikor a sírokat beföldelték és az ünnepségnek vége volt, Vang Lung csendesen elfordult, elküldte a hordszékeket, és egyedül ment haza, gyalog. Zűrzavaros gondolataiból csak egyet érzett tisztán, és nagyon fájt a szíve. Ez a gondolat az volt, hogy nagyon kívánta, bár ne vette volna el O-lantól azt a két fehér gyöngyöt, amikor ott mosta a ruhát a tónál. Ezentúl nem bírta nézni, ha Lótuszvirág magára vette.

Ment lassan hazafelé, egészen egyedül, és ezt mondta magában:

– Most itt, a földemben el van temetve jobbik fele életemnek. Mintha a lelkemből vágták volna le a fél részt, és ezentúl egészen más lesz minden a házban.

Egyszerre előtörtek a könnyei, és a keze fejével törölte le, mint valami gyermek.

Egészen mostanáig alig tudta Vang Lung, mi van a vetéssel ebben az esztendőben. Annyira elfoglalta az esküvő, meg O-lan betegsége és halála, meg a két temetés. De egy napon Csing odament hozzá, és szólt:

– Most, hogy az öröm és gyász napjai elmúltak, meg kell mondanom, amit a földekről tudok.

– Beszélj hát – intett Vang Lung. – Mostanában csak a sírokra tudtam gondolni és nem a termőföldjeimre.

Csing tisztelettudóan hallgatott néhány pillanatig, miután Vang Lung ezeket mondta, azután halkán beszélni kezdett:

– Adja az ég, hogy ne legyen úgy, de attól félek: ebben az évben nagyobb árvíz lesz, mint valaha volt. A vizek máris magasra dagadtak, bár nem állt be még a nyár, és ha ilyen korán így van, mi lesz később?

Vang Lung felelt:

– Akár égetek tömjént, akár nem, úgy látszik, egyformán rosszakaratúak az istenek. Gyerünk és nézzük meg azt a földet hamar.

Felállt és indult.

Csing pedig félnék és tisztelettudó ember volt, és akármennyit szenvedett is, sohasem mert zúgolódni az istenek ellen. Csak ezt mondta mindig: így kell lennie, és szelíden fogadta, akár árvíz jött, akár szárazság. Vang Lung azonban nem.

Kimentek a földekre, és megnézték mindent. Vang Lung látta, hogy csakugyan úgy van minden, amint Csing mondta. A mocsár melletti földek, amelyeket a Huang-családtól vásárolt, nedvesek voltak és szivárgott rajtuk a fel-feltörő víz, úgyhogy a szépen kisarjadzott termés lassan rothadni és sárgulni kezdett.

A mocsár olyan volt már, mint valami hatalmas tó, és a csatornák folyókká váltak, amelyekben gyorsan futott a víz és apró örvények kerekedtek mindenfelé. A bolond is láthatta, hogyha megérkeznek a nyári esők, nagy árvíz lesz, és az emberek rakásra pusztulnak éhen.

Vang Lung sietve futott ide és oda a földjein át, és Csing mint az árnyék követte hűségesen. Megbeszélték, hová ültessenek gyorsan rizst és melyik föld kerül már víz alá, mielőtt learathatnák a termést. Amint pedig nézték a zúgó vizeket, Vang Lung ott állt a parton és káromkodott.

– Most örülhet majd az öreg szobor ott a kis templomban, mert ha kinéz a házából, láthatja, hogyan fulladnak meg és pusztulnak éhen az emberek, és az persze tetszik neki.

Ezt hangosan és dühösen mondta, Csing pedig megborzongott. – Még ha igaz is ez, ő hatalmasabb, mint mi vagyunk, és ne beszélj így róla, ó, uram.

De mióta meggazdagodott, Vang Lung nem félt kimondani azt, amit gondolt. Ha úgy tetszett neki, haragos volt, és még hazafelé is egyre morgott magában, hogy az árvíz tönkre fogja tenni a termése java részét.

Minden úgy történt, amint Vang Lung előre látta. A folyók északon kiléptek medreikből, kitérték a gátakat. Mikor az emberek ezt látták, összevissza futkostak és pénzt gyűjtöttek, hogy megpróbálják a gátat kijavítani. Mindenki adott, amennyi csak telt tőle. A pénzt odaadták a kerületi hivatalnoknak, aki új ember volt és nemrég kapta meg ezt az állást. A hivatalnok pedig világeletemben szegény ember volt, és sohasem látott ennyi pénzt egy csomóban.

Mikor a víz még tovább emelkedett, a nép lármázva vonult a hivatalnok háza elé, és követelte a gátépítést és kérdezte, hol a pénz, mert a gát úgy maradt, amint volt. A hivatalnok megijedt, és elbújt a legbelső szobájában, mert a pénzt a saját házára költötte el, pedig háromezer ezüst volt. A tömeg betört a házba, és az életét követelte. Mikor a hivatalnok ezt látta, a folyó partjára futott, belevetette magát és megfulladt, és a nép lecsendesedett.

Hanem a pénz ezzel nem került meg, és a folyó megint áttört egy gátat, meg azonnal utána a harmadikat is. A hullámok végighömpölyögtek a városok és a földek fölött, és senki sem tudta már, hol voltak a gátak, és voltak-e valaha. A búza meg a rizs lenn volt a tenger fenekén.

A faluk egymás után szigetekké váltak, és az emberek nézték, hogyan emelkedik a víz. Ha kétlábnyira volt már csak a küszöbüktől, akkor összekötötték az ágyakat meg asztalokat, és rátették az ajtókat, így készítettek tutajt, és felhalmozták reá, ami ágyneműjük meg ruhájuk volt, feltették asszonyaikat és gyermekeiket is. És a víz még feljebb emelkedett. Meglágýtotta a vályogházak falát, és szétvetette az egész épületet. A vízbe omlott sorra a sok ház, és elolvadtak ott, mintha soha meg sem építették volna egyiket sem.

Most pedig, mintha a föld vize vonzotta volna magához az ég vizét, még esni is kezdett. Esett napokon és éjszakákon át, mintha az özönvíz napja jött volna el.

Vang Lung a küszöbön ült, és nézte a vizet. Elég magasan volt még a dombon épült ház, de Vang Lung látta, hogyan keríti be az ár sorra legszebb termőföldjeit, és nagyon aggódott, nem ér-e el az új sírokhoz is. De azok még kinn voltak, bár a szennyes sárga hullámok loccsanva mosták a temető körül vert vályogfalat.

Ebben az évben semmi, de semmi termés nem volt. Mindenfelé éheztek és pusztultak az emberek. Keserűség meg düh töltötte el a lelküket. Voltak, akik délre mentek, mások pedig merészen beálltak valamelyik környékbeli rablóbandába. Még a várost is megpróbálták elfoglalni, úgyhogy a kapukat állandóan zárva tartották. Csak egy kis nyugati oldalajtón lehetett bejutni a városba és kijönni onnan. Ezt is katonák őrizték, és becsukták éjszakára.

Voltak aztán olyanok is, akik öregek voltak, és nem mertek semmihez sem kezdeni, mint amilyen Csing volt. Ezek füvet ettek, meg száraz levelet, és szenvedtek, vagy elpusztultak a vízben és a pusztta földeken.

Vang Lung látta, hogy olyan éhínség lesz, amilyenre még nem emlékezett, mert a víz nem szállt le ősre sem, hogy a téli vetéssel elkészülhettek volna idején. Ezért tehát a következő évre sem lehetett termést várni. Nagyon utánanézett a házában a kiadásoknak, és sokat veszekedett Kakukkal, mert az még mindig be szeretett volna járni ezt-amazt vásárolni a városba. Végre is örült, mikor a víz még jobban emelkedni kezdett és elzárta a városhoz vezető utat is. Így aztán Kakukk nem mehetett többet a piacra, mert Vang Lung nem engedett csónakot elindítani a tudta nélkül, és Csing neki engedelmeskedett, nem pedig Kakukknak, akármilyen éles volt is a nyelve.

Nem engedett Vang Lung semmit eladni és venni, csak amit ő jónak látott, és gondosan takarékoskodott mindennel. Naponta kiadta a menyének, ami ennivalóra szüksége volt a házban, és Csingnek is odaadta a munkásoknak szánt ételt, bár nagyon bosszantotta, hogy tétlenségükben is tartania kell őket. Annyira, hogy amikor beállt a tél és a víz befagyott, megmondta az embereknek, hogy menjenek el délre, és dolgozzanak vagy kolduljanak, és akkor jöjjenek vissza, mikor újra lesz munka a földeken. Csak Lótuszvirágnak adott titkon egy-egy kis cukrot meg olajat, mert ő nem volt hozzászokva a nélkülözéshez.

Még az újévi ünnepek alkalmával sem ettek mást, mint egy halat, amit a vízben fogtak, és egy disznót, amelyet maguk öltek le.

Vang Lung azonban nem volt olyan szegény, mint amilyennek mutatta magát, mert sok jó ezüstje volt még elrejtve a falakban, ahol a fia és felesége laktak, bár az ifjú pár nem tudott semmit róla.

Ezüstöt meg aranyat rejtett el egy nagy edényben közeli földjére is, mélyre temetve, ami most lenn volt a víz alatt. A bambuszgyökerek között is akadt egy rejtekhelye. Meg aztán a tavalyi termést sem adta még el egészen, úgyhogy nem kellett félniük az éhhaláltól.

Hanem körös-körül mindenütt éheztek az emberek, és ő emlékezett az éhen halók jajveszékélő panaszára a Huang-palota lépcsőjén, mikor arra mentek délre vezető útjukban. Tudta, hogy vannak sokan, akik gyűlölik, mert még mindig van mit enniük neki és a gyermekeknek. Gondosan zárva tartotta hát a háza kapuját, és nem engedett be semmi ismeretlent. De nagyon jól tudta, hogy ez még nem védte volna meg őt a rablóktól és csavargóktól, ha nagybátyja nem lakik nála! Nagyon jól tudta, hogy másképpen rég kirabolták volna már, és elvitték volna minden pénzét és az ennivalót, meg az asszonyokat a házból. Ezért még udvariasabb volt a nagybátyjához és fiához meg feleségéhez, mint azelőtt, ők kaptak először a teából, és először nyúltak a tálba evőpálcikáikkal ebéd idején.

Most ezek hárman persze nagyon jól látták, hogy Vang Lung fél tőlük, és kezdték nagyon magasan hordani az orrukat. Hol ezt követelték, hol azt, és elégedetlenkedtek az ételek miatt. Különösen az asszony nyafogott, mert hozzá volt szokva mindenféle csemegéhez, amit azelőtt evett a belső udvarban. Panaszkodott a férjének, és mind a hárman Vang Lungnak panaszkodtak.

Vang Lung pedig látta jól, hogy a nagybátyja, aki ellustult és megöregedett, nem fáradna a panaszkodással maga miatt, hanem a fia meg a felesége biztatják és uszítják. Egy napon, mikor ott állt a kapu közelében, hallotta is, amint beszéltek az öregnek:

– Annyi pénze meg ennivalója van, amennyi csak kell. Miért nem szólsz, hogy adjon egy kis ezüstöt?

És az asszony tódította:

– Sohasem lesz ilyen dolgunk, mint most, mert jól tudja ő, hogyha nem lennél a nagybátyja, régen kirabolták volna, zsákba varrva lökték volna a vízbe, és rombadöntötték volna kifosztva a házat. Hiszen te nagyon jól ismered a vörösszakállúak kapitányát.

Vang Lung, amint titkon ott hallgatózott, olyan haragos lett erre, hogy szinte szétvetette a düh. De csendben maradt nagy nehezen, és töprengeni kezdett, mit lehetne tenni, hogy ezektől megszabaduljon.

Nem lehetett kitalálni semmi okosat.

Másnap pedig eléje állt a nagybátyja, és így szólt:

– Kedves jó öcsém, adj nekem egy marok ezüstöt, hogy pipát meg dohányt tudjak venni. Az asszony is rongyos már, új köntös kellene a számára.

Vang Lung nem felelt reá semmit, hanem elővette az ezüstöt, öt darabot, és odaadta. Ámbár titokban ugyancsak összeszorította a fogát, és majdhogy nehezebben adta ezt a pénzt, mint rég, amikor még alig-alig volt valamije.

Alig telt el két nap, a nagybátyja megint pénzért jött, és megint és megint, Vang Lung pedig végre is dühbe jött és kitört: – Mi lesz itt? Talán éhen haljunk a végén mindnyájan?

De a nagybátyja csak nevetett, és hanyagul mondta:

– Örülj, mert szerencsés ember vagy. Vannak nálad sokkal szegényebbek is, akiket láttam lógni a házuk elszenesedett tetőgerendájáról.

Mikor Vang Lung ezt hallotta, hideg verejték ütött ki a homlokán, és szó nélkül odaadta a pénzt. És így, bár most már alig-alig került hús a házhoz, a három jöttment rokon még mindig vígan lakomázott. Mikor pedig Vang Lung lemondott a dohányzásról is, hogy takarékoskodjon, a nagybátyja folyton pipált.

Vang Lung legidősebb fia nem is gondolt másra ebben az időben, mint a feleségére. Nem törődött mással, mint hogy féltékenyen őrizze a fiatalasszonyt az unokabátyja elől. Alig engedte meg neki, hogy kilépjen a szobából, legfeljebb este, mikor a fiatalember elment hazulról. Napközben többnyire bezárva tartotta magánál. Hanem mikor észrevette egy napon, mi történik a házban és ez a három jöttment milyen arcátlanul zsarolja az apját, megmérgesedett és így beszélt:

– Ez már mégis sok! Ha te többet törödsz ezzel a három tigrissel, mint a saját fiaddal meg a feleségeddel, unokáid anyjával, és igazán különös dolog. Jobban tesszük, ha elköltözünk.

Vang Lung most elmondta neki őszintén, hogyan áll a dolog. – Jobban gyűlölöm én őket, mint az életemet. Ha ki tudnám találni, hogyan szabadulhatnék meg tőlük, azonnal megtenném. De tudd meg, hogy a nagybátyám egy rablócsapat kapitánya, vagy nem tudom micsoda főnöke, és ha etetem és jól bánok vele, legalább nem rabolnak ki minket.

A fiú csak hallgatta, hallgatta, és kimeredt a szeme. De mikor aztán gondolkozott kicsit az eseten, még haragosabb lett.

– Hogyan szabadulhatnánk meg tőlük? Nincs ennél egyszerűbb. Egy éjszaka lökjük mind a hármukat a vízbe. Csing bedobja az asszonyt, mert olyan kövér és lusta, hogy könnyű vele elbánni, én belököm a fiút és te az apját. Eléggé utálok már csak azért is a fiút, mert egyre a feleségemet nézi.

Hanem Vang Lung nem tudott volna gyilkosságot venni a lelkére. Bár könnyebben esett volna a nagybátyját megölnie, mint egy ökröt, mégsem bírta volna ezt sem, akárhogy gyűlölte is.

– Nem, nem – mondta –, de ha még meg is tudnám tenni, hogy belökjem az apám testvérét a vízbe, akkor sem lenne jó, mert a többi rablók megtudnák, és végünk lenne. Amíg pedig ők élnek, nekünk sem történik bajunk.

Most aztán mind a ketten elhallgattak, és mindegyik nagyon töprengett, mit lehetne csinálni. A fiú hamar belátta, hogy az apjának igaza van és valami mást kell kitalálniuk. Vang Lung elgondolkodva mondta:

– Ha lenne valami módja annak, hogy itt maradnának, de ártalmatlanná tudnánk őket tenni, hogy legyenek csendben... az a baj, hogy nincs ilyen varázslat.

Ekkor a fiú összeütötte két tenyerét és felkiáltott:

– De igen, van, és te kitaláltad, mit kell tennünk! Vegyünk ópiumot, és adjunk nekik belőle. Dúskáljanak benne, mint ahogyan a gazdag emberek szoktak, és ne sajnáld a pénzt. Én majd úgy teszek, mintha jó barátságban lennék megint az unokabátyámmal, elhívom őt magammal a teaházba, ahol ópiumot lehet szívni, és hozunk az apjának meg anyjának is.

Hanem Vang Lung tétovázott, és kételkedően rázta a fejét.

– Nagyon sokba fog kerülni – mondta végre lassan. – Az ópium drága, mint az arany.

– Igen, de az még többbe kerül, ha így marad minden – felelte vissza a fiú. – Én már nem bírom túrni a szemtelenségüket, és azt sem, hogy az a fickó mindig a feleségemet nézegesse.

Vang Lung azonban nem egyezett bele a dologba mindjárt. Nagyon kétséges, sor került volna-e a dologra, ha nem történik az, ami történt.

Vang Lung nagybátyjának fia ugyanis szemet vetett a kisebbik leánykára, aki pedig a húga volt, véréből való vér. Vang Lung kisebb leánykája csakugyan nagyon szép teremtés volt, hasonlított a második fiúra, a kereskedőre, de az arca nem volt olyan sárga, és karcsúsága, könnyű lépése mindenkinek feltűnt.

Arcocskája olyan volt, mint a mandulavirág, pici piros szájacskája mosolygott és a lába csöpp volt nagyon.

Mikor egy estén egyedül ment át a konyhából jövet az udvaron, unokabátyja megállította, durván magához rántotta és megölelte. A leányka sikoltozott, Vang Lung kirohant, és a fejére ütött az arcátlannak, de az olyan volt, mint valami kutya, ha húst lop, nem akarta a gyermeket elereszteni. Vang Lungnak úgy kellett tőle elrántani a leányát. Ekkor még nevetett is a fiatalember durván és gonoszul, és ezt mondta: – Hiszen csak játék volt az egész, nem?

De a szeme felvillant mámorosan, olajos fénnel, és Vang Lung összeszorította a fogát. Elvezette a síró leánykát a szobájába, és nem szólt többet.

De ezen az éjszakán elmondotta a fiának, mi történt, és a fiú komolyan így szólt:

– El kell a leányt küldenünk a háztól a vőlegénye házába, még ha Liu azt mondja is, hogy most nincs esküvőre való idő a szűkös esztendőben. Másképpen ez a dühös tigris nem fogja békén hagyni.

Vang Lung megfogadta a tanácsot. Mindjárt másnap elment a kereskedő házába, és szólt:

– A leányom már tizenhárom éves és férjhez mehetne.

Liu meghökkent kissé, aztán tétovázva szólt:

– Nincs elég nyereségem ebben az esztendőben, nem tudok most új családot alapítani a házamban.

Vang Lung szégyellte volna azt mondani, hogy a nagybátyja fia miatt kell siettetni a dolgot, mert a leányát félti. Csak ennyit szólt hát:

– Nem szívesen viselem a felelősséget ezért a leányért, mert az édesanyja meghalt, és mindenkinek feltűnik, milyen csinos. A házam pedig nagy, és sokan járnak-kelnek benne, nem vigyázhatok reá mindig. Úgyis a te családod tagja lesz, jobban szeretném hát, ha a feleséged őrizné, és legyen az esküvő akkor, amikor neked tetszik. Ekkor a kereskedő, aki jóakarátú, derék ember volt, így felelt: – Ha így áll a dolog, egészen más. Hadd jöjjön a leányka, s én majd beszélek a fiam anyjával, hadd éljen biztonságban és békességben mellette, s aztán a jövő évi aratás után megtarthatjuk az esküvőt.

Így el volt intézve a dolog, és Vang Lung elégedetten ment haza.

De mikor már a kapu közelében volt, ahol Csing várta csónakkal, még betért egy boltba, ahol dohányt meg ópiumot árultak, és vett egy kevés olcsó dohányt, hogy esténként legyen mit szívnia. Amint a boltos csomagolta, félig akaratlanul kérdezte meg tőle: – És az ópium, ha ugyan lehet kapni, mennyibe kerül?

A boltos pedig felelt:

– Nem engedi a törvény mostanában, hogy ópiumot áruljunk, ezért nem is mérjük idekint a boltban. De ha rászánsz néhány ezüstöt, jöjj a belső szobába.

Ekkor Vang Lung nem gondolkozott tovább. Bement a belső szobába, és szólt: – Adj hat unciát a fehér porból.

XXVIII.

Mikor a kisleány elkerült a háztól és Vang Lungnak nem kellett már miatta aggódni, egy napon így szólította meg a nagybátyját: – Te az apám öccse vagy, illő, hogy jobb dohányt szívj néha.

És kinyitotta az ópiumos dobozát. A dohány ragadós volt benne, és édes illatú. Vang Lung kivett egy csipetnyit, megszagolta, és biccentett a fejével: – Szívtam már néha ilyent, de csak ritkán, mert nagyon drága. De jó az íze, nagyon jó.

És Vang Lung, mintha igazán nem törődne az egész dologgal túlságosan, ezt mondta:

– Egyszer régen vásároltam keveset az apámnak, mikor öreg volt már és nem tudott jól aludni. Ma megtaláltam, és úgy gondoltam: itt az apád testvére, és miért ne szívd el ő helyetted, aki fiatalabb vagy és nincs még szükséged reá. Vedd hát és szívd, ha nem tudsz aludni vagy valami fájdalmat érzel.

Vang Lung nagybátyja mohón nyúlt a doboz után, mert nagyon jó szaga volt a dohánynak, olyan, amilyent csak a gazdag emberek vásárolnak. Egész nap az ágyán feküdt, és szívta az ópiumot. Vang Lung gondoskodott róla, hogy elég pipa is akadjon a házban, itt is hagyott egyet, ott is, és úgy tett, mintha ő maga is szívná, de csak magával vitte a szobájába, és a szájába sem vette soha.

Sem fiainak, sem Lótuszvirágnak nem engedte meg, hogy ópiumhoz nyúljanak. Azt hozta fel, hogy nagyon drága... De annál jobban kínálta a nagybátyjának, a nagybátyja feleségének és fiának. A ház tele lett a nehéz, édeskés szaggal, és Vang Lung nem panaszkodott már, hogy sokba kerül az ópium, mert békességet vásárolt rajta.

Hogy a tél elmúlt és a vizek leülepedtek, Vang Lung újra kiment a földekre körülnézni. Egyszer pedig utánament a legidősebb fia, és büszkén ezt mondta: – Nemsokára még egy száj lesz a házban, és etetni kell, az a száj pedig az unokádé lesz.

Vang Lung, mikor ezt meghallotta, hirtelen megfordult, felnevetett, megdörzsölte a két kezét, és boldogan kiáltotta: – Régen nem volt ilyen szép napom!

És újra nevetett, aztán elment, hogy Csinget megkeresse. Elküldte a városba, hogy vegyen halat és jó enivalót, és beküldte a fia feleségének. – Egyél, hogy az unokám erős és szép legyen!

Egész tavasszal ez a reménység hozott örömet a szívének. Akármí mással volt is elfoglalva, erre gondolt, és ha bántotta valami, ebben vigasztalást talált.

Mikor a nyár beköszöntött, visszajöttek az emberek, akik az árvíz idején elszéledtek. Csapatostól érkeztek, lesóványodva, fáradtan és örvendezve, hogy itt lehetnek újra. Pedig házuk helyén nem volt más, mint sárga, iszapos sár. De a sárból újra vályogtéglát vertek, és a városban gyékényt lehetett vásárolni házfedelnek. Sokan jöttek közülök kölcsönt kérni Vang Lunghoz. Ő adott is magas kamatra, mert látta, hogy szükségük van reá, és kikötötte, hogy a biztosíték mindig csak föld lehet.

A kölcsönzött pénzzel az emberek vetőmagot is vásároltak, bevetették a gazdag, kövér, átázott földeket. Mikor aztán ökrökre, szerszámokra volt szükségük és nem akadt pénz, eladták a földjüknek egy részét, és Vang Lung vette meg olcsón.

Voltak azonban, akik nem akarták a földjüket eladni semmiképpen. Mikor aztán nem volt semmijük, amit pénzzé tegyenek és magot, ekét vásároljanak rajta, a leányaikat adták el. Ezek is Vang Lunghoz jöttek legelőször, mert tudták, hogy gazdag ember és jószívű.

Ő pedig, mert egyre a gyermekre gondolt, és a többi eljövendő unokára, öt rabszolgát vásárolt. A legkisebb két-, a legnagyobb tízéves volt. Mindeniknek nagy volt a lába, és erős, csontos gyermekek voltak. És két még kisebbet is vett, hogy ezek játszanak majd unokáival, vigyázzanak rájuk és cipeljék őket. Egyet vásárolt Lótuszvirágnak is, mert Kakukk nagyon megöregedett már, és mióta a kisebbik leány elkerült hazulról, nem volt, aki dolgozzon a házban.

Az öt leányt pedig egy napon vásárolta, mert volt elég pénze. Nem kellett sokat töprengenie, ha egyszer valamit elhatározott.

Később aztán, több hét múlva, vékony kis hétéves leánykát hozott az apja. El akarta adni. Vang Lung azt mondta előbb, hogy nincs szüksége reá, a gyermek nagyon gyengének látszik. De Lótuszvirág meglátta, és nyomban odaszólt:

– Nekem ez kell, mert olyan csinos. A másik ostoba és rút. Rossz szaga van, akár a kecskehúsnak. Nem szeretem.

Vang Lung csak most nézte meg jobban a gyermeket. Láttá, hogy nagy, ijedt szeme van, és sovány meg kiéhezett. Jóakarattal így szólt hát, mert az járt az eszében, hogy nála legalább jól fog lakni: – Legyen hát, amint az apja akarja. Megvette ezt a leánykát is hét ezüstpénzért. Ezentúl ott élt a gyermek a belső udvarban, és ott aludt Lótuszvirág ágának lábánál.

Most úgy tetszett végre Vang Lungnak, hogy béke lesz a házában. Mikor a vetéssel elkészültek és jó termés ígérkezett, csak a földekre volt gondja, ide meg oda járkált Csinggel, és megbeszélték a dolgokat. Ha pedig a földekre ment, elvitte magával legfiatalabb fiát, akit földművesnek akart nevelni. Azzal már nem törődött, hogy figyel-e reá és hogyan figyel, mert a fiú mindig lehorgasztott fejjel ment utána, dacos, mogorva arccal, és senki nem tudta, hogy magában miket gondol.

Vang Lung azonban csak azt tudta, hogy csendesesen jön a háta mögött. És mikor mindent elrendezett a földeken, elégedett szívvel ment vissza a házába, és ezt mondta a szíve mélyén:

– Nem vagyok már fiatal, és nem tudok már úgy dolgozni, mint rég. De nincs is szükség reá, mert vannak jó embereim, és majd utánam jön a fiam, és a házamban békesség lakik.

Hanem ebben csalódnia kellett, mert a házban nem volt békesség. Habár megházasította a fiát és rabszolgát is vett annyit, hogy valamennyiüket kiszolgálják, és ámbár elég ópiumot vásárolt, hogy a nagybátyja meg annak felesége békében maradjanak, mégsem volt béke. Mert legidősebb fia és nagybátyjának fia nem tudtak együtt megférni.

Úgy látszott, Vang Lung legidősebb fia sohasem bírja elnyelni a gyűlöletét és gyanakodását az unokabátyjával szemben. Gyermekkorában eleget láthatta a maga szemével, hogy mennyi bünt rejteget a lelkében; hiszen őt is rosszra vitte. Lassan odáig fejlődtek a dolgok, hogy Nung En a házból sem lépett ki máskor, csak ha nagybátyja fia nem volt otthon. Amellett állandóan figyelte őt, merre jár és mit tesz. Gyanúba vette őt a rabszolgákkal, és gyanúba vette még Lótuszvirággal is, ami ugyan butaság volt, mert Lótuszvirág napról napra öregebb és kövérebb lett most már, és régen nem törődött egyébbel, mint az enivalójával és a borral. Rá sem nézett senkire, örült, ha békén hagyták pihenni, és annak is örült, ha Vang Lung az idők múltával mind ritkábban nézett be hozzá.

Mikor egyszer Vang Lung hazajött legkisebb fiával a mezőkről, Nung En félrevonta őt, és szólt:

– Nem bírom már ki azt az embert itt a házban, amint örökösen leskelődik és gombolatlan ruhában jár, és nem hagyja békében a rabszolgákat.

Nyelt egyet, és nem tudta tovább mondani, amit Lótuszvirágról gondolt, mert eszébe jutott, hogy valamikor ő is bebenézett a belső udvarba, és ez az emlék olyan volt a számára, mint valami undok betegség. Nem tudta volna hinni, hogy ezt tette valaha, és szégyellte magát érte, és a világerő sem szerette volna, ha az apjának is eszébe jut a dolog. Így csak a rabszolgákat emlegette.

Vang Lung a jól végzett munka örömeivel, jókedvűen ért haza, mert a vizek szépen lefolytak mindenünnen, és az idő meleg volt, és kedvező a vetésre. Meg annak is örült, hogy a fia jött egész nap a háta mögött. Haragosan fordult hát oldalt:

– Mi baj van megint ebben a házban? Mi vagy te? Gyerek vagy, hogy nem tudsz soha másra gondolni már? Úgy látom, nagyon is belebolondultál a feleségedbe, hogy ennyire félted, ami pedig nem helyes, tudhatod jól.

Nung En pedig lesütötte a szemét, és zavarodottan szólt:

– Én... én nem is a feleségem miatt... hanem a rabszolgák... azt hiszem, igazán nem illő, hogy az apám házában...

De Vang Lung nem is hallgatott reá. Haragjában tovább beszélt: – Mikor lesz már vége ennek az örökös viszálykodásnak a házamban? Itt vagyok, végre megöregedtem annyira, hogy békességem lehetne, és most a fiam féltékenysége és gyűlölködése miatt ne legyen nyugovásom?

Aztán, kis csend után, ráförmedt a fiára: – Hát mit akarsz, mit csináljak?

A fiú mostanáig türelmesen várt, míg lecsillapodik az apja haragja, és Vang Lung látta, hogy mondani akar valamit. Így is volt.

Mert az apja kérdésére így felelt:

– Engedd, hogy menjünk el ebből a házból lakni a városba. Nem is illik hozzánk, hogy itt éljünk a falun, mint valami utolsó munkás. Ha mindnyájan a városba megyünk, itt hagyhatnánk a házban a nagybátyádat és a feleségedet, meg fiát, és mi kényelmesen élhetnénk a kapuk mögött.

Vang Lung erre kurtán és keserűen nevetett, és csak legyintett reá, mint amin nem érdemes gondolkozni sem.

– Ez az én házam – mondta szilárdan, leült az asztalhoz, és magához húzta a pipáját. – Ha tetszik, itt élsz, ha nem tetszik, mehatsz. Ez az én házam és itt körülötte az én földem. Ha ez nem lenne, mindnyájan éhen haltunk volna rég,

mint mások, és te nem sétálgathatnál körös-körül a városi ruháidban tétlenül, mint holmi tudós. A földnek köszönheted, ha több lett belőled, mint az apádból.

Vang Lung haragosan felállt, és hangosan ide-oda járt. Káromkodott, durván beszélt és a földre köpött. Úgy tett, mint a legutolsó földműves, mert ha örült is a szíve, hogy a fia ilyen előkelő és finom ízlésű ember, másrészt haragudott a kényeskedéséért.

Nung En nem hagyta annyiban a dolgot. Mindenüvé az apja után járt, és beszélt neki:

– Nézd, tiszteletre méltó apám, ott van a Huang-család elhagyatott, nagy háza. Az elülső rész tele van mindenféle szemét néppel, de a belső udvarok le vannak zárva most is. Kibérelhetnénk az egészet, és ott élhetnénk békességben. Te meg a kisebbik öcsém akkor mehetnétek a földekre, mikor nektek tetszik, és ez a kutya nem keserítené az életünket.

Addig beszélt, addig beszélt az apjának, míg be nem rekedt és a szeme könnyes lett, és engedte, hogy a könnyek lefolyjanak az arcára, és nem törölte le, amint beszélt:

– Látod, én jó fiad akarok lenni, én nem iszom és nem játszom és nem szívok ópiumot. Elégedett vagyok azzal az asszonnal, akit te kerestél nekem, és csak azt kérem tőled...

Nem tudni, hogy a könnyei hatották-e meg Vang Lungot, de az bizonyos, hogy megdobbant a szíve, mikor azt hallotta, hogy a Huang-palotát lehetne kibérelni. Soha, soha nem feledte el Vang Lung, hogy valaha sompolyogva és félénken állt meg a nagy ház kapuja előtt, és szégyenkezett és megremegett még a kapus láttára is. Mindig az volt az érzése emellett, hogy hiába viszi akármire, valamivel mégis kevesebb marad, mint a városiak. Ezért mikor a fia arról beszélt, hogy a Huang-palotában lakhatnának, Vang Lungnak ez jutott az eszébe:

– Ott ülhetnék azon az emelvényen, ahol az öreg Úrasszony ült, és elém jönnének az emberek úgy, mint akkoriban öléj jöttek.

És eltöprengett.

– Igen, ezt tehetném, ha akarnám...

Játszott ezzel a gondolattal, csendesen ült, és nem felelt egy szót sem a fiának, de dohányt tömött a pipájába és rágyújtott, így füstölt és álmodozott arról, mit tehetne, ha akarná... És nem a fia kedvéért, és nem a nagybátyja haszontalan fia miatt, de az emlékei öröméért álmodott így, mert számára a Huang-ház még mindig a régi palota volt.

Ezért, bár eleinte nem akarta azt mondani, hogy beleegyeznek, vagy hogy akármin is változtatni akar, még jobban bántotta és bosszantotta a nagybátyja fiának viselkedése. Figyelni kezdte őt, s látta, hogy csakugyan hol egyik, hol másik rabszolgára vet szemet. És akkor Vang Lung ezt motyogta magában:

– Nem, nem lehet ezzel a kutyával egy házban élni!

Rátekintett a nagybátyjára, és látta, hogy egészen sovány lett a sok ópiumszívástól, és a bőre szalmasárga. Megöregedett és a háta meghajlott, és vért köp köhögés közben. Megnézte a nagybátyja feleségét is. A kövér asszony most már majdnem mindig aludt, és nem törődött semmivel, ha megkapta a pipáját. Ezekkel tehát nem volt többé baja. Az ópium megtette, amit Vang Lung várt.

Csak hogy itt volt ez a fiatal ember, aki még mindig nem házasodott meg, és úgy járt a kívánságai szerint, mint mikor a vadállat prédát keres, őt hiába kínálgatták ópiummal, neki nem volt elég álmában boldognak lenni. És Vang Lung nem is szerette volna, ha megházasodik, mert új vadhajtás lett volna ez a házban, és az olyanokból, mint ő, éppen elég egy.

Dolgozni esze ágában sem volt. Senki nem erőltette, de hiába is tette volna. Ha ugyan a teaházakban és játékasztaloknál töltött éjszakai órákat nem veszi az ember elfoglaltságnak. Lehet az is, hogy egyéb útjai voltak az éhínség idején, mikor el-eltűnt egy időre. De mostanában kevesebbet ment el hazulról. A rendes élet visszatért, a rablócsapatok nem garázdálkodhattak már a városban és falvakban, és visszahúzódtak a hegyek közé. Mindenesetre kényelmesebb volt az élet Vang Lung házában, így hát a fiúnak inkább arra esett a választása, hogy itt maradjon, és nem ment a társaival.

Örökös csapás volt a házban; hol itt tűnt fel, hol ott, ásítózott, ödöngött és mindenfélét beszélt, amellet öltözetlen volt még délben is.

Egy napon, mikor Vang Lung bement a városba, hogy meglátogassa második fiát, aki kereskedő volt, ezt mondta neki:

– Mondd meg nekem, fiam, mit szólsz a bátyád kívánságához? Azt szeretné, hogy béreljük ki a Huang-palota belső udvarait, és lakjunk benne.

A második fiú is felnőtt férfivá nőtt már, sima, udvarias, és elegáns volt, mint a többi hivatalnok és kereskedő, bár alacsonyabb maradt jóval, mint a bátyja, s a bőre még mindig sárga volt, a szeme pedig éles és okos. Ezt felelte:

– Nagyszerű gondolat, tiszteletre méltó apám, és nagyon jó lenne nekem, mert akkor megházasodhatnék én is, és a feleségemet odahozhatnám, és együtt élhetnénk mindnyájan, mint ahogyan az előkelő családoknál szokás.

Vang Lung még semmi lépést sem tett a második fia házassága érdekében, mert ez hidegvérű, nyugodt természetű fiú volt, és soha nem kellett az érzékenysége és érzései miatt aggódni. Éppen ezért szégyenkezve mondta, mert érezte, hogy mulasztást követett el a második fiával szemben:

– Látod, rég gondoltam már reá, hogy neked is meg kellene házasodnod, de hol ez jött közbe, hol más, és nem volt időm.

Aztán nemrég az az éhínség... de most, hogy újra van mit ennünk és lehet ünnepeket rendezni, hamarosan megtartjuk az esküvődet.

És már azon törte titokban a fejét, hol található alkalmas leányt. De második fia így szólt:

– Igen, én meg akarok házasodni, mert így jobban él az ember, és semmi értelme a pénzkidobásnak, márpedig így drágább a számomra minden, mint ha családos ember módjára otthon lakom. De ne szerezz nekem városi családból feleséget, apám, nekem nem kell olyan feleség, mint amilyen a bátyámé, mert az örökösen csak arról beszél, hogy mi volt az apja házában és mi nem volt, aztán hol erre kér pénzt, hol arra, és csak mérgecsigitene engem.

Vang Lung meglepődve hallotta ezt, mert nem tudta, hogy a menyének ilyen dolgok jutnak az eszébe, ő csak azt látta, hogy kötelességtudó és illedelemes, azonfelül csinos is. Hanem azért helyesnek látta a fiú gondolkodását, és örült, hogy ennyire takarékos és óvatos. Ezt a fiút tulajdonképpen alig ismerte, mindig alacsonyabb és gyengébb volt a bátyjánál, és úgyszólván az ő árnyékában nőtt fel.

Azóta, hogy belépett a kereskedésbe, Vang Lung úgyszólván elfelejtette, és napok hosszán át nem is gondolt reá.

Legfeljebb, ha valaki megkérdezte, hány gyermeke van, akkor felelt: – Három fiam.

Most jól megnézte a második fiát. Gondosan nyírt haja volt, olajos és sima, tiszta ruhája apró mintás szürke selyemből készült, óvatos, ügyes mozdulatai voltak, és éles szeme. Meglepődve gondolta magában: – Lám, hiszen ez is az én fiam!

Hangosan pedig ezt kérdezte: – Milyen leányt keressek hát neked?

A fiatalember pedig nyugodtan és határozottan felelt, mint aki mindent rég meggondolt magában:

– Valami jó falusi családból valót, akinek nincsenek szegény, ágrólszakadt rokonai, nehogy az ember nyakára jöjjenek. Olyant, aki szép hozományt kap hazulról, és nem csúnya, de nem is nagyon szép, amellet jól főz, hogyha vannak is cselédek a konyhában, maga ügyeljen fel reájuk. És olyannak kell lennie, hogy ha rizst főzet, az éppen elég legyen, de egy maroknyival sem több, mint amennyi kell, nehogy pazaroljon, és ha ruhára való szövetet vásárol, ne maradjon belőle fölöslegnek tenyérnyi sem. Ilyen leányt keress.

Vang Lung most még jobban meglepődött, mert különösnek érezte, hogy milyen más ez a fiú, mint ő, akinek pedig a véreből való vér. De csodálta a bölcs meggondolását, és nevetve mondta:

– Jól van, majd szólok Csingnek, hogy nézzen körül a környéken.

Még akkor is nevetett magában, mikor továbbment az utcán, és elérkezve a nagy ház elé, ahol a két kőoroszlán őrizte a tárt kaput, bement. Az jutott az eszébe, mikor a festett asszonyt kereste, mert aggódott a fiáért. A tönkreszáradt fákön mindenfelé rongyok lógtak, kiakasztották a ruhát száradni. Itt is, ott is beszélgető csoportok kuporogtak a földön, hosszú tüvel varrták a cipőtalpat az asszonyok. Meztelen, piszkos, mocskos kölykök hemperegtek mindenfelé, és nehéz volt a levegő a szegény emberek bűzétől, akik mindenütt megjelennek, ahonnan a gazdagok elvonulnak. Vang Lung odanézett az oldalajtó felé, ahol valaha a festett asszony lakott, de az ajtó nyitva állt, és más lakott már a szobában, egy öregember. Erre megkönnyebbülten ment tovább Vang Lung.

A régi időben, mikor még itt élt a Huang-család, Vang Lung is ezek közül a szegény emberek közül valónak érezte magát, és félig gyűlölettel, félig félve nézett volna fel a gazdagokra. Most azonban, hogy földje volt már és ezüstöt meg aranyat rejtett el jó helyekre a maga számára, megvetette ezt a nyüzsgő, piszkos népséget. Azt mondta magában, hogy nem lenne szabad itt megtérni ezt a mocskot köztük. Magasra emelt orral ment át köztük, és alig bírt lélegezni. Egészen olyan volt, mintha legalábbis a Huang-családhoz tartozott volna világéletében.

Ment, ment tovább, nem mintha elhatározott volna már valamit – ő, nem éppen csak kíváncsiságból. A külső udvarok végén csukott ajtót talált, mellette egy öregasszony bóbiskolt. Mikor pedig Vang Lung ránézett, megismerte. A régi kapus himlőhelyes felesége volt. Nagyon meglepődött. Az asszony valamikor húsos, középkorú teremtés volt, most sovány lett, aszott és ősz. A fogai sárgán és csorbán álltak ki nyitott szájából.

Vang Lung most jött rá hirtelen, hogy sok-sok esztendő múlt el azóta, hogy ő idejött elsőszülött fiával és ifjú feleségével. Megcsapta az idő szele, és először életében érezte a közeledő öregséget.

Egy kis szomorúsággal szólt oda az asszonynak: – Ébredj, és bocsáss be engem a kapun.

Az öreg felriadt, megnyalogatta száraz ajkát, és szólt:

– Csak olyanokat engedhetek be, akik az egész belső házat ki akarják bérelni.

És Vang Lung rámondta: – Ha megtetszik, az egészet kibérelem.

De nem mondta meg az asszonynak, kicsoda, csak bement mögötte, és lám, jól emlékezett minden udvarra és minden szobára. Ott feküdtek a folyosók néma csendben. Itt az a kis szoba, ahol letette a batyuját, itt a hosszú előcsarnok piros oszlopsorával. Lelke visszaszállt a sok-sok éven keresztül, amikor itt állt és várta, hogy feleségül adjanak neki egy rabszolgaleányt. Ott volt most előtte a magas, faragott mennyezet is, amely alatt az öreg úrasszony ült, törékeny testén ezüstszürke selyemköntőssel.

Különös érzés űzte, úgyhogy előrement, és felült a mennyezet alatt álló karosszékbe. Oda, ahol az öregasszony ült akkor. Odatette kezét a kis asztalkára, és lenézett a vénasszonyra, aki pislogva és hunyorogva, alázatosan várta, mit parancsol.

Csodálatos elégtételt érzett. Mintha a hosszú évek alatt, anélkül hogy tudta volna, sok-sok sóvárgás gyűlt volna meg a lelkében, sok keserűség és sok megalázottság.

Hirtelen könnyű lett a lelke. És öklével az asztalra ütve így szólt: – Ez a ház kell nekem!

Ezekben a napokban, ha elhatározott valamit Vang Lung alig bírta kivárni, míg keresztülviheti. Korával együtt türelmetlensége is egyre nőtt. Szerette volna, ha mindent hamar elintéz, s aztán ülhesen békén és nyugodtan, nézze a lehanyatló napot, és mikor körülsétálgatott kicsit a földjei szélén, szunyókáljon egyet.

Megmondta hát legidősebb fiának, mire határozta el magát, és rábízta, intézkedjen mielőbb. Aztán a második fiúért is elküldött, hogy segítsen a költözködésben. Mikor készen lettek mindennel, át is költöztek. Először Lótuszvirág meg Kakukk a rabszolgákkal meg mindenféle cókókkal, majd Vang Lung legidősebb fia, feleségével és szolgálóikkal.

Maga Vang Lung azonban késlekedett még. Nem akart mindjárt átmenni a városi lakásba ő is, hanem kint maradt még a régi házban, és maga mellett tartotta legkisebb fiát. Most, hogy itt volt a pillanat s el kellett hagynia a földet, ahol született, kitűnt, hogy nem könnyű dolog ez, és nem tudja olyan gyorsan megtenni, mint ahogyan gondolta volna. Mikor a fiai sürgették, így felelt:

– Jól van hát, készítetek a számomra egy kis udvart és szobát, ahol egyedül lehetek. Ha majd akarok jönni, jövök, még mielőtt az unokám megszületnék. De azután is, ha szeretném látni a földet, ide jövök vissza.

Mikor újra sürgették, rázta a fejét.

– Jó, jó, de itt van a szegény bolond, és igazán nem tudom, el-vigyem-e magammal őt is, vagy hagyjam itt... De mégis el kellene vinnem, mert ki is gondolna vele, ha nem én?

Ezt Vang Lung szemrehányásnak szánta legidősebb fia feleségével szemben, aki nem szenvedhette a maga közelében a szegény bolondot, irtózott tőle, és így szólt:

– Az ilyenek jobb lenne, ha nem is élne, és valahányszor ránézek, attól félek, megigézi a gyermekemet, aki születni fog.

Vang Lung legidősebb fia megértette, miről van szó, és emlékezett a felesége szavára. Lehajtotta fejét és hallgatott.

Vang Lung pedig megbánta, hogy így beszélt, és szelídebben tette hozzá: – Eljövök, amint megtaláltam a menyasszonyt az öcséd számára, mert sokkal egyszerűbb így intézni, ha itt vagyok, és Csing akármikor beszélhet velem.

A második fiú ezentúl nem sürgette már, és várt türelmesen.

Így aztán a régi házban nem maradt már más Vang Lungon, legkisebb fián és a szegény bolondon kívül, mint Vang Lung nagybátyja, feleségével, fiával és Csing meg a munkások. Vang Lung nagybátyja beköltözött most családjával a belső szobákba, ahol Lótuszvirág lakott, és magukénak tekintették. De ez nem bántotta most már Vang Lungot, mert tudta jól, hogy a nagybátyjának nincs már sok ideje hátra. Ha pedig ő meghal, a rokonság is megszakad, és ha aztán a fiú nem viselkedik úgy, ahogyan Vang Lungnak tetszik, senki sem kárhoztathatja, ha kiteszi a házából.

Csing meg a munkások a külső szobákban telepedtek meg, és Vang Lung, a fia meg a szegény bolond a középső szobákban éltek. Azokban, amelyek a régi ház alapjának számítottak. Vang Lung erős, munkabíró asszonyt fogadott, hogy szolgáljon nekik. És Vang Lung aludt és pihent és semmivel nem törődött maga körül, mert hirtelen nagyon fáradtnak érezte magát, és jólesett neki, hogy a ház olyan csendes. Senki sem bosszantotta most, a legfiatalabb fiú csendes, hallgatag, zárkózott természetű volt. Ha lehetett, kitért az apja útjából, és Vang Lung alig vette észre, hogy mellette él.

Végre azonban mégis erőt vett magán Vang Lung, és megsürgette Csinget, keressen már alkalmas feleséget második fia számára.

Csing is megöregedett, száraz lett, sovány és vékony, mint télen a nád. De azért volt még benne erő, olyan volt, mint a hűség, vén házörző kutya. Vang Lung nem engedte már, hogy kapát vegyen a kezébe, vagy az ökrök mögött ballagjon a barázdán. Most már csak a többiekre ügyelt fel, és ott állt olyankor is, ha a termést mérték, vagy osztogatták a bért. Mikor Vang Lung megbízást adott neki, hogy menyasszonyt keressen második fia számára, az öreg szépen megmosakodott, felvette az újabbik kék gyapotkabátját, elindult, járkált és megnézett sok leányt. A végén visszajött és beszámolt: – Nehéz nekem a te fiad számára megfelelő feleséget találni, ó uram, de ha én lennék az ő helyében, akkor van egy leány három falun túl, a negyedikben. Jó, erős, derék teremtés, akinek nincs más hibája, mint hogy sokat szeret nevetni. Az apja nagyon szívesen ideadná, mert ismeri és becsüli a te nevedet. A hozomány is szép, a mai időket számítva, és földjük is van. Hanem én azt mondtam, hogy nem ígérhetek biztosan semmit, míg veled nem beszéltem.

Vang Lung úgy gondolta, hogy ez a leány megfelelő lenne a számukra, és mert szeretett volna már túl lenni ezen az izgalmon is, beleegyezését adta, és mikor a papírokat elhozták, rátette kézjegyét, és megnyugodva szólt:

– Most aztán már csak egy fiam maradt s aztán befejeztem a házassági gondokat, és békeességben lehetek végre.

Mikor minden elintéződött és az esküvő napját kitűzték, akkor pihent, és ott ült a régi ház déli falánál a napon és szunyókált, mint ahogyan az apja szunyókált azelőtt.

Úgy gondolta most Vang Lung, hogy mert Csing nagyon megöregedett már, és ő maga sem fiatal többé, és a kor meg a sok enivaló meghízalták, a legfiatalabb fiú pedig még nem elég idős, talán jó lenne, ha legtávolabb eső földjeit falusiaknak adná bérbe.

Így is tett, és távolról meg közélről sok ember jelentkezett, akik bérbe akarták venni a földeket. Pontosan meghatározták együtt a bért, megegyeztek abban, hogy a fele termés mindig Vang Lung tulajdona lesz, mert övé a föld, a fél termés pedig a bérlőé, mert ő dolgozik rajta. Voltak még más kikötések is. Vang Lung megígérte, hogy ennyi meg ennyi trágyát szállít ki, a bérlő pedig, hogy félretesz ennyi meg ennyi gyümölcsöt és zöldséget Vang Lung háztartása számára.

És most, hogy nem volt szükség a földeken a folytonos ellenőrzésre, Vang Lung be-bement néha a városba, és ott is aludt a külön szobában, amelyet a számára elkészítettek. De reggelre már ott volt megint a földjén, és amint hajnalban kinyitották a kaput, ő volt az első, aki kisietett a városból. És beszívta a földek friss szagát, és örvendett a termésnek.

Az istenek, úgy látszik, azt akarták, hogy békességes öregsége legyen. Mert az történt, hogy a nagybátyja fia, aki nagyon unatkozott a házban, egy napon azt hallotta, hogy valami háború van északon, és odaállt Vang Lung elé:

– Azt hallom, hogy északra tőlünk háború van, és én is elmegyek, mert kedvem van hozzá, hogy világot lássak. De csak úgy megyek el, ha adsz pénzt, hogy ruhát vehessek, tábori felszerelést és idegen földről való fegyvert, amit feltegyek a vállamra.

Vang Lung szíve nagyot dobbant örömeiben. De óvatosan elrejtette az érzéseit, inkább panaszosan ingatta a fejét, és így szólt: – Ó, ó, te vagy szegény nagybátyám egyedüli fia. Ki fogja utána fenntartani a családját, és mi történik majd veled a háborúban?

A fiatalember csak vállat vont és nevetett.

– Nem vagyok én bolond, és nem fogok én oda állni, ahol valami bajom lehetne. Ha látom, hogy verekednek, majd elbújok, amíg nincs vége a veszedelemnek. De a jó élet kell nekem, és a katonák sokféle világot látnak.

Vang Lung pedig szívesen adott neki pénzt, tenyerébe öntötte az ezüstöt, nem sajnálta, és ezt mondta magában:

– Vagy tetszeni fog neki a katonaság, és akkor vége a bajnak a házamban, mert valahol mindig van háború, vagy, ha csakugyan olyan veszedelmes a dolog, akkor majd megölik valahol, mert a háborúban talán csak elpusztulnak néhányan!

Nagyon jó kedve volt, bár titkolta, és még ő vigasztalta a nagybátyja feleségét, mikor sírt annak hallatára, hogy a fia elmegy. Még több ópiumot adott neki, maga gyújtotta meg a pipáját, és szólt: – Hátha még majd tiszt lesz belőle, és nagy tisztességet fog hozni a családnkra.

Most aztán igazán csend lett a házban.

Benn, a városi palotában pedig közeledett Vang Lung unokájának születési ideje.

Vang Lung egyre több időt töltött benn a városban, ide-oda sétált az udvarokban és szobákban, és egyre azon tűnődött, milyen különös minden, ami történt. Lám, ebben a palotában valaha a Huang-család élt, és most ő lakik itt feleségével, fiaival és azok feleségeivel. És most már unokája is fog születni.

A szíve dagadozott az örömtől és büszkeségtől. Semmi sem volt elég jó és elég szép. Bársonyt és selymet vásárolt új köntösökre, mert a faragott székek és ébenfa asztalok mellé nem illett a közönséges gyapotruha. Még a rabszolgák is finom kék és fekete szövetet kaptak, és egyikén sem tűrte meg a rongyos vagy piszkos kabátot.

Így költekezett, és tetszett neki, ha legidősebb fia városi barátai eljöttek, és elismerően nézegettek szét.

Mostanában szívesen evett édességeket Vang Lung, aki valaha nagyon meg volt elégedve egy darab jó búzalepénnyel, ha fokhagymát csavarhatott bele. Késő délig aludt, és nem dolgozott semmit. Nem volt könnyű kielégíteni az ételekkel, mert mindenik tálnál talált valami hibát. Evett téli bambuszajtást és rákfarkat, déli halat és pulykatojást, mindenfélét, amit gazdag emberek szoktak enni. Fiai is ették, és Lótuszvirág is. Kakukk pedig, amint mindezt látta, nevetett és szólt:

– Mintha csak a régi szép időket látnám, mikor itt laktam ezekben a szobákban. Csakhogy most száraz vagyok és ráncos, még az öreg urunk szeme sem akad meg rajtam.

És amint ezt mondta, félénken és hamiskásan pillantott Vang Lungra a szeme szögletéből. Vang Lung úgy tett, mintha nem hallotta volna, de tetszett neki, hogy úgy beszél róla az asszony, mint akár a Huang-család fejről valaha.

Így várta az unokáját.

Egy reggelen nagy jajgatást és nyöszörgést hallott, és bement a legidősebb fia szobájába. A fiú pedig eléje sietett és szólt:

– Itt az idő, de Kakukk attól fél, hogy soká lesz még, míg az unokád megszületik.

Vang Lung visszament hát a saját szobájába és leült. Figyelt a jajgatásra, és sok év óta most először érzett ijedelmet és félelmet. Szerette volna, ha az istenek vele vannak. Elment hát a tömjénes boltba, vett tömjént, és elvitte a városi templomba, ahol az irgalom istennője trónolt aranyozott mennyezet alatt. Keresett egy ácsorgó papot, pénzt adott neki, megkérve őt, gyűjtsa meg a tömjént. – Tudom, nem szokás, hogy férfi létemre tömjént áldozzak, de első unokám fog ma megszületni, és aggódom az anyja miatt, aki városi leány volt, és kényes meg gyenge. A fiam anyja pedig rég meghalt, és így nincs kire bízom a tömjént.

Mikor látta, hogy a pap odaragasztja a tömjénrudacsát a régi tömjénmaradékok hamujába, egyszerre rémülten jutott az eszébe, hogy hátha nem fiú fog születni, hanem leány. És sietve odakiáltott: – Hallod, kérlek, ha fiúunokám születik, veszek új piros ruhát az istennő számára, de ha leány, akkor nem!

Izgatottan ment ki a templomból, mert eddig még nem is gondolt erre. Aztán még több tömjént vásárolt, és bár nagyon meleg volt a nyári nap és vastagon fedte a por az utcákat, mégis kigyalogolt egészen a földekre, a kis agyagtemplomhoz, ahol a két kis bálvány guggolt, és meggyújtotta előttük a tömjént. Ezt mormogta nekik: – Emlékezzetek arra, hogy mi mindig törődtünk veletek, az apám is, meg én is. Most a fiam első gyermeke fog megszületni, és ha nem lesz fiú, soha többé nem is nézek rátok!

Miután így mindent megtett, amit csak tehetett, visszament a városba, nagyon kimerülten, és leült az asztala mellé. Szerette volna, ha teát hoz neki a rabszolga, egy másik pedig forró vizet, és törülközőt mártana a vízbe, hogy ledörzsölje vele arcát és nyakát. De hiába tapsolt, senki sem jött. Ide-oda futkosott a házban mindenki, hanem vele nem törődtek, és még csak meg sem merte kérdezni: megszületett-e már a gyermek, és micsoda? Csak ült fáradtan és porosan, és ügyet sem vetettek reá. Végre, mikor úgy tetszett neki, hogy talán már éjszaka is lehet, olyan sokáig várt, Lótuszvirág jött be tipegve és kacsázva apró lábán nagy, kövér testével. Kakukkra támaszkodott, nevetett és hangosan mondta: – Itt van a fiú a fiad házában, és a gyermek is, anyja is élnek.

Láttam a gyermeket, egészséges és szép.

Vang Lung is nevetni kezdett most, és felállt, összecepta a kezét, és mondta: – Hát én meg itt ültem, mintha a saját első fiam született volna!

Azt sem tudtam, mit csináljak, és mindenféle rossztól féltem!

Lótuszvirág visszament a saját szobájába lefeküdni. Vang Lung újra leült, töprengett tovább, és ezt gondolta:

– Nem is aggódtam ennyire, mikor a saját első fiamat vártam!

Csendesen nézett maga elé, és a régi napra emlékezett, mikor Olan egyedül hazament, bezárkózott a kis, sötét szobába, és nem engedte be soha, ha a gyermekei születtek, és soha egyetlen hangját, egyetlen kiáltását nem lehetett hallani. Másnap pedig már jött ki a földekre, és ott dolgozott mellette megint.

Ez a városi asszony, a fia felesége sírt, mint valami beteg gyermek, futkosó szolgálk hada rajzolta körül, az ajtaja előtt ott várakozott a férje...

Emlékezett reá, mint ahogyan az ember rég álmodott álmokra emlékezik, hogyan hozta ki O-lan a földekre gyermekét, hogyan szoptatta meg munka közben sietve, és a kövér, fehér tej hogyan buggyant ki a vetés közé.

Egyszerre bejött a fia, büszkén mosolyogva, és hetykén, hangosan odaszólt:

– A fiúgyermek megszületett, apám, és most keresnünk kell valami asszonyt, aki szoptassa és dajkálja, mert én nem akarom, hogy a feleségem megvénüljön és csúnya legyen. A városi asszonyok közül egyik sem táplálja a gyermekét.

Vang Lung pedig szomorúan mondta, bár hogy miért volt szomorú, maga sem tudta volna megmondani: – Ha így kell lenni, legyen.

Mikor a gyermek egy hónapos lett, Vang Lung legidősebb fia nagy ünnepséget rendezett, meghívott egy sereg vendéget a városból, többek közt a felsége apját meg anyját és mindenféle előkelő embert. Sok száz tojást festettek bíborszínűre, minden vendég kapott. Az egész ház zengett az örömtől, zajtól, dicsérettől, mert a fiú kövér, szép gyermek volt, és baj nélkül múlt el a tizedik nap is, ameddig a haláltól félni kellett.

Mikor az ünnep elmúlt, a legidősebb fiú odament Vang Lunghoz, és szólt:

– Most, hogy három nemzedék él már a házban, meg kell rajzoltatnunk a családi leszármazás tábláit, mint ahogyan a nagy családoknál szokás, és felakasztjuk a falra, hogy ünnepek alkalmával tömjént gyűjthassunk alatta.

Ez nagyon tetszett Vang Lungnak, azonnal ki is adta a rendeletet. A nagy előcsarnokban felállították a táblákat, legfelül volt nagyapjának a neve, aztán az apjáé, és helyeket hagytak Vang Lung és fia neve számára, mire meg fognak

halni. És a legidősebb fia tömjénhez való urnát vásárolt, és odatette alája.

Amint ez el volt intézve, Vang Lungnak eszébe jutott, hogy piros ruhát ígért az istennőnek, ha fiú lesz az unokája. El is ment a templomba rögtön, hogy pénzt adjon reá.

Amint jött visszafelé, mintha az istenek megelégték volna a sok ajándékot, valaki futva jött eléje, hogy kint a földeken Csing haldokolva fekszik, és kéri, hogy Vang Lung legyen vele ebben az órában.

Vang Lung végighallgatta a lihegő küldöncöt, és haragosan felkiáltott:

– Persze, az az átkozott két szobor ott a házában féltékeny, mert nekik nem ígértem piros ruhát, csak a városi istennek, és talán nem tudják, hogy nekik nincs is hatalmuk a gyermekek születésénél, csak a termésre vigyázhatnak.

A déli étek ott állt ugyan már az asztalon, de nem ült le és nem vette elő az evőpálcikáit, bár Lótuszvirág hangosan hívta, és kiáltott, hogy várjon, míg lemegy a nap és eljön az esti hűvösség. Azonnal indult. Mikor pedig Lótuszvirág látta, hogy hiába marasztalja, rabszolgát küldött utána olajpapír ernyővel, de olyan nagyon sietett Vang Lung, hogy a leány alig bírt vele lépést tartani, és nem bírta folyton ott tartani az ernyőt a feje fölött.

Egyenesen abba a szobába ment Vang Lung, ahová Csinget lefektették, és hangosan, dühösen kiáltott: – Mi történt?

A szoba tele volt munkásokkal, és azok sietve és zavarodottan hebegni kezdtek:

– Maga akart dolgozni, és segített...

– Mondtuk, hogy vigyázzon, mert öreg már...

– Volt ott egy új munkás...

– Nem bírta elég egyenesen tartani a cséplőt... – És Csing meg akarta neki mutatni... Vang Lung pedig felkiáltott

rettentő hangon: – Hozzátok ide azt a munkást!

Odalökdösték Vang Lung elé. Ott állt reszketve, és mezítelen két csontos térde összeütődött. Nagy, széles arcú falusi legény volt, foga kissé kiállt a felső ajka alól, és kerek szeme volt, mint az ökörnek.

De Vang Lung nem sajnálta meg. Arcul ütötte mindkét oldalról erősen, aztán kikapta a rabszolgaleány kezéből az esernyőt, és a fejére vert vele. Senki sem mert közbelépni, nehogy a harag a vérébe menjen és megfojtsa őt. A legény pedig türte és állta az ütlegetek, csak szipogott és nyelt hozzá.

Csing most nyögött egyet az ágyon, Vang Lung ledobta az esernyőt, és kiáltott: – Még meghal, míg ezt a haszontalant verem!

Odament hozzá, leült Csing mellé, és kezébe vette a kezét, ami könnyű volt, kicsi és száraz, mint valami száraz levél. Az ember alig tudta volna elhinni, hogy van még valami kis vér benne. Az arca össze volt verve, félig nyitott szeme elfátyolosodott, lihegve szedte a levegőt. Vang Lung lehajolt föléje, és hangosan mondta a füle mellett:

– Itt vagyok, és olyan koporsót veszek neked, amilyent csak az apámnak vettem!

De Csing füle tele volt vérrel, és ha hallotta is Vang Lung beszédét, nem intett és nem felelt, csak feküdt ott és mindig csendesebben lihegett és végül meghalt.

Mikor pedig meghalt, Vang Lung odaborult föléje, és sírt, jobban, mint mikor az apját kellett temetnie. A legdrágább fajta koporsót rendelte meg a számára. Papokat bérelt a temetésre, és maga ment a koporsó után fehér gyászruhában. Legidősebb fiára is ráparancsolt, hogy fehér szalagot viseljen a csuklóján, mintha rokon halt volna meg, habár a fiú ellenkezett, és mondta:

– Csak afféle szolga volt, és igazán nem értem, mire való lenne gyászolni egy szolgát.

De három napig mégis gyászt kellett tartania. És ha Vang Lung azt tehette volna mindenben, amit akar, oda temettette volna Csinget a fallal elkerített helyre, az apja meg O-lan mellé. De a fiai nem engedték, és panaszkodtak: – Talán egy szolga mellett feküdjön a nagyapánk meg anyánk?

És mi is, ha meghalunk?

Így aztán Vang Lung, mert nem tudta szóval bírni őket, és mert békét szeretett volna már, a fal bejáratánál temettette el Csinget, és megnyugodva mondta:

– Így jó, mert valóban, mindig őrzött engem a rossztól.

És megmondta fiainak, hogyha meghal, a temető szélére fektessék, arra a helyre, ami legközelebb esik Csinghez.

Ezentúl még kevesebbet járt ki Vang Lung a földjeire, mert Csing nem volt ott, és fájt neki, hogy nem találja. A csontjai sajogtak, mikor egyedül végigment a kemény barázdákon. Bérbe adta tehát minden földjét, és kapott is bérlőket, mert mindenki tudta, hogy a földek jók.

De eladni nem akart soha egy talpalatnyit sem, mert érezni akarta, hogy az övé.

Az egyik munkásnak megengedte, hogy feleségével és gyermekeivel ott éljen a falusi házban, és vigyázzanak a két öreg ópiumszívóra, akik még mindig ott ültek, aludtak és pipáztak. Aztán, hogy látta a legfiatalabb fiú sötét tekintetét, odaszólt nekik:

– Te pedig velem jöhetsz a városba, és a szegény bolondot is elviszem magammal, és ott élhet az én udvaromon. Nagyon egyedül lennél most, hogy Csing meghalt, és nem is tudom, ki tanítana most a földeken a munkákra helyette. Így Vang Lung véglegesen bevitte magával a városba legkisebb fiát és a szegény bolondot is. Azután már csak nagyon ritkán nézett el egyszer-egyszer a falusi házba.

Úgy érezte most már Vang Lung, hogy rendben van minden, nincs miért küszködni már, és nincs miért sóvárognia. Ülhet nyugodtan és békén karosszékeiben a napon a szegény bolond mellett, és szívhatja vízpipáját békén, mert hiszen bérbe adta a földjeit és a pénz szépen befolyt anélkül, hogy csak az ujját is meg kellett volna mozdítania. Így is lett volna, ha a legidősebb fiú nem lett volna olyan nyughatatlan természetű, hogy sohasem elégedett meg azzal, ami van, hanem mindig másra vágyott. Hanem egyre-másra az apjához ment és panaszkodott:

– Erre is szükség lenne, meg arra is, és még mindig nincs. Az nem elég, hogy a palota belső részében lakunk, más is kell még ahhoz, hogy igazi előkelő család módjára tudjunk élni. Az öcsém lakodalma nemsokára végbemegy, és még csak elég szék sincs a lakásban, hogy a vendégek kényelmesen le tudjanak ülni, edény sincs, meg asztal sincs, annyi, amennyi kellene. Meg aztán szégyenli az ember, hogy a vendégeknek ott kelljen átjönniük a külső udvarokon át, ahol a sok nyomorult koldus lakik, és ahol olyan nagy a piszok és a bűz. Arra is gondolnunk kell, hogy nekem is, az öcsémnek is gyermekeink lesznek, s akkor szükségünk lesz a külső helyiségekre is.

Vang Lung rátekingett a fiára, amint ott állt előtte finom ruhájában, behunyta kelletlenül a szemét, nagyot szívott a pipáján, és morgott: – Mit akarsz már megint!

A fia látta, hogy az apja fáradt és rosszkedvű, de azért csak fújta a magáét konokul:

– Azt mondom, hogy a külső udvarokat is ki kell bérelnünk, és mindent meg kell vásárolnunk, ami még szükséges. Gazdagok vagyunk, így illik.

Ekkor Vang Lung a pipájába dörmögte:

– Igen, gazdagok vagyunk, mert földünk van, de a földet én szereztem, az enyém, te még csak a lábad sem tetted a barázdákra. Erre a fiú megsértődött, és így kiáltott:

– Nem te akartad-e, hogy tanuljak és iskolába menjek? És mikor úgy akarok élni, ahogyan illik, akkor te azt kívánád tőlem, hogy közönséges szolgáló módjára lakjunk, én és a feleségem!

Indulatosan elfordult, és majdnem nekirohant a fejével annak a görbe fenyőfának, ami ott állt az udvaron. Úgy tett, mintha szét akarná törni rajta a koponyáját. Erre Vang Lung megijedt, nehogy ez a lobbanékony ember még kárt tegyen magában, és utánakiáltott: – Tégy, amit akarsz, tégy, amit akarsz, csak engem hagyj békében!

Mikor ezt hallotta a fiú, sietve elment, nehogy még meggondolja az apja, amit kimondott. Asztalokat meg székeket rendelt Szucsouból, díszes, faragott bútort, aztán vett óriási vázákat, meg kicsiket, és selyemre festett képeket a falakra, lehetőleg gyönyörű asszonyok képeit. És mindenféle különös alakú köveket meg sziklákat hozatott az udvarokra, hogy minden olyan legyen, mint a déli városokban látott előkelő házakban. Ez foglalta le hosszú időn keresztül.

Hogy ennyi elfoglaltsága volt, naponta többször is át kellett mennie a külső udvarokon, és nem tudott másképpen áthaladni a tömeg között, mint hogy befogja az orrát. Mindenki nevetett a háta mögött, és így beszéltek: – Lám, lám, már elfeledte a trágyaszagot a földműves fia!

De hangosan senki sem mert utána szólani, mert jól tudták, hogy gazdag és hatalmas embernek a fia.

Mikor pedig eljött az a nap, mikor a lakbéréket kiszabják, a külső udvarok nyomorúságos lakásainak ára egyszerre úgy felszökött, hogy a szegény emberek nem bírták volna megfizetni. Azért történt ez, mert valaki ilyen árat ígért. Így valamennyiüknek ki kellett költözni onnan. És mind tudták, hogy ezt Vang Lung legidősebb fia tette, habár el sem mozdult hazulról, csak levelet küldött az öreg Nagyúr, Huang fiának idegen országba. Ez a fiatal Huang pedig semmi mással nem törődött, csak azzal, hogy lehetőleg sok pénzt kapjon a háza után.

A szegény emberek pedig panaszkodva, átkozódva és méltatlankodva kezdtek költözködni, amiért a gazdagok azt tehetik velük, ami nekik tetszik. És amikor elindultak nyomorúságos batyuikkal, fenyegetőzve morogták, hogy lesz még idő, mikor a gazdagok nagyon is gazdagok lesznek, és a szegények akkor vissza fognak jönni.

Hanem ezt Vang Lung nem hallotta, mert hiszen bent élt a belső udvarokon, és nagyon ritkán jött onnan elő. Csak aludt, evett és pihent, mert az idő elmúlt fölötte, és mindent ráhagyott legidősebb fiára.

Kárpitások jöttek a házba, és rendbe hoztak minden szobát, és megigazították az ajtókat az egyes udvarok között. Kitisztogatták a külső helyiségeket, ahol a szegény nép mindent elrontott. Újra kellett építeni a kutakat és tavacskákat. A legidősebb fiú pettyes és aranypikkelyes halakat is vásárolt.

Mikor pedig minden rendben volt már, akkor még lótuszt és vízililiomot ültetett a tavakba, és vörös bogyós bambusznádat, ami Indiában terem, és mindenféle szép és drága növényt, amit valaha látott. A felesége kijött, és nézte, hogyan intézkedett a férje, és ketten végigsétáltak minden udvaron és minden szobán. Az asszony megmondta, hogy ez hiányzik még, meg az, és a fiú hallgatott reá buzgón, nehogy elmulasszon valamit.

Az utcai nép pedig látta a nagy készülődést, és hallották ezt meg amazt, és híre járt, hogy megint gazdag urak laknak a palotában. És azok, akik előbb így mondták: Vang, a földműves, most így beszéltek: Vang, a hatalmas, vagy: Vang, a gazdag úr.

A sok pénz pedig, ami ezekhez a dolgokhoz kellett, apránként került elő Vang Lung tenyeréből, úgy, hogy alig vette észre. Mert a legidősebb fiú csak bejött, és szólt: – Száz darab ezüst kellene, erre meg erre.

Máskor újra jött, és mondta:

– Van itt egy egészen jó kapu, valami kis pénz kellene a javítására, és akkor nem kell újat vennünk.

Vagy így beszélt:

– Nézd, apám, itt van ez az üres hely, valami szép asztal kellene ide.

És Vang Lung adott neki ezüstöt és újra ezüstöt. És ült tovább és pipázott az udvarában, mert az ezüst, amint kiment, úgy be is jött a földekről aratás idején. Nem is akarta tudni, mennyit adott ki, és nem is tudta volna, ha nem jött volna be hozzá a második fia egyszer korán reggel, mikor még alig állt a nap a falak tetején. – Apám, mi lesz itt? Soha sincs vége a nagy költségeknek? Miért kell nekünk ekkora palota? Ha ezt a rengeteg pénzt kamatra kiadtuk volna, mennyi vagyont lehetne gyűjteni! És mire való ez a sok szökőkút, meg virág, meg aranyhal? Még ha gyümölcsfát ültettek volna mindenfelé!

Vang Lung látta, hogy ez a két fiú sohasem fogja egymást megérteni, és mindig veszekedni fognak. Ezért sietve mondta: – De hiszen az esküvő miatt csináltatott mindent a bátyád.

A fiatalember pedig felelt és ferdén mosolygott, de minden vidámság nélkül:

– Nagyon furcsa dolog, ha az esküvő tízszer annyiba kerül, mint maga a menyasszony. A vége az lesz, hogy egész örökségünk, amit meg kellene osztanunk a halálad után, ilyen hiábavalóságokra megy szét a bátyám ostoba gögje miatt.

És Vang Lung tudta, hogy a második fia sohasem szokott meggondolatlanul beszélni, és tudta azt is, hogy meggyőzni nem lehet. Ezért megint csak sietve felelt:

– Jó, jó... majd beszélek a bátyáddal... nem adok több pénzt neki... elég volt. Igazad van, igazad van.

A fiatalember hosszú papirozt vett elő, arra fel volt írva minden, amit elköltött a bátyja, és Vang Lung látta, milyen sok fekete betű van ott egymás alatt, és intett gyorsan:

– Még nem ettem ma reggel, és az én koromban már gyenge az ember éhgyomorra. Majd máskor olvasd fel nekem.

Felállt, bement a szobába, és elküldte második fiát.

Hanem ezen az estén csakugyan beszélt a legidősebb fiával, és szólt neki:

– Elég már ebből a sok igazgatásból és fényesítésből és mindenféléből. Mondom, elég. Mi azért falusi emberek vagyunk. A legidősebb fia büszkén felemelte a fejét.

– Ki mondja, hogy azok vagyunk? Én nem vagyok az. Tudod-e, hogy a városban úgy hívnak már bennünket: a hatalmas Vang család? Természetes, hogy a nevünk és rangunk szerint kívánunk élni, és ha az öcsém nem is ért ahhoz, hogy értékelni tudjon mást is, mint a pusztá pénz, én meg a feleségem megőrizzük a nevünk becsületét!

Vang Lung nem tudhatta eddig, hogyan beszélnek az emberek róla, mert hiszen ritkán ment most már a teaházakba, és a búzakereskedésekbe sohasem. Ott volt második fia, aki elintézte helyette a dolgokat. Hanem titokban nagyon jólesett neki, és ezért csak ennyit mondott:

– Igen, de a legnagyobb családok vagyona is a földben feküdt mindig, és a földből eredt.

– De nem maradtak a földnél – tette hozzá ügyesen a legidősebbik fiú –, hanem a törzs szétágazik, és virágot meg gyümölcsöt terem.

Vang Lungnak nem nagyon tetszett, hogy a fia ilyen hirtelen és könnyedén felelget neki.

– Megmondtam, amit mondtam – jelentette ki határozott hangon. – Elég volt a kiadásokból. Ha a gyökereknek gyümölcsöt kell nevelniök, akkor szükséges, hogy erősen belekapaszkodhassanak a termőföldbe.

Mert este volt már és álmos volt, szeretete volna, ha a fia kimegy a saját lakosztályába, és békén hagyja őt a sűrűsödő félhomályban. Hanem hiába kívánta ezt. Nem ellenkezett ugyan most az apjával, mert meg volt elégedve a lakással legalább egyelőre, és mindent megvásárolt már, amit akart. De azért csak folytatta: – Jó, elég a kiadásból. De én még valamit akarok mondani.

Ekkor Vang Lung ledobta a pipáját a földre, és kiabálni kezdett: – Sohasem hagytok már békén?

A legidősebb fiú pedig dacosan szólt:

– Nem magamért jöttem hozzád, sem a saját fiaimért. Hanem a kisebb öcsém miatt, aki a te fiad. Nem jó, hogy ilyen tudatlanul nőjön fel.

Vang Lung csak tágra nyitotta a szemét, mert ez az eszébe sem jutott. Régen elhatározta már, mi legyen a legkisebb fiával, és ezért így szólt:

– Semmi szükség reá, hogy még egy olyan nyughatatlan tudós ember legyen a házban, mint amilyenek ti vagytok. Kettő éppen elég. Ő a földeken gazdálkodjék, ha majd meghaltam.

– Igen, de arra nem gondolsz, hogy éjszakákon át sír. Ezért olyan sápadt és olyan szótalan.

Vang Lung soha életében nem gondolt arra, hogy megkérdezze a legkisebb fiát, mi lenne a kívánsága, mit szeretne tenni. Most mintha fejbe ütötték volna, úgy hallgatott. Lassan felvette a pipáját, és eltűnődött a legkisebbik fián. Egészen más volt, mint a nagyobbak. Olyan csendes és hallgatag lett, mint az anyja volt, és éppen ezért senki nem figyelt reá.

– Mondta ezeket neked? – kérdezte bizonytalan hangon Vang Lung.

– Kérdezd meg tőle magad, tiszteletre méltó apám – felelte a legidősebb fiú.

– De egyikőtöknek csak a földeken kell maradnia! – kiáltotta Vang Lung elkeseredve.

– Miért, apám? – kérdezte a legidősebb fiú. – Semmi szükséged reá, hogy a fiaidból földművest nevelj. Ez nem is lenne méltó hozzád. Az emberek azt mondanák rólad, hogy önző vagy és kapzsi. „Nézétek csak, ez az ember úgy él, mint valami herceg, és a fiából szolgát nevelt.” Így beszélnének.

A fiú ügyesen beszélt, mert nagyon jól tudta, mennyit törődik az apja azzal, mit beszélnek róla. És folytatta:

– Hivathatnánk valami tanítót, hogy tanítsa őt, aztán elküldhetnénk a déli iskolákba, és mert én itt vagyok melletted, hogy az ügyeket intézzem a házban, a nagyobbik öcsém pedig elintézi a kereskedést, hadd válasszon a fiú maga, mi akar lenni. Ekkor Vang Lung végre így szólt:

– Küldd be őt hozzám.

A harmadik fiú bejött, és odaállt az apja elé. Vang Lung erősen ránézett, hogy lássa, milyen.

Magas, karcsú fiút látott, aki sem atyjához, sem anyjához nem hasonlított. Az anyjára mégis abban, hogy komoly volt és csendes. De az arca szebb volt, mint O-lané, és valamennyi gyermeknél szebb volt, kivéve a kisebbik leányt, aki a férje családjánál élt, és nem tartozott többé Vang Lung gyermekei közé.

Hanem a szeme fölött, a homlokán két erős, fekete szemöldök húzódott, ami szinte ijesztő volt a fiatalos, sápadt, keskeny arcon, és ha összehúzta a szemöldökét, amit gyakran megcselekedett, a két szemöldök összeért, és olyan volt a homlokán, mint a vastag fekete vonal.

Vang Lung csak nézte a fiát, és mikor jól megnézte, szólt:

– Idősebbik bátyád azt mondja, hogy olvasni akarsz tanulni.

A fiú felelt, de alig mozdította a száját:

– Igen.

Vang Lung kirázta a hamut a pipájából, aztán lassan újra nyomkodni kezdte bele a hüvelykujjával a dohányt.

– Igen? Ez hát azt jelenti, hogy nem szeretnél a földeken dolgozni, és nekem ne legyen a három fiam közül egy sem, akit a magam helyére állíthassak?

Keserűen mondta ezt, de a fiú nem felelt semmit. Csak állt ott egyenesen és némán hosszú, fehér nyári vászonköntösében. Vang Lung végre is megharagudott a hallgatása miatt, és nyersen rákiáltott: – Miért nem beszélsz? Igaz vagy nem igaz, hogy nem akarsz a földeken maradni?

A fiú megint csak egy szóval felelt:

– Igaz.

És Vang Lung, amint újra reánézett, azt gondolta magában, hogy ez a három fiú nagyon is nagy teher a számára öregségében. Nem tudja, mit tegyen velük, és úgy érezte, hogy rosszul bánnak vele a gyermekei. Haragosan kiáltotta:

– Bánom is én, mit csinálsz! Takarodj előlem!

A fiú pedig gyorsan elment, és Vang Lung ott ült egyedül. Azt mondta magában, hogy a két leánnyal sokkal kevesebb baja volt, azok jobbak, mint a fiúk. Az egyik, szegény bolond, sohasem kívánt mást, mint kevés ennivalót meg egy darabka színes rongyot, amivel eljátszhasson. A másik pedig hamarosan férjhez ment, és elkerült a háztól.

Az esti homály leborult reá, és ott volt egyedül. És mint mindig, amikor haragja lecsillapodott, hagyta, hogy az történjen, amit a fiai akarnak. Behívta legidősebb fiát, és mondta neki:

– Szerezz valahol tanítót a harmadik fiam számára, és tegye, ami neki tetszik, csak engem ne zavarjatok.

Aztán behívta második fiát, és szólt:

– Most, hogy egy fiam sem lesz már, aki a földekkel törődjön, a te kötelességeddé teszem, hogy ügyelj a bérek fizetésénél, és szedd össze a pénzt és termést minden aratás után.

A második fiú örült ennek a megbízatásnak, mert ebből látta, hogy végre az ő kezén át megy majd a pénz, és tudni fogja, mennyi a bevétel. És panaszt tehet az apjánál, ha túlságosan sokat adna ki a bátyja.

Ez a második fiú különben is még idegenebbnek tűnt fel Vang Lung előtt, mint a másik kettő, olyan furcsa volt a viselkedése még az esküvő napján is. Minden fillérsnyi kiadást meggondolt, meghatározta, milyen és mennyi étel meg ital legyen az asztalon. Kétfelé osztotta a tálakat, a jobb ételeket a városi ismerősöknek tartotta fenn, akik ismerték az ingyenségeket és tudták, mi mennyibe kerül, a többit hagyta a falusiaknak és vidékieknek, akiknek csak az udvarokban terítettett. Úgy vélte, hogy mert máskor csak közönséges dolgokat esznek, nekik az is éppen elég jó lesz. Figyelte, milyen ajándékokat hoznak és mennyi pénz jön be, és a lehető legkevesebb borralalót adta a szolgáltnak meg rabszolgáknak, úgyhogy Kakukk elhúzta a száját, mikor két kis ezüstpénzt tett a tenyerébe, és többek füle hallatára mondta:

– Az igazán előkelő családoknál nem szokás ilyen nagyon takarékosan bánni a pénzzel. Mindenki láthatja, hogy ezek az emberek nem ebbe a palotába valók.

Meghallotta ezt a legidősebb fiú, nagyon szégyellte magát, és félt Kakukk nyelvétől. Titkon adott még neki pénzt, és haraggal gondolt az öccsére. Így aztán kellemetlen szóváltások voltak köztük még az esküvő napján is, amikor a vendégek már ott ültek az asztaloknál és a menyasszony gyaloghintója megérkezett.

A saját barátai közül csak keveset hívott meg a legidősebb fiú, és nem a leggazdagabbakat, mert szégyellte az öccse takarékoskodását, és szégyellte azt is, hogy falusi leányt vesz feleségül. Haragosan állt félre, és szólt:

– Nevetséges, hogy agyagkorsót hoz a házhoz, mikor aranyból vert serleget hozhatott volna, mert az apánk gazdag és előkelő ember.

Roszkedvű volt, és mereven, ridegen alig biccentette meg a fejét, mikor az ifjú pár meghajolt előtte és felesége előtt. A legidősebb fiú felesége is éppen olyan volt, mint ő: gögös és hidegen udvarias. Éppen csak annyira hajtotta meg a fejét, hogy ne találhassák illetlennek a viselkedését.

Igazán úgy látszott, hogy a nagy palotában senki sem érzi magát békésen és jól, éppen csak a kis unoka, aki nemrég a világra jött. Még Vang Lung is arra riadt fel néha díszesen faragott mennyezetes ágyában, hogy otthon van, az egyszerű, sötét, vályogfalú házban, ahol az ember nyugodtan a földre loccsanthatta a teáját, ha már kihült és mást akart önteni, és nem tett vele tönkre semmiféle kényes bútort vagy padlót... ahol egy lépéssel már kint is volt a szabadban, a saját szántóföldjén.

A fiúk között örökös viszálykodás, egyenetlenség volt. Az öregebb békétlenkedett, hogy erre kell pénz meg arra, és szégyellte, ha városi barátai ottlétekor falusi bérlők jártak ki és be. A második fiú a sok pénzpocsékolás miatt haragudott. A legfiatalabb fiú pedig nem győzte kipótolni, amit eddig mulasztott az életben.

Hanem volt valaki köztük, ki idetipegett és odatotyogott és meg volt elégedve az életével. A legidősebb fiú fiacskája. Ez az apróság sohasem látott más helyet, mint a nagy palota termeit és udvarait. Otthon érezte magát bennük. Ott volt az anyja, az apja meg a nagyapja, és mindenki, aki élt, arra való volt, hogy őt szolgálja. Vang Lung békét talált mellette, és sohasem unta meg, hogy nézze, nevensen rajta és felemelje, ha elesik. Emlékezett arra is, mit tett az ő apja az unokáival. Nagy gyönyörűséggel szedett elő egy övet valahonnan, átkötötte a gyermek derekát, aztán megfogta az öv végét és így járatta maga körül. Udvarról udvarra tipegtek így együtt, a gyermek sikongatott és nevetett, mutogatta az aranyhalat a szökőkút vizében, elkapta egy-egy virág fejét és mindennek örült, és így örülni tudott Vang Lung is.

Nemsokára többen is lettek. A legidősebb fiú felesége kötelességtudó volt, és hűségesen, engedelmesen hozta világra sorra gyermekeit. Valahány gyermek született, mindeniknek volt külön rabszolgája. Így aztán Vang Lung minden évben több gyermeket látott az udvarokon, és több rabszolgát. Ha valaki azt mondta neki, hogy megint többen vannak eggyel a legidősebb fia lakosztályában, csak nevetett és legyintett:

– Nem baj, van elég rizsünk, és lesz is mindig, mert a föld terem.

Örült, mikor a második fiú felesége is követte a sorsát, és mint ahogyan második fiú feleségéhez illett, először leányt hozott a világra, mert hiszen ez tiszteletből történt a sógornője iránt.

Így lett Vang Lungnak öt esztendő alatt négy fiú unokája és három rabszolga unokája. A nagy palota sok udvara csak úgy zengett a nevetésüktől és sírásuktól éjjel-nappal.

Öt esztendő nem sok egy ember életében, kivéve, ha vagy nagyon fiatal, vagy nagyon öreg. Ha unokákat hozott Vang Lungnak ez az öt esztendő, el is vitt valakit, a nagybátyját, akiről már szinte meg is feledkezett volna, ha nem gondol reá, hogy ő is meg előregedett felesége is megkapják a ruhát, ételt meg ópiumot.

Az ötödik év tele nagyon hideg volt, sokkal hidegebb, mint sok év óta valaha is a tél. A mocsár befagyott a városfalak körül, amire Vang Lung életében nem emlékezett; az emberek száraz lábbal járhattak rajta. Állandó jeges szél fújtt északra felől, és semmi, a legvastagabb prém sem tudta az ember testét melegen tartani. A nagy ház minden szobájában nagy tűztartókban izzott a szénparázs, és mégis olyan hideg volt, hogy meglátszott az ember lehelete.

Vang Lung nagybátyja és nagybátyjának felesége a sok ópiumtól már egészen lesoványodtak, és napról napra úgy heverték ágyukban, mint két darab száraz fa, és semmi melegség nem volt a csontjaikban. Vang Lung hallotta, hogy a nagybátyja már fel sem bír ülni az ágyban, és vért köp, valahányszor megmozdul. Erre aztán elment, hogy megnézze őt, és látta, hogy nem sok ideje van már hátra az öregnek.

Most Vang Lung két koporsót vásárolt, elég jót, de nem túlságosan drágát, és bevitte abba a szobába, ahol a nagybátyja feküdt, hogy lássa és nyugodtan haljon meg, azzal a tudattal, hogy csontjainak jó helye lesz. Ekkor így szólt Vang Lung nagybátyja reszkető és gyengén suttogó hangon:

– Látom már, hogy te vagy az én igazi fiam, és nem az, aki csak kószál szerte a világban.

És az asszony is szólt, mert ő még valamivel erősebb volt azért, mint a férje:

– Ha meghalok, mielőtt hazajönne a fiam, ígérd meg: valami derék leányt keresel a számára, hogy fiai legyenek, és ne haljon meg anélkül, hogy unokáink szülessenek.

Vang Lung megígérte neki.

Hogy melyik órában halt meg a nagybátyja, azt Vang Lung nem tudta, mert egy este, mikor a szolgálóasszony bement egy bögre levessel, már nem élt. Vang Lung eltemettette egy nagyon hideg, szeles téli napon, mikor a szél hófelhőket hajtott az égen maga előtt és lefújta a havat a göröngyökről vissza a levegőbe. A családi temetőhelyre ásatta el a koporsót, az apjái mellé, de kissé alacsonyabban annál, hanem a sajátjánál magasabbra.

És gyászt rendelt el az egész családnak, és mindnyájan egy teljes esztendeig hordták a gyász jelét. Nem mintha igazán sajnálták volna az öregembert, akivel ugyancsak nem törődtek semmit, de mert így illik a nagy és előkelő családoknál, ha valami rokon meghal.

Most Vang Lung behozatta a nagybátyja feleségét a városba, hogy ne legyen kint a falusi házban egyedül, és adott neki egy szobát az egyik udvar túlsó sarkában. Megmondta Kakukknak, hogy küldjön be egy rabszolgát, hadd viselje gondját. És az öregasszony tovább szopogatta az ópiumpipáját, feküdt az ágyán megelegetetten, és aludt napról napra, a koporsója pedig ott állt az ágya mellett, hogy akármikor láthassa kedvére.

Vang Lung eltöprengett rajta, hogy valamikor szinte félt tőle, mert nagy, erős, kövér falusi asszony volt, hangos, szájaskodó és lusta. Most pedig itt feküdt kicsire aszva, sárgán és csendesen, olyan sárgán és ráncosán, mint amilyen az öreg úrasszony volt, a Huang család öreg úrasszonya.

Vang Lung egész életében hallotta, hogy itt van háború és ott van háború, de sohasem látta közelben a katonákat. Kivéve egyszer, azon a télen, mikor fiatal korában délre kellett vándorolniuk.

Olyan volt számára a háború, mint a föld és az ég és a víz – senki sem tudja, miért van, de lennie kell. Gyakran hallotta, hogy a férfiak mondják: elmegyünk a háborúba. Különösen olyankor beszéltek így, ha szűkös idők jöttek, és úgy gondolták, jobb lesz katonának lenni, mint koldulni.

Mások azért indultak el, mert nem volt nyugovásuk otthon, és ilyen volt Vang Lung nagybátyjának fia is.

De akármilyen okból mentek is el, a háború mindig valami messzi földön volt.

Most egyszerre, mint a hirtelen szélvihar, ott termett a háború előttük!

Először a második fiától hallotta a dolgot Vang Lung. A fiú izgatottan jött haza egy napon, hogy megegye déli rizsét, és odaszólt az apjának:

– A búza ára hirtelen felment, mert a háború tőlünk délnek van már, és minden nap közelebb vonulnak a hadak. Tartanunk kell a készletünket, mert később még magasabbra mennek majd az árak, és így sokat nyerhetünk.

Vang Lung evés közben figyelt a beszédjére, és felelt:

– Lám, lám, milyen furcsa... igazán örülni fogok, ha láthatok végre háborút, mert sokszor hallottam már róla, de látni sohasem láttam.

Most hirtelen emlékezett rá, hogy egyszer nagyon félt, mert attól tartott, hogy elfogják és elviszik. De most már nem vihetik el, gondolta, mert hiszen öreg meg kövér. Különben is gazdag, és a gazdagokat nem bántják. Így aztán nem sokat törődött az egész dologgal, éppen csak kíváncsi volt kissé, és ezt mondta a második fiának:

– Gazdálkodj a búzával, ahogyan lehet. Te tudod a módját, a te kezdedben van.

És játszott tovább az unokáival, ha éppen kedve volt hozzá, és evett, aludt és pipázott. Néha megnézte, mit csinál és hogy van a szegény bolond, aki ott élt az udvarában.

Egy kora nyári napon, mintha csak sáskaraj jött volna, egész csorda ember özönlött el a vidéket. Vang Lung kisunokája, kövér fiúcska, ott állt a kapunál a szolgálával, és nézte a ragyogó napos reggelben az elvonuló katonákat, és kiabálva visszazaladt a nagyapjához: – Nézd, nagyapa, nézd, kik mennek itt!

Ekkor Vang Lung is a kapuhoz ment, hogy a gyermeknek kedve teljen, és látta, hogy szürke köpönyeges emberek özönlök el az utcát, a várost. Egyszerre úgy érezte, mintha eltakarták volna a napot és elzárták volna a levegőt, annyian voltak, amint csak mentek, mentek sorban egymás után, és nem volt a sornak vége. Megnézte őket jobban, és látta, hogy mindeniknek vad és dühös az arca, vállukon valami különös szerszám volt, amelynek kés volt a hegyére szúrva, és némelyik még egészen fiatal volt, de azért haragos arccal ment előre. Vang Lung ijedten visszahúzta a gyermeket a kapuból, és ezt mormogta:

– Menjünk innen, és csukjuk be a kapukat... ezek nem jó emberek, ne nézd őket, kicsi szívecském.

Ekkor, mielőtt elfordulhatott volna, egy harsány hang kiáltott valahonnan a sor közepéről: – Hej, nini, az apám unokaöccse!

Vang Lung erre föltekintett, és meglátta a nagybátyja fiát, éppen úgy volt öltözve, mint a többi, és por lepte be a ruháját meg arcát, de az arca még vadabb és még ijesztőbb, mint a többié. Nyersen nevetett, és odakiáltott a többieknek:

– Itt megállunk cimborák, mert ez gazdag ember, és nekem rokonom!

Mielőtt Vang Lung ijedtében csak egy szót is mondhatott volna, a horda már beözönlött a kapun, és tehetetlenül állt ott közöttük. Úgy ömlöttek be az udvarokra, mint a piszkos vízáradat, betöltötték minden sarkot és minden folyosót, lefeküdtek a tornácokon, és a tenyerükkel vizet mertek a szökőkutakból és ittak. Késükkel az öklükben verni kezdték a faragott asztalokat, és köpködtek, ahová nekik tetszett, és egymással kiabálva beszélgettek.

Vang Lung kétségbeesetten rohant vissza a gyermekkel legidősebb fia lakosztályába, a belső udvarokra. Ott ült a fia, olvasott valami könyvet, és felállt, amint az apját meglátta. Mikor meghallotta, mi történt, és Vang Lung lihegve mondta el, akkor nyögni kezdett, megijedt és kiment.

Nem tudta, gorombáskodjon-e az unokabátyjával, vagy udvarias legyen hozzá, csak nézett, nézett, és nyöszörögve súgta az apjának, aki a háta mögött jött: – Mindeniknek kése is van!

Így aztán nagyon udvariasan beszélt, és ezt mondta:

– Hát, unokabátyám, üdvözöllek itthon.

Az pedig vigyorgott, és szólt:

– Néhány vendéget hoztam.

– Azokat is szívesen látjuk, mert a te vendégeid – mondta Vang Lung legidősebb fia –, és majd valami kis ennivalót készítünk, hogy jóllakjanak, mielőtt újra útra kelnének.

A katona, még mindig vigyorogva, így szólt:

– Csak ide azzal az ennivalóval, de aztán nem olyan sietős a többi, mert itt maradunk néhány napig vagy néhány hónapig, vagy néhány évig. Ide szállásoltak be minket ebbe a városba, míg a háborúban reánk nem kerül a sor.

Mikor Vang Lung és a fia ezt hallották, alig bírták elrejtteni megütközésüket és elkeseredésüket. De igyekeztek nagyon, mert csillogtak mindenfelé az udvarban a katonák kései. Így aztán mosolyogtak, amint telt tőlük, és mondták:

– Nagyon örülünk a szerencsének... nagyon örülünk...

És a fiú kijelentette, hogy neki sietni kell kiadni a parancsokat a szolgálknak. Megfogta az apja kezét, és ketten szaladva mentek a belső udvarokra. A fiú elreteszelte az ajtót, és most egymásra néztek ketten, és nem tudták, mit csináljanak.

Most a második fiú jött haza futva, és dörömbölni kezdett az ajtón. Mikor megtudták, hogy ő, beengedték, és lihegve

újságolta: – Mindenütt katonák vannak, minden házban, még a szegényeknél is. Azért futottam haza, hogy

megmondjam, nehogy ellenkezzetek, mert egy írnok az üzletből, akit jól ismerek, rettenetes sorsra jutott. Ugyanis

hallotta, mi történt, és hazament. Otthon betegen feküdt a felesége, és a katonák hozzá is bementek. Ő, pedig kiabálni

kezdett rájuk, és akkor kirántották a késüket, és úgy kettévágták, mint a darab faggyút, és a kés kijött a másik oldalán.

Akármit kérnek, oda kell nekik adni, de imádkozzunk, hogy minél hamarabb továbbmenjenek innen!

Most mind a hárman nézték egymást nehéz lélekkel, és asszonyaikra gondoltak... ezzel a sok zabolátlan emberrel az

udvarokon. A legidősebb fiú az ő előkelő, szép feleségére gondolt, és mondta: – Az asszonyokat együvé kell

költöztetnünk a legbelső udvarba, és őriztetnünk kell őket éjjel-nappal, és az ajtóknak zárva kell lenniük. A hátsó

kijárat legyen mindig nyitva, arra az esetre, ha szükség lenne rá.

Így is tettek.

Az asszonyok átköltöztek a gyermekekkel a legbelső szobákba, ahol Lótuszvirág lakott egyedül Kakukkal és

szolgálóival. Elhelyezkedtek nagy kényelmetlenségben és zsúfoltságban. A legidősebb fiú és Vang Lung pedig őrizték

az ajtót éjjel és nappal. A második fiú is ott volt velük, ha tehetette.

Csak hogy azt az egyet, a rokonukat, nem zárhatták ki a lakásból. Odajött a belső ajtóhoz, és dörömbölni kezdett rajta.

Besétált, és kedvére járt mindenfelé, oldalán ott csillogott a kése, és rajta tartotta a kezét. A legidősebb fiú mindig a

sarkában volt, arcán keserű, fojtott haraggal, de nem mert egyetlen szót sem szólani, és a katona ezt tudta jól. Minden

asszonyt megnézett, és mikor látta a legidősebb fiú feleségét, nevetni kezdett nyersen, és mondta:

– Lám, lám, milyen szép a feleséged még mindig, kedves öcsém, igazi városi hölgy, és a lába olyan kicsi, mint

lótuszvirág bimbója!

Aztán, mikor a második fiú feleségét is megpillantotta, megint nevetett.

– Lám, lám, itt meg egy jó kövér kis piros retek valahonnan a falvakból! Finom kis falat!

Az idősebbik fiú felesége visszahúzódott ijedten előle, ha arra járt, és az ujjai mögé rejtette keskeny arcát. A második

fiú felesége ránevetett jókedvűen és bátran, és hetykén így felelt:

– Hát mindenféle ember van, egyik ezt szereti, másik azt... van, akinek retek kell, tudod?

A katona ezt kiáltotta: – Nekem is!

És úgy tett, mintha meg akarná fogni az asszony kezét.

Közben a legidősebb fiú azt sem tudta, mit tegyen szégyenében, hogy ezek így beszélnek egymással, mikor úgy illene,

hogy meg se lássák egymást. Rápillantott a feleségére, mert előtte szégyellte az unokabátyja meg sógornője

viselkedését. A katona látta, hogy fél a feleségétől, és gonoszul nevetett:

– Hát bizony szívesebben ennék mindennap szép piros retket, mint hideg, ízetlen, fehér halat, mint amilyen ez!

A legidősebb fiú felesége most sértetten felállt, és bevonult a másik szobába. A katona pedig harsányan felkacagott, és

odaszólt Lótuszvirágnak, aki a vízpipáját szívta a sarokban:

– Ezek a városi asszonyok nagyon is kényesek, nem igaz, öregasszony?

Aztán jobban megnézte, és szólt:

– Hm, ha nem tudnám, hogy a nagybátyám gazdag ember lett, meglátnám rajtad, mert nagyon sokba kerülhetett ez a

rengeteg hús, amit magadra szedtél. Csak a gazdag feleségei olyanok, mint te vagy, öreg úrasszony!

Lótuszvirágnak nagyon tetszett, hogy a katona öreg úrasz- szonynak nevezi, mert ezt nem mondják másnak, csak az

előkelő családok első asszonyainak. Zötyögve nevetett és gurgulázott kövér torkával, és kifújta a pipából a hamut,

aztán átadta a rabszolgának, hogy töltsse meg újra. Kakukknak pedig odaszólt: – Hanem azért tréfálni tud!

A szeme sarkából kacéran odahunyorított a katona felé, ámbár az ilyen pillantások most már nem illettek neki olyan

jól, mint rég, mert a szeme nem volt többé mandulavágású, hanem alig látszott ki az arcából. A katona pedig úgy

kacagott, hogy majd kétrét görnyedt, és kiabálta:

– Nini, ez még mindig a régi! Még mindig a régi!

És hahotázott hangosan.

Közben pedig a legidősebb fiú még mindig ott állt némán és sápadtan haragjában.

Mikor a katona mindent látott már, végre bement az anyjához, és Vang Lung vele ment, hogy megmutassa, hol van. Ott feküdt az ágyon, olyan mélyen aludt, hogy a fia alig bírta fölkelteni. De addig ütögette a puskája vastagabb végét a kőpadlóhoz, míg végre mégis felriadt az öregasszony. Rámeredt a fiára, mintha álomban látná, és a katona türelmetlenül szólt: – Nahát! Itt a fiad, és te most is alszol!

Az öregasszony fölemelkedett az ágyban, és csak bámult rá még mindig, és végül csodálkozva szólt: – A fiam... ez a fiam...

Sokáig nézte, nézte, aztán mert nem tudott mit tenni vagy mondani, egyszerre odanyújtotta neki az ópiumpipáját, mintha a legnagyobb kincsét adná neki, és nem tudna mást ajándékozni. A rabszolgaleánynak pedig, aki ápolta, odaszólt: – Készíts neki egyet hamar.

A fiú meg csak ránézett az asszonyra, és sietve mondta: – Nem, nekem nem kell.

Vang Lung ott állt az ágynál, és félni kezdett. Attól félt, hogy ez a vad katona egyszerre csak hozzáfordul majd és rákiált: – Mit tettél te az én anyámmal, hogy ilyen, mint az élő halott: sárga és semmi húsa nincs?

Gyorsan beszélni kezdett:

– Szeretném, ha nem kívánna ennyi ópiumot, mert mindennap egy maroknyi ezüstbe kerül, amit elszív, de mit csináljak?

Tisztelettel vagyok iránta a kora miatt, és megteszem, amit akar.

Sóhajtott közben ájtatosan, és titkon a nagybátyja fiára pillantott, de az egy szót sem szólt, csak nézte, mi lett az anyjából. És mikor az asszony szívott egyet a pipából és újra lefeküdt aludni, megfordult és kicsörömpölt a szobából, puskája agyával úgy ütögetve a kőpadlót, mintha sétabot lenne, és nagy lármát vert vele nagyon.

Senkitől nem féltek és senkit nem gyűöltek úgy Vang Lung és háznépe az egész csapat katonából odakint a külső udvarokon, mint éppen ezt az egyet, a rokonukat. Pedig a többiek letépázták a fákról a félig érett gyümölcsöt, letaposták a virágokat, besározták a bútort és padlót, és feltették csizmás lábukat a díszes, faragott székekre. Beszemetelték és mocskolták a szökőkutakat, úgyhogy az aranyhalak megdöglöttek, és ott úszkáltak a piszkos víz színén fehér hasukkal felfelé, és meg is rothadtak ott.

Mert a rokon úgy járkált ki és be a belső udvarokon, amint neki tetszett, és hol egyik, hol másik rabszolgaleányt vette szemügyre. Vang Lung meg a fiai csak nézték egymást némán, beesett szemmel és sápadtan, mert aludni sem mertek már. Ekkor Kakukk megértette őket, és szólt:

– Itt nem lehet mást tenni, egy rabszolgaleányt kell odaajándékozni, és akkor békén fogja hagyni a többieket és a ház népét.

Vang Lung pedig nagyon örült volna mindennek, csak ne kelljen tovább állandó félelemben és izgalomban élnie, és szólt: – Ez jó gondolat.

Elküldte Kakukkot, hogy kérdezze meg tőle, melyik rabszolgaleány tetszik neki, mert már látta mind.

És Kakukk visszajött, és mondta:

– Azt a kis sápadt leányt akarja, aki ott alszik az öreg úrasszony ágya lábánál.

Ezt a kis sápadt rabszolgaleányt pedig Körtevirágnak hívták, és ez volt az, akit Vang Lung éhínség idején vett meg az apjától, félig éhen halva, soványan. Mert mindig törekeny maradt és nem nagyon nőtt meg, nem használták nehezebb munkára. Kényeztették is egy kicsit, és csak könnyebb szolgálatokat végzett Lótuszvirág körül, megtöltötte a pipáját és teát hozott neki. Így látta meg őt a katona.

Mikor pedig Körtevirág, aki éppen Lótuszvirágnak töltött teát a csészéjébe, meghallotta ezt, hangosan felsírt. Kakukk mindnyájuk előtt beszélt a belső udvarban, és az egész család ott ült. De Körtevirág leejtette a teáskannát, és az darabokra tört, és a tea mind szétfolyt a padlón. Hanem ő nem is tudta, mit csinál. Ledobta magát a földre Lótuszvirág lába elé, fejét a téglapadlóhoz verte, és jajgatott: – Ó, úrasszonyom, ó, ó, ne engem... csak ne engem... félek tőle, meghalok...

De Lótuszvirág haragudott rá, amiért ügyetlen volt, és ingerülten szólt:

– Ugyan mit akarsz? Egyik férfi olyan, mint a másik, és nem értem, minek ez a siránkozás?

Aztán odafordult Kakukkhhoz, és intett: – Vidd a leányt, és add oda neki.

Ekkor a leányka összetette a kezét, és úgy kezdett könnyörögni, és sírt, mintha mindjárt meghalna a félelemtől, és egész kis teste reszketett. Egyik arcról a másikra nézett, mintha kegyelmet és irgalmat várna.

Vang Lung fiai nem szólhattak atyjuk feleségének akarata ellen, sem feleségeiknek nem lehetett kifogásuk, sem a legfiatalabb fiúnak, de az ott állt és nézte a leányt. Öklét a mellére szorította, és fekete szemöldöke egyetlen vonal volt a homlokán. De ő sem beszélt. A kisgyermek és a rabszolgák is csak néztek egymásra ijedten és némán, s nem volt más hang sehol, mint Körtevirág ijedt, halálfélelemmel terhes sírása.

Vang Lung kényelmetlenül kezdte magát érezni, és ránézett kétkedően a leányra. Nem akarta megharagítani Lótuszvirágot, de megindította a sírás, mert a szíve még mindig lágy volt. És a kis rabszolgaleány most észrevette arcán, hogy sajnálja őt, odarohant és átkulcsolta a két lábát, letette a fejét a papucsára, és úgy zokogott. Vang Lung pedig lenézett reá, és látta, milyen keskeny a válla és hogy meg-megrázkódik, és akkor látta képzeletben az unokaöccse csontos fekete, durva, szőrös kezét, és undor fogta el, és szelíd hangon mondta Kakukknak: – Nem jó erőltetni az ilyen gyenge teremtetést.

Akármilyen szelíden mondta is, Lótuszvirág meghallotta, és élesen felkiáltott:

– Azt kell tennie, amit parancsolnak! Ostobaság az egész dolog, és nem kell sírni az ilyen apróságon, ami előbb-utóbb úgyminden asszonnyal megtörténik.

De Vang Lung türelmesen felelt:

– Először is lássuk, mit lehetne tenni, és ha akarod, veszek neked más rabszolgát, de gondolkozzunk, nem lehet-e tenni valamit.

Ekkor Lótuszvirág, aki már régen szeretett volna egy idegen divatú órát és egy rubintos gyűrűt, hirtelen elhallgatott. Arra gondolt, megmondja majd, hogy más rabszolga nem kell neki, de vegye meg az órát és a gyűrűt. Vang Lung pedig újra odafordult Kakukkhöz: – Menj el unokaöcsémhez, és mondd meg neki, hogy a leánynak gyógyíthatatlan betegsége van, de ha ezt nem bánja, legyen a kívánsága szerint, és ha így nem kell neki, akkor válasszon mást.

Körültekintett a rabszolgaleányok között, akik ott állogáltak. Azok elfordították az arcukat és vihogtak, és úgy tettek, mintha szégyenkeznének. De az egyik kövér, erős leány, aki már húszéves volt, piros arccal és nevetve így szólt:

– Pedig az a katona nem is olyan csúnya ember.

Kakukk ránézett, és mondta:

– Gyere utánam, mert tudom, hogy nem fog sokat keresgélni, és azt veszi, ami éppen a keze ügyébe akad.

Kimentek ketten.

De a kis sápadt leány még mindig ott feküdt Vang Lung lábai előtt, éppen csak hogy most már nem sírt, hanem figyelt, és leste, mi történik. Lótuszvirág haragosan felállt, és kiment nehézkes tipegésével egy szó nélkül.

Vang Lung felemelte a gyermeket, és az ott állt előtte sápadtan és lehorgasztott fejjel. Vang Lung látta, hogy tojásdad alakú, kis keskeny arcocskája van, és az ajka is keskeny és világos rózsaszín. Jólelkűen mondta neki:

– Kerüld most el az úrasszonyt egy-két napig, gyermekem, míg lecsillapul a haragja. Ha az a katona bejön, rejtőzz el, nehogy meglásson.

A leány pedig felemelte reá a szemét, és rajongó háládatossággal nézett reá. Aztán elsuhant mellette, és eltűnt csendesen, mint az árnyék.

A katona pedig egy és fél hónapig élt benn Vang Lung házában. A piros arcú rabszolgaleány szolgálta ki, és büszkélkedett ezzel az udvarban. Aztán hirtelen megjött a parancs a továbbvonulásra, és az egész horda továbbindult gyorsan, mint mikor a polyvát felkapja a szél. Nem maradt más a nyomukban, mint a szemét és mindenféle rontás, amit véghezvittek. Vang Lung öccse bedugta kését az övébe, felvette puskáját a vállára, és gúnyosan szólt:

– Hát, ha nem jönnék is vissza többé, lesz már nálatok helyettem valaki, aki olyan legyen, mint én voltam, és lesz unokája az anyámnak. Mert a katona ide-oda jár, és ahol kikél a családja törzse, másoknak kell ápolniuk.

Rájuk nevetett arcátlanul. Vang Lungra és fiaira, aztán fordult és elment a többiekkel.

Mikor a katonák elmentek, Vang Lung és a két idősebbik fiú, ez egyszer mind a hárman, megegyeztek abban, mi a tennivaló: mielőbb el kell tüntetni minden nyomát ennek a látogatásnak. Munkásokat, mesterembereket hozattak, kisöpörtették és rendbe hozatták az udvarokat, az ácsok ügyesen megragasztották a törött bútort, a szökőkutakat kiüresítették, és friss vizet engedtek mindenüvé. Az öregebbik fiú megint vásárolt aranyhalakat meg pettyes pikkelyű halakat, és újra virágzó bokrokat meg fákat ültetett mindenfelé.

Egy év alatt újra olyan volt minden, mintha soha senki sem tette volna tönkre, és valamennyien a saját külön lakosztályukban laktak, amint csak lehetett.

A piros arcú szolgálónak megparancsolta Vang Lung, hogy a katona anyját ő ápolja, amíg él, azután tegye ő a koporsóba. Nagy öröm volt Vang Lung számára, hogy a leánynak csak rabszolga gyermeke született, mert ha fiú lett volna, még jogot formál hozzá, hogy a családhoz tartozónak tekintsék. Így azonban rabszolga gyermeke rabszolga lévén, maradt minden, amint volt.

Hanem azért vele szemben is igazságos volt Vang Lung és megmondta neki, hogy ha akar, ott élhet az öregasszony szobájában, ha az meghal, és az ágyában alhat. Mert hiszen egy szoba meg egy ágy nem hiányzott senkinek, mikor hatvan szoba volt a palotában. Adott ezüstöt is a rabszolgaleánynak, az pedig annyira-amennyire meg is volt elégedve, csak egy dolog bántotta, és ezt meg is mondta Vang Lungnak, mikor átadta neki a pénzt:

– Kérlek, ó, öreg Nagyuram, tartsd meg a pénzt hozományként a számomra. Ha pedig nem nagy fáradtság és gond a számodra, adj engem férjhez egy tisztességes emberhez, valami földműveshez vagy más szegényhez.

Ezt Vang Lung szívesen megígérte, és mikor megmondta neki, valami az eszébe jutott és meghökkent. Íme, most egy szegény embernek fogja odaígérni ezt az asszonyt. Valamikor, szegény ember korában, ő jött ebbe a házba asszonyért. Régen, régen nem gondolt már O-lanra, és most egyszerre bánatos szívvel emlékezett rá, de nagyon csendes bánattal, mert hiszen olyan messze volt már tőle. És leejtett fejjel, nehéz hangon szólt: – Ha az ópiumszívó öregasszony meghal, ami nem lehet már soká, keress nekem férjet.

És Vang Lung úgy tett, amint ígérte.

Egy napon bejött hozzá az asszony, és mondta:

– Uram, most tégy eleget az ígéretednek, mert az öregasszony ma reggel már nem is ébredt fel, hanem álmában meghalt, és be is tettem a koporsójába.

Vang Lung pedig gondolkodott, micsoda ember lehetne az asszony férje, és eszébe jutott az a csontos, nagyra nőtt, szepegő legény, aki Csing halálát okozta, és szólt:

– Tulajdonképpen nem tehet róla, mert nem akarta, és miért ne lenne éppen olyan jó ez is, mint más? Most nem jut senki az eszembe kívüle.

Így hát elküldött a legényért, s az el is jött. Felnőtt ember volt már, de még mindig kiállt a felső foga.

Most Vang Lung ült a mennyezett alatt az emelvényen álló karosszékekben, a nagy előcsarnok közepén... Maga elé hívta az asszonyt és a férfit, és így szólt lassan, hogy érezze a különös pillanat minden ízét:

– Íme, itt van ez az asszony. Ha akarod, a tiéd lehet. A házamban élt mostanáig, és nem engedtem, hogy mást szolgáljon, mint a saját nagybátyám fiát.

A legény pedig hálásan fogadta el, mert jóképű, erős barátságos szemű fehérnép volt a rabszolgaleány, ő pedig földhözragadt szegény ember létére nem is gondolhatta, hogy máshonnan feleséget kap.

Mikor Vang Lung leszállt az emelvényről, úgy érezte, hogy most már mindent elért az életben, amit valaha is akart, és amiről csak álmodni is merészelt volna. Maga sem tudta, hogyan történt mindez sorra vele. És most arra gondolt, hogy végre egészen békében élhet és alhat a jó meleg napon. Ideje is volt, hiszen közel volt a hatvanötödik esztendejének betöltéséhez, és unokái úgy növekedtek körülötte, mint a bambusz friss hajtásai. Három fia volt Nung Ennek, a legnagyobb közel tízéves most már, és két fia a kisebbik fiúnak. Meg aztán itt volt még a harmadik fia is, most már nemsokára ő is házasuló korba kerül. Ha ezzel is végez, igazán nem lesz semmi, ami a békességét megzavarhatná. Csakhogy nagyon tévedett, mert lehetetlen volt békességben pihennie. Mintha a katonákkal együtt egész raj vadméh is bekerült volna a házba, s azok most otthagyták volna a fullánkjukat mindenfelé. A legidősebb fiú és a második fiú felesége elég udvariasak voltak egymáshoz, mielőtt nem kellett közösen élniük egy udvarban a katonák ittléte alatt, de most egyre nagyobb gyűlölettel méregették egymást. Száz és száz apróságból született ez a gyűlölet, ami természetes, ha két asszony gyermekei együtt játszanak és együtt verekszenek, mint a kutyák meg a macskák. Persze mindegyik anya a saját gyermekét védte, és szívesen elnászpángolta a másikat. Mindig az ő gyermekének volt igaza! Így aztán egyre nőtt köztük az ellenségeskedés.

Mikor aztán Vang Lung unokaöccse egy napon ócsárolta a városi asszonyt, és finom falatnak nevezte a második fiú falusi feleségét, ezt egyikük sem tudta elfelejteni. Az idősebb fiú felesége gögösen felemelte a fejét, ha a sógornőjét látta, és egészen hangosan szólt oda a férjének:

– Szomorú dolog, ha rossz nevelésű és közönséges viselkedésű nőket kell az embernek rokonául elismernie, olyanokat, akik idegen férfi arcába nevetnek, s akiknek azt lehet mondani, hogy: finom kis falat!

Persze a második fiú felesége sem volt rest, éppen olyan hangosan felelt vissza:

– Igen, igen, a sógornőm nagyon féltékeny és dühös, mert valaki ízetlen fehér hálnak mondta!

Haragosan és megvetéssel méregették egymást. Igaz, hogy a városi asszony nem keveredett holmi szóváltásba, mert ezt szégyellte volna, csak némán érezte a másikkal a gyűlöletét. Hanem ha a gyermekei ki találtak szaladni a külön udvarról, mindjárt utánuk kiáltott:

– Nem szeretem, ha rosszul nevelt, közönséges gyermekekkel játsztok!

Ezt a sógornője jelenlétében kiáltotta, aki a szomszéd udvarban állt a saját gyermekei között. Azonnal így adta vissza a kölcsönt: – Nem szabad átmennetek, ne játsszatok kigyókkal, mert azok megharapnak!

Egyre élesebb lett az ellenségeskedés, ami annál nagyobb baj volt, mert a két fiútestvér sem szerette egymást eléggé. Az öregebb mindig attól félt, hogy valahol valami csorba talál esni az előkelőségükön, és a családja majd alacsonynak tűnik fel városi felesége előtt, aki persze úribb családból való volt. A fiatalabb meg attól tartott szüntelenül, hogy az öregebbik egyszer el találja költeni az ő örökségének egy részét is, mielőtt eloszthatnák. Azután szégyenteljesnek találta az idősebb fiú azt is, hogy az öccse pontosan tudhatta, mikor mennyi pénze van az apjuknak, mert az ő kezén ment át minden, neki pedig kérdezősködni kellett és mindent kérni, mint valami gyereknek.

Így aztán a két asszony gyűlölködése a férfiakra is kiterjedt, és a két fiú lakosztálya közt örökös volt a háborúság. Vang Lung sóhajtozott és nyögött nagyokat, mert pillanatnyi békét sem élvezhetett.

Megvolt neki a maga külön baja Lótuszvirággal is, mióta védelmébe vette a fiatal rabszolgalányt, akit ki akartak szolgáltatni a katonának. Attól a naptól kezdve Lótuszvirág nem tudott megbocsátani a gyermeknek, bár az minden szeszélyét türelmesen viselte. Egész nap mellette állt, hogy megtölthesse a pipáját és teát töltsön, sőt még éjszaka is felkelt, ha Lótuszvirág nem tudott aludni, és dörzsölgette a lábát. De Lótuszvirág semmivel sem volt megelégedve.

Féltékeny kezdett lenni a leányra, és kiküldte a szobából, ha Vang Lung bejött, és gyanúsította a férjét, hogy Körtevirágra nézeget. Pedig hát Vang Lung csak úgy gondolt a leányra, mint holmi szegény kisgyermekre, akit megijesztettek, és igazán nem gondolt vele többet, mint akár a szegény bolonddal az udvarán. De mikor Lótuszvirág így gyötörte és vádolta, akkor csakugyan megnézte azt a leányt, és látta, hogy nagyon szép, keskeny, finom, sápadt az arcocskája, mint a barackfák tavaszi virágainak szirma. Mikor pedig ezt elgondolta magában, érezte, hogy öreg vére, ami vagy tíz éve aludt már, egyszerre újra forrósodni kezd.

De csak nevetett, és legyintve mondta Lótuszvirágnak:

– Micsoda? Mit gondolsz te rólam, öreg emberről?

Közben azonban újra és újra a leányra pillantott oldalt, és az erei lüktetni kezdtek.

Lótuszvirág tanulatlan és tudatlan volt sok mindenben, de a férfiakhoz nagyon értett, és tudta azt is, hogy mielőtt az emberek megöregednének, rövid életre még felébred bennük a fiatalság. Haragudott hát Körtevirágra, és arról beszélt, hogy valamelyik teaházba fogja eladni. Csakhogy szerette a kényelmét, és mióta Kakukk előregedett, ellustult, ez a leány forgolódott körülötte és gondoskodott mindenről. Egy pillantásból kitalálta, mi kellene Lótuszvirágnak. Ezért nem szívesen vált volna meg tőle, és mégsem szerette, hogy a házban van. Lótuszvirág nem volt hozzászokva az ilyen kétségekhez, és a töprengést sem szerette. Így aztán ez a helyzet olyan haragossá és zsémbessé tette őt, hogy Vang Lung jó darabig elkerülte a szobáit, mert a kedélyét alig lehetett elviselni.

Úgy gondolta, türelmesen vár, míg az asszony lecsillapodik, közben azonban többet gondolt a sápadt gyermekleányra, mint ahogyan el tudta volna hinni.

Most pedig, mintha nem lett volna elég baj az asszonyokkal a házban, sorra került megint a legkisebbik fiú is. Ez olyan csendes gyerek volt azóta is, hogy a városba került, annyira el volt foglalva a könyveivel, hogy senki el sem tudta volna képzelni másképpen, mint sovány, nyurga fiúnak, amint lehajtott fejjel, hóna alatt nagy csomó könyvvel siet át az udvarokon, s háta mögött csoszog öreg tanítója.

Csakhogy a fiú ott járt-kelt a katonák között, míg azok a külső udvaron tanyáztak, és hallgatta elbeszéléseiket, a csatákról szóló kalandos történeteket, és figyelt mohó szemmel. A tanítóját sem hagyta békén, hogy a történelemlről beszéljen neki, a régi háborúkról és a három királyságról, meg a rablókról, akik a régi időkben a Sujtónál laktak. A feje pedig tele lett álmodozással.

Odament egyszer az apja elé, és mondta:

– Tudom már, apám, mi leszek. Elmegyek a háborúba, katonának.

Mikor ezt Vang Lung meghallotta, elkeseredve gondolt reá, hogy ennél rosszabbat már ki sem lehetett volna találni, és nagy haraggal, mérgesen kiáltotta:

– Micsoda ostobaság ez megint! Nem lesz hát békességem sohasem e miatt a három fiú miatt?

Beszélni próbált a fiú fejével, és gyöngéden, kedvesen próbált hatni reá, mikor látta, hogy az csak összerántja a fekete szemöldökét. – Nézd, édes fiam, harmadik fiam, régi mondás az, hogy nem vernek szeget a jó vasból és nem megy katonának a jó ember. Te pedig az én harmadik fiam vagy, az én legkisebbik gyermekem, akit félték. Hogyan alhassak nyugodtan éjszaka, mikor te ki tudja, hol kóborolsz a világban és háborúskodsz?

Hanem a fiúban nagy volt az elhatározás, ránézett az apjára keményen, és még jobban összehúzta a sötét szemöldökét. – Megyek.

Vang Lung pedig simogatta, becézte, kérte és szólt:

– Nézd, harmadik fiam, olyan iskolába küldelek, amilyenbe kedved van járni, és akár délre is utazhatsz, vagy ha tetszik, idegen országokba. Csak azt az egyet ne tedd, hogy katonának menj. Ez méltatlan dolog! Én gazdag ember vagyok, mindenki megbecsül, és most a fiam beálljon katonának!

A fiú hallgatott.

Ekkor Vang Lung újra megsimogatta őt, és kérdezte:

– Mondd hát meg legalább, fiam, mondd meg a te öreg apádnak, miért akarsz katona lenni?

A fiú szeme hirtelen megvillant, és felelt:

– Olyan háború lesz a világon, amilyenről még nem is hallottak az emberek... forradalom lesz, és harcok és küzdelem. A nemzetünk szabad lesz végre!

Vang Lung egyre meglepettebb arccal hallgatta őt.

– Nem értem, fiam, micsoda képtelenséget beszélsz – mondta végre. – A mi nemzetünk rég szabad már, tudtommal mindig is szabad volt. Nekem vannak földjeim, és azokat bérbe adom, akiknek akarom, és a bér nekem folyik be rendesen, és te is ebből kapsz enni, meg ruhát, meg mindent. Nem tudom hát, micsoda szabadság kell még neked, ha ez nem elég.

De a fiú csak keserűen motyogta:

– Te nem érted... te öreg vagy már... nem értesz te semmit.

Vang Lung pedig töprenkedve nézett a fiára, látta arcán a szenvedést, és ezt mondta magában:

– Én adtam mindent ennek a fiúnak, az életét is nekem köszönheti. Még azt is megengedtem, hogy tanuljon, és ne kelljen a földeken maradnia. Úgyhogy most egyik fiam sem folytatja az én munkámat. És tessék... mégis...

Még jobban megnézte a fiút egészen közelről, és látta, hogy széles vállú lett már, magas és férfiasan erős, bár az arcán még ott volt a kisfiús vonás. És mert a szemében különös láng égett, bólintott, és ezt mondta félhangon:

– Tudom már, mi a baj, harmadik fiam. Jól van, jól van, hamarosan meg foglak házasítani.

De a fiú szemöldöke megrándult, és vadul kapta fel a fejét. – Akkor meg is szököm, mert az én számomra nem végződik a világ az asszonyoknál, mint idősebb bátyám szemében!

Vang Lung rögtön látta, hogy tévedett, és sietve próbálta helyreigazítani a dolgot:

– Nem... nem... nem is azt akartam mondani... hanem, ha van

itthon egy rabszolga, aki neked tetszik...

A fiú pedig összefonta mellén a karját, és emelt fővel, megvetően szólt:

– Én nem vagyok közönséges fiatalember, mint más. Nekem álmaim vannak. Én dicsőségre vágyom. Asszonyt mindenütt talállok, de dicsőséget nem.

Aztán, mintha most emlékezne hirtelen valamire, amit elfelejtett mondani, más hangon folytatta, leeresztve a karját:

– Különb is, apám, soha életemben olyan ocsmányul csúnya rabszolgaleányokat nem láttam, mint amilyenek nálunk vannak. Ha éppen törődnek velük... de nem törődöm... mégis, ha éppen törődnek, legfeljebb az a kis sápadt leány volna, akit említeni lehetne... az, aki odabenn szolgál a belső udvarban.

Vang Lung tudta már, hogy Körtevirágról beszél, és hirtelen különös féltékenység szorította össze a szívét. Most egyszerre még öregebbnek érezte magát, mint amilyen igazában volt, nagyon, nagyon öregnek, kövérnek és csúnyának. Látta maga előtt a karcsú, fiatal fiút, és ebben a pillanatban nem voltak apa és fiú, hanem férfi és férfi: az egyik öreg, a másik fiatal. És Vang Lung haragra gerjedve kiáltotta:

– Nem engedem, hogy rabszolgákra vesd a szemed, hallod? Ez nem illik! Nem tűröm meg az efféle dolgokat a házamban! Mi nem vagyunk léhűtő városi emberek, hanem becsületes falusi család!

A fiú nagyra nyitotta a szemét, fölhúzta fekete szemöldökét a homloka közepéig, megrándította a vállát, és mondta: – Te beszéltél róla előbb.

Ezzel megfordult és elment.

Vang Lung pedig ott ült egyedül a szobájában az asztalnál, nagyon elszomorodott, és elhagyatottnak érezte magát.

Magában motyogta: – Nincs, nincs békességem nekem itthon.

Sokféle harag rágta a szívét. Bár nem tudta megérteni, hogy miért, az a harag volt a legerősebb, amit azért érzett, hogy a harmadik fia is megnézte a sápadt kis rabszolgaleányt, és szépnek találta.

Vang Lung nem tudta kivenni a fejéből, amit harmadik fia Körtevirágról mondott, és ettől fogva állandóan figyelte a leányt, amint az udvarokon járt-kelt. Anélkül, hogy észrevette volna, ez a leány töltötte be a lelkét és az életét. De gondosan hallgatott róla mindenki előtt.

Egy estén, a nyár elején, mikor a sötétségben langyos szellő jár és édes, nehéz illatok fekszik meg az ember szívét, Vang Lung ott ült a külön lakosztálya udvarán egyedül, egy virágzó fa alatt. Ott ült a meleg levegőben, az édes illat betöltötte minden érzékét, és a vére úgy forrt és lüktetett, mint valami fiatal fiúé. Egész nap nyugtalan volt már, egyre arra gondolt, hogy legszívesebben kimenne a földekre, levonná a cipőjét meg a harisnyáját, és úgy sétálna rajta, hogy érezze az anyaföld melegét a talpa alatt.

De mégsem tette meg, mert szégyellte volna az emberek előtt, hogy meglássák. Hiszen nem volt már földműves, hanem gazdag ember. Így csak az udvarokon meg szobákon át vándorolt nyugtalanul egészen estig, és nagyon hosszúnak érezte a napot. De azt az udvart egészen elkerülte, ahol Lótuszvirág ült az árnyékban és vízpipáját szívta, mert nagyon jól tudta, hogy észrevenné rajta a nyugtalanságot, és a veséjébe tudna látni. Egyedül motoszkált hol itt, hol ott, és nem törődött sem veszekedő menyeeivel, sem unokáival, akik máskor annyi örömet szereztek neki.

Így telt el végre a nap magányosan, öröm nélkül. És most ült, és a vére keringett és lüktetett. Nem tudta elfeledni legfiatalabb fiát, amint ott állt előtte, összefonta a karját és összehúzta a szemöldökét. És nem tudta elfeledni a sápadt leánygyermeket. Így szólt magában: – Legjobb lenne odaadni neki a leányt.

De valahányszor ezt mondta, mindig mintha beleszúrt volna valami a szívébe. Csodálkozott rajta, újra meg újra megpróbálta, és mindig újra érezte a szúrást.

És nem volt sehol senki az egész házban, akihez odamehetett volna, akivel beszélhetett volna... Az éjszakai levegő egyre sűrűbb lett, és egyre édesebb és lágyabb a virágok illatától...

Amint pedig ott ült a fa alatt a sötétben, egyszerre észrevette, hogy a kis ajtó mellett, amely az ő udvarát a másiktól elválasztja, egy árnyék suhan el. Hirtelen feltekintett, és megismerte Körtevirágot.

– Körtevirág! – szólt hívóan, de csak suttogva.

A leány hirtelen megállt. Előrenyújtotta finom fejecskéjét.

Hallgatózott.

Most újra szólt Vang Lung, de alig jött hang a torkából:

– Gyere ide...

Mikor pedig a leány meghallotta, hogy ő beszél, félénken és alázatosan lépett át az ajtónyíláson, és odaállt eléje. Vang Lung alig láthatta őt, olyan fekete volt az este, de érezte, hogy ott van, és amint kinyújtotta a kezét, megfogta a kabátkája szélét. És elfulladtan suttogta:

– Gyermek... gyermek...

Nem bírt többet mondani. Megpróbálta magyarázni önmagának, hogy nagyon öreg már, és hogy nem szép dolog, ha ilyen meglelt férfi, aki apa és nagyapa, ilyen gyermekre gondol. De azért csak fogta a kabátkáját erősen.

És amint Körtevirág ott állt mellette, egyszerre őt is elborította a forróság. Csendesen lehajolt, lecsúszott a földre, és mint valami letépett gyenge virág, odaesett Vang Lung lába elé, átfogta a térdét, és ott feküdt csendesen.

Egy idő múlva Vang Lung szólt halkán:

– Gyermek... én öreg ember vagyok... nagyon öreg...

Körtevirág pedig így felelt, és halk, suttogó hangja olyan volt, mintha a fa virágai beszélnének:

– Én szeretem az öregeket... csak az öregeket... azok jók... Vang Lung szólt újra, és felemelte kissé a gyermek fejét: – Az ilyen kisleányhoz, amilyen te vagy, délceg, karcsú fiú illik... az ilyen szép kicsi leánykához...

Magában ezt tette hozzá: mint az én fiam. De hangosan nem merte mondani, mert félt, hogy Körtevirág lelkében nyomot hagyna a szó és reá gondolna... ezt pedig nem tudta volna elviselni.

Hanem a leány tovább suttogott:

– Nem... nem... a fiatal férfiak nem jók... azok vadak és kegyetlenek.

Mikor pedig Vang Lung meghallotta a leányka gyermekes, szelíd, vékony hangját és megérezte benne a remegést, valami forró hullám öntötte el. Megfogta a gyermek vékony kezét, felemelte őt, és maga is felállva, bevezette lakosztálya függönyei mögé.

A dolog nem sült ki mindjárt. Vang Lung nem beszélt róla senkinek, és miért is adott volna számot? Hiszen nem volt-e a saját házában ő az úr?

Hanem Kakukknak a szeme még mindig éles volt. Meglátta egyszer, kora hajnalban a leányt, amint kijött az udvarból, elkapta a köntöse szélét, és vihogott, karvalyszeme felcsillant:

– Hihi, hihi! Lám, lám, az öreg úr!

Vang Lung pedig meghallotta vihogását a szobájában, felkelt, gyorsan magára övezte ruháit, és kilépett. Szégyenlősen és kicsit büszkén mosolygott, és zavarodottan mormogta:

– Mondtam neki, hogy valami fiatalat válasszon, de neki az öreg tetszett!

– Szép kis lárma lesz, ha megtudja az asszonyom! – mondta Kakukk sunyi nevetéssel. Vang Lung lehorgasztotta a fejét.

– Én magam sem tudom, hogyan történt az egész – mondta végre. – Nem akartam már több asszonyt hozni a házamba, de valamiképpen mégis így lett.

– Hanem azért az asszonynak mégis illik megmondani – jelentette ki Kakukk.

Vang Lung pedig nagyon félt Lótuszvirág haragjától, ezért így kérte az öregasszonyt:

– Mondd meg hát te, ha kell, és ha el tudod intézni úgy, hogy ne veszekedjen velem, akkor adok neked érte egy marok pénzt.

Ezt Kakukk meg is ígérte, még mindig vihogva és a fejét csó- válgatva, és Vang Lung visszament a hálósobájába. Nem is akart előjönni, míg Kakukk vissza nem sietett hozzá a hírrel, hogy mit mondott Lótuszvirág.

– Hát én elmondtam neki. Nagyon mérges volt, és én akkor említettem neki, hogy már milyen régen szeretné azt az idegen országból való órát, amit te, uram, meg is ígértél neki. És egy rubintos gyűrűt, de mind a két kezére, úgyhogy összesen kettő legyen, és még más rabszolgát is kíván Körtevirág helyett, mert ez többé be ne tegye hozzá a lábát. És te se jöjj egy darabig közel, uram, mivel azt mondja, hogy a látásod beteggé tenné.

Vang Lung szívesen megígért mindent, és mondta: – Vedd meg, amit kíván, én nem fösvénykedem.

Annak is nagyon örült, hogy nem kell látnia Lótuszvirágot, míg a haragja le nem csillapodott.

Hanem ott volt még a három fia... Vang Lung hiába mondogatta magának, hogy az övé a ház, és ő vette mind a rabszolgákat a saját pénzén, mégis különös módon szégyellte magát, és egy kicsit büszke is volt azért. Várta, hogy bejöjjenek hozzá a fiai.

Egyenként jöttek, külön-külön, és a második fiú jött legelőbb. Leült az apjánál, és beszélgetni kezdett a földekről, az aratásról és a nyári szárazságról, ami miatt csak fele termést lehetett várni. De Vang Lung mostanában szikrát sem törődött már azzal, hogy szárazság van-e vagy eső, mert ha valamelyik évben kevesebb volt is a jövedelem, volt még a tavalyiból elég, és ha kevesebb volt a búza, magasabb lett az ára. Meg azután, ami pénze volt, annak egy részét a második fiú kiadta kölcsönbe kamatra, és így egyre szaporodott a vagyon. Nem is jutott eszébe, hogy az eget nézegesse, jön-e eső.

Hanem a második fiú azért csak beszélt róla, mintha azt hinné, hogy az apját ez érdekli, de közben körül-körül nézett a szobában titkon és lopva. Vang Lung tudta, hogy azt nézi: igaz-e, amit hallott, és csakugyan itt van-e az a leány. Így tehát kihívta Körtevirágot a hálósobából, ahová elrejtőzött, és kikiáltott neki:

– Hozz teát, gyermekem, és tölts nekem meg a fiamnak!

Körtevirág kijött, és finom keskeny arcocskája most nem volt sápadt, hanem rózsaszínű, a fejét pedig lehajtotta, és csendesen, nesztelenül járt-kelt kicsiny lábacskaival. A második fiú csak bámult rá, mintha nem akarna hinni a szemének.

De egyetlen szót sem szólt, csak folytatta a beszédet, hogy a föld így áll és ez meg az a bérlő nem fizet rendesen, és a másikat ki kell tenni, mert ópiumot szív. Vang Lung pedig megkérdezte a fiától, hogyan érzik magukat a gyermekei, ő pedig udvariasan megköszönte az érdeklődést, és mondta, hogy megkapták a száznapos köhögést, de most a jó idők beálltával ez nem olyan nagybaj.

Így beszélgettek, közben megitták a teát, és a második fiú eleget látott és elment. Vang Lung meg volt nyugodva, legalább egy fia dolgában.

Mielőtt ez a nap elmúlt volna, eljött a legidősebb fiú is. Belépett magas, előkelő alakjával, kiegyenesedve, gögösen hordozta körül a tekintetét. Vang Lung félt a gögjétől, és nem hívta ki eleinte Körtevirágot, csak várt, és a pipáját szívta. A legidősebb fiú pedig mereven ült szemben vele, és illedelmesen megkérdezte, hogyan szolgál az apja egészsége, és jól érzi-e magát. Ekkor Vang Lung gyorsan és halkán azt felelte, hogy jól, és amint közben feltekintett a fiára, egyszerre elmúlt minden félelme és zavarodottsága.

Mert meglátta a fiát olyannak, amilyen volt: testben nagynak, de lélekben gyengének és félénknek. Látta, hogy tart a városi felesége véleményétől és még jobban attól, hogy valamiképpen valahol nem viselkedik úgy, amint az előkelő

emberhez illik. És Vang Lung felülkerekedett. Benne ott élt a föld őseréje még most is. Nem törődött már a legidősebb fia véleményével, és nem bánta, akármilyen arcot vág is hozzá, hanem hirtelen kiszólt az ajtón:

– Jöjj be, gyermekem, és hozz teát a másik fiainak is!

Most sápadtan és nagyon csendesen jött ki Körtevirág, magasra emelte a fejét, de arcocskája olyan volt, mint a legfehérebb virágszirom. Lesütötte a szemét, mozdulatlan arccal, gyorsan és ügyesen megtöltötte a csészét, aztán gyorsan újra eltűnt.

A két férfi némán ült, míg a leány tett-vett körülöttük, de mikor elment s mindketten felemelték a teli csészét, Vang Lung erősen a fia szemébe nézett, és ott leplezetlen csodálatot látott, olyan férfi tekintetét, aki titokban irigykedik a másokra. Ekkor megitták a teát, és a legidősebb fiú így szólt bizonytalan, kissé rekedt hangon:

– Nem tudtam hinni, hogy így van.

– Miért? – kérdezte nyugodtan Vang Lung. – A magam házában vagyok.

A fiú sóhajtott erre, és kis idő után válaszolt:

– Gazdag vagy, és teheted, ami neked tetszik, tiszteletre méltó apám.

Újra sóhajtott és oldalt nézett, amint folytatta:

– Igen, azt hiszem, néha megtörténik, hogy az ember úgy gondolja: nem elég az egész életre egy feleség, és akkor...

Nem fejezte be a mondatot, de megint felködlött a szemében az irigység, mintha akarata ellenére ébredt volna benne ez az érzés. Vang Lung nézte, és nevetett magában, mert jól ismerte a fia szenvedélyes természetét, és sejtette, hogy a városi asszony nem fogja örökké rövid pórázon tartani.

Most a legidősebb fiú is felkelt, nem mondott többet, és elment. De úgy, mint az olyan ember, akinek valami új gondolatot ültettek az agyába. És Vang Lung ott ült tovább egyedül, és szívta a pipáját. Büszke volt, hogy öreg ember léteire is azt teszi még, amit jónak lát és ami neki tetszik.

De sötét éjszaka lett, mire a harmadik fiú eljött, és egyedül érkezett ő is. Vang Lung középső szobájában ült, és a vörös gyertyák már égtek az asztalon. Pipázott. Körtevirág pedig ott ült csendesen az asztal másik oldalán, két kezét összekulcsolva az ölében tartotta. Néha fel-feltekintett Vang Lung arcára, minden kacérság nélkül, őszinte rajongással, mint valami gyermek, és Vang Lung oldalt látta, figyelte őt, és büszke volt reá.

Hirtelen megrezzent, mert ott állt előtte a legkisebb fia. Úgy szökött elő az udvar fekete sötétjéből, mint a párdúc, összehúzta magát, mintha ugrásra készülne, fekete hajának egy tincse előrehullt, sötét szemöldöke összeért a homlokán, amint erősen, keményen, vadul az apja szemébe nézett. Így állt ott egy darabig, és végre halkán, fojtott, izgalomtól remegő hangon szólt:

– Most már igazán elmegeyek katonának... most már igazán elmegeyek...

De nem nézett a leányra, csak az apjára még mindig, és Vang Lung, aki nem félt a legidősebb fiától, és nem félt a második fiától, most hirtelen félelmet érzett a legkisebbik előtt, akit születése óta alig méltatott figyelmére.

Dadogni meg hebegni kezdett, és zavarában hol egyik lábát, hol a másikat emelgette, és beszélni szeretett volna, de mikor kivette a pipát a szájából, nem bírt egy szót sem kiejteni, csak a fiára meredt. És a fiú ismételte:

– Most elmegeyek... igen, most elmegeyek...

Hirtelen megfordult, rátekintett a leányra, de csak egyszer, egyetlenegyszer, Körtevirág pedig visszanézett reá rémülten, megrettenve, aztán eltakarta kezével az arcát. A fiú elkapta róla a tekintetét, és egyetlen ugrással kint termett a szobából. Vang Lung, amint utánabámult, csak a vak sötétséget látta a négyszegletes ajtónyílásban, a nyári éjszaka sötétségét. A fiú elment, és mélységes csend volt mindenütt.

Végre megmozdult Vang Lung. Odafordult a leányhoz, és alázatosan, gyöngéden mondta, nagy bánattal, és eltűnt minden büszkeség a szívéből:

– Nagyon öreg vagyok én hozzád, kedves gyermekem, én tudom jól. Vén, vén ember vagyok.

De Körtevirág leejtette arcáról a kezét, és szenvedélyesen kiáltotta, könnyes szemmel, úgy, ahogyan Vang Lung sohasem hallotta még beszélni:

– A fiatal férfiak kegyetlenek... én az öregeket szeretem!

Mikor reggel lett, kitűnt, hogy Vang Lung legkisebb fia elment a házból, és senki sem tudta, hová lehetett.

Mint ahogyan az őszi nap hiún kérkedik egy-két napon át a nyár erejével, aztán egyszerre vége lesz mindennek és jön a tél, úgy történt Vang Lung szerelmével is. A rövid napok égető tüze eltűnt, szenvedélye kialudt. Szerette a gyermeket most is, de inkább úgy, mint ahogyan a gyengéd apa szereti gyermekét. Jólesett neki, hogy ott jár körülötte és hűségesen szolgálja, olyan türelemmel, amilyent Vang Lung fiatal teremtésnél még nem látott. Mindig jó volt hozzá, mindig jobban megszerette, mert Körtevirág is nagyon jó volt, érdemes a ragaszkodásra.

Körtevirág annyira ragaszkodott Vang Lunghoz, hogy a kedvéért jó volt a szegény bolondhoz is, ami nagy megnyugvás volt az öregember számára. Egyszer el is mondta Körtevirágnak, ami már rég nyomta a szívét.

Gyakran gondolt arra már Vang Lung, mi lesz a szegény bolond leánnyal, ha ő egyszer meghal. Hiszen nem volt senki kívüle, aki törődött volna vele, bevezette volna az esőből és hóból, kivitte volna a napra, ennivalót készített volna a számára. Ezért régebben vásárolt már egy kis fehér port, gyorsan ható mérget, és azt mondta magában, hogy majd ha érzi, hogy a halála közeledik, ezt keveri a szegény leány ételébe. De nagyon félt ettől a pillanattól, jobban, mint a saját halála percétől. És ezért nagy megnyugvás volt a számára látni, hogy milyen hűséges és jószívű Körtevirág.

Egy napon odahívta őt magához, és így szólt:

– Senki másra nem bízhatom az én szegény bolondomat, csak reád, ha meghalok, ő pedig még sokáig élne azután is, mert semmi gond nem zavarja, és így nem fog elpusztulni. Azt pedig jól tudom, hogy az én halálom után senki sem fog azzal törődni, hogy enni adjanak neki. Talán még az utcára is kiteszik majd, hogy kolduljon. Senkije nincs, mert anyja meghalt, és utána csak én viseltem a gondját. Most nézz ide, Körtevirág, ebben a kis csomagban van az ő menekülése. Ha én meghalok, te ezt belekevered a rizsébe, és etesd meg vele, hogy hadd jöjjön utánam mindjárt oda, ahová én mentem. És így békén fogok pihenni.

De Körtevirág visszajejt a kis csomagtól, és halkán, remegő hangon válaszolt:

– Alig tudnék egy bogarat megölni, ó, uram, hogyan ölhetném hát meg a te szegény leányodat? Nem, uram, ezt ne kívánd. Hanem én magamhoz fogom venni őt, és ápolni fogom haláláig, mert te jó voltál hozzám, jobb, sokkal jobb, mint mindenki más a világon! Csak te voltál jó, senki más.

És Vang Lung sírni tudott volna ezeken a szavakon, mert soha még senki nem mondta neki ezt, a szíve meleg volt és megsimogatta Körtevirágot.

– Azért csak tedd el a csomagot, gyermekem, mert kívüled senkiben nem bízhatom. Márpedig neked is meg kell egyszer halnod, és talán hamarabb halsz meg, mint az én szegény bolondom, akármilyen nehéz is gondolnom erre és kimondanom ezt a szót. Azt pedig jól tudom, hogy a fiaim feleségei nagyon el vannak foglalva a saját gyermekeikkel meg a veszekedéseikkel, a gyermekeim pedig férfiak, és nem tudnak ilyen dolgokra gondolni.

Körtevirág pedig megértette, mire gondol, és átvette a kis csomagot, és nem szólt többet. Vang Lung meg volt nyugodva, hogy a szegény bolondnak nem kell majd szenvednie.

Ezután Vang Lung egyre jobban öregedett, és egyedül éldegélt a maga külön kis udvarában ezzel a kettővel, a szegény bolonddal és Körtevirággal. Néha kissé fölérzett, körültekintett, ránézett Körtevirágra fejcsóválva, és szomorúan mondta: – Nagyon is csöndes ez az élet a számodra, gyermekem.

De Körtevirág mindig így felelt nagy hálával és ragaszkodással: – Csöndes, békés és boldog.

Máskor megint szólt Vang Lung:

– Nagyon öreg vagyok én már hozzád, nincs bennem tűz, csak hamu.

És ő mindig így felelt és hozzásimult:

– Te nagyon jó vagy hozzám, és én nem kívánom más társaságát.

Egyszer, mikor megint ezt mondta, Vang Lungban kíváncsiság ébredt és megkérdezte tőle:

– Mi történt veled gyermekkorodban, hogy annyira félsz a férfiaktól?

Mikor rátekintett, nagy rémületet és irtózatot látott Körtevirág szemében, aztán hirtelen eltakarta keskeny, sápadt arcát, és suttogva felelt:

– Minden férfit gyűlölök, csak téged nem, uram... mindig gyűlöltem minden férfit, még az apámat is, aki eladott. Csak rosszat hallottam róluk mindig, csak rosszat láttam tőlük, és gyűlölöm, gyűlölöm őket...

Vang Lung pedig csendesén megcsóválta a fejét.

– Lám, én pedig azt hittem, hogy te békén és boldogan éltél a házamban annyi éven át.

Körtevirág oldalt hajtotta a fejét, és messzire nézett.

– Gyűlölöm mind őket... a fiatal férfiakat gyűlölöm... – mondta csökönyösen és halkán.

Nem mondott többet, és Vang Lung el-eltöprengett rajta, hogy vajon Lótuszvirág mondott neki olyasmit, amitől megborzadt, vagy Kakukk beszélt előtte valami ijesztőt, vagy titokban történt valami, amit nem tud elfelejteni és amiről nem akar beszélni ... vagy mi lehet a lelkében?

De csak sóhajtott megint, és abbahagyta a kérdezősködést, mert az volt a legfontosabb, hogy békessége legyen, s nem kívánt mást, mint hogy ott ülhessen csendesen az udvaron kettőjükkel: Körtevirággal és a szegény bolonddal.

Így üldögélt Vang Lung csendesen, és így lett egyre öregebb, napról napra, évről évre. Jóízűen aludt kint a meleg napon, mint ahogyan valaha az apja tette, és azt mondogatta magában, hogy elvégzett mindent az életében, amit kellett, és meg volt elégedve mindennel.

Néha, de nagyon ritkán, átment a többi udvarokra is, és még ritkábban Lótuszvirágot látogatta meg. Lótuszvirág sohasem említette Körtevirágot, de elég barátságosan üdvözölte. Ő is nagyon öreg volt már, és örült a jó ételnek meg bornak. Egy-egy kis ezüstöt kért a férjétől néha, annak is örült, ő meg Kakukk most már inkább két barátnő módjára ültek együtt, annyi év után, nem mint úrnő és rabszolga. Beszélgettek hol erről, hol arról, a maguk módja szerint, többnyire a régi időkről, férfiakról, és suttogva mondtak mindenfélét, amit nem akartak hangosan mondani. Ettek, ittak meg aludtak közben, aztán folytatták a sugdosást és fecsegést, ahol elhagyták.

Mikor Vang Lung néha-néha elment a fiaihoz, azok nagyon udvariasan fogadták, és teáért szalajtották a rabszolgákat. Ő leült, és kérdezősködött a legutoljára született gyermekekről, és gyakran kérdezte, mert mindent hamar felejtett:

– Hány unokám is van most nekem?

És valaki felelt szolgálatkészen: – Tizenegy fiú és nyolc leány összesen.

Ő pedig nevetett és csuklott, megint nevetett, és mondta: – Tegyük hozzá kettőt minden évben, akkor majd tudhatom mindig, igaz-e?

Ott ült még egy darabig, és nézegette a köréje gyülekező gyermekeket. Fiú unokái nagy legénykéek voltak már, megcsodálta őket összehúzott szemmel, és motyogott magában:

– Ez itt a dédapjához hasonlít, és itt van egy kis Liu, szakasztott olyan, itt meg én magam vagyok, fiatal koromban...

Megkérdezte:

– Jártok-e iskolába?

– Igen, tiszteletre méltó nagyapánk – felelték egyszerre mind.

– Tanuljátok-e a Négy Könyvet?

Erre felkacagtak valamennyien, és mondták:

– Ó, dehogya, nagyapa, a forradalom óta nem tanulja már a Négy Könyvet senki.

És Vang Lung elmélázva mormogta:

– Valamit hallottam én is egyszer a forradalomról, de nem emlékszem már, mikor... nekem a földjeimmel volt dolgom.

A fiúk vihogtak és összesúgtak, és Vang Lung felállt, mert úgy érezte magát, mintha csak vendég lenne a fiai lakásában. Egy idő múlva aztán már soha nem ment át, csak Kakukktól kérdezte meg néha:

– Békességben él-e már a két menyem?

Kakukk pedig köpött egyet a földre, és szólt:

– Azok? Mint a kutya meg a macska! De az idősebbik urat már untatja a felesége örökös panaszkodása és kényeskedése. Mindig csak arról beszél, mi hogyan volt az apjánál. Azt mondják, új feleséget hoz a házhoz. Gyakran látják őt a teaházakban.

– Ah? – felelte Vang Lung.

De mikor még egyszer végig akarta gondolni, mit is mondott Kakukk, már elhalványult az érdeklődése és emlékezése. És mielőtt észrevette volna, kiment az egész az eszéből, és a teájára gondolt meg a tavaszi szélre, ami hűvösen érte a vállát.

Máskor megint ezt mondta Kakukkknak:

– Hallottatok valaha valamit a legkisebb fiamról, aki olyan régen elment hazulról?

És Kakukk, aki még most is mindent tudott, felelt:

– Levelet nem írt, de néha jön valaki a déli városokból, és azt a hírt hozták, hogy valami nagy úr lett belőle a katonáknál, és sokan engedelmeskednek neki. A forradalomban tett valamit, de hogy mi volt, azt már nem tudom.

Vang Lung újra csak ennyit felelt:

– Ah? ...

Szeretett volna gondolkodni rajta még, de esteledni kezdett, és a csontjai sajogtak, mert a levegő nyers és éles lett, amint leszállt a nap. Elfelejtett minden mást, semmire sem tudott sokáig gondolni már. Fontosabb volt neki mindennél, hogy forró teát kapjon, ami átmelegítse öreg testét.

De éjszakánként, mikor fázott, Körtevirág ott volt mellette, betakarta és gondoskodott a kényelméről.

Így lett újra és újra tavasz, és egyre halaványabban, egyre halaványabban, de azért mégis mindig felérezett benne még valami érzés: a ragaszkodás földje iránt.

Messze ment a földektől és a városban lakott, gazdag ember lett belőle. De azért csak ott érezte magát otthon, és ha hónapokon át nem is gondolt reá, tavasszal elfogta a sóvárgás és kiment a földekre mindig. Nem tudott már kapát venni a kezébe, csak nézte, hogyan szántanak és kapálnak mások.

Néha egy szolgát is elvitt magával, kivitte az ágyneműjét, és ott aludt a régi vályogházban, abban az ágyban, ahol a gyermekei születtek, ahol O-lan meghalt. Mikor hajnalonként felébredt, kitipegett a küszöbre, remegő kézzel leleszakított egy fűzfaágat vagy egy kis virágzó gallyat a barackfáról, és egész nap a kezében tartogatta.

Így indult el a házból egy napon, tavasz végén, elindult, és ment, ment a földeken végig lassan és tipegve. Elérkezett a fallal körülzárt helyhez a domboldalon, ahol eltemettette a halottait. Reszkető kezével rátámaszkodott a botjára, a sírokra nézett, és most mindenkire sorra emlékezett. Tisztábban látta most őket, mint akárkit a háza népe közül, a fiait is, kivéve a szegény bolondot és Körtevirágot. És sok, sok éven keresztül ment vissza a lelke, és most mindnyájukat olyannak látta, mint akkor voltak. Eszébe jutott fiatalabbik kis rabszolgája is, második leánykája, aki Liu házába ment, és azóta nem látta és nem hallhatott róla. Milyen szép kisleány volt, piros csöpp szájával – és ő is olyan volt számára most, mint a halottak.

Elmélázott, és hirtelen így szólt fél hangon:

– És most én fogok elmenni.

Odalépett a bejárathoz, gondosan megnézte azt a helyet, ahol feküdni fog, az apja lábánál, valamivel lejjebb, mint a nagybátyja, nem messze O-lantól és Csinghez közel. Nézte, nézte azt a darab földet, ahol porladni fognak a csontjai, és látta magát benne, amint pihen a földjében örökre. És ezt motyogta magában: – Gondoskodni kell a koporsómról.

Ezt nem akarta elfelejteni. Kínosan igyekezett, hogy az emlékezetében tartsa. Sietve visszament a városba, magához hívatta legidősebb fiát, és szólt:

– Valamit mondani akarok neked.

– Szólj, tiszteletre méltó apám, mert itt vagyok – felelte a fia.

De mikor Vang Lung meg akarta mondani, mi volt az, egyszerre rájött, hogy elfeledte, és könnyes lett a szeme, mert olyan nagyon igyekezett, hogy az eszében tartsa. Végre magához hívta

Körtevirágot, és kérdezte tőle:

– Gyermekek, mit akartam én mondani?

Körtevirág pedig türelmes gyengédséggel kérdezte tőle:

– Hol voltál ma, uram?

– A földeken voltam – felelte Vang Lung, és erősen nézte az arcát, hogy talán leolvashatna róla valamit.

És Körtevirág tovább kérdezte csendesen: – Merre jártál a földeken, uram?

Ekkor hirtelen eszébe jutott Vang Lungnak minden, nevetni kezdett a könnyes szemével, és kiáltotta:

– Emlékszem már, emlékszem már! Fiam, hallgasd meg a kívánságomat. Ott voltam a halottak helye mellett, és kiválasztottam, hol lesz a helyem. Atyám lábánál, lejjebb, mint a nagybátyám, és anyád fölött, Csing közelében. Szeretném a koporsómat látni, mielőtt meghalok.

Erre Vang Lung legidősebb fia az illem szerint ijedten felkiáltott: – Ne is mondd ki ezt a szót, ó, tiszteletre méltó apám, de minden úgy lesz, amint mondtad nekem.

És vett a fia koporsót, nagyon szép, faragott koporsót, keményfából valót, ami tartósabb, mint az emberi csont, és Vang Lung meg volt nyugodva. Behozatta a koporsót a szobájába, és megnézte mindennap.

Aztán egyszerre megint az eszébe jutott valami, és így szólt: – Szeretnék ott lakni kint a régi házban, hadd éljem ott utolsó napjaimat, és ott is haljak meg, ha kell.

Mikor pedig fiai látták, mennyire vágyakozik oda, megtették, amit kívánt, és Vang Lung visszaköltözött a régi házba. Nem vitt magával mást, csak a szegény bolondot meg Körtevirágot, meg néhány szolgát, akikre szükségük volt. A városi házat otthagyták a nagy családnak, melyet megalapított.

Elmúlt a tavasz, jött a nyár, az aratás is elmúlt. A forró őszi napokon, amikor úgy süt a nap, mintha nem lenne még a sarkában a tél, Vang Lung ott ült az apja régi helyén, a déli fal mellett. És nem gondolt már másra, csak ételre, italra és a földre. De a földre sem úgy, mint azelőtt, hogy vajon mennyi lesz a termés vagy mit hová kellene ültetni, hanem csak a földre, ami ott volt a lába előtt. Néha lehajolt, felvett a tenyerébe egy keveset, és ott ült tovább és tartotta a földet. Úgy érezte, mintha élet volna az ujjai között, és elégedett volt így, kezében a földdel. Erre gondolt, meg szép koporsójára, ami ott állt a szobájában. A hűséges anyaföld türelmesen várta, míg megtér hozzá.

A fiai elég szépen bántak veled, eljöttek hozzá mindennap, vagy legalább minden második nap, és mindenféle finom ételeket küldtek neked, a korához való. De ő legjobban szerette, ha kukoricalisztet kevertek meg forró vízben s azt felszűrte, mint az apja tette valaha.

Néha panaszkodott kissé, ha nem jöttek el mindennap a fiai, és megkérdezte Körtevirágot, aki mindig ott volt a közelében: – Ugyan mi dolguk lehet, hogy nem érnek rá eljönni?

Körtevirág felelt:

– Nagyon sok a dolguk, ó, uram, most vannak a férfikor delén: a legidősebb fiad nagy méltóságot tölt be a városnál, a második fiad pedig külön nagykereskedést alapított.

Vang Lung figyelt rád, de nem értette meg az egészet tisztán. Amint oldalt tekintett és meglátta a messzire elnyúló földeket, elfelejtett minden mást.

De egy napon még felébredt a lelke néhány pillanatra.

Mind a két fiú eljött hozzá együtt, és miután udvariasan köszöntötték őt és beszélgettek veled kissé, sétálni mentek a földekre. Vang Lung pedig szó nélkül, csendesen utánuk ment, és lassan utolérte őket, mert megálltak, és nem hallották sem a papucsát, sem a botja kopogását. De Vang Lung hallotta, amint második fia így szól éles hangján:

– Ezt a földet adjuk el legelőször, meg ezt a másikat, és megosztjuk kettőnk között egyformán a pénzt. A te részedet pedig jó kamattal kölcsönveszem, mert most, hogy a vasút készen van, a tengerentúlra is szállíthatok rizst a nagy hajókon és...

Hanem az öregember semmi mást nem hallott, semmi mást nem értett, csak azt, hogy el akarják adni a földet.

Felkiáltott hirtelen nagy haraggal, megcsuklott, reszketett a hangja és rikácsolt: – Hálátlan, gonosz, rossz fiúk... a földet akarjátok eladni?

Elfulladt, és elesett volna, ha fiai kétfelől meg nem fogják.

Hangosan sírni kezdett.

Biztatták, vigasztalták, nyugtatták:

– Nem, nem, tiszteletre méltó apánk, nem adjuk el...

– Vége akkor a családnak, ha eladjátok a földet! – zokogta megtört hangon az öreg. – A földből nőttünk fel, a földbe kell visszatérnünk, és ha megtartjátok a földet, élni fogtok... a földet senki sem rabolhatja el...

Forró könnyek peregtek végig az öregember arcán. Nem törölte le. Sós foltok maradtak a könnyecseppek helyén. Vang Lung lehajolt, felmarkolt egy kevés termőföldet, maga elé tartotta és mosolygott: – Ha eladjátok a földet... akkor vége... mindennek vége...

Két fia csak tartotta őt kétfelől a karjánál fogva, ő pedig szorosan tartotta a maroknyi meleg földet. A fiai még mindig vigasztalták, és egyre mondogatták, az első fia és a második fia:

– Légy nyugodt, tiszteletre méltó apánk, légy nyugodt. Nem adjuk el a földet, ne félj.

De az öregember feje fölött egymásra néztek, és mosolyogtak...

Vége

Table of Contents

[Title page](#)

[PEARL S. BUCK](#)

[ÖNMAGÁRÓL](#)

[I.](#)

[II.](#)

[III.](#)

[IV.](#)

[V.](#)

[VI.](#)

[VII.](#)

[VIII.](#)

[IX.](#)

[X.](#)

[XI.](#)

[XII.](#)

[XIII.](#)

[XIV.](#)

[XV.](#)

[XVI.](#)

[XVII.](#)

[XVIII.](#)

[XIX.](#)

[XX.](#)

[XXI.](#)

[XXII.](#)

[XXIII.](#)

[XXIV.](#)

[XXV.](#)

[XXVI.](#)

[XXVII.](#)

[XXVIII.](#)

[XXIX.](#)

[XXX.](#)

[XXXI.](#)

[XXXII.](#)

[XXXIII.](#)

[XXXIV.](#)

